МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

«НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ: НОВОЕ ВРЕМЯ»

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH (NAcSIR)

OJS OPEN JOURNAL SYSTEMS

International Electronic Scientific and Practical Journal

ISSN(Print) 3005-4729
e-ISSN(Online) 3005-4737

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH(NACSIR)

SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME

International Electronic Scientific and Practical Journal

№7 (2024)
Журнал основан в 2023 г.
Ежемесячное научное издание

Адрес редакции:
Республика Казахстан, 010000, г. Астана, проспект Мангилик Ел, С4.6
E-mail: nacsir.nauka@gmail.com
Адрес страницы в сети Интернет: nacsir.kz

Google Scholar OPEN ACCESS INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL

© Авторы статей, 2024
© Редакция National Academy of
Scientific and Innovative Research(NAcSIR)

Главный редактор:
Абенов Айдос Максатович, *PhD (Казахстан)*

Редакционная коллегия

Сериков Айдос Максатович,
PhD (Казахстан)
С. Айтбаева,
магистр гуманитарных наук (Казахстан)
Аубакиров Максат Отешович,
кандидат педагогических наук (Казахстан)
Бурханов Ермек Нурмакович,
профессор (Казахстан)
Искандаров М.И.,
д.б.н., профессора (Кыргызстан)
Ниязова Т.Д.,
к.т.н., доцент (Узбекистан)
Хужамбердиев А.А.,
PhD (Узбекистан)
Ходжиева А.Б.,
кандидат медицинских наук (Таджикистан)
Борисов Антон Васильевич,
кандидат политологических наук, доцент (Россия)
Ахмедова С.Р.,
кандидат психологических наук, (Азербайджан)
Досина Елена Владимировна,
кандидат филологических наук (Белоруссия)
Курманов Айбол Болатович,
кандидат экономических наук (Кыргызстан)
Чемерисов Сергей Андреевич,
профессор, доктор юридических наук (Казахстан)
Жамбылов Канат Оралович,
профессор, доктор медицинских наук (Казахстан)

Editorial team

Aydos Maksatovich Serikov,
PhD (Kazakhstan)
S. Aitbaeva,
Master of Humanities (Kazakhstan)
Aubakirov Maksat Oteshovich,
Candidate of Pedagogical Sciences (Kazakhstan)
Burhanov Ermek Nurmakovich,
professor (Kazakhstan)
Iskandarov M.I.,
PhD, professor (Kyrgyzstan)
Niyazova T.D.,
Ph.D., associate professor (Uzbekistan)
Khuzhamberdiev A.A., PhD (Uzbekistan)
Khodzhieva A.B., candidate of medical sciences (Tajikistan)
Borisov Anton Vasilyevich,
candidate of political sciences, associate professor (Russia)
Akhmedova S.R.,
candidate of psychological sciences, (Azerbaijan)
Dosina Elena Vladimirovna,
candidate of philological sciences (Belarus)
Aybol Bolatovich Kurmanov,
Candidate of Economic Sciences (Kyrgyzstan)
Chemerisov Sergey Andreevich,
professor, doctor of legal sciences (Kazakhstan)
Zhambylov Kanat Oralovich,
professor, doctor of medical sciences (Kazakhstan)

Издатель: National Academy of Scientific and Innovative Research(NAcSIR)
Тематическая направленность: *по различным отраслям технических, естественных, медицинских, общественных и гуманитарных наук.*
Периодичность: Ежемесячно
Международный научный журнал зарегистрирован в комитете информации, Министерства культуры и информации Республики Казахстан.

МАЗМҰНЫ/ CONTENT/ СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

ДАЛАБАЕВ ТЛЕУБЕК НИЯЗБЕКҰЛЫ, СКАКОВ МАЖЫН КАНАПИНОВИЧ (Г.УСТЬ – КАМЕНОГОРСК, КАЗАХСТАН) ПУТИ РАЗВИТИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ……..……**8**
БЕЛГИБАЕВА АЛИЯ ЖАМБУЛОВНА, КАСЫМОВА АЛМАГУЛ ГИЖДУАНОВНА, ТЕЛЕГИНА ОКСАНА СТАНИСЛАВОВНА (КАЗАХСТАН, Г.КОСТАНАЙ) ПРИМЕНЕНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ КАК СПОСОБЕ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ……**14**
АБЫЛАЕВА БАКТЫГУЛ АКМАТАЛИЕВНА (Г. ОШ КЫРГЫЗСТАН) РОЛЬ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «БИОТЕХНОЛОГИЯ» В СОВРЕМЕННОЙ ФАРМАЦИИ……**20**
ЖАНАС МЕЙІР (АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН) МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ЕСЕПТЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ МЕН ФУНКЦИЯЛАРЫ ……**26**
ӘУБӘКІР ГҮЛМИРА САПАРБЕККЫЗЫ (ҚАЗАҚСТАН) БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ: «ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ӘЛІППЕ»……**31**
НУРТАЕВА АЙЫМ АЯНОВНА (Г. СЕМЕЙ, КАЗАХСТАН) ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ……**36**
РАМАШОВ НУРМАМБЕК, ИСА НҰРЛЫБЕК (ШЫМКЕНТ, ҚАЗАҚСТАН) ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҚТАРЫНДА КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ……**39**
КЛИМЕНКО АННА ИВАНОВНА (Г. КОСТАНАЙ. КАЗАХСТАН) СЛАБАЯ УЧЕБНАЯ МОТИВАЦИЯ КАК ФАКТОР, ПОРОЖДАЮЩИЙ ЛЕНЬ У СОВРЕМЕННОГО СТУДЕНТА……..……**44**
ЖҮСІПҚАЗЫ ТЕМІРЛАН ЖОРАБЕКҰЛЫ (АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН) ГЕОМЕТРИЯ КУРСЫНДАҒЫ ҮШБҰРЫШТАРДАҒЫ МЕТРИКАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ТАҚЫРЫБЫН ОҚЫТУДА IT-ТЕХНОЛОГИЯ ЖӘНЕ БАҒДАРЛАМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ……**51**
ГРИГОРЬЕВА НАТАЛЬЯ КОНСТАНТИНОВНА, СУРКО ЕКАТЕРИНА АЛЕКСАНДРОВНА (МИНСК, РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ) КОГНИТИВНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ……..……**54**
КУШНЕР МАРИНА АЛЕКСАНДРОВНА, СЕЛИВЕРСТОВА ТАМАРА СЕМЕНОВНА, МИХАЛЁНОК СЕРГЕЙ ГЕОРГИЕВИЧ (Г. МИНСК, РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ) ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕЛЛЕКТ-КАРТ ДЛЯ СТРУКТУРИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИИ И УПРАВЛЕНИЯ ЗНАНИЯМИ СТУДЕНТОВ ХИМИКО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ОРГАНИЧЕСКАЯ ХИМИЯ»……**59**
АХМЕТОВА АЙГУЛЬ ИГЕНҚЫЗЫ, ШАЙМАНОВА АҚЗАДА ЖҮГІНІСҚЫЗЫ (АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН) МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕК ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ КОММУНИКАТИВТІ ДАҒДЫЛАРЫНЫҢ СИПАТЫ……**66**
КУАНЫШБАЙОВА Ж.К., НАМЕТКУЛОВА Ф.Д. (Г. АЛМАТЫ, КАЗАХСТАН) ЭФФЕКТИВНЫЕ ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ ПРИ ОБУЧЕНИИ ФИЗИКЕ……**75**
ISKAKOVA AIKERIM ZHARKYNBEKOVNA, SULTANBEKOVA SAGIMA ABDIGAPPAROVNA, KENSHINBAY TEMIRBEK YBRAEVICH (KAZAKHSTAN) PISA 2022 READING SUCCESS IN KAZAKHSTAN INVESTIGATION OF SOME VARIABLES……..……**79**
ДИЛЬМАНОВА ЖАНАР ГАЛЫМОВНА (ҚЫЗЫЛОРДА, ҚАЗАҚСТАН) GEOGEBRA ПРОГРАММАСЫН ҚОЛДАНЫП ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ ДЕНЕЛЕРДІҢ КОМБИНАЦИЯСЫНА АРНАЛҒАН ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУГЕ ҮЙРЕТУ……**87**
ЛЕБЕДЕВ РУСЛАН ЖАНАТОВИЧ, БУРАНОВА АСЕМ БИСЕНБАЕВНА (КОСТАНАЙ, КАЗАХСТАН) ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ИГР НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ПРИ ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ, ОБУЧАЮЩИХСЯ 4 КЛАССОВ……..……**95**
ШЕРГАЗИЕВА МАЙРАМ САБЫРБЕКОВНА ОКУТУУЧУ, БАЛАН РЕНАТА КУЛУКЕЕВНА, РАМАЗАНОВ АКЫЛБЕК РАМАЗАНОВИЧ (КАРАКОЛ, КЫРГЫЗСТАН) БИЛИМ БЕРҮҮДӨГҮ КОМПЬЮТЕРДИК ТЕСТИРЛӨӨНҮН ИННОВАЦИЯЛЫК ФОРМАЛАРЫ……**97**
ТОЛОБАЕВА АСЕЛЬ ОМУРБЕКОВНА (БИШКЕК ШААРЫ, КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫ) КЫРГЫЗ ТИЛИ САБАГЫН ДЕҢГЭЭЛДЕР БОЮНЧА ОКУТУУ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУНУН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ……**102**
ДЖООШБЕКОВА ЗИНАГҮЛ РЫСБАЕВНА (КЫРГЫЗСТАН, ОШ ШААРЫ) БОЛОЧОК БАШТАЛГЫЧ КЛАСС МУГАЛИМДЕРИН КӨП МАДАНИЯТТУУЛУККА ТАРБИЯЛООНУН ПЕДАГОГИКАЛЫК ШАРТТАРЫ……**107**
ДЖООШБЕКОВА ЗИНАГҮЛ РЫСБАЕВНА (КЫРГЫЗСТАН, ОШ ШААРЫ) БОЛОЧОК БАШТАЛГЫЧ КЛАСС МУГАЛИМДЕРИН КӨП МАДАНИЯТТУУЛУККА ТАРБИЯЛООНУ ИШКЕ АШЫРУУНУН МОДЕЛИ……**112**

ДЖООШБЕКОВА ЗИНАГҮЛ РЫСБАЕВНА, АСАНАЛИЕВА МЭЭРГҮЛ МАКСУТАЛИЕВНА (КЫРГЫЗСТАН, ОШ ШААРЫ) БОЛОЧОК БАШТАЛГЫЧ КЛАССТЫН МУГАЛИМДЕРИН КӨП МАДАНИЯТТУУЛУККА ТАРБИЯЛООНУ ИЗИЛДӨӨНҮН МЕТОДОЛОГИЯСЫ ЖАНА МЕТОДДОРУ.....**119**
ZHARILKASIN AIDA NURJANKYZY; OSPANOVA FARIDA AMIRBEKOVNA (ASTANA, KAZAKHSTAN) INCLUSIVE EDUCATION IN KAZAKHSTAN: FEATURES AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT……**127**
AITENOVA ANELYA BOLATKYZY, ARAILYM KHUMARKHAN (ASTANA, KAZAKHSTAN) THE IMPACT OF INTERNSHIPS ON STUDENTS' ACADEMIC AND CAREER READINESS……**130**
KHASSENOVA AINURA KHAIRGELDINOVNA (ASTANA, KAZAKHSTAN) INNOVATIVE TECHNIQUES AND METHODS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING……**133**
МУСТАФИНА АЛИЯ САТЫПАЛДЫНОВНА (ҚАРАҒАНДЫ ҚАЗАҚСТАН) ОРЫС ТІЛДІ ОҚУШЫЛАРҒА ҚАЗАҚ ТІЛІН МОРФЕМАЛЫҚ ТАЛДАУМЕН СЕМАНТИЗАЦИЯЛАУДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ӘДІСІ.....**136**
NURGUL SHYRYNBAY (ASTANA, KAZAKHSTAN) THE IMPACT OF SOCIAL MEDIA AND APPS ON THE DEVELOPMENT OF ORAL LANGUAGE SKILLS……**142**
SADUAKASSOVA AIYM KAMBARKYZY (ASTANA, KAZAKHSTAN) THE IMPACT OF GAMIFICATION ON LANGUAGE LEARNING AND ENGAGEMENT IN EFL EDUCATION……**150**
YENSEBAYEVA NAZERKE ASYLKHANKYZY (ASTANA, KAZAKHSTAN) HOW DO STUDENTS DEVELOP LEADERSHIP? THE ROLE OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN STUDENT DEVELOPMENT……**154**
ИСАЕВА САМАЛ БАҚЫТҚЫЗЫ (АСТАНА, КАЗАХСТАН) HOW ONLINE LEARNING HAS CHANGED THE ACCESSIBILITY OF SCHOOL EDUCATION……**158**
ЖУЗТАЕВА ГУЛЬЖАН АСИЛОВНА, КАРШАЛОВА ЖАНАР АМАНГЕЛЬДИНОВНА (Г. ШЫМКЕНТ, КАЗАХСТАН) ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ АРГУМЕНТАЦИИ НА ОСНОВЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ……**162**
КЫЛЫЧ КЫЗЫ АЙДАНА (АСТАНА, КАЗАКСТАН) LEARNING ENGLISH THROUGH MOVIES…..…**167**
KASSENOVA DAYANA TURYSBEKOVNA, KHUMARKHAN ARAILYM (ASTANA, KAZAKHSTAN) IMPROVING WRITING SKILLS WITH THE PADLET PLATFORM (FOR 7TH GRADES)……**173**
KASSENOVA DAYANA TURYSBEKOVNA, KHUMARKHAN ARAILYM (ASTANA, KAZAKHSTAN) STRATEGIES FOR ENGAGING STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE SPEAKING ……**177**
KUATKYZY AIZADA, SAGYNDYK ZHANYA (ASTANA, KAZAKHSTAN) THE IMPORTANCE OF KNOWING ENGLISH FOR PHYSICS STUDENTS……**181**
НУРУМБЕТОВА АЙГЕРІМ МАРАТҚЫЗЫ (АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН) БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА «SOFT SKILLS» ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....**186**
БАТЫРОВА ГУЛЬНАРА БУКЕНБАЕВНА (Г. УРАЛЬСК, КАЗАХСТАН) НАВЫК РАБОТЫ В КОМАНДЕ КАК ОДИН ИЗ ВАЖНЫХ АСПЕКТОВ В РАЗВИТИИ ЛИДЕРСТВА У ШКОЛЬНИКОВ ……**190**
ALSHYNBAEVA MOLDIR AIDOSOVNA, KOKTAEVA AIZADA KUDAYBERGENKYZY, SMAYIL AISHA NURLANQUZY (KARAGANDA, KAZAKHSTAN) GRAMMATICAL MEANINGS OF EMOTIONS……**194**
MAKSUT SAGADAT RAMAZANOVNA, MENILBAYEVA KALZHAN ABYLAEVNA (ALMATY, REPUBLIC OF KAZAKHSTAN) THE ASSOCIATION BETWEEN THE ERROR MANAGEMENT CULTURE IN SCHOOLS AND THE PSYCHOLOGICAL DISENGAGEMENT BEHAVIOURS OF TEACHERS……**198**
ЕСИМХАНОВА НАГИМА АУЛЬБЕКОВНА, МЫРЗАБЕКОВА РАУШАН ЕСИЛБЕКОВНА, БАЙТЕНОВА РАУШАН МЫЛТЫКБАЕВНА (ШЫМКЕНТ, КАЗАХСТАН) К ВОПРОСУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ ОП «ТЕХНОЛОГИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА»)……**205**
АЛИПОВА А.К., ОРАЗЖАНОВ Д.Б. (АЛМАТЫ, ҚАЗАҚСТАН) БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ ҮШІН ГЕЙМИФИКАЦИЯ.....**209**
BEKBOLATOVA AYAULYM ZHASULANKYZY (ASTANA, KAZAKHSTAN) WAYS TO INCREASE STUDENTS' MOTIVATION IN LEARNING.....**212**
БЕРИКХАНОВА АЙМАН ЕЖЕНХАНОВНА, ЖЕКЕЕВА АҚҚАЛАМ ЕСИМБЕККЫЗЫ, САПАРГАЛИЕВА БАЯН ОРАЛХАНОВНА, БАЙДИЛЬДИНОВА ДАНА КАЛКОВНА (АЛМАТЫ) ACTION RESEARCH ӘДІСІНЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ЗЕРТТЕУЛЕРДЕ ҒЫЛЫМИ АҚПАРАТТАРДЫ ІЗДЕУ ЖӘНЕ ӨҢДЕУДЕГІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ.....**216**
ТЛЕБАЛИЕВ БЕКБОЛСЫН ЕРДЕНБЕКҰЛЫ (ОРАЛ, ҚАЗАҚСТАН) МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ОҚУШЫЛАРҒА ЕМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....**224**
ДЖУМАБАЕВА АКЫЛАЙ НОМОНЖАНОВНА, ТААЛАЙБЕК КЫЗЫ АЙЧҮРӨК, ШЫРДАКОВА НАЗГҮЛ (ОШ, КЫРГЫЗСТАН) ЭЛЕКТРОНДУК БИЛИМ БЕРҮҮ РЕСУРСТАРЫН КОЛДОНУУНУН ДИДАКТИКАЛЫК МААНИСИ.....**227**

ARYSBAEVA ELNORA PIRMURATOVNA (SHYMKENT, KAZAKHSTAN) TEACHING A PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE TO SPECIALISTS IN VARIOUS INDUSTRIES……..……**232**
MUKHTAROVA SHAKIRA MUKASHOVNA, OSPANOVA MILANA AYTPAEVNA (POLAND) ISSUES OF DEVIANT BECHAVIOR AMONG ADOLESCENTS: MODERN CHALLENGES AND THREATS……..……**236**
ЖҰМАДІЛОВА АҚМАРАЛ НҰРМАҒАМБЕТОВНА, МУСТАПАЕВА ТАЛШЫН ҚҰРБАНБАЙҚЫЗЫ (ТҮРКІСТАН, ҚАЗАҚСТАН) ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА СТУДЕНТТЕРДІ ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫН ҚҰРАСТЫРУҒА ҮЙРЕТУДІҢ МӘНІ.....**243**
АБИЛОВА ОРЫНГУЛЬ АСЫЛБЕКОВНА, АРСТАНГАЛИЕВА ЖАНАРГУЛЬ САРСЕНГАЛИЕВНА (АТЫРАУ, ҚАЗАҚСТАН) КИБЕРКЕҢІСТІКТЕ ПЕДАГОГТЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ **253**
КУЛБАЕВА М.С., БАИЫМБЕТ А.Е., ШВЕЦОВА Е.В., *ИСАБАЕВА М.А., АДАЛ Қ. (АЛМАТЫ Қ., ҚАЗАҚСТАН) ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСПЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН БИОЛОГИЯЛЫҚ ПӘННІҢ ЗЕРТХАНАЛЫҚ САБАҚТАРЫНЫҢ БІЛІМ ДЕҢГЕЙІНЕ ӘСЕРІН ЗЕРТТЕУ.....**258**
ГАСАНОВ Н.А., ЕСЕМБЕРДИЕВ К.Х. (ҚАЗАҚСТАН) ВОЛЕЙБОЛ ОЙЫНЫНДА СПОРТШЫНЫҢ ЖЕТІСТІГІН АРТТЫРУ: КҮШ, ЖЫЛДАМДЫҚ, ЕПТІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....**266**

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Удк 378.1

ПУТИ РАЗВИТИЕ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИКИ

Далабаев Тлеубек Ниязбекұлы
НАО «ВКУ имени С.Аманжолова», (PhD) докторант образовательной программы (8D01502) "Физика", магистр педагогических наук
г.Усть – Каменогорск, Казахстан
Скаков Мажын Канапинович
Профессор кафедры физики НАО «ВКУ имени С.Аманжолова», Лауреат государственной премии имени Аль-Фараби РК, д.ф.-м.н., профессор, академик КазНАЕН
г.Усть – Каменогорск, Казахстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: В статье подчеркивается важность разработки методических основ формирования исследовательских навыков у будущих преподавателей физики. В качестве примера предлагается использовать изучение дифракции рентгеновских лучей. Одной из причин этого является то, что несмотря на наличие научно-исследовательских лабораторий с рентгеновским дифрактометром в вузах, связь между ними и студентами не всегда существует. В связи с этим возрастает необходимость в специальном курсе, который бы включал в себя лекции о рентгеновской дифракции и сложные лабораторные работы по изучению образцов. Кроме того, был проведен анализ подготовки учителей физики в рамках учебных программ вузов.

Ключевые слова: учитель физики, лабораторная работа, научно-исследовательская компетентность, метод.

Abstract: The article emphasizes the importance of developing methodological foundations for developing research skills among future physics teachers. As an example, it is proposed to use the study of X-ray diffraction. One of the reasons for this is that despite the presence of research laboratories with X-ray diffractometers in universities, communication between them and students does not always exist. In this regard, there is an increasing need for a special course that would include lectures on X-ray diffraction and complex laboratory work on the study of samples. In addition, an analysis was carried out of the training of physics teachers within the framework of university curricula.

Key words: physics teacher, laboratory work, research competence, method.

Введение

В современном образовательном контексте вопросы развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики приобретают особую актуальность. Это обусловлено не только необходимостью обеспечения качественной подготовки специалистов в области образования, но и растущей потребностью в учителях, способных внедрять инновационные методы преподавания, основанные на современных научных достижениях.

В наше время образование играет ключевую роль в формировании будущего общества, и качество подготовки учителей имеет прямое влияние на образовательную систему. Особенно важно обеспечить будущих учителей физики не только теоретическими знаниями, но и

научно-исследовательскими компетенциями, необходимыми для успешного преподавания и стимулирования интереса к науке у учеников.

Современное общество сталкивается с быстрыми темпами научного и технологического развития, что подчеркивает необходимость обновления образовательных подходов и методов. В этом контексте, развитие научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики становится одной из ключевых задач, поскольку они являются не только преподавателями, но и ролью моделей для своих учеников. Современное общество сталкивается с быстрыми темпами научного и технологического развития, что подчеркивает необходимость обновления образовательных подходов и методов. В этом контексте, развитие научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики становится одной из ключевых задач, поскольку они являются не только преподавателями, но и ролью моделей для своих учеников. В последние годы, особенно в условиях пандемии, образование стало более доступным благодаря цифровизации процесса обучения. Это открывает новые возможности для интеграции научно-исследовательской деятельности в учебный процесс и подчеркивает важность подготовки учителей к новым вызовам.

Множество исследований в области образования и педагогики посвящены вопросам подготовки учителей, однако недостаточное внимание уделяется развитию научно-исследовательских навыков. Хотя некоторые образовательные программы предусматривают включение научно-исследовательских проектов, это не всегда обеспечивает полноценное развитие соответствующих компетенций. Хотя в последние десятилетия было проведено множество исследований в области образования и педагогики, относительно мало внимания уделялось развитию научно-исследовательских навыков у будущих учителей. Несмотря на то, что некоторые университеты и образовательные учреждения предлагают научно-исследовательские программы для студентов, недостаточно систематических исследований было проведено для оценки эффективности этих программ и их влияния на качество подготовки будущих учителей.

Анализ существующих исследований позволяет выделить несколько ключевых аспектов в развитии научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Например, исследования показывают, что участие в научно-исследовательских проектах способствует развитию критического мышления, творческих способностей и навыков коммуникации.

Целью данного исследования является обоснование важности развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики и определение путей их развития в контексте современных образовательных требований. Значимость исследования заключается в возможности повышения качества подготовки учителей физики и, как следствие, улучшения образовательного процесса.

Разработанность данной проблемы в научно-педагогической литературе подтверждается многочисленными исследованиями, посвященными различным аспектам подготовки учителей. Однако, вопрос развития научно-исследовательских компетенций и их интеграции в процесс обучения и профессиональной подготовки учителей физики продолжает оставаться одним из ключевых направлений исследований.

Материалы и методы

В данном разделе представлено описание методов, методик и материалов, используемых в исследовании развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики.

Для достижения целей исследования был использован комплексный методологический подход, включающий в себя следующие методы:

Анализ литературы: Проведен анализ научных статей, монографий, учебников и других публикаций, посвященных проблеме развития научно-исследовательских компетенций у

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

будущих учителей физики. Этот анализ позволил выявить существующие тенденции, проблемы и перспективы развития данной области. Был проведен обширный обзор научных статей, монографий и методической литературы, связанной с развитием научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Этот анализ позволил выделить основные тенденции, проблемы и перспективы в данной области.

Эмпирические методы: Проведены наблюдения и интервьюирование студентов обучающихся по направлению подготовки "Физика" и являющихся будущими учителями физики. Эти методы помогли собрать первичные данные о текущем уровне развития научно-исследовательских компетенций у обучающихся. Для сбора первичных данных были использованы методы наблюдения и интервьюирования студентов обучающихся по направлению подготовки "Физика". Интервью проводились с целью выявления текущего уровня развития научно-исследовательских компетенций, а также определения их потребностей и проблем.

Экспериментальные методы: Организованы и проведены педагогические эксперименты, направленные на разработку и внедрение инновационных образовательных программ и практик, способствующих развитию научно-исследовательских навыков у будущих учителей физики. Эти эксперименты были основаны на принципах деятельностного и компетентностного подходов в образовании. В рамках исследования были проведены педагогические эксперименты с использованием различных образовательных программ и практик, направленных на развитие научно-исследовательских навыков у будущих учителей физики. Эти эксперименты позволили оценить эффективность различных методов обучения.

Статистический анализ: Полученные данные были обработаны с использованием статистических методов анализа, включая среднее арифметическое, стандартное отклонение, корреляционный анализ и др. Это позволило провести качественную оценку результатов и выявить статистически значимые закономерности. Полученные данные были обработаны с использованием статистических методов, таких как среднее арифметическое, стандартное отклонение, корреляционный анализ и т.д. Это позволило провести качественную оценку результатов и выявить статистически значимые закономерности.

В качестве материалов для исследования использовались:

Учебные программы и методические пособия по физике.

Результаты анкетирования и интервьюирования студентов.

Статистические данные о результатах экспериментов.

Результаты

В данном разделе представлены основные результаты исследования по развитию научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики.

В ходе анализа литературы были выявлены следующие основные тенденции и выводы:

Наличие проблем в сфере развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики, связанных с отсутствием практического опыта и недостаточной подготовкой к проведению научных исследований.

Значимость интеграции научно-исследовательской деятельности в процесс обучения для формирования профессиональных навыков учителя физики.

Проведенные наблюдения и интервьюирование студентов позволили сделать следующие выводы:

Большинство студентов высоко оценивают значимость научно-исследовательских навыков для своей будущей профессиональной деятельности.

Однако лишь небольшая часть студентов имеет опыт участия в научно-исследовательских проектах или мероприятиях.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Студенты высказывают потребность в дополнительных образовательных программах и практиках, направленных на развитие научно-исследовательских компетенций.

В ходе проведения педагогических экспериментов были получены следующие данные:

Эффективность использования инновационных образовательных программ и практик, направленных на развитие научно-исследовательских навыков у будущих учителей физики.

Положительное влияние таких программ на активность и мотивацию студентов к научно-исследовательской деятельности.

Обсуждение

В данном разделе проведем интерпретацию и объяснение полученных в результате исследования данных, а также сравним результаты с опытом других ученых.

Результаты нашего исследования подтверждают актуальность проблемы развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Они также свидетельствуют о том, что многие студенты осознают важность этих компетенций для своей будущей профессиональной деятельности. Однако ограниченный доступ к научно-исследовательской практике и опыту может стать препятствием для их полноценного развития. Результаты анализа литературы, эмпирических исследований и педагогических экспериментов подтверждают актуальность проблемы развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Они также показывают, что студенты физико-математического факультета проявляют заинтересованность и потенциал для развития этих компетенций.

Наши результаты согласуются с результатами исследований других ученых в области образования. Многие из них также выявляют необходимость интеграции научно-исследовательской деятельности в процесс обучения будущих учителей для повышения их профессиональной компетентности. Наши результаты согласуются с предыдущими исследованиями, которые также выявляли необходимость развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Однако наше исследование расширяет этот аспект, предлагая конкретные методы и подходы для достижения этой цели.

Полученные данные оказываются подтверждением эффективности инновационных образовательных программ и практик, направленных на развитие научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Их использование может способствовать не только улучшению академических результатов, но и формированию профессиональных навыков, необходимых для успешной карьеры в области образования. Полученные результаты имеют важное значение для практики образования. Они подтверждают необходимость изменений в образовательных программах и методах обучения с целью активизации научно-исследовательской деятельности студентов. Наши результаты также предлагают практические рекомендации для развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики, что способствует повышению качества образования в целом.

Однако наша работа также выдвигает важные вопросы для дальнейших исследований. Важно продолжать изучать методы и подходы к развитию научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики и оценивать их эффективность в реальных образовательных практиках.

Наше исследование открывает двери для дальнейших исследований в данной области. Важно продолжать изучать эффективность различных методов обучения и подходов к развитию научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Также стоит исследовать влияние развития этих компетенций на качество образования и уровень академических достижений студентов.

Вывод

В заключении хочется подытожить основные выводы и практическое значение нашего исследования.

Основные выводы:

Развитие научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики является актуальной и важной задачей в современной образовательной практике.

Проведенный анализ показал, что многие студенты осознают важность научно-исследовательских навыков, но ограниченный доступ к практической деятельности может стать препятствием для их развития.

Эффективность инновационных образовательных программ и практик, направленных на развитие научно-исследовательских компетенций, подтверждается нашими результатами.

Развитие научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики является актуальной задачей, требующей внимания образовательных программ и педагогических практик.

Наши исследования подтверждают потенциал студентов физико-математических факультетов для развития научно-исследовательских навыков и интереса к научно-исследовательской деятельности.

Эффективное использование инновационных методов и подходов в образовательном процессе может способствовать успешному развитию этих компетенций у будущих учителей физики.

Результаты исследования имеют важное практическое значение для образовательной среды. Их использование позволит разработать и внедрить эффективные образовательные программы, способствующие развитию научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Это, в свою очередь, повысит качество образования и подготовку специалистов в данной области. Результаты нашего исследования имеют важное практическое значение для образовательной среды. Они могут служить основой для разработки и внедрения новых образовательных программ, направленных на развитие научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Это, в свою очередь, может способствовать улучшению качества образования и подготовки квалифицированных специалистов в данной области.

Для более полного понимания проблемы развития научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики рекомендуется проведение дальнейших исследований, направленных на более глубокое изучение методов и подходов к их развитию, а также оценку их эффективности в образовательной практике.

Совокупность проведенных исследований и полученных результатов позволяет сделать вывод о необходимости активного внедрения инновационных образовательных программ, направленных на развитие научно-исследовательских компетенций, в процесс обучения будущих учителей физики. Наше исследование также указывает на необходимость дальнейших исследований в данной области. Важно продолжать исследовать эффективность различных образовательных методов и практик, а также их влияние на развитие научно-исследовательских компетенций у будущих учителей физики. Также стоит исследовать влияние развития этих компетенций на общее качество образования и академические достижения студентов.

Список литературы:

Skakov M., Dalabayev, T., Choruh, A., & Nurizinova M. (2024). THE METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING THE SCIENTIFIC RESEARCH COMPETENCIES OF

FUTURE PHYSICS TEACHERS. Научный журнал «Вестник НАН РК», 407(1), 283–294. https://doi.org/10.32014/2024.2518-1467.673

Kurbanbekov B.A., Sarybayeva A.Kh., Berkinbayev M.O., Berdi D. K. (2018) The Conceptual Approach to the Development of Creative Competencies of Future Teachers in the System of Higher Pedagogical Education in Kazakhstan//European Journal of Contemporary Education. E-ISSN 2305-6746-2018, 7(4): 827-844 DOI: https://doi.org/10.13187/ejced.2018.4.827

Akzholova A.A. (2017) Characteristics of research competence of future physics teachers in a pedagogical university. Vestnik. Series "Physical and mathematical sciences" №1 (61) - Almaty: KazNPU named after Abaya, 124-129 p.

Alimbekova G.B. (2021) Formation of research culture of students in physics course teaching at higher educational institutions. Scientific article. Vestnik KazNPU im. Abaya, series "Physico-mathematical sciences". №1(73). 76 – 81 p.

Shirina T.A. (2021) Formation of research skills of the future teacher on the basis of scientific physics subdivisions of universities/dissertation - The work was carried out at the federal state budget educational institution of higher education "Moscow Pedagogical State University" at the Department of Theory and Methodical Teaching of Physics. A.V. Peryshkina Institute of Physics, Technology and Information Systems. Moscow – 204 p. (in Russ.)

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 371

ПРИМЕНЕНИЕ ЭЛЕМЕНТОВ ТЕХНОЛОГИИ ПРОБЛЕМНОГО ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ФИЗИКИ КАК СПОСОБЕ РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Белгибаева Алия Жамбуловна
магистрант физики НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан, г.Костанай
Касымова Алмагул Гиждуановна
кандидат физико-математических наук, доцент кафедры ФМиЦТ НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан, г.Костанай
Телегина Оксана Станиславовна
кандидат технических наук, старший преподаватель НАО «Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы,
Казахстан, г.Костанай

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: цель статьи заключается в исследовании сформированности критического мышления обучающихся. Рассматривается положительный опыт использования элементов проблемного обучения, как способа развития критического мышления школьников. Анализ педагогического эксперимента подчеркивает актуальность темы исследования.
Ключевые слова: критическое мышление, проблемное обучение, проблемные задачи.
Abstract: the article of the article is to study the development of students' critical thinking. The positive experience of using elements of problem-based learning as a way to develop critical thinking in schoolchildren is considered. Analysis of the pedagogical experiment emphasizes the relevance of the research topic
Key words: critical thinking, problem-based learning, problematic tasks.

В связи с развитие информационных технологий в системе образования школы и высшей школы одним из главных качеств, которым должен обладать выпускник для успешной реализации себя в будущем является развитое критическое мышление. Выпускник, который имеет развитое критическое мышление, обладает такими полезными навыками, как умение критически мыслить, использовать нужную информацию из текстов, анализировать прочитанное, выстраивать логические умозаключения, уметь логично и последовательно определять алгоритм действий, принять знания по предмету, находить самостоятельно ответы на вопросы. Как мы видим, критическое мышление – это целый комплекс умений и навыков, очень нужных и полезных выпускникам школы и высшей школы[1]. Однако, из опыта работы Казахстанских учителей и преподавателей, наблюдается следующая картина. Многие школьники, студенты предпочитают в свободное время смотреть видео или ленты из социальных сетей, как итог - мало читают. Но не только развитие цифровых коммуникаций служит причиной не актуальности чтения среди подрастающего поколения. Многие просто не видят никакой пользы и не испытывают желания читать. Некоторые школьники не открывают дома учебники, не читают параграфы, не пересказывают тексты, в связи с этим, как правило, допускают ошибки при письме, не

умение выражать свою точку зрения, аргументировать ответы и т.д. Имея доступ к пассивным развлечениям, в виде фильмов, игр и прочему, чтение кажется не интересным. К сожалению, такое отношение к чтению, отражается на уровне сформированности критического мышления.

Измерить уровень критического мышления задача не из легких, т.к. нужно оценивать различные группы умений с учетом разных знаний и навыков. С 1925 года существует тест Уотсона-Глейзера[2].. Его главными недостатки является то, что он платный, занимает много времени на прохождение, и только на английском языке. Также имеются тесты одного образовательного проекта «Школа критического мышления», автором проекта является Никита Непряхин [3]. Недостатком данного теста является тот, факт, что тест позволяет определить одну компетенцию, но тестирование абсолютно бесплатное. Существуют еще несколько видов тестов, но все они не дают достоверного результата, т.к. оценивание осуществляет сам тестируемый. К тому же данные тесты подходят только для возрастной группы старше 21 года. Критическое мышление начинает формироваться в возрасте 16-17 лет. Данная возрастная категория дает право измерять уровень сформированности критического мышления. И не стоит пугаться низких результатов, ведь мышления школьника будет продолжать развиваться. Некоторые считают, что критическое мышление начинает формироваться с раннего детства. Однако это не так. В возрасте до 5 лет ребенок тренируется думать, а в 5-7 лет начинает проявляться[4].

Изучив способы измерения, и группы умений, которые позволяют определить уровень развитости критического мышления, нами был составлен тест открытого типа. Критерии оценивания разрабатывались самостоятельно. Для учащихся школы, а именно учеников девятого класса, был составлен тест из 15 вопросов, для студентов ВУЗа, КРУ им.А.Байтұрсынұлы, тест открытого типа из 20 вопросов.

Процент выполненного задания позволяет определить уровень сформированности критического мышления.

Низкий уровень: 0-29%.

Средний уровень: 30-79%.

Высокий уровень: 80-100%.

Рассмотрим, какие группы умений позволяет проверить тестирование.

Насколько обучающийся умеет делать логические умозаключения. Пример задания: Если в 12 часов ночи идёт дождь, то можно ли ожидать, что через 72 часа будет солнечная погода[5]?

Как обучающийся соблюдает последовательность в умозаключениях. Пример задания: Предложите набор инструментов и алгоритм решения задачи по определению средней плотности сухого песка[6].

Как обучающийся может применять знания материала и находить причины явлений, процессов и т.д. Пример задания: Почему лёд не сразу начинает таять, если его внести с мороза в тёплое помещение[7]?

При работе с текстом оценивать его содержание, находить ошибки.

Уметь давать ответы на такие задания, которые имеют несколько вариантов ответов, т.е. неопределенные. Пример задания: Автомобиль совершает поворот. Сравните пути, которые проходят правые и левые колеса автомобиля[8]? Ответ поясните (ответ зависит от поворота транспорта направо или налево).

Умение работать с релевантной информацией. Задание представляет собой текст, содержащий лишнюю информацию, без конкретных данных, которые вводят тестируемого в заблуждение. Правильный ответ может быть в тексте или вообще отсутствовать.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Уметь находить креативные решения проблем. Данная группа проверялась только у студентов.

В тестирование участвовало 42 обучающихся, 29 школьников (два 9 класса) и 13 студентов (1-3 курс обучения по специальности «бакалавр физики»). Ниже приведены результаты тестирования 1 в таблице 1.

Таблица 1 Результаты тестирования 1

	9 «В» класс	9 «Г» класс	Студенты
Средний балл	29	31	25
Уровень в среднем для группы	низкий	средний	низкий

К сожалению, результаты данного тестирования показало, что у большинства респондентов низкий уровень сформированности критического мышления. Скорее всего, низкие результаты свидетельствует о главной причине, это незаинтересованность обучающихся. Например, студентам, которые не изучают дисциплины, связанные с критическим мышлением, нет смысла утруждать себя, результаты теста не повлияют на итоговую оценку, поэтому многие студенты вместо ответов на вопросы ставили прочерк. Изучив ответы учащихся школы, наблюдаешь следующее. Все стараются дать ответ, верно или нет, но ответ есть. Присутствуют рассуждения, порой вызывающие улыбку на лице.

После результатов тестирования, было решено проанализировать, какие существуют способы, для развития критического мышления[9]. В данном случае речь идет о применение современных технологий на занятиях физики. Одним из наиболее эффективных способов является применение элементов проблемного обучения. Физика изучает природу, ее явления, процессы и физические законы. Каждый урок начинается с вопроса «Почему?». И чтобы дать ответ на вопрос ребенку нужно уметь применять свои знания, уметь рассуждать или предполагать, и даже возможно, найти нестандартное решение проблемы. Таким образом, проблемное обучение может служить неплохим средством для развития критического мышления. В КГУ «Школы-гимназии города Тобыл акимата Костанайского района» Управления образования Костанайской области был проведен педагогический эксперимент по развитию критического мышления посредством применения проблемных задач на уроках физики. Эксперимент проводился с учащимися тех самых двух классов, которые принимали участие в тестирование на выявление уровня сформированности критического мышления.

На протяжении 6 месяцев, на каждом уроке, учитель физики применял элементы проблемного обучения. Это могла быть проблемная ситуация, поставленная в начале урока, или проблемная задача, заданная для проверки усвоенного материала. Учитель подбирал задание, проблемного характера, которое позволяло улучшить определенную группу умений. По завершению педагогического эксперимента было проведено аналогичное тестирование, имеющие такие критерии оценивания. С результатами экспериментов можно ознакомиться в таблице 2.

Таблица 2 Результаты эксперимента в 9 «В» классе

9 В класс	% выполнения тестирования 1	% выполнения тестирования 2
Ученик 1	33	45
Ученик 2	20	25
Ученик 3	43	57
Ученик 4	23	27
Ученик 5	30	40

Ученик 6	55	60
Ученик 7	20	34
Ученик 8	23	45
Ученик 9	8	16
Ученик 10	40	53
Ученик 11	35	43
Ученик 12	28	37
Ученик 13	20	33
Среднее	29	40

Из таблицы 2 видно, что в 9 «В» классе динамика «+11%». Многие учащиеся перешли из уровня «низкого» в «средний» уровень критического мышления. Однако нет ни одного учащегося с «высоким» уровнем сформированности критического мышления.

Рассмотрим результаты эксперимента в таблице 3.

Таблица 3 Результаты педагогического эксперимента в 9 «Г» классе

9 Г класс	% выполнения тестирования 1	% выполнения тестирования 2
Ученик 1	30	45
Ученик 2	55	70
Ученик 3	43	52
Ученик 4	45	56
Ученик 5	15	41
Ученик 6	20	43
Ученик 7	10	27
Ученик 8	28	44
Ученик 9	33	42
Ученик 10	18	40
Ученик 11	43	56
Ученик 12	38	50
Ученик 13	13	29
Ученик 14	28	35
Ученик 15	35	51
Ученик 16	35	51
Среднее	31	46

Из таблицы 3 очевидно, есть положительная динамика и в 9 «Г» классе, «+15%». Многие учащиеся перешли из уровня «низкого» в «средний» уровень критического мышления. Однако также нет ни одного учащегося с «высоким» уровнем сформированности критического мышления.

В начале эксперимента были поставлены две гипотезы. Первая гипотеза: применение технологий проблемного обучение будет способствовать развитию сформированности критического мышления. Вторая гипотеза противоположна. Анализ результатов педагогического эксперимента проводился по t-Критерию Стьюдента[10].

Для 9 «В» класса вычислили коэффициент t экспериментальное $t_{эксп}$=7,75, при этом $t_{крит}$ =2.18, откуда следует возможность принятия гипотезы первой на 95%, и на 5% отклоняется гипотеза вторая.

Для 9 «Г» класса вычислили коэффициент t экспериментальное $t_{эксп}$=11,68, при этом $t_{крит}$ =2.13, откуда следует возможность принятия гипотезы первой на 95%, и на 5% отклоняется гипотеза вторая.

Таким образом, гипотеза положительной динамики развития критического мышления школьников подтвердилась. Проблемное обучение, использование элементов данной технологии действительно способствуют развитию уровня сформированности критического мышления школьников. Однако эксперимент, проводимый на протяжении полугода, не дал ни одного учащегося, с высоким уровнем критического мышления школьников. Это говорит о том, данная работа это процесс трудоемкий, требующий много времени и сил. После проведенного эксперимента можно отметить, что у 1/3 учащихся повысился уровень мотивации. Также 17% учащихся улучшили четвертные оценки.

Список использованной литературы:

1. Paul, Richard W. Critical Thinking: What Every Person Needs to Survive in a Rapidly Changing World. Rohnert Park, CA: Center for Critical Thinking and Moral Critique, Sonoma State Univ., 1990.
2. https://hrlider.ru/posts/test-na-kriticheskoe-myshlenie-watson-glaser-critical-thinking/
3. https://nepryakhin.ru/tranings/shkola-kriticheskogo-myshleniya/
4. Halpern, D. F. (2013). Thought and knowledge: An introduction to critical thinking. Psychology Press.
5. https://uchi.ru/otvety/questions/esli-v-12-chasov-nochi-idet-dozhd-to-mozhno-li-nadeyatsya-chto-cherez-72-chasa-budet-soln
6. https://vsebloki.ru/stati/sposoby-opredeleniya-plotnosti-peska-suhogo/
7. https://uchi.ru/otvety/questions/pochemu
8. https://otvet.mail.ru/question/48832432
9. Дэниел Левитин, «Путеводитель по лжи. Критическое мышление в эпоху постправды», 2017
10. Фадеева, Л. Н. Теория вероятностей и математическая статистика (задачи и упражнения) / Л. Н. Фадеева, Ю. В. Жуков, А. В. Лебедев. — М.: ЭКСМО, 2007. — 336 с.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК: 378.14:573.6

РОЛЬ ПРЕПОДАВАНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «БИОТЕХНОЛОГИЯ» В СОВРЕМЕННОЙ ФАРМАЦИИ

Абылаева Бактыгул Акматалиевна
Ошский государственный университет, кандидат биологических наук, доцент,
г. Ош Кыргызстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация. В статье рассматривается роль преподавания дисциплины «Биотехнология» в современной фармации. Также рассмотрена важность повышения знаний студентов в области биологических технологий практическими навыками. Изучая данный предмет, у студентов сформируются необходимые знания и практические навыки, технологические навыки приготовления и производства биотехнологических препаратов. С учетом природных ресурсов рекомендуется создать тесную связь образовательного процесса с предприятиями на современном техническом и методическом уровне. Это позволяет студентам получить практический опыт работы и познакомиться с новыми научными открытиями. Создавая такие связи, студенты получают возможность проводить научные исследования. В то же время такое взаимодействие с предприятиями дает студентам возможность получить практический опыт работы, познакомиться с новейшими открытиями науки, оборудованием и процессами, которых нет в лаборатории университета. По этой причине необходимо расширять и углублять дисциплину «биотехнология» для подготовки современного фармацевта, хорошо владеющего фармацевтическим анализом лекарственных средств, полученных биотехнологическими методами. В соответствии с современными требованиями в высшем фармацевтическом образовании используются технологии развития навыков критического мышления, призванные дать возможность студентам уметь достигать запланированных результатов в своей деятельности в области и биологические технологии. Процесс развития профессиональной компетентности заключается в разработке новых практических методов формирования творческого мышления у студентов.

Ключевые слова: биотехнология, лекарственное средство, природные ресурсы, биосинтез, навык, генная терапия, COVID-19.

Abstract: The article discusses the role of teaching the discipline "Biotechnology" in modern pharmacy. The importance of increasing students' knowledge in the field of biological technologies with practical skills is also considered. When studying this discipline, students develop all necessary knowledge, practical and technological skills required for preparing and producing biotechnological preparations. Considering available natural resources, it is recommended to create a close connection between the educational process and enterprises at a modern technical and methodological level. This allows students to gain practical experience and become familiar with new scientific discoveries. By creating these connections, students will have an opportunity to conduct scientific researches. Also, such interaction with enterprises provides the students with an opportunity to gain practical experience, get acquainted with the latest scientific discoveries, equipment and processes that are not available in the university laboratory. For this reason, it is necessary to expand and deepen the discipline of “Biotechnology” to prepare a modern pharmacist who is fluent in pharmaceutical analysis of preparations obtained by using biotechnological methods. In accordance with modern requirements, technologies for developing critical thinking skills are actively applied in higher pharmaceutical education; such technologies were designed to

enable students to achieve the planned results in their activities in the field of biological technologies. The process of developing professional competence consists of developing new practical methods for developing creative thinking among students.

Keywords: biotechnology, medicine, natural resources, biosynthesis, skill, gene therapy, COVID-19.

Введение. В настоящее время наблюдается период бурного развития науки, в том числе фармации. Еще в 754 году в Багдаде была открыта первая аптека как учреждение, занимающееся приготовлением и продажей лекарств [1]. Фармацевтическая промышленность, основанная на аптеках без необходимого оборудования, квалифицированного персонала и методов стандартизации продукции, представлена малым наименованием лекарственных средств.

Сегодня почти каждый житель сталкивается с биотехнологией. Кроме того, к биотехнологии относятся различные микробиологические процессы, наблюдаемые на протяжении многих веков, такие как выпечка хлеба, виноделие, сыроделие, силосование, появившиеся еще в глубокой древности. Также кыргызские целители (табибы) издревле использовали «хлебные плесени» для лечения ран, явившихся основанием для получения пенициллина. Кроме того, процесс «брожения» с древних времен использовался при приготовлении многих кыргызских блюд и напитков (бозо, айран, жуурат, ачкыл, кумыс, жарма и т. п). Биотехнология стала развиваться как современная форма науки только в середине 70-х годов.

В настоящее время биотехнология занимается разработкой и усовершенствованием биологических препаратов (антибиотиков, ферментов, иммуностимуляторов, вакцин) против инфекционных и ранее неизлечимых болезней, от которых страдает мир. Биопрепараты получают из живых, но ослабленных или мертвых клеток микроорганизмов, специфических иммуноглобулинов, сывороток или их фракций. В 21 веке человечество столкнулось с острыми проблемами, которые невозможно было решить традиционными методами, такими, как нехватка чистой воды и питательных веществ (особенно белка), загрязнение окружающей среды, резкое сокращение количества лекарственных растений, нехватка энергии. Таким образом, возникает потребность в разработке и применении принципиально новейших методик и техники для выполнения этих задач, а также внедрении принципиально новейших методов и технологий. При решении таких задач биотехнология использует целевое применение биологических систем, процессов различных областей.

Специалисты условно подразделяют биотехнологию на следующие группы:

- Красные биотехнологии связаны с медициной, «лечением» генетического кода, имеют долю на биотехнологическом рынке более 70%;
- Зелёная биотехнология связана с сельским хозяйством и биоэнергетикой;
- Белая биотехнология используется в производстве, в том числе при создании экоматериалов;
- Серая биотехнология (защита экологии, борьба с отходами);
- Синяя биотехнология (использование биологических ресурсов океана);
- Жёлтая биотехнология используется при производстве продуктов питания [2].

Сегодня, во время глобальной пандемии COVID-19, красная биотехнология показала свою актуальность, привлекла к этой проблеме особое внимание, т.к. ведущие НИИ и ученые всего мира разработали вакцину против этого нового глобального бедствия. Также, кроме инфекционных заболеваний, активно обсуждают тесты и лекарства для борьбы с другими, в том числе, генетически обусловленными заболеваниями. Следует отметить, что настоящая

эра биотехнологий в медицине началась с появлением массовой вакцинации, а вторым важным этапом стало создание первого антибиотика. С этого момента развитие этого направления продолжается непрерывно. Еще со времен СССР в «красной» сфере биотехнологий сложились приемлемые направления в науке, где получаются новые лекарства, изучаются бактерии и вирусы, представляющие угрозу для здоровья человека.

В настоящее время уделяется большое внимание развитию биоиндустрии, и такие проекты активно реализуются в Китае, Индии, Бразилии и Японии. Также значительные средства инвестируются в биофармацевтическую и биоэнергетическую отрасли стран ЕС [3]. Например, 26-декабря 2022 года The Wall Street Journal объявил о начале новой эры. Начиная с августа 2022 года, регулирующие органы США и Европы одобрили четыре новых продукта, полученных генным путем, т.е. генетически модифицированных препарата, предназначенных для лечения редких генетических заболеваний. Эти препараты излечивают болезнь за один курс, а их цена составляет не менее 2 миллионов долларов. Однако далеко не все пациенты могут позволить себе дорогие лекарства, а медицинские страховые компании «не приспособлены для таких высоких выплат», пишет WSJ. Они отмечают, что использование дорогостоящей генной терапии увеличивает затраты на лечение для многих пациентов. К 2024 году Mc Kinsey Co может внедрить порядка 30 новых методов генной терапии [4]. Разработчики говорят, что некоторые новые лекарства могут сэкономить деньги в долгосрочной перспективе и избавить пациентов от устаревших методов лечения на всю жизнь.

Современные медицинские технологии и лекарственные препараты сегодня способны излечить многие заболевания, которые представляли огромные медицинские проблемы [5]. Поэтому роль биотехнологии в медицинской практике имеет огромное практическое значение. На этапе развития здравоохранения, фармация, как научная и образовательная дисциплина, предъявляет новые требования к разработке инновационных, высокоэффективных, безопасных лекарственных средств и средств диагностики.

По этой причине возникает необходимость расширения и углубления дисциплины «Биотехнология» для подготовки современного фармацевта, хорошо разбирающегося в фармацевтическом анализе лекарственных средств, полученных биотехнологическими методами. В соответствии с требованиями времени студентам фармацевтических специальностей необходимо формировать знания и практические навыки в области биологических технологий.

Современному провизору необходимо знать биотехнологии в рамках профессии, работать на отечественных фармацевтических рынках, которые тесно интегрированы с мировым фармацевтическим производством [6]. Поэтому сегодня «Биологическая технология» является одним из основных предметов современных фармацевтических учебных заведений. Предмет «Биотехнология» объединяет фундаментальные и прикладные науки, необходимые фармацевту, и играет большую роль в подготовке современных кадров, способных работать в лабораториях и цехах фармацевтических предприятий, а также в аптеках и контрольных учреждениях. Кроме знания общих основ этой науки, требуется и глубокое знакомство с разделами, наиболее необходимыми по профилю работы специалиста.

Целью является роль преподавания дисциплины «Биотехнология» в современной фармации и необходимость формирования знаний и практических навыков у студентов.

Материалы и методы исследования

В данной статье анализируется научно-методическая литература, используемая в образовательном процессе, с использованием теоретических и эмпирических методов исследования. Проведен сравнительный анализ понятий творчества, данных авторами.

Апробация проводилась для студентов кафедры фармацевтической химии и технологии лекарственных средств Ошского государственного университета.

Результаты исследования и их обсуждение

В настоящее время необходимо уделять внимание биотехнологическим научным исследованиям и прикладным разработкам, которые являются одним из перспективных направлений развития фармацевтической промышленности. Особенно это актуально для таких отраслей, как сельское хозяйство, химическая и пищевая промышленность. Использование генной инженерии, клеточно-инженерных технологий и производства биологически активных веществ на основе методов микробиологического синтеза в сфере биофармацевтики является одним из приоритетных направлений современности.

Используя вышеуказанные технологии, можно удовлетворить потребности потребителей, производя аминокислоты, вакцины, витамины и стероидные гормоны. Следует отметить, что отечественное производство Кыргызстана обеспечивает отечественными лекарствами лишь 3% потребителей, а 97% составляют импортные препараты. Одной из причин такого положения в этой отрасли является отсутствие специализированных фармацевтических предприятий и их низкая материально-техническая оснащенность, а также отсутствие на них технологов с глубокими знаниями биотехнологии. Однако, к сожалению, в фармацевтических учебных заведениях Кыргызстана не уделяется достаточного внимания подготовке высококвалифицированных кадров для научных исследований в области современного фармацевтического производства и биоиндустрии.

Следует отметить, что сегодня образовательные программы цикла общепрофессиональных специальных дисциплин фармацевтических вузов Кыргызстана в основном направлены на подготовку специалистов, пригодных для работы только в аптеках и фармацевтических компаниях, занимающихся реализацией лекарственных средств.

Дисциплины, связанные с изучением теории и практики производства лекарств, особенно биотехнологическими средствами, планируются только на последние годы с ограниченным количеством лекций и практических занятий. Например, при подготовке фармацевтических специалистов по предмету «Биотехнология» отведено всего 5 кредитов, в том числе 30 часов лекций, 45 часов лабораторно-практических занятий и 75 часов самостоятельной работы студентов. После окончания учебы многие студенты работают в аптеках и не хотят ничего менять в своей профессии. Поэтому некоторые выпускники работают продавцами или менеджерами в аптеках. В то же время выпускники с биологическим, химическим или медицинским образованием очень заинтересованы в работе в фармацевтических компаниях. Тем не менее, поскольку биотехнология является новым предметом фармацевтического образования, могут возникнуть некоторые трудности в организации учебного процесса.

По этой причине в процессе преподавания данной дисциплины необходимо соблюдать последовательность изучения других предметов, т.е. при переходе на 5 курс студент должен освоить основные технологии стандартизации, транспортировки и хранения лекарственных средств, вырабатываемых микроорганизмами и растениями.

Также одним из основных способов достижения цели, поставленной при преподавании предмета «Биотехнология», является установление тесного сотрудничества с фармацевтическими компаниями и научно-исследовательскими институтами на университетском уровне.

Такой контакт помогает студентам получить практический опыт, самостоятельно мыслить и делиться своими мыслями с учеными. Сегодня от фармацевта требуется знание особенностей производства лекарств, условий применения и преимуществ. На кафедре фармацевтической химии и технологии лекарственных средств ОшГУ лабораторные занятия

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

по предмету «Биотехнология» проводятся в лаборатории биотехнологии, но из-за отсутствия фармацевтического производства часто заключается договор с медико-биологическим научно-исследовательским институтом.

Как указано в статье №4 «Качественное образование» концепции устойчивого развития при подготовке соответствующих специалистов в вузе создаются оптимальные условия для создания биотехнологической учебно-производственной лаборатории в сфере фармации для формирования системы обобщённых знаний и умений специалистов, которая позволяет использовать теоретические знания на практике. Создание научно-производственного комплекса дает ряд преимуществ, данная база позволяет одновременно совершенствовать практические навыки студентов, магистрантов, аспирантов, а также лиц, интересующихся наукой.

В процессе проведения занятий, учащиеся получают не только теоретическую базу, но и закрепляют свою практическую подготовку, используя лабораторную практику. После прохождения курса проводится анонимный опрос студентов с целью повышения качества преподавания дисциплины. Результаты опроса будут учтены в дальнейшем при создании рабочих программ и учебных материалов. Также в учебном процессе активно применяются современные образовательные средства: мультимедийные презентации, видеоролики, компьютерное тестирование знаний студентов [7]. Внедрена современная объективная форма оценки знаний при промежуточной проверке знаний студентов, что улучшает процесс подготовки студентов к итоговому экзамену. На экране отображается тест с несколькими вариантами ответов, и каждый учащийся должен найти правильный ответ индивидуально. С помощью такого метода у будущего фармацевта развивается логическое мышление, умение правильно излагать свои мысли и, как следствие, навыки предоставления информации о лекарственных средствах населению в пределах своей профессиональной компетенции.

Таким образом, углубленное изучение биотехнологии в области фармацевтики способствует совершенствованию знаний, пополнению фармацевтической отрасли современными высококвалифицированными кадрами. Для самостоятельного обучения студентов в ОшГУ создана электронная библиотека научных, учебных и технических книг, а также составлены тестовые вопросы за знаниями студентов. Самостоятельная работа студентов включает в себя решение ситуационных задач, чтение учебников, лекций, создание презентаций, просмотр видеолекций, планирование и конспектирование текста, ознакомление с нормативными документами, написание реферата, отчета.

В процессе изучения данной дисциплины студент расширяет и углубляет следующие профессиональные компетенции: способность и готовность к осуществлению технологических процессов при производстве и изготовлении лекарственных средств с соблюдением требований международных и национальных стандартов;

- способность и готовность к организации заготовки лекарственного растительного сырья с учетом рационального использования ресурсов лекарственных растений.

Таким образом, современная фармацевтическая промышленность требует подготовки современных специалистов, способных выдержать конкуренцию многих производителей лекарственных средств. Изучая предмет «Биотехнология» в фармации, студенты получают возможность работать в фармацевтических компаниях и научно-исследовательских институтах. Они освоят способы производства лекарственных средств, профилактической и диагностической продукции, хранения и транспортировки биотехнологической продукции, а также сформируют навыки систематизации информационных знаний у потребителей.

Выводы:

1. Рассматривается роль преподавания дисциплины «Биотехнология» в современной фармации и необходимость формирования знаний и практических навыков у студентов.
2. Рекомендуется наладить тесную взаимосвязь учебного процесса с предприятиями на современном техническом и методическом уровнях, учитывая наличие природных ресурсов.
3. Изучая данный предмет, студент формирует необходимые теоретические навыки, изучает технологические условия изготовления биотехнологических препаратов.
4. Рассмотрена необходимость расширения и углубления дисциплины «Биотехнология» с целью подготовки современного провизора, хорошо разбирающегося в фармацевтическом анализе лекарственных средств, полученных биотехнологическими методами.

Список литературы:

1. Возникновение аптек – История фармации древнего мира [Электронный ресурс]. URL: https://ecopharmacia.ru/publ/istorija_farmacii/istorija_farmacii_drevnego_mira/30 (дата обращения: 08.06.23.).
2. Каменская Е.П. Основы биотехнологии. – Барнаул: АлтГТУ, 2023. 121 с. [Электронный ресурс]. URL: http://elib.altstu.ru/uploads/open_mat/2023/Kamenskaya_OsnBioteh_up.pdf. (дата обращения: 22.07.23.).
3. Свердлова М. «Красная» биотехнология ЕАЭС – перспективы и наработки // [Электронный ресурс]. URL: **http://www.ras.ru/digest/showdnews.aspx?id=7a2154bf-d7c6-4973-be19-55039494ff9a&print=1** (дата обращения: 08.06.2023г).
4. WSJ сообщила о начале «эры дорогих лекарств» [Электронный ресурс]. URL:
5. Власов В.В., Пышный Д.В., Зенкова М.А., Воробьев П.Е. Комплементарные здоровью. Прошлое, настоящее и будущее антисмысловых технологий// НАУКА из первых рук. 2014. Т. 55. № 1. С. 38-49.
6. Катлинский А.В., Сазыкин Ю.О., Орехов С.Н., Чкалева И.И. Курс лекций по биотехнологии. Москва. 2005.
7. Матолыгина Н.В., Руглова Л.В., Добряк С.Ю. Творческий преподаватель как одно из важных условий развития творческой активности в современном цифровом мире // Образование. Наука. Научные кадры. 2021. № 3. С. 262-267.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕГІ ЕСЕПТЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ МЕН ФУНКЦИЯЛАРЫ

Жанас Мейір
Абай атындағы Қазақ Ұлттық Педагогикалық Университетінің 1-курс магистрі,
Алматы, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аңдатпа. Мақалада математиканы оқыту процесіндегі есептердің маңыздылығы мен функциялары қарастырылады. Мақаланың мақсаты – есеп шығарудың маңыздылығы мен функциялары арасындағы ортақ тұжырымдамаларды пайдалану арқылы оқушылардың математика жайындағы түсініктерін дұрыс қалыптастыру. Мақалада шешілген міндеттер теориялық нұсқаулықтың арқасында оқушылардың білімін арттырып, ой қорытулар жасау мен дұрыс қорытынды шығаруға үйрету болып табылады. Математиканы оқыту барысында есептердің маңыздылығы жоғары. Мектепте математика сабақтарында қолданылып жүрген әдіс-тәсілдердің не үшін керек екені теориялық пайымдаулар тұрғысынан келтірілген. Математикалық есептерді шығара білудің пайдасы тек ғылым саласымен ғана шектеліп қоймай, өмірдің әр тұсында өзінің маңызы мен функциясы аса қажет екені қазіргі дамыған технологиялардың арқасында өзін дәлелдеді.

Кілттік сөздер: математика, формула, фабула, функция, абстрактылы ұғым, схема, алгоритм, комбинация.

Аннотация. В статье рассматриваются важность и функции задач в процессе обучения математике. Цель статьи-правильное формирование представлений учащихся о математике путем использования общих понятий между важностью и функциями решения задач. Задачи, решаемые в статье, благодаря теоретическому пособию повышают знания учащихся, учат делать выводы и делать правильные выводы. Задачи имеют большое значение в обучении математике. Для чего нужны методы, используемые на уроках математики в школе, приведены с точки зрения теоретических рассуждений. Преимущества умения решать математические задачи не ограничиваются только областью науки, но благодаря современным разработанным технологиям доказывают, что в каждом аспекте жизни необходима своя значимость и функция.

Ключевые слова: математика, формула, фабула, функция, абстрактное понятие, схема, алгоритм, комбинация.

Annotation. The article discusses the importance and functions of problems in the process of teaching mathematics. The purpose of the article is to correctly form students ' understanding of mathematics through the use of common concepts between the importance and functions of problem solving. The tasks solved in the article are to increase students ' knowledge thanks to theoretical guidance, teach them to make reasoning and draw correct conclusions. In the process of teaching mathematics, the importance of problems is high. It is given from the point of view of theoretical considerations why the methods used in mathematics lessons at school are needed. The benefits of the ability to solve mathematical problems are not limited only to the field of science, but the fact that their importance and function are extremely necessary in every aspect of life has proven itself thanks to modern developed technologies.

Keywords: mathematics, formula, plot, function, abstract concept, scheme, algorithm, combination.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Математиканы оқытудағы негізі мақсаттарға жетуге себеп болатын басты қызметші құралдың бірі – есеп болып табылады. Есептің міндеттері өте көп: оқыту, тәрбиелеу, дамыту, бақылау және т.б. Көбінесе әр есеп өзінің мазмұны арқылы тәрбиелік міндетін атқарады. Есеп оқушылардың логикалық ойлау, кеңістікті елестеу, жеке бас қабілеттерін дамытуға бірден-бір себепші болатын басты құрал болып табылады. Оқушылардың білімін, біліктілігін және дағдысын анықтауды бақылау міндеттері де көбінесе есепке жүктеледі. Ал есеп шығару ерекше жұмыс, дәлірек айтсақ ой жұмысы. Ойлаудың негізгі формулаларының бірі-ой қорыту. Оқушыларды ой қорытулар жасау мен дұрыс қорытынды шығаруға үйрету – мектептегі барлық пәндерді оқытудағы басты педагогикалық мәселелердің бірі болып саналады.

«Есеп» ұғымының мән-мағынасын зерделеу кезінде жүйелік көзқарас берілген ұғымды объект, құрал және нәтиже ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Психологиялық әдебиеттерде «есеп» ұғымын анықтаудың бірнеше тәсілдері бар. Соның ішінде жиі кездесетіні есепті қандайда бір танымдық нәтижеге қол жеткізудегі ойлау әрекетінің мақсаты ретінде түсіну болып табылады. Осы орайда ғалымдар арасында «есеп» терминінің маңыздылығы мен функциялық ерекшелігіне байланысты есеп шығару процесі адам мүмкіндіктерінің іске асуы мен дамуы тұрғысынан деген әртүрлі көзқарастар қалыптасқан.

Мысалы, Г.А.Балл өзінің зерттеуінде есептің дәстүрлі педагогикалық ұғым шеңберінен шығып оны қандайда бір жүйе ретінде түсіндіреді. Есептік тәсілді «субъектілердің барлық іс-әрекеттерін, соның ішінде мұғалім мен оқушының әртүрлі есептерді шығару процесіндегі іс-әрекетін жүйе ретінде сипаттау және жобалау жөн болады» деп тұжырымдайды. Г.А.Балл есепті міндетті компоненттері бар жүйе ретінде а) бастапқы күйінде болатын есептің пәні; ә) есептің пәні бойынша талап ететін моделі (есептің шартына ұқсас) деп алып, сонымен қатар, енгізілген ұғым кең мағынада болғандықтан, ол тек психология мен педагогикада ғана емес сонымен қатар басқа да ғылымдарда бар деп қарастырады [1].

Американдық ғалым-математик Д.Пойа есептің математикадағы рөлін қарастыра отырып, математиканы меңгеру стандартты есептерді шығару ғана емес, дұрыс, түпнұсқалық, тапқырлық ойды талап ететін есептерді де шығара білу деп түсінеді [2].

Математиканы оқыту процесіндегі есептердің маңыздылығының бірнеше сатысы бар. Р.С.Черкасов пен А.А.Столярдың «Методика преподавания математики в средней школе» кітабында математикалық есептердің жан-жақты маңыздылығы көрсетілген: білім беру, практикалық, тәрбиелеу және ойлауды дамытудағы маңыздылығы [3].

Математикалық есептердің білім беру маңыздылығы. Математикалық есептерді шешу барысында оқушылар жаңа ақпараттармен танысады, математикалық теорияны қолданады, сонымен қатар есепті шешуге қажетті математиканың жаңа әдістерімен немесе теориялық бөлімдерімен танысады. Осы арқылы тапсырмалардың белгілі бір тобын шешу әдісін меңгергеннен кейін оқушылар мұндай есептерді оңай шеше алады, ал жеткілікті тәжірибеден өткеннен кейін – дағды мен білік қалыптасады, бұл өз кезегінде математикадан білім деңгейін жетілдіреді.

Математикалық есептердің практикалық маңыздылығы. Оқытудағы математикалық есептердің практикалық маңыздылығы оқушылардың болашақ іс-әрекеттеріне қажетті алған білімдерін практикалық жағынан қолдануы. Математикалық есептер физика, химия, биология, электро-радиотехника, география және т.б. салаларда кездеседі. Оқушыларға математиканы оқытудағы пәнаралық (физика, химия, география), сондай-ақ техникалық және практикалық мазмұндағы есептерді де ұсынып отырған жөн.

Ойлауды дамытудағы математикалық есептердің маңыздылығы. Математикалық есептерді шешу барысында алғышарттар мен тұжырымдар, мәліметтер мен ізделінді, жалпы және тәуелсіз, сәйкестендіру және қарама-қайшылық фактілері зерттеледі. Сонымен қатар, оқушыларда ойлаудың ерекше стилін қалыптасады: ойлаудың формальды-логикалық моделін ұстану, ойды ықшам етіп қысқаша айту, ойлау барысын нақты бөліктеу, символдардың анықтығы.

Математикалық есептердің тәрбиелік маңыздылығы. Математикалық есептердің тәрбиелік мәні өз мәтінімен, мазмұнымен, фабуласымен тәрбиелейді. Онымен қоса, математикалық есептерді шешуге үйрету бүкіл оқыту процесінде жүзеге асырылады. Оқушыларды дұрыс жолға қойылған математикалық есептерді шешуге үйрету арқылы адалдық пен шынайылыққа, қиыншылықта табандылық көрсетуге, жолдастарының еңбегіне құрметпен қарауға тәрбиелейді.

Білім берудегі есептердің рөлі мен функциялары туралы Ю.М.Колягиннің, Е.И.Лященконың, В.И.Крупичтің, И.Б.Бекбоевтың, В.А.Гусевтің, Г.В.Дорофеевтің, А.Е.Әбілқасымованың, К.И.Нешковтың және т.б. әдістемелік еңбектерінде көп көңіл бөлінген.

А.Е.Әбілқасымованың «Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі: дидактика-әдістемелік негіздері» оқу құралында оқытудағы математикалық есептер білім беру, тәрбиелеу, дамыту және бақылау функцияларын атқаратыны корсетілген [4, б.158-159].

Барлық есептер білім беру функциясын орындайды, өйткені оқушылар математикалық есептерді шығару процесінде білім алатындықтан, олардың есептерді шығару біліктілігі мен дағдысы дамиды, жалпы алғанда математикалық білімі артады.

Сонымен қатар, әрбір есептер тәрбиелеу функциясын да орындайды. Мысалы, қоғам дамуының әртүрлі кезеңдеріне байланысты қарастырылып отырған мәтінді және практикалық есептердің мағынасыда да өзгеріске түседі. Қазіргі кездегі оқулықтарда есептің мазмұны оқушылардың бойына жоғары адамгершілік қасиеттерді қалыптастыруға, ғылыми көзқарастарын дамытуға, отан сүйгіштікке тәрбиелеуге бағытталған. Оқушыларды есептің мазмұны ғана емес, оларды шығаруды оқыту да тәрбиелейді. Есептерді шығаруды оқыту оқушылардың сөйлеу мәнерін, табандылық, мәселелерді шеше білу, бастаған істі аяғына дейін жеткізу сияқты қасиеттерін қалыптастырады [5].

Есептің атқаратын функцияларына қарай оларды келесі түрлерге бөлуге болады: танымдық, дидактикалық, дамытушылық [6].

Танымдық функциялармен байланысты (теориялық, практикалық) есептер оқушыларға қажетті жаңа ақпараттарды қамтиды және мектеп курсының негізгі материалдарын тереңінен игеруге бағытталады. Осындай есептерді шешу барысында оқушылар танымдық жағынан жаңа теориялық біліммен, маңызды ұғымдармен, есептерді шығарудың жаңа әдістерімен танысады.

Дидактикалық функциялармен байланысты (кіріспе, машықтандыру) есептерге теориялық деректерді енгізу мен қорытындылауды жеңілдетуге арналған сұрақтар жатады. Мұндай есептер абстрактылы ұғымдарды қалыптастыруда негізгі рөл атқарады, сонымен қатар әртүрлі терминдер арасындағы байланыстарды анықтауға мүмкіндік береді. Жалпы білім беру жүйесінде есептің әрбір функциясы маңызды, бірақ, кейінгі кездері әдіскерлер есептің дамытушылық функциясының маңызын ерекше атап көрсетеді.

Дамытушылық функциялары бар есептер – мазмұны негізгі курстан алшақ, бағдарлама сұрақтары күрделене түскен (тапқырлыққа, сандық және геометриялық интуицияларын дамытуға, кеңістіктік елестетуге, логикалық ойлауға, сауаттылығын дамытуға берілген) есептер. Дамытушылық функциялары бар есептердің мазмұны негізгі

математика курсынан алыс болғанымен, әр оқушы бұл есептерді өзінің қабілетіне сәйкес шығара білуі керек.

И. Ф.Шарыгиннің айтуы бойынша, оқушылар есептерді шешу барысында, есептің шешімін іздеу кезеңін ескермей, есептің шартын оқудан бастап, жауабын алуға дейінгі стандартты схема түріндегі есептеуді ғана іске асырады [7].

Есептерге қойылатын талаптарға талдау жасай келе, Е.И.Лященко да есептерді дидактикалық, танымдық және дамытушылық деп үш сатыға бөледі [8].

Дидактикалық функциялары бар есептерге:

1) оқытылатын ұғымдардың қасиеттерін және олардың арасындағы қарапайым қатынастарды қалыптастыру мүмкіндігіне;

2) амалдарды орындау алгоритмін және есептерді шешу әдістерін қалыптастыруға;

3) пәнді оқыту және есептерді шығаруда қолданылатын ойлау әдістерін қалыптастыруға арналған тапсырмалар жатады.

Танымдық функциялары бар есептерге:

1) пайда болған ұғымның жекелеген аспектілерін ашатын және дидактикалық функциялары бар есептер;

2) қалыптастырылатын тұжырымдаманың жекелеген аспектілері арасындағы байланысты ашып көрсететін дидактикалық функциялары бар есептер;

3) білімді тасымалдау элементтері бар бірақ дидактикалық функциялары сақталған есептер;

4) дидактикалық функциялары бар есептердің элементін сақтаған бірақ танымдық функциясы бар есептер;

5) математикалық мәліметтер мен шығару әдістерін қиыстыруды талап ететін есептер;

6) қалыпты мәліметтер мен шарттардан жаңа есепті байқауды талап ететін есептер жатады.

Дамытушылық функциялары бар есептерге:

1) шығаруы үшін пән бойынша жаңа білімді қажет етпейтін, тек бар білімді басқа комбинацияларда пайдалануды талап ететін есептер;

2) пән бойынша терең білімге ие болуды қамтамасыз ететін есептер жатады [8].

Ю.М.Колягиннің пікірі бойынша білім беру функцияларын жалпы сипаттағы, арнайы және нақты деп бөледі. Оқушыларда жалпы білім беру функцияларын қалыптастыру қатарына: ұғым анықтамасы, жетекші идеялар, жетекші білік және дағды, сөйлемдегі және жазбалардағы ойларды жеткізу білігі мен дағдысы, ой-тұжырымдардың негізгі түрлері, оларды өткізудің әдістері мен тәсілдері, оқу және анықтама әдебиеттерімен, кестелермен жұмыс жасау білігі мен дағдысы, жетекші заңдар, ой-пікірлер, олардың арасындағы негізгі байланыстар және иерархиясын орнату жатады [9].

Есептердің функцияларын зерттеген көптеген әдіскерлер есептің математиканы оқытудағы рөлі мен орнын ұғынуға мүмкіндік алды. Көптеген зерттеулерде авторлар бірауыздан есеп білім мен білікті меңгертуге, сонымен қатар ойлаудың өзіндік бір стилін қалыптастыруға жағдай жасайтынын атап көрсеткен.

Қорыта келгенде, біз А.Е.Әбілқасымованың және Ю.М.Колягиннің зерттеулерінде ұсынылған математикадан есептердің білім беру, тәрбиелеу, дамыту және бақылау функциялары деген тұжырымдамаларын ұстанамыз. Бұл тұжырымдамалардың барлығы өзара бір-бірімен тығыз байланысты болып келеді. Математиканы оқыту процесіндегі есептердің маңыздылығы мен функциялардың арасындағы ортақ белгі – екеуі де білім беру, тәрбиелеу және ойлаудың дамытушылық маңызы деген сипаттарымен айқындалды. Демек, математиканы оқыту процесінің басты мақсаты – оқушылардың кәсіби ойлау қабілетін

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

дамытуға, есептеу мәдениетінің артуына, есеп шығару барысының әрбір қадамы сайын ой қорытулар шығарып отыруға қолайлы жағдай жасау болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Балл Г.А Теория учебных задач: психолого-педагогический аспект. – М.: Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Пойа Д. Математические открытие. – М.: Наука, 1979. – 449 с.
3. Черкасов Р.С., Столяр А.А. Методика преподавания математики в средней школе: Общая методика. – М.: Просвещение, 1985. – 336 с.
4. Әбілқасымова А.Е. Математиканы оқытудың теориясы мен әдістемесі: дидактикалық-әдістемелік негіздері. – Алматы: Мектеп, 2014. – 224б.
5. Жадраева Л.У., Жумагулова З.А, Жумалиева Л.Д. Системный анализ структуры школьных математических задач //Актуальные проблемы преподавания математики в школе и педагогическом вузе. – М., 2015. – Вып.25. – С.60-66.
6. Абылкасымова А.Е., Папышев А.А. Методические основы обучения решению математических задач в средней школе. – Алматы: Комплекс, 2004. – 134 с.
7. Шарыгин И.Ф. Факультативный курс по математике. Решение задач. - М.: Просвещение, 1989. – 252 с.
8. Лабораторные и практические работы по методике преподавания математики: учеб. пособие для студентов физ.-мат. спец. пед. ин-тов. / под ред. Е. И. Лященко. – М.: Просвещение, 1988. – 223 с.
9. Колягин Ю.М., Оганесян В.А. Математические задачи как средство обучения и развития учащихся. – М.: Просвещение, 1977.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНА ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ МЕН ТӘРБИЕ БЕРУ: «ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ӘЛІППЕ»

Әубәкір Гүлмира Сапарбекқызы
бастауыш сынып мұғалімі
Астана қаласы әкімдігінің «№72 мектеп-лицей» ШЖҚ МКҚ,
Қазақстан Республикасы

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Андатпа: Осы мақала аясында автор бастауыш сынып оқушыларына экологиялық білім мен тәрбие беру барысында кешенді «Экологиялық әліппе» оқу құралын қолдану арқылы,оқушылардың бойында табиғатқа деген жанашырлықты қалай қалыптастыру болатынын сөзге тиек етеді. Оқу құралының басқа пәндермен өзара сабақтауы, оқушынының бойында экологиялық сана мен тұрақты экологиялық көзқарасты қалыптастыратынын алға тартады.
Негізгі сөздер: Мемлекеттік білім беру стандарт, экологиялық сана, экологиялық мәдениет, пәнаралық байланыс, экологиялық құндылық.

Қазіргі уақытта адам әрекетінің қоршаған ортаға әсері айтарлықтай өсті. Технология мен өнеркәсіптік өндіріс планетамызды мекендейтін барлық тірі организмдерге нақты қауіп төндірді. Осыған байланысты адамның табиғатқа әсерінің салдарын дұрыс болжау және мектептегі білім беру кезеңінде адамдардың экологиялық санасын дамытудың өзекті қажеттілігі туындады. Қазіргі қоғамның экологиялық проблемалары мектепті бірқатар педагогикалық ұстанымдарды қайта қарауға және білім берудің ғылыми-теориялық және практикалық жүйесінің кейбір аспектілерін қайта қарауға итермеледі. Қазіргі кезде қазіргі жалпы экологиялық білім студенттерде экологиялық білім негіздерін, экологиялық ойлау мен қоршаған ортаны қорғау, адам денсаулығын сақтау, қоршаған ортаны қорғау саласындағы құқықтық және адамгершілік міндеттерін орындауға бағытталған гуманитарлық және жаратылыстану-ғылыми білім ретінде қарастырылады. табиғи ресурстар.

Осылайша, 21 ғасырдың басында экологиялық білім берудің жаңа моделін құрудың алғы шарттары пайда болды деп айтуға болады.

Мемлекеттік білім беру стандарты оны жүзеге асырудың әлеуметтік құралы болып табылады. Мемлекеттік білім беру стандартының негізінде жатқан жүйелік-белсенділік тәсілі оқыту мен тәрбиелеудің негізгі нәтижелерін бөліп көрсетуге және студенттер меңгеруі тиіс әмбебап оқу іс-әрекетін жобалау үшін навигация жасауға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес оқушылар қоршаған ортаға бағытталған жеке әмбебап білім беру әрекеттерін дамытуы керек. Мемлекеттік білім беру стандартында: «...экологиялық ойлаудың қазіргі деңгейіне сәйкес келетін экологиялық мәдениеттің негіздерін қалыптастыру, өмірлік жағдайларда қоршаған ортаға бағытталған рефлексиялық-бағалау және практикалық іс-әрекет тәжірибесін дамыту қажет» делінген[1].

Экологиялық білім берудің жаңа моделінің тағы бір құрамдас бөлігі білім, дағды, құндылықтарды қолдануда жеке, жеке және топтық практикалық тәжірибені жинақтау болып табылады. Бұл тәжірибелердің кейбірі экологиялық таза мінез-құлық стереотиптерінің сипатында. Оның бір бөлігі – стандартты емес, экологиялық проблемаларды шығармашылықпен шешу тәжірибесі. «Оларды шешкен кезде мектеп оқушыларының

пәнаралық дағдыларын қалыптастырудағы, шешім қабылдау үшін мәдени аналогқа немесе өзінің практикалық тәжірибесіне жүгіну қабілетінде олқылық бірден байқалады. Сонымен, ғылыми экологиялық білімнің рөлін бағаламай, мектептегі экологиялық білім берудегі ең бастысы оның қоршаған ортаны қорғауға дайындығы мен қабілеттілігін қамтамасыз ететін тұлғалық қасиеттерді тәрбиелеуге бағытталған оның жалпы мәдени, белсенділік бағдары екенін мойындау керек. қоршаған ортадағы әрекеттер» [3] деп жазады А.Н. Захлебный, Е.Н. Дзятковская өз еңбегінде еңбегінде.

Экологиялық білім беру мақсатына келесі міндеттер бірлікте шешілгенде қол жеткізіледі:

• тәрбиелік – қазіргі заманның экологиялық мәселелері және оларды шешу жолдары туралы білім жүйесін қалыптастыру;

• тәрбиелік – экологиялық қолайлы мінез-құлық пен іс-әрекеттің, салауатты өмір салтын ұстанудың мотивтерін, қажеттіліктері мен әдеттерін қалыптастыру;

• дамытушы – өз аймағының қоршаған ортасын зерттеу, бағалау және жақсарту үшін интеллектуалдық және практикалық дағдылар жүйесін дамыту; белсенді қоршаған ортаны қорғауға деген ұмтылысты дамыту: интеллектуалдық (экологиялық жағдайларды талдай білу), эмоционалдық (табиғатқа жалпы адамзаттық құндылық ретінде қатынас), адамгершілік (ерік пен табандылық, жауапкершілік).

Бізге экологиялық білімнің базалық деңгейінде құндылық бағдарларды, білім мен дағдыларды қамтитын нақты талаптар қажет. Бұған білім салаларын біріктіруге негізделген белгілі бір мазмұн ықпал етеді: әлеуметтік экология (адам барлық экожүйелердің бірден-бір саналы құрамдас бөлігі болып саналады); адам экологиясы (адамдар мен қоршаған орта арасындағы жүйелі байланыстар туралы ғылым).

Экологиялық білім беру мазмұнына басымдылықтан түбегейлі ерекшеленетін құндылық бағдарлардан туындайтын нормалар (тыйымдар мен ережелер) жүйесі кіреді.

Экологиялық білім мазмұнының пәнаралық құрамы ашылды, оны төрт құрамдас бөлікке топтастыруға болады – ғылыми, құндылық, нормативті және белсенділік.

Ғылыми – адам денсаулығы мен оның табиғи ортасын сипаттайтын жетекші идеялар, теориялар мен тұжырымдамалар; пайдалану және қорғау объектілері ретінде табиғи жүйелердің пайда болуы, эволюциясы және ұйымдастырылуы.

Құндылық – қоғам тарихының әртүрлі кезеңдеріндегі адамның экологиялық бағдарлары; адам мен табиғатты жалпыадамзаттық құндылықтар ретінде сипаттайтын мақсаттар, идеалдар, идеялар; қоршаған ортаны экономикалық бағалау тұжырымдамасы, оған келтірілген залал, оны қалпына келтіру және зақымдануды болдырмау үшін қажетті шығындар.

Нормативтік – экологиялық сипаттағы моральдық-құқықтық принциптердің, нормалар мен ережелердің, нормалар мен тыйымдардың жүйесі.

Экологиялық білім беру мен оқытудың тиімділігінің критерийі ретінде әлемдік, аймақтық, жергілікті деңгейдегі білім жүйесі де, мектеп оқушыларының күш-жігерімен қол жеткізілген өз аймағының қоршаған ортасын нақты жақсарту да болуы мүмкін.

Оқу процесіне экологиялық білім мен тәрбие берудің жаңа үлгісін енгізу арқылы мектеп оқушыларының экологиялық сауаттылығы қалыптасады, ол жануарлар дүниесін сақтау мен қалпына келтіруді, әртүрлі табиғи ресурстарды тиімді пайдалануды, қоршаған орта мен адамның өмір салтын жақсартуды көздейді.

Мемлекеттік білім беру стандарты экологиялық білім берудің бірқатар міндеттерін қамтамасыз ететін білім беру механизмін қамтиды. Оларға мыналар жатады:

• тіршіліктің құндылығын оның барлық көріністерінде тануға, қоршаған ортаға жауапкершілікпен, ұқыптылықпен қарау қажеттілігіне негізделген экологиялық сананың негіздерін қалыптастыру;

• экологиялық сауаттылық пен экологиялық ойлау негіздерін, табиғат пен өмірге құндылық көзқарасын қалыптастыру;

• денсаулықты және қоршаған ортаны сақтау мақсатында экологиялық таза мінез-құлықты талдау және жоспарлау дағдыларын дамыту.

Мектептегі экологиялық білім беру аясында тұрақты даму тұжырымдамасын дұрыс және табысты жүзеге асыру үшін «Қазақстанның экологиялық дамуы саласындағы мемлекеттік саясаттың негіздері» сияқты қажетті құжаттарды зерделеу қажет.

Мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес экологиялық білім беруді жүзеге асыруды жоспарлауды бастаған әрбір мұғалім осы құжатты оқып қана қоймай, оқу тапсырмаларын жобалау технологиясын меңгеруі керек.

Құжаттар мектеп оқушыларына экологиялық білім беру мақсатына жету деңгейлерін көрсетеді:

1-деңгей – экологиялық сауаттылық. Бұл деңгей эмпирикалық деңгейде қалыптасқан танымдық модельді білдіреді, бұл деңгейдегі оқушылардың іс-әрекеті үлгі бойынша жүзеге асырылады, сонымен қатар экологиялық, моральдық және құқықтық нормалар шеңберінде өзін-өзі шектеу мотивациясын қалыптастыру.

2 деңгей – экологиялық білім беру. Танымдық модельдің теориялық деңгейде игерілетін деңгейі, таным принципі, қоршаған ортаны өзін-өзі тәрбиелеу құралы, қоршаған ортаны зерттеу, қоршаған ортаны жобалау.

3-деңгей – экологиялық құзыреттілік. Шығармашылық әрекет ретінде танымдық модель қалыптасатын деңгей, әртүрлі өмірлік жағдаяттардағы экологиялық іс-әрекет тәжірибесі жинақталып, жеке тұлғаның негізгі құзыреттіліктерінің экологиялық құрамдас бөлігі қалыптасты.

Осы деңгейлердің негізінде экологиялық мәдениет қалыптасады. Экологиялық мәдениет қоғам Жердегі өмірге қауіп төндірмейтін тіршілікті қамтамасыз ету әдісін болжайды. Экологиялық мәдениет – адамдардың экологиялық білімі мен дағдыларын практикалық іс-әрекетте пайдалана білуі. Мәдениеттің тиісті деңгейі болмаса, адамдар қажетті білімге ие болғанымен, оны меңгере алмауы мүмкін.

Адамның экологиялық мәдениетіне оның қоршаған ортаны қорғау санасы мен қоршаған ортадағы мінез-құлқы жатады.

Осы орайда №72 мектеп-лиуейінде жүзеге асырылып отырған 1-сынып оқушыларына арналған «Экологиялық әліппе» Г.С.Әубәкір, сабақтан тыс вариативтік тұрғыдан өткізілетін факультативтік курсты айтып өтуге болады..

Жалпы курстың мақсаты: экологиялық сана мен мінез-құлық бірлігін қалыптастыру бастауыш мектеп жасынан басталуы керек[2].

Экологиялық мәдениетті қалыптастыру процесі үш мәселенің бірлігі ретінде қарастырылады: қоршаған ортаның ластануының апатты зардаптарын кеңінен түсіндіру, экономиканы және қоғам өмірі мен қызметінің басқа да салаларын ұйымдастыруға экологиялық көзқарасты меңгеру. экологиялық сананы қалыптастыру.

Осы факультативтік курс арқылы:

1. Оқушыларға экологиялық сана деп табиғатқа қатысты экологиялық және экологиялық идеялардың, идеологиялық ұстанымдардың, табиғи объектілерге бағытталған практикалық іс-әрекеттердің стратегияларының жиынтығы түсінідірілуде;

2.Экологиялық мәдениетті қалыптастыру – экологиялық тәрбиенің қалаулы, стратегиялық нәтижесі, адамға әлеуметтік-мәдени ортаның, білім мен өзін-өзі дамытудың бірлескен ықпалының салдарын қарастыруда.
3. Нақты тұлғаға бағытталған оқу экологиялық білім мен тәрбиенің жалпы мәдени бағытын шыңдауда.
4. Пәндік нәтижелерге бағытталған, экологиялық білімге негізделген пәндік білімнің іргелі сипатын қалыптастырады.Яғни,пәндік нәтижелер – жаратылыстану және гуманитарлық ғылымдар, «адам-қоғам-табиғат» өзара әрекеттесу саласындағы негізгі нормалар мен ережелерді білуге баулып отыр.

«Экологиялық әліппе» құралын оқушыларды оқыту барысында пайдалану арқылы, экологиялық тәрбиенің адамгершілік тәрбиесінің құрамдас бөлігі болып табылатынын, сондықтан экологиялық тәрбие табиғатпен үйлесімді экологиялық сана мен мінез-құлықтың бірлігін реттейтінін аңғаруға болады[2].

«Экологиялық әліппе» құралын оқу үдерісіне еңгізу арқылы,экологиялық мінез-құлық жеке тұлғаның мақсаттары мен мотивтері әсер ететін (олардың даму мотивтері келесі кезеңдерден өтеді: пайда болу, пайда болу, икемділік) әсер ететін жеке әрекеттерден (күйлердің жиынтығы, нақты әрекеттер, қабілеттер мен дағдылар) және адамның іс-әрекетке қатынасынан тұрады. мазмұнға қанықтылық, қанағаттану) деп түсінуге болады.

«Экологиялық әліппе» оқу-құралы экологиялық мәдениетті қалыптастыру процесінің үш мәселенің бірлігі ретінде қарастырылады: қоршаған ортаның ластануының апатты зардаптарын кеңінен түсіндіру, экономиканы және қоғам өмірі мен қызметінің басқа да салаларын ұйымдастыруға экологиялық көзқарасты меңгеру. экологиялық сананы қалыптастыру.

Экологиялық тәрбие мен білім беру – адам бойында қоршаған ортаны саналы түрде қабылдауды, табиғатты аялау, оның байлығын ұтымды пайдалану қажеттілігіне сенімділік пен табиғи ресурстарды молайтудың маңыздылығын түсінуді қалыптастыру. Қазіргі жағдайда экологиялық білім мен ағарту қоғамның табиғатпен өзара әрекеттесуін үйлестіру процесінің ең маңызды негіздері болып табылады.

Біз экологиялық білім мен экологиялық тәрбие процесін біртұтас тұтас деп қарастырамыз, өйткені әлеуметтік ақпарат пен білім беру күш-жігерінің әсері бір уақытта екі арна арқылы, екі деңгейде – ұтымды және эмоционалды түрде жүреді.

Бастауыш сынып оқушыларына экологиялық тәрбие беруде жеке сабақтар емес, табиғи ортаны зерттеу, сақтау және жақсарту іс-әрекетінің жан-жақты ойластырылған үздіксіз процесі маңызды.

Экологиялық білім беру мазмұны күрделі құрамға ие, оны мектеп оқушыларының меңгеруі тек сыныптан ғана емес, сонымен қатар сабақтан тыс жұмыстарды да қажет етеді.

Бастауыш сынып оқушыларының экологиялық мәдениетін қалыптастыру сыныптан тыс жұмыстардың әртүрлі түрлері мен түрлерінің өзара байланысы болған жағдайда ғана мүмкін болады. Әртүрлі жұмыстар мектеп оқушыларына адам мен табиғат арасындағы байланыстар туралы терең білім алуға, экологиялық проблемаларды өмірде көруге, табиғатты қорғаудың қарапайым дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді.

Мұндай оқыту мен тәрбиелеудің шарты табиғат пен адам арасындағы қарым-қатынасты зерттеуге және жетілдіруге бағытталған студенттердің өзара байланысты ғылыми, адамгершілік, құқықтық, эстетикалық және практикалық іс-әрекетін ұйымдастыру болып табылады.

Сонымен, экологиялық білім бастауыш сынып оқушыларының санасында сенсорлық тәжірибе негізінде қоршаған әлем туралы шынайы білімдерді тәрбиелеу құралы болып табылады.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты, 2022 ж
2. Г.С. Әубәкір ,Г.К. Длимбетова А.Е. Крушева «Экологиялық әліппе»,2023ж
3. А.Н. Захлебный, Е.Н. Дзятковская «Гуманизация экологического образования как вектор его развития до 2030г»

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

МРНТИ 16.31.51

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПУБЛИЦИСТИЧЕСКИХ ТЕКСТОВ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Нуртаева Айым Аяновна
НАО «Университет имени Шакарима г. Семей», магистрант
г. Семей, Казахстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация. В статье анализируется специфика использования публицистических текстов на изучаемом языке в процессе обучения иностранному языку. Рассматривается понятие «публицистический стиль», роль публицистики в формировании активного словарного запаса. Отдельно оговариваются противоречия, возникающие при использовании статей на занятии.

Ключевые слова: публицистический стиль, средства массовой информации, средства коммуникации.

В нынешний век глобализации изучение иностранных языков необходимо не только для расширения границ самообразования, но и для возможности интенсивного взаимодействия культур и традиций. Событие, произошедшее в одном конце планеты, моментально находит активный отклик в другом. Чтобы не только быть в курсе последних событий в мире, но и иметь возможность изучать язык на базе материалов, отражающих изменения в языке важно учиться работать с публицистическими текстами.

Интересной особенностью текстов СМИ является то, что они не только отражают речевую практику многих социальных групп говорящего коллектива на данный момент, но и отчасти формируют состав активного словаря общества. Современная пресса вбирает в себя самые разнообразные формы речевого общения.

Увеличивающийся поток иноязычной информации, поступающий через печатные издания, ставит будущих специалистов перед необходимостью быстро просматривать большое количество информации с целью нахождения, извлечения и использования необходимого материала для решения коммуникативных задач.

Чтобы понять, на что нужно обращать внимание и какие сложности могут возникнуть, рассмотрим понятие “публицистический стиль”, сферы, с которыми он соприкасается и особенности, присущие ему как стилю, используемому для реактивного отражения событий носителями языка.

Словарь литературоведческих терминов дает следующее определение: “публицистический стиль - разновидность литературного языка: один книжных стилей речи, использующийся в сфере политики, общественной, экономической и культурной жизни общества, в средствах массовой информации”. [1] Таким образом, публицистический стиль призван отражать несколько массивных слоев жизни общества, что подразумевает порой использование терминологии и языковых средств, требующих специального изучения: политическая лексика, фразеологизмы, аббревиатуры, реалии, газетные штампы, клише, социокультурно обусловленные словосочетания. Определенную трудность для восприятия представляют интернационализмы, особенно те из них, объем значений которых не

совпадает с соответствующими понятиями в родном языке. Публикации имеют самые разнообразные заголовки, в том числе рекламные и эмоционально-апеллятивные.

Отдельно стоит отметить роль неологизмов в СМИ: их невозможно моментально отразить в словарях, а значит, понять, о чем идет речь, можно лишь вникнув в ситуацию. К таким словам относится, например, “brexit” - термин, состоящий из двух слов “Britain” - Британия (Великобритания) и “exit”- выход, и дословно означающий “выход Великобритании из Европейского союза”. [3] Чтобы понимать термин в целом нужно знать не только контекст статьи, но и контекст политический, для чего важно понимать значение Великобритании на политической арене, значение и функции Европейского союза, какие результаты ожидают мировое сообщество при том или ином исходе ситуации.

Таким образом, мы видим два противоречия в использовании публицистических текстов на занятиях:

1. политическая, общественная актуальность для студентов и преподавателя при политической конфликтности с другой стороны, что может создать ситуацию, в которой нужно обсуждать политику, стараясь не принимать чью-либо сторону и купировать конфликты в аудитории;

2. исключительная насыщенность разнообразным национально- и социокультурным материалом как когнитивная, познавательная мотивация, с одной стороны, а с другой стороны, отсутствие у студентов необходимого для его понимания, осмысления фонда знаний, что требует от преподавателя довольно подробных, часто пространных и спонтанных комментариев из совершенно различных областей.

Тем не менее, как было отмечено выше, сейчас век глобализации, когда события в разных странах влияют на события в других, порой, просто тем, что нашли отражение в СМИ. Таким образом, читать тексты, содержащие политическую информацию, исключительно актуально для студентов на занятиях по иностранному языку, и не только в информационном, но и психологическом отношении для создания эффекта «соучастия», «сопереживания», «приобщения» к жизни носителей языка и к событиям мирового сообщества.

Для того чтобы тексты представляли интерес для студентов, следует с особой тщательностью подходить к вопросу отбора публицистических текстов. Тексты для чтения должны содержать личностно значимую для учащихся информацию и иметь познавательную ценность. Ведущие факторы, побуждающие интерес студентов к чтению на иностранном языке — новизна, информативность. [2]

Подбор текстов должен проходить с учетом нарастания трудностей. Насыщенность незнакомой лексикой не должна превышать возможности учащихся. Тексты должны быть доступными, но не упрощенными. Лучше использовать более трудные, но увлекательные тексты, чем легкие, но бессодержательные. При соблюдении этих факторов обучение будет опираться на:

– жанрово-стилистический анализ газетного текста;
– тематическую организацию учебного материала;
– комментирование лингвострановедческой и социокультурной информации.

Как мы видим, использование публицистических текстов в процессе обучения иностранным языкам способствует многоплановому развитию студентов, активно развивает и пополняет словарный запас, помогает разбираться в ситуациях любой сферы жизни, критически мыслить, анализировать текст не только на предмет культурных особенностей, но и жанровых.

Список литературы

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

1. Белокурова С.П. Словарь литературоведческих терминов [Электронный ресурс] // Академик, 2000-2017.
2. Wallace, Catherine.(1992) Reading. Oxford: Oxford University Press.
3. Widdowson, Henry G. (1990). Aspects of Language Teaching. Oxford: Oxford University Press.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ӘОЖ 372.8

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҚТАРЫНДА КЕЙС ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Рамашов Нурмамбек
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор, Шымкент, Қазақстан
Иса Нұрлыбек
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, 12-1 тобының студенті, Шымкент, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аңдатпа. Бұл жұмыста авторлар білім беру процесінде кейс технологиясын қолдану мәселесін қарастырады. Зерттеу барысында технологиялардың ең тиімді түрлері, функциялары және оларды оқытудың басқа да тиімді әдістерімен қолдану мүмкіндіктері анықталды.

Түйін сөздер: кейс технологиясы, дене шынықтыру, инновация, тиімділік, білім беру процесі.

Summary. In this paper, the authors consider the use of case technology in the educational process. The study identified the most effective types, functions of case technologies and their possibilities of use with other equally effective methods of teaching and learning.

Keywords: technology case, physical education, innovation, efficiency, educational process.

Кейс-стади-педагогикалық технологиялардың бір түрі, бұл іскерлік ойын, кез келген немесе нақты жағдайды талдау. Нақты жағдайларды талдау технологиясын "жеке жағдай" деп атауға болады. Технология нақты жағдайларды пайдалануға немесе бір жағдайды сипаттауға негізделген. Біріншіден, талдау үшін берілетін жағдай нақты өмірде кездесетін жағдайдың көрінісі болуы керек. Екіншіден, сипаттамада зерттеуші шешуі керек тікелей немесе жанама қиындықтардан тұратын бір проблемалық жағдай болуы керек. Үшіншіден, зерттеуші нақты немесе бірнеше проблемалық міндеттерді практикалық шешу үшін теориялық білімдер жиынтығын игеріп, жүзеге асыруы қажет. Іспен жұмыс жасау кезінде көп жағдайда қосымша ақпарат қажет болады, осы тұрғыда зерттеуші ақпаратты өз бетінше іздей білуге шешім қабылдайды. Танымдық жұмыстың соңында студенттер проблемалық жағдайдан шығудың жеке жолдарын табуы керек.

Бұл педагогикалық технология интерактивті, өйткені студенттер пәндік қарым-қатынастың белсенді қатысушылары ретінде танылады.

Оқу процесі оқушыға бағытталған және жеке тұлғаға бағытталған идеяларды ұстанатындықтан, оқыту/оқу іс-әрекеті қоян-қолтық қарым-қатынастан тұруы керек. Бұл қарым-қатынас мұғалім мен оқушы, оқушы мен басқа оқушы арасында, оқушылардың шағын топтары арасында жүреді. Профессор А.К. Алимовтың айтуынша, бүгінгі таңда білім беру жүйесінде проблеманы осы тұрғыдан да қоюға болады:"сіз тек белсенді өзара әрекеттесуге негізделген қарым-қатынас арқылы ғана үйреніп, үйрете аласыз" және "сіз тек өзара әрекеттесу арқылы үйренуге/үйретуге болады" [1].

Сондықтан мұғалімнің алдында дидактикалық материалды және оқу процесіне қажетті интерактивті әдістерді таңдау мәселесі тұр, олардың бірі кейс технологиясы. Бұл технология

өз тарапынан дене шынықтыру сабақтарында оқушылардың сыни ойлауын дамыту құралы ретінде қарастырылады. Оқу орындарында интерактивті оқыту/оқыту принциптерін және оларды аталған жұмыс түрлері мен іс-шаралар арқылы жүзеге асыру жолдарын тиімдірек түсіну үшін осы әдістердің әрқайсысына қандай мақсаттар мен принциптерді қолдануға болатынын қарастырайық:

Бірлескен жұмыс:

Мақсаты: ұжымдық жұмыс, өзара іс-қимыл және коммуникация дағдыларын дамытуға жәрдемдесу.

Принциптері: ынтымақтастық, проблемаларды бірлесіп шешу, серіктестердің пікірін құрметтеу, идеялар мен білім алмасу.

Жеке және бірлескен ғылыми-зерттеу жұмыстары:

Мақсаты: зерттеу дағдыларын, сыни ойлауды және тәуелсіздікті дамыту.

Принциптері: нәтижелерді белсенді талқылау, шешім табуға өзара көмек, тәжірибе алмасу, қателерді талдау және кері байланыс қабылдау.

Рөлдік және іскерлік ойындар:

Мақсаты: кәсіби рөлдерді игеру, нақты жағдайларда шешім қабылдау дағдыларын дамыту.

Принциптері: Эмпатия, нақты жағдайларды модельдеу, кері байланыс, рефлексия және бейімделу.

Әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеу:

Мақсаты: ақпаратты іздеу, талдау және бағалау дағдыларын дамыту.

Принциптері: сыни тұрғыдан ойлау, ақпараттың дұрыстығын тексеру, мультимедиялық тәсіл.

Кейс-стади:

Мақсаты: аналитикалық және проблемалық-бағдарланған дағдыларды дамыту, теориялық білімді практикада қолдану.

Принциптері: сыни тұрғыдан ойлау, шешім іздеу, топтық талқылау, салдарын талдау.

Тренингтер:

Мақсаты: кәсіби дағдыларды арттыру, көшбасшылық қасиеттерді және командалық ынтымақтастықты дамыту.

Принциптері: практикалық фокус, ойын тәсілі, ұжымдық оқыту, рефлексия және интроспекция.

Аталған әдістер мен іс-шаралар арқылы интерактивті оқыту студенттерге қазіргі әлемде және кәсіби қызметте табысты бейімделу үшін қажетті әр түрлі дағдыларды дамыта отырып, оқу процесіне белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Ұсынылған интерактивті оқыту/оқыту идеялары мен принциптері педагогикадағы заманауи трендтерді көрсетеді және белсенді, икемді және мақсатты оқыту процесіне назар аударады. Осы идеялар мен принциптерді жоғары білім беру тәжірибесінде қалай жүзеге асыруға болатындығы туралы мысалдар келтірейік: 1 Оқытуға болмайды, тек оқуға болады: Студенттер өзін-өзі оқыту процесіне қатыса алады, оларды дәрістер мен оқу материалдарында берілген материалды өз бетінше зерттеуге және талдауға ынталандырады. 2 Белсенді іс-әрекеттер арқылы білімді игеру: оқу жоспарларында практикалық сабақтар, Зертханалық жұмыстар, жобалар қарастырылуы мүмкін, онда студенттер теориялық білімді практикада қолданады. 3 Өмір бойы оқу қабілеті: оқыту бағдарламалары студенттерді өмір бойы үйренуге және дамытуға үйрететін кәсіби даму мен оқытудың құрамдас бөліктерін қамтуы мүмкін. 4 Бірлескен қызмет арқылы оқыту: жобалық жұмыстар, топтық тапсырмалар және бірлескен зерттеулер студенттерге топтық жұмыс және идеялармен алмасу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. 5 Диалог ретінде оқу: әдебиеттерді талқылау және студенттердің талқылауға белсенді қатысуы оларға

аналитикалық және сыни дағдыларды дамытуға көмектеседі. 6 Рефлексия: студенттер журналдарды немесе рефлексиялық есептерді жүргізуге шақырылуы мүмкін, онда олар өз тәжірибелері мен оқушыларынан алған сабақтарын талдайды.

Осы идеялар мен принциптерді оқу процесіне енгізу оқуды тиімдірек және студенттердің қазіргі қажеттіліктеріне сәйкес етуге көмектеседі.

Бұл тұрғыда оқушылардың белсенділігі құпталады, сынып оқушылары арасында консенсусқа келу немесе жеке пікірін білдіру еркіндігі беріледі. Дегенмен, бұл педагогикалық технологияның ең маңызды ерекшелігі-бұл әдістің көмегімен студенттер теорияны өз бетінше меңгере отырып, практикалық дағдыларды да, өз ойын жүзеге асыру мүмкіндігін де меңгереді. Студент жағдайды талдай отырып, болашақ маман ретінде қалыптасады және сабақты қызықты зерттеуге ұмтылады. Демек, инновациялық технологиялардың тамаша үлгісі ретінде кейс-стади бойынша білім беру және оқу процесі оқытудың мақсаты емес, оқушылардың құзыреттілігін оқыту құралы болып табылады.

Әдістемелік және ғылыми әдебиеттерді талдауға сүйене отырып, кейс-технологияларды қолданудың және дағдыларды дамытудың келесі ерекшеліктерін ажыратуға болады:

- аналитикалық дағдылар: кейс-технологиялар студенттердің күрделі жағдайларды талдау, негізгі аспектілерді бөліп көрсету және қолда бар ақпарат негізінде салмақты шешімдер қабылдау қабілетін дамытуға ықпал етеді;
- практикалық дағдылар: кейстермен жұмыс істеу студенттерге теориялық білімді нақты кәсіби мәселелер мен жағдайларды шешуге үйрету арқылы тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді;
- шығармашылық дағдылар: кейс технологиясы студенттердің шығармашылық ойлауын дамытады, өйткені олар көбінесе күрделі мәселелерге дәстүрлі емес шешімдер іздеуді қажет етеді;
- қарым-қатынас дағдылары: кейстермен жұмыс істеу қарым-қатынас дағдыларын дамытуға ықпал етеді, мысалы, өз ұстанымын білдіру, пікірталас жүргізу, сендіру және топ алдында өз шешімдерін дәлелдеу;
- әлеуметтік дағдылар: кейс-технологиялар студенттерді топта тиімді өзара әрекеттесуге, басқалардың пікірлерін тыңдауға, пікірталастарды қолдауға және жанжалдарды шешуге үйретеді;
- өзін-өзі диагностикалау: кейстермен жұмыс жасау студенттердің өз іс-әрекеттері мен шешімдерін сыни тұрғыдан бағалау, сондай-ақ қабылданған шешімдердің моральдық-этикалық аспектілерін талдау қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Сыни тұрғыдан ойлау дағдылары: кейс-технология студенттерге жағдайларды сыни тұрғыдан талдау, әртүрлі көзқарастарды бағалау және негізделген шешімдер қабылдау қабілетін дамытуға көмектеседі. Бұл ерекшеліктер кейс-технологиялардың студенттердің қазіргі әлемде және кәсіби қызметте табысты бейімделуі үшін қажетті әр түрлі дағдыларын дамыту құралы ретіндегі маңыздылығын көрсетеді.

Оқу процесінде кейстермен жұмыс жасау технологиясы келесі кезеңдерден тұрады: 1) материалдарын зерттеушілердің жеке өзіндік жұмысы (мәселені анықтау, негізгі баламаларды тұжырымдау; 2) негізгі проблеманы енгізуге және оны шешуге байланысты шағын топтармен жұмыс; 3) жалпы талқылаудағы шағын топтардың презентациялары және тәжірибе нәтижелері. Жағдайлардың әртүрлілігіне қарамастан, олардың барлығы типтік құрылымға ие

Сонымен қатар, кейс технологиясының маңызды ерекшелігі оның басқа әртүрлі оқыту әдістерімен тиімді үйлесуі болып табылады. 1-кестеде кейспен жұмысты ұйымдастыруда әртүрлі әдістерді біріктіру мүмкіндіктері көрсетілген.

1-кесте-Кейс технологиясының басқа әдістермен үйлестірілуі

Кейс-стади әдісімен біріктірілген әдіс	Кейс-стади технологиясы рөлінің сипаты
"Модельдеу"	Кейс-модель құрастыру
"Жүйелік талдау"	Жүйелік ұсыныс және жағдайды талдау
"Ойлау тәжірибесі"	Рефлексия және трансформация арқылы іс туралы білім алу мүмкіндігі
"Сипаттау әдістері"	Кейс таңбасын жасау
"Проблемалық әдіс"	Кейстің негізінде жатқан негізгі мәселенің тұсаукесері
"Жіктеу әдісі"	Кейстің құрамдас бөліктерін анықтау, тараптардың тізімін жасау
"Ойын әдістері"	Кейс таңбаларының мінез-құлқының нұсқаларын ұсыну
"Миға шабуыл"	Кейске байланысты ойларды жалпылау
"Талқылау"	Негізгі проблема және оны шешу жолдары туралы пікір алмасу

Кейс әдісі мұғалімнің шығармашылық ойлауын дамытады, оның шығармашылық қабілеттерін сабақ мазмұнының ерекше құрылымына дейін кеңейтуге жағдай жасайды.

Сонымен қатар, кейс әдісінің тәрбиелік мақсаттары бар, олар: 1) оқушының міндеті-кейстер жүйесін меңгеру және оны іс жүзінде жүзеге асыра отырып, нақты шешімдер қабылдау; 2) оқушы логикалық ойлауды қолдана отырып, ашық жүйені қолдана отырып, бастапқы ойдың мәні мен болжамын түсінуі керек; 3) студент өз тәжірибесін сенімді түрде түсінуі керек; 4) студент істің негізгі мәселелерін байыпты қарастыруға, өз орнын білдіруге, бөлектеуге және қатысуға міндетті.

Қорытындылай келе, XXI ғасырдың жан-жақты интеллектуалды, дарынды тұлғасын қалыптастыру бағытындағы білім беру мәселесі мемлекетіміздің назарында деп айтуға болады. Білім мен ғылымның Қазақстанның дамуына оңтайлы әсер етуі үшін әлемдік кеңістікке шығу міндеті туындайды, білім беруді одан әрі демократияландыру, оқыту жүйесін заманауи талаптармен үйлестіру, білім берудің бүкіл оқу-әдістемелік жүйесіне жаңа талаптар қойылады. Осы тұрғыдан алғанда, мұғалімге оқытудың тиімді тәсілдерін таңдау және қарастыру еркіндігі беріледі. Қай кезеңде де, қай уақытта да мектептегі басты тұлға ұстаз, ұйымдастырушы-ұстаз жауапты борышы, қазақ ойының иесі, әлемдік даму деңгейінен кем түспейтін, иық тіресе алатын, алған білімі мен білім қазынасын туған еліне, адамзат игілігіне жұмсай алатын тұлға. Сонау XX ғасырдың басында Ж. Аймауытов: «Оқыту-бұл үйреншікті дағды ғана емес, ол жаңаға ие болатын өнер», - деді.

Сондықтан, бүгінгі таңда мектептің алдында тұрған өзекті мәселелердің бірі - білім беру мен оқыту процесін ұйымдастыруда тең диалог құру кезінде әркім өз баласының құзыреттілігіне назар аударуы керек. Сыныпта осы мәселені шешуде инновациялық, интерактивті әдістерді қолдану тиімді болып келеді. Осы тұрғыда біздің ғылыми-зерттеу жұмысымыздың тақырыбы студенттердің сыни тұрғыдан ойлау құзыреттілігін дамытудағы интерактивті тәсілдердің біріне, атап айтқанда кейс технологиясына арналды.

Осылайша, кейс технологиясы студенттерге дене шынықтыру сабақтарын қызықты және нақты өмірге жақын оқу процесін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Әрбір жағдай келесі принциптерге негізделеді: нақты өмірден проблемалық жағдай ұсынылады, оны шешудің тәсілдері талқыланады, сөйлеу әрекетінің барлық түрлері бойынша әртүрлі

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

жаттығуларды орындау кезінде шешу әдістері қарастырылады және ең соңында рефлексиялық кезеңмен аяқталады. Оқытудың бұл түрі сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытуда, оқуға деген ынтаны арттыруда ерекше орын алады. Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау деңгейіндегі оңтайлы өзгерістер бізге жүктелген міндеттерді ойдағыдай арттыруға мүмкіндік береді және біздің болжамымыз орындалды деп санаймыз.

Әдебиеттер тізімі:

1 Инновационные образовательные технологии: учебное пособие. Часть 2/ А.К. Мынбаева, З.М. Садвакасова. – Алматы, Қазақ университеті, 2020. – 362 с

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 159.923

СЛАБАЯ УЧЕБНАЯ МОТИВАЦИЯ КАК ФАКТОР, ПОРОЖДАЮЩИЙ ЛЕНЬ У СОВРЕМЕННОГО СТУДЕНТА

Клименко Анна Ивановна
Костанайский региональный университет им. А. Байтурсынова
доцент, кандидат психологических наук
г. Костанай. Казахстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация. В статье представлены результаты исследования характера связи между учебной мотивацией и проявлением лени в учебной деятельности современного студента. Выявлено, что одним из факторов, влияющих на проявление лени в учебной деятельности современного студента, является его слабая учебная мотивация, мотивация ответственности.

Ключевые слова: современный студент, учебная мотивация, лень, мотивация ответственности.

Abstract. The article presents the results of a study of the relationship between educational motivation and laziness in the educational activities of a modern student. It is revealed that one of the factors influencing the laziness in the educational activities of a modern student is his weak educational motivation, motivation of responsibility.

Keywords: modern student, educational motivation, laziness, motivation of responsibility

Само понятие «студент» с латинского языка на русский язык переводится как "человек усердно работающий и занимающийся", т.е. овладевающий знаниями. Ведущей деятельностью студента является учебно-профессиональная деятельность. Студенческий возраст - это период становления социальной зрелости, овладения полным комплексом социальных ролей взрослого человека: гражданских, общественно-политических, профессионально-трудовых и др. С этим периодом связано начало «экономической активности», начало трудовой биографии и создание собственной семьи**.**

Век технического процесса во многом облегчает быт и жизнь студента в целом. Часть учебных задач и обязанностей можно доверить технике. Однако, основная учебная работа невозможна без участия студента и требует больших волевых усилий и не позволяет ему лениться. Трудолюбивые студенты отличаются высокой самодисциплиной, саморегуляцией и ответственностью. Они проявляют настойчивость в достижении цели, ориентированы на результат, доводят работу до логического завершения. Наоборот, студенты, склонные к лени, отличаются малой настойчивостью в достижении цели и очень низким уровнем саморегуляции. У таких студентов слабо выражен мотив успеха, они не стремятся к инициативе и активности в процессе обучения. Для них второстепенным становится желание получить положительную оценку. [1].

Что есть лень? Если коротко сказать, то лень —это отсутствие трудолюбия (либо его дефицит). Состояние лени имеет два источника – приобретенный и врожденный. Врожденная лень - это, своего рода, слабость воли, неприспособленность к труду, низкий уровень потребностей на нейронном уровне. Приобретенная лень вызвана, как правило, внешними факторами, как: гиперопекой родителей, формированием иждивенческих и

потребительских позиций, подавление у ребенка стремления к самостоятельной деятельности.. В определенных ситуациях лень может выступать как защитный механизм, как протест, как сигнал для привлечения внимания, как отсутствие интереса к происходящему в собственной жизни и жизни близких людей, как защита от обесценивания собственных усилий и личного вклада в общее дело, успех которого не гарантирован [2]. Иными словами, мы не делаем того, чего делать не хотим.

Задача преподавателя развить и усовершенствовать у студента данные ему природой качества, сформировать у него дисциплинированность, настойчивость в достижении поставленных целей. Но все ли зависит от усилий преподавателя? Есть еще немаловажный фактор – мотивация к обучению, познанию, труду. Самым эффективным побуждением к деятельности и преодолению лени является личностная мотивация и потребность. Человек, стремящийся к достижению личной цели, способен преодолевать большие физические нагрузки, применять максимум усилий и использовать все имеющиеся ресурсы. И здесь совершенно не возникает проблемы лени. Следовательно, необходима потребность и стимул к активным действиям. Человек устроен так, что при возникновении потребности или желания, он автоматически, осознанно или интуитивно, начинает действовать и двигаться в нужном направлении. Лень же выступает как барьер между потребностью и ее удовлетворением. Человек должен видеть цель, направление, куда необходимо двигаться. Именно в такие моменты чувство лени начинает пропадать и появляется мотивация. Известно, что положительная мотивация студентов к учению способствует успешному овладению знаниями и умениями и может выступать в роли компенсирующего фактора в случае недостаточно высоких интеллектуальных способностей студента. В то же время, студент обладающий более высоким уровнем способностей, не всегда добивается успеха, при отсутствии учебной мотивации [3].

Целью нашего исследования было изучить характер связи между ленью и учебной мотивацией у современного студента. Наша рабочая гипотеза. Мы полагали, что одним из факторов, влияющих на проявление лени в учебной деятельности современного студента, является слабо выраженная его учебная мотивация, мотивация ответственности. Исследование проводилось в КРУ имени А. Байтурсынова, Испытуемые - студенты 2-4 курсов отделения «Переводческое дело», в количестве 41 человека, из них: 15 юношей и 26 девушек. Исследование не имело цели анализа результатов по гендерному принципу участников.

Для исследования лени у современного студента были использованы следующие методики:

Методика самооценки лени Д.А Богдановой и С.Т Посоховой (2005 г.) - ориентирована на выявление самооценки уровня лености.

Анкета «Саморегуляция проявления лени» Д. А. Богдановой и С. Т. Посоховой. Данная анкета разработана и предназначена для выявления уровня саморегуляции в ситуациях, наиболее типичных для проявления лени.

Для исследования мотивации к учебной деятельности современного студента использовались следующие методики:

Методика для диагностики учебной мотивации студентов (А.А. Реан и В. А. Якунин, в модификации Н.Ц. Бадмаевой) - диагностика уровня мотивации обучения в студенческой среде.

Методика «Мотивация обучения в вузе» Т. И. Ильиной. Цель данной методики – определение ведущего мотива обучения студента.

Тест «Экспресс-диагностика ответственности» (ЭДО) В.П. Прядеин.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Результаты исследования самооценки лени (по методике Д.А Богдановой и С.Т. Посоховой) показали, что в нашей выборке к числу трудолюбивых людей относят себя 22 студента (54%); средним уровнем трудолюбия, по собственному их мнению, обладают 15 студентов (37%). Склонными к лени считают себя 4 студента (9%). Наглядно результаты представлены на Рисунке 1.

Рисунок 1 - Результаты исследования самооценки лени

Результаты исследования учебной мотивации студентов (по методике А.А. Реан и В. А. Якунин, в модификации Н.Ц. Бадмаевой) представлены в Таблице 1.

Таблица 1

Результаты исследования учебной мотивации студентов

№	Шкала мотивов	Количество	%
1	Коммуникативные мотивы	1	2 %
2	Мотивы избегания неудач	1	2%
3	Мотивы престижа	**3**	8 %
4	Профессиональные мотивы	11	27%
5	Мотивы творческой самореализации	-	0 %
6	Учебно-познавательные мотивы	19	46%
7	Социальные мотивы	6	15%

Из Таблицы 1 видно, что в нашей выборке у 1 студента (2%) "мотивы избегания неудач"; у 11 студентов (27%) - "профессиональные мотивы"; у 19 (46%) - "учебно-познавательные мотивы"; у 6 студентов (15%) - "социальные мотивы"; у 3-х студентов (8%) - "мотивы престижа"; у 1-го (2%) - "коммуникативные мотивы" По шкале "мотивы творческой самореализации" в нашей выборке не обнаружено.

Результаты проведенного анкетирования «Саморегуляция проявления лени» показали, что 19 студентов (46%) имеют «высокий уровень саморегуляции», 16 студентов (38%) имеют «низкий уровень саморегуляции», 3 студента (8%) имеют «сверхвысокий уровень саморегуляции» и 3 студента (8%) имеют «очень низкий уровень саморегуляции». Наглядно результаты представлены на Рисунке 2.

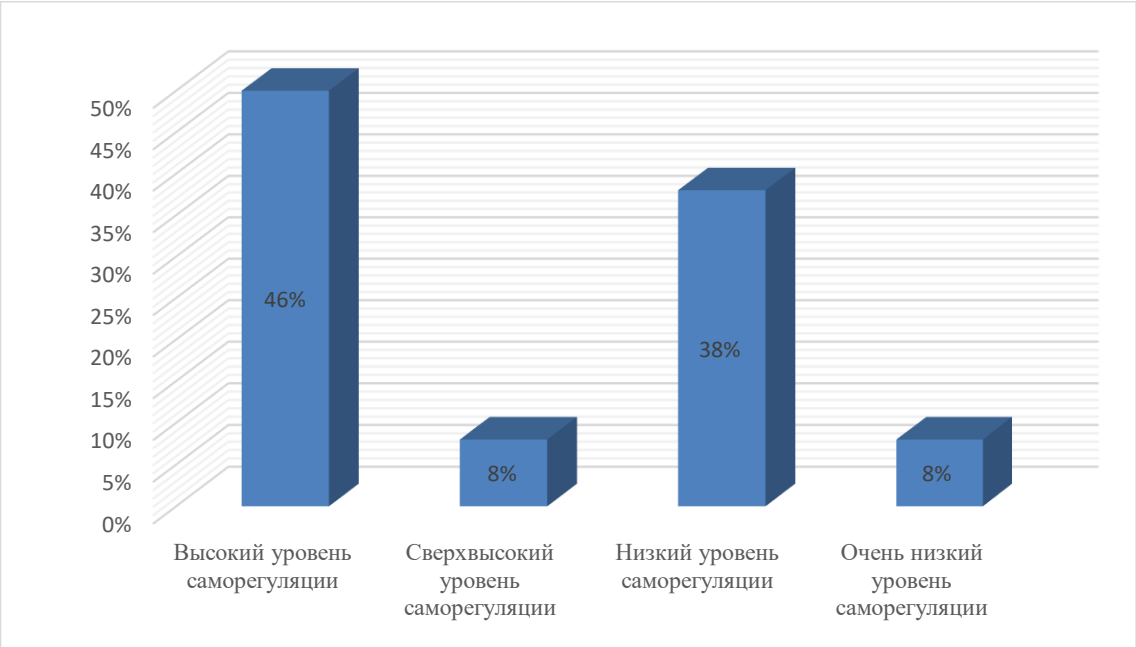

Рисунок 2 - Результаты исследования саморегуляции проявления лени

Результаты исследования мотивации обучения в вузе наглядно представлены на Рис.3

Рисунок 3 - Результаты исследования мотивация обучения в ВУЗе

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Результаты исследования мотивации обучения в вузе (по методике «Мотивация обучения в вузе» Т. И. Ильиной) показали, что в нашей выборке 20 студентов (49%) мотивированы на «приобретение знаний», 21 студент (51%) мотивирован на «овладение профессией».

Результаты экспресс-диагностики ответственности показали: что из 41 участника, у 26 человек (63%) достаточно высокий уровень ответственности. Их можно назвать ответственными студентами. У 15 испытуемых (37%) - ситуативная ответственность. Безответственных студентов. в нашей выборке не оказалось. Наглядно результаты представлены на Рисунке 4.

Рисунок 4 - Результаты Экспресс-диагностики ответственности

Сравнительный анализ изучения мотивов учебной деятельности и мотивации обучения, показал доминирование учебно-познавательных мотивов (46%) и профессиональных (29%) над остальными; преобладание мотивов приобретения знаний (49%) и овладения профессией (51%) над мотивом получения диплома. Что свидетельствует о высоком уровне учебной мотивации у студентов в нашей выборке.. Наглядно результаты представлены на Рисунке 5.

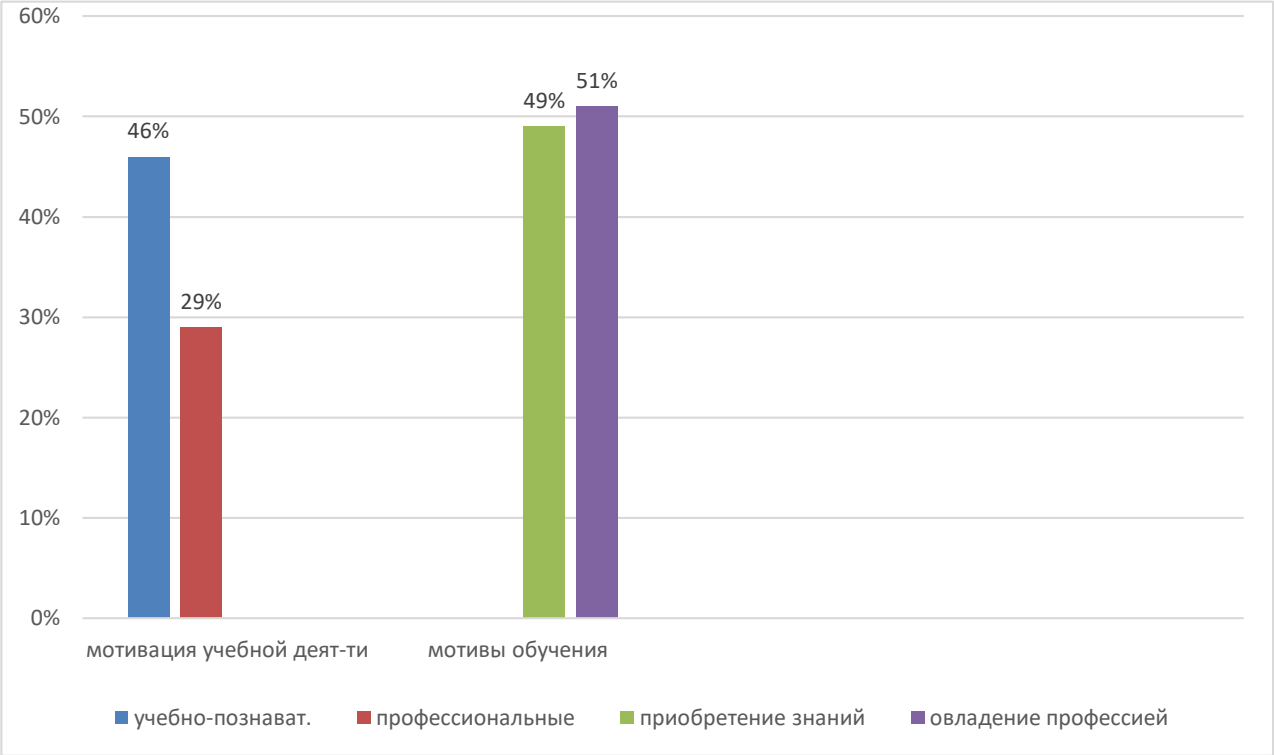

Рисунок 5. - Сравнительная диаграмма результатов методик «Мотивация учебной деятельности», «Мотивы обучения»

Итак, результаты исследования показали, что в нашей выборке:

1) преобладает высокий уровень ответственности: с высоким уровнем - 26 человек (63%), с ситуативной ответственностью - 15 человек (37%); безответственных не оказалось;

2) преобладает высокий уровень саморегуляции в проявлении лени: высокий уровень у 19 студентов (46%), сверхвысокий уровень саморегуляции у 3-х студентов (8%); с низким уровнем саморегуляции в проявлении лени 16 студентов (38%);

3) преобладают трудолюбивые студенты: с высоким уровнем трудолюбия 22 студента (54%), со средним уровнем - 15 человек (37%); проявляют склонность к лени 4 студента (9%);

4) в учебной деятельности доминируют "учебно-познавательные мотивы" - у 19 студентов (46%) и "профессиональные" - у 11 студентов (27%); в обучении преобладают мотивы "приобретения знаний" - 20 человек (49%) и "овладение профессией" - 21 студент (51%).

5) большинство студентов с высоким уровнем ответственности и низким уровнем проявления лени в учебном процессе.

На основе анализа полученных результатов исследования, можно сделать следующие выводы:

1. Между учебной мотивацией, мотивацией ответственности, и проявлением лени в учебной деятельности существует обратная связь: чем выше уровень учебной мотивации, мотивации ответственности, тем ниже уровень проявления лени в учебном процессе.

2. Слабая учебная мотивация, мотивация ответственности, является одним из факторов, влияющих на проявление лени в учебном процессе у современных студентов.

Список литературы:

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

1. Боровская Н.В. Психологические и психофизиологические факторы лености студентов : автореф. дис. … канд. психол. наук. СПб., 2008. 21 с. ;
2. Михайлова Е.Л. Ситуационные и личностные детерминанты лени : автореф. дис. канд. психол. наук. СПб., 2007. 21 с.
3. Веремчук А.С. О мотивации студентов как необходимом условии повышения качества обучения // Научное обозрение. Педагогические науки. – 2020. – № 2. – С. 34-38; URL: https://science-pedagogy.ru/ru/article/view?id=2284 (дата обращения: 06.05.2022).

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ГЕОМЕТРИЯ КУРСЫНДАҒЫ ҮШБҰРЫШТАРДАҒЫ МЕТРИКАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ТАҚЫРЫБЫН ОҚЫТУДА IT-ТЕХНОЛОГИЯ ЖӘНЕ БАҒДАРЛАМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ.

Жүсіпқазы Темірлан Жорабекұлы
Математика, физика және информатика институтының магистранты
Ғылыми жетекші: Тұяқов Есенкелді Алыбайұлы, п.ғ.к., доцент, университет профессоры
Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аңдатпа: мақала мектепте немесе ЖОО-дардағы геометрия курсы бойынша үшбұрыштардағы метрикалық қатынастар тақырыбын өту барысында компьютерлік технологияларды және бағдарламаларды қолданудың маңыздылығын түсіндіруге арналған. Нақтырақ айтқанда геометриялық есептер шығару барысында қолдануға өте ыңғайлы GeoGebra бағдарламасымен де толығырақ танысатын боламыз.

Түйінді сөздер: технология, компьютер, геогебра, үшбұрыштардағы метрикалық қатынастар, интерактивті тақта.

Аннотация: в статье рассматрвается вопрос важности использования компьютерных технологии и программ в процессе обучения темы метрические соотношения в треугольниках курса геометрии в школе и вузах. Также особенного внимания достойна программа GeoGebra, который очень удобен при решении разных геометрических задач.

Ключевые слова: технология, компьютер, геогебра, метрические соотношения в треугольниках, интерактивная доска.

Abstract: the article deals with the issue of the importance of using computer technology and programs in the process of teaching Geometry courses at school and universities. Also, the GeoGebra program deserves special attention, which is very convenient for solving various mathematical problems.

Key words: technology, computer, GeoGebra, metric relationships in triangles, interactive whiteboard.

1. Кіріспе

Қазір ғылым мен білімнің, техниканың дамыған кезеңі. Сондықтан да қазіргі қоғам әр оқушының озық технлогиялар мен бағдарламаларды қолданып сапалы терең білім алуын, жаңаша ойлау қабілетінің жоғары болуын талап етеді. Осы ретте компьютерлік технлогиялар мен қазіргі кезде тегін қолдануға болатын геогебра бағдарламасын сабақ өту барысында қолданудың маңызы зор. «Білім саласындағы жаңа коммуникациялық технологиялар» түсінігі компьютерлік техника және электрондық анықтамалық жүйелері мен адамның әрдайым жаңа оқыту әдістерін ізденуінен пайда болады.Болашақтың адамы тек қана сауатты емес, сонымен қатар оның «екінші» компьютерлік сауаттылығы болуы қажет. Қашықтан оқыту, мультимедиа құралдарының дамуы оқушының білім алуын, олардың белсенділігін арттырады.Оқушының сабақта көзделетін нысандары, құбылыстары туралы өз бетінше оқу-тәрбие процесінде ақпаратты жинауы, өңдеуі, оны жүзеге асыра білуі қазіргі заманғы ақпараттық технологиялардың даму өрісіне байланысты. Сондықтан, пән мұғалімдерін дайындауда тек информатика курсын оқытуда пайдалану ғана емес, сонымен қатар, нақты

пәннің оқу бағдарламасында ақпараттық технологияларды қолданылуын жүзеге асырылуын енгізуге баса назар аудару керек.

Геометрия пәнін оқытудағы ақпараттық технологиялардың педагогикалық мақсаттары:

- қолданушы мен ақпараттық және коммуникациялық құрылғылар арасындағы жылдам байланыс;
- оқытылу ақпаратының компьютерлік көзге елестетілуі;
- ақпараттық әдістемелерді оқыту процесін ұйымдастырудағы бақылауын автоматтандыру.

2. Геометрия курсын оқытуда ақпараттық технологияны енгізу.

Қазіргі замандағы ақпараттық технологиялар әрбір оқушының білім алу үрдісінде шығармашылық қабілетін дамытуға айқын мүмкіндіктер береді. Дәл осы ақпараттық технологиялар мен әрбір оқушының өзіндік білім алу траекториясын таңдауына жол беретін ашық білім беру жүйесін құруды, оқу бағдарламаларының бағдарламалануы және өзгермелі бейімделінуі есебінен оқу үрдісінің біртұтастығын сақтай отырып оны дараландыруға мүмкіндік беретін компьютердің маңызды дидактикалық қасиеті негізінде оқушылардың оқу үрдісінде танымдық қызметін тиімді ұйымдастыру арқылы жаңа білім алу технологиясын түбегейлі өзгертуді тығыз байланыстырады.

Мектеп оқушысының ақпараттық мәдениетін дамыту көзқарасы тұрғысынан да мұғалімге кез-келген пәнді информатика заңдары негізінде түсіндіру мүмкіндігін беру маңызды. Сондықтан да мектепте қазіргі уақытта фундаменталды пәндерді, соның ішінде математиканы да оқытуды компьютерлендіру оқу үрдісін ұйымдастыру – негізгі маңызды мәселелерінің бірі. Математика мұғалімі компьютерге оқу үрдісінде өзінің электрондық ассистенті ретінде сенуіне болады. Мұнда тек қана қандай қызмет түрлерін компьютерге, ал қайсысын мұғалімге беру зерттеліп жатқан пәндік облысқа және әрбір жеке мұғалімнің әдістемелік тәсілдер жүйесіне байланысты. Математиканы оқыту әдістемесі оқушының өзіндік тұлғасын қалыптастыру үшін, оның дүниетанымын және интеллектін дамытуға, іргелес пәндерді зерттеуге, білімін жалғастыруға және болашақ мамандық қызметі үшін қажетті математикалық білімі мен іскерлігін қалыптастыруға және жүйелендіруге бағытталған. Бірақ, көпшілік жағдайда мұғалімге оның әртүрлі бөлімдерінің құрылымдық байланыстарын талқылауға және көрнекі бейнелеуге уақыт жете бермейді. Мұғалімнің назары негізінде белгілі бір типті есептер шығарудың практикалық дағдысын қалыптастыруға жұмсалады. Математиканы оқытудың дағдылы әдістемесін компьютерлік қолдау арқылы толықтыру жоғарыда айтылған мәселелерді шешуге көмектеседі, ол үшін математикалық үлгілеу әдістерін білуді қажет ететін қолданбалы және зерттеулік мінезді есептерді, бірнеше пән түйісінде пайда болған есептерді қарастыру математикалық білімді жүйелендіруге көп әсер етеді.

3. Геогебра бағдарламасы.

Бағдарлама бойынша оқушылар өз беттерімен жұмыстанып, берілген тапсырманы өздіктерінен орындай отырып, талдайды, шығарады, көрсете алады, интерактивті тақта арқылы оқушы сол бағдарламада жұмыстанады. **Геогебра** – *тегін таратылатын математикалық интерактивті бағдарлама* геометрия және алгебраны байланыстыратын компьютерлік интерактивті бағдарлама. Қазіргі таңда әлем бойнша ең көп таралған математикалық бағдарлама ретінде танылып отыр. 149 елде қолданылып жатыр, 49 тілге аударылған. Авторы – австриялық математик, Маркус Хохенвартер. 2009 бұл бағдарлама үшін арнайы байқаудың жеңімпазы атанды. Бұл бағдарламамен жұмыс істеуді үйретететін бейнероликтер мен қолданушы кітапшасын шығару.

Менің ойымша, егер бұл бағдарлама қазақ тіліне аударылып, мектептерге математиканы, соның ішінде геометрияны үйрену мен үйретудің көмекші құралы ретінде ұсынылса, бұл

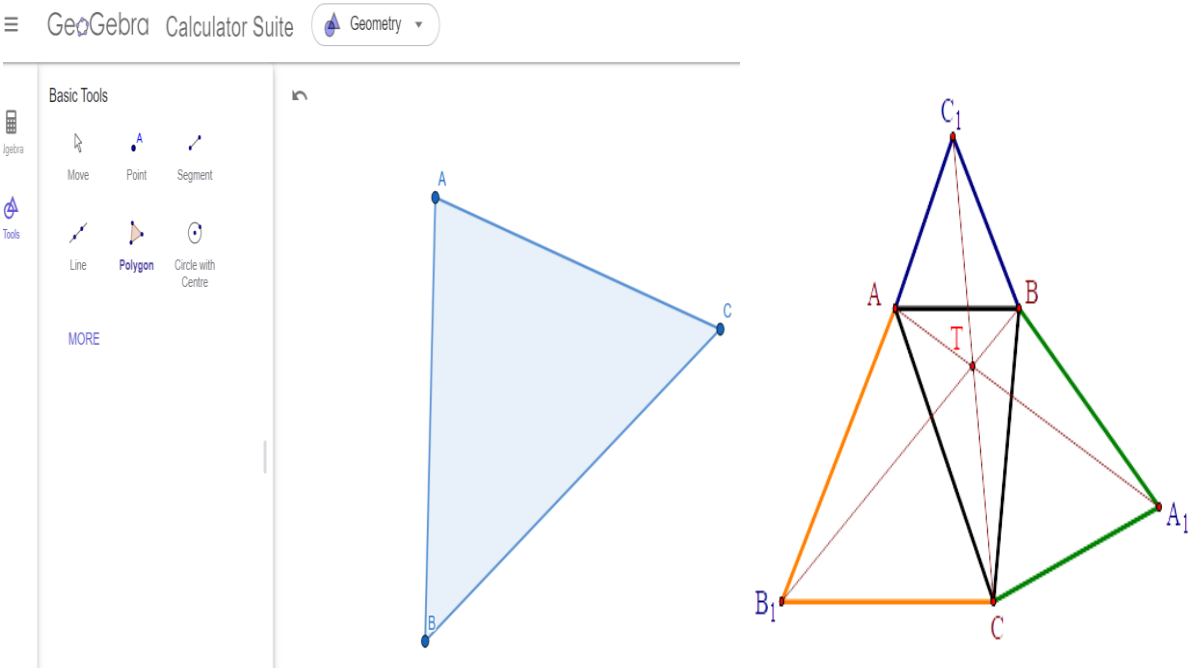
NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

пәнді түсінбей жүрген оқушылардың математиканың шын мәнінде қызықты бір пән екендігіне көздері жетеді.GeoGebra алгебра мен геометрияға байланысты элементтерді (мысалы: нүктелер, векторлар, түзулер, көпбұрыштар, және функциялардың графиктері) интерактивті, орындарын ауыстыра алатын түрде көрнекі түрде көрсетеді.

4. Геогебра бағдарламасын сабақта қолдану.

Геогебра бағдарламасын сабақта қолдану тиімді. Геометрия сабағында қалай қолдануға болса, алгебра сабағынан да қолдануға болады. Оқушылар компьютермен жұмыс жасап, өз беттерімен берілген тапсырманы осы бағдарламада салып орындайды. Төмендегі оң жақ суретте геометриялық есеп Ферма-Торричелли нүктесіне байланысты.

GeoGebra тақтасы

5. Қорытынды.

Қазіргі заман талабына сай білім беру жаңа технологияларды қажет етеді. Оны пайдалана отырып, біз жас ұрпақтың қалай да білімді, келешегі жарқын болуына әсерін тигіземіз. Баланың өз бетімен оқып үйренуіне, кез келген жұмысты өздігінен жауапкершілікпен атқара алуына осы технологияның ықпалы мен пайдасы зор деп ойлаймын.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қабдықайырұлы Қ. «Оқытудың педагогикалық жаңа технологиясы». Оқу құралы.-Алматы: РБК, 1999ж
2. Бөрібекова Ф.Б. «Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар». Оқулық.-Алматы, 2014.
3. Ларин С.В. «Вычисления с помощью виртуальных геометрических инструментов». Математика в школе — № 8, 2007 г.
4. «Geogebra» бағдарламасы ғаламтор желісінен жүктелген.
5. Погорелов А.В..Геометрия : Орта мектептің 7–11-сыныптарына арналған оқулық. 3 басылымы – Алматы: Рауан, 1997-384 бет
6. С.Мирсеитова, «Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері», Алматы 2011ж

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 811.161.1

КОГНИТИВНЫЙ ПОДХОД В ОБУЧЕНИИ РУССКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ

Григорьева Наталья Константиновна
Белорусский государственный университет, старший преподаватель
Минск, Республика Беларусь
Сурко Екатерина Александровна
Белорусский государственный университет, преподаватель
Минск, Республика Беларусь

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: В статье рассматривается когнитивное направление в обучении русскому языку как иностранному. Дается подробная классификация концептов. Приводится пример использования гештальт-концепта на занятиях по РКИ.

Ключевые слова: русский язык как иностранный, когнитивное направление, концепт, гештальт-концепт.

Abstract: The article examines the cognitive direction in teaching Russian as a foreign language. A detailed classification of concepts is given. An example of the use of the Gestalt concept in RSL classes is given.

Key words: Russian as a foreign language, cognitive direction, concept, gestalt concept.

Поиск новых подходов в методике преподавания иностранных языков и русского языка как иностранного приводит исследователей к когнитивизму, что позволяет рассматривать языковые явления под другим углом зрения, а именно, в единстве языка и мышления. Когнитивная лингвистика исследует мыслительные процессы с помощью языка и лингвистических методов [1, с.9-14]. Именно этим она отличается от других лингвистических теорий.

В практике преподавания русского языка как иностранного представляет интерес семантико-когнитивное направление, основанное на мысли, что наше мышление невербально, оно существует в сознании людей в виде концептосферы, где концепт - это так называемый квант знания, который постоянно изменяется и обновляется. Языковое выражение концептосферы является только ее частью, т. е. концептосфера – более широкое понятие.

Исследование семантики языковых явлений помогает понять концептосферу людей и объяснить, почему для одних народов какие-то процессы в языке были важны, а для других – нет. Например, в китайском языке глаголы однонаправленного и разнонаправленного движения *приехать – приезжать (прийти - приходить, перейти – переходить)* переводятся примерно одинаково, а в русском языке эти глаголы передают разные значения. Китайские студенты часто испытывают трудности, изучая глаголы движения.

Концепт является единицей концептосферы. Он не обязательно вербализован, т. е. концепт может не выражаться средствами языка. Концепт включает в себя психолингвистическое и лексикографическое значение. Психолингвистическое

значение связано со словом в сознании человека, а лексикографическое отражено в словарных статьях. Изучение вербализованной части концепта – это не что иное как изучение семантики языковых единиц. В то же время в сознании человека существует значительная часть концептов, которые не подлежат вербализации.

Вербализация концептов осуществляется лексическим, фразеологическим, синтаксическим и другими способами, что помогает смоделировать концепт. Модель концепта включает «чувственный образ, информационное содержание и интерпретационное поле» [1, с 12]. Концепты имеют национальную и индивидуальную специфику. Модель концепта может включать возрастное, социальное и национальное своеобразие, занимающее свое место в концептосфере. Семантико-когнитивное изучение языка – это направление от языка к концепту, что облегчает его моделирование. Гораздо труднее смоделировать концепты несловесных видов искусства, например, музыки или живописи.

Когнитивная картина мира – это совокупность концептосферы и стереотипов сознания, которые задаются культурой [1, с. 28]. Языковая картина мира отражает действительность с помощью языковых знаков и является вторичной. Она не отражает концептосферу народа в полном объеме, т. к. в определенный исторический период язык называет не все, а только коммуникативно значимые единицы. Следовательно, когнитивная картина мира является более широким понятием, чем языковая картина мира. Язык частично отражает концептосферу народа и является самым удобным инструментом для ее описания.

Художественная картина мира также является вторичной по сравнению с когнитивной картиной мира. Автор с помощью языковых средств отражает индивидуальную картину мира. Концепты, обнаруженные в том или ином произведении, могут быть присущи только этому писателю. Писатель может отразить национальную картину мира, но она будет опосредована дважды. Первый раз – языком, второй – индивидуальным видением.

Важной частью когнитивных исследований является классификация концептов. К базовым концептам относятся [2, с. 129]:

- метеорологические (*дождь, гром, снег*);
- биологические (*человек, птица, рыба, фрукты*);
- соматические (*голова, сердце, тело*);
- перцептивные (*зрение, слух, вкус*);
- ландшафтные (*лес, поле, тайга, степь*);
- предметные (*завод, фабрика, инструмент*) и др.

Социальные концепты:

- страны (*Россия, Германия, Китай*);
- социальный статус (*крестьянин, рабочий, хозяин, раб*);
- национальность (*русский, китаец, немец*);
- власть (*демократия, свобода, анархия*);
- моральные концепты (*долг, обязанность, измена*) и др.

В духовные концепты входят:

- концепты характера (*терпение, гордость, доверчивость*);
- концепты эмоций (*счастье, страдание, ревность*);
- ментальные концепты (*ум, память, вдохновение*).

Существуют и другие классификации концептов. Например, за основу берутся [3, с. 10]:

- мыслительные картинки, являющиеся результатом перцептивной деятельности (*вишневый сад, лебедь*);
- фреймы – сцены, сохранившиеся в памяти (*авария, подводная охота*);
- инсайты – общее понимание назначения и устройства предмета (*мясорубка, удочка*);
- сценарии – схема событий в динамике (*землетрясение, день рождения, вертеться как белка в колесе.).*

Анализируя связь концептуального содержания с языком, исследователи приходят к выводу [4, с. 100-112]:

- без языка невозможен анализ концептуального содержания, т. к. язык – это единственный способ проникнуть в сознание человека;
- невозможно объяснить использование языковых форм без анализа концептуального содержания.

Понять мыслительные процессы и понять, как работает язык, можно только изучив связь языка с концептуальной системой человека.

Концептуальная система не является однородной. Существуют более и менее значимые единицы. Об этом еще в XVIII веке говорил немецкий философ Г. В. Лейбниц, веривший в психическое единство человечества и назвавший свою теорию *алфавитом человеческих мыслей.*

Не существует единого мнения, что относится к фундаментальным концептам. Это могут быть такие концепты как 1) лицо, вещь, делать, хороший, плохой и т. д.; 2) действие, состояние, место, время и др.; 3) объект, движение, действие, пространство, время, признак.

Концепт динамичен в структуре и содержании, он постоянно развивается. Из чувственного образа он превращается в образ мыслительный. Его сравнивают со снежным комом, который обрастает новыми слоями. Конкретные и образные характеристики концепта составляют его ядро. Нет строгой последовательности в их существовании, т. к. они индивидуальны для каждого человека. Содержание и объем концепта постоянно увеличивается, т. к. человеческое знание не стоит на месте. Это говорит о том, что моделировать концепт сложно или невозможно.

С понятием концепт связано понятие гештальт-концепт. Гештальт-концепт объединяет чувственные, статические и динамические признаки коммуникативной ситуации. Это так называемый сценарий в сознании человека, который включает в себя мыслительную составляющую [5, с. 1-18].

Когда происходит коммуникация на родном языке учащегося, он использует гештальты, сформированные на протяжении всей жизни. Мыслительные шаблоны (паттерны) формируются в различных ситуациях, в которые попадает человек. Они могут меняться или замораживаться, создавая незавершенный гештальт. Взаимодействуя с различными людьми, человек стремится выйти из застывшего гештальта, он это делает подсознательно, таким образом разрешая свой внутренний конфликт.

В традиционном понимании гештальт - это объединение разрозненных данных в одно целое. Это связано с работой мозга. Ученые выяснили, что мозг фиксирует несделанные дела лучше, чем сделанные. Например, официанты хорошо помнят неоплаченные заказы, а оплаченные быстро забывают. Открыть гештальт – это назвать (увидеть) потребность. Закрыть гештальт – довести до логического конца незавершенный вопрос.

Человек может осознанно научиться рассматривать коммуникативную ситуацию с разных позиций, ставя себя на место разных коммуникантов. Это развивает внимание и осознание того, какие коммуникативные потребности задействованы в каждом случае. Приведем пример такой коммуникативной ситуации. *Антон является автором стартапа «Изготовление цветов для декорирования дома. В команде три человека: Антон, Нина и Григорий. У друзей возникла конфликтная ситуация. Григорий считает, что Антон мало делает для развития бизнеса. Он только придумал его, но не способствует его продвижению на рынке, поэтому его нужно исключить из команды. Нина занимается непосредственно изготовлением цветов. Григорий ведет сайт в Интернете и отвечает за доставку. Антон считает, что он «мозг» компании и что этого достаточно.*

Задание 1. *Написать эссе. Вы Антон. Проанализируйте ситуацию. Опишите свои отрицательные эмоции. Опишите свои действия.*

Задание 2. *Отдельно на карточках напишите слова, которые вы боитесь услышать.* Преподаватель собирает карточки и составляет диалоги, которые разыгрываются в группе.

Задание 3. *Коммуникативная ситуация. Участвуют 3 человека. Антон, Нина, Григорий. Антон оправдывается, Нина и Григорий высказывают свои претензии. Григорий пытается вызвать Антона на откровенный разговор.*

Следует учесть роль эмоционального состояния учащихся во время учебной коммуникативной ситуации. Преподаватель поддерживает беседу, если она ослабевает, направляет ее в нужное русло. Коммуниканты должны находиться в состоянии психологического напряжения, что приведет к лучшему запоминанию необходимой лексики, выход из психологического напряжения означает переход в расслабленное комфортное состояние.

Психологическое напряжение создается с помощью проблемной ситуации, которую нужно разрешить. Лексика прорабатывается заранее. Участвует вся группа. Гештальт-концепт является так называемым единством эмоционального состояния, глубинных потребностей учащихся, поведения и речи. Т. е. важен анализ всех этих составляющих при моделировании учебной коммуникации. Формирование гештальт-концепта открывает новые возможности для повышения уровня владения русским языком как иностранным.

Когнитивный подход в изучении русского языка как иностранного имеет свои плюсы и минусы. С одной стороны, задания, в которых разыгрывается коммуникативная ситуация, требуют много времени на подготовку. С другой стороны, это возможность объединить статические, динамические и чувственные образы, формирующиеся в сознании учащихся на протяжении всей жизни. Разыгрывая ситуации, в которых учащиеся ставят себя на место различных коммуникантов, преподаватель имеет возможность повторить и лексику, и грамматику, для чего проводится подготовительная работа.

Изучение концептосферы языка расширяет кругозор студентов, помогает задействовать механизмы памяти, развивает воображение. Необходимо учитывать специфику, связанную с возрастными и культурными особенностями обучаемых.

Список литературы

1. Попова, З.Д., Стернин, И.А. Когнитивная лингвистика. М., АСТ: «Восток – Запад», 2007, 226 с.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

2. Пименова, М.В Типы концептов и этапы концептуального исследования. Вестник КемГУ 2013, № 2 (54), Т. 2, с. 127-131.

3. Богоявленская, Ю.В. Проблемы типологии концептов в современной лингвистике // Лингвокультурология. Языкознание и литературоведение. 2013 Интернет-ресурс: www.cyberleninka.ru/article/n/problema-tipologii-kontseptov-v-sovremennoy-lingvistike-1/viewer

4. Беседина, Н. А. Морфологически передаваемые концепты: Монография / Н. А. Беседина; Белгор. гос. ун-т. - М.; Тамбов: Изд. ТГУ; Белгород: Изд-во БелГУ, 2006. - 214 с.

5. Ляхова, Е. Г. Роль концептов в формировании коммуникативной иноязычной профессиональной компетенции студентов неязыкового вуза/ Е.Г. Ляхова и др. // Мир науки. Педагогика и психология. – 2022. – Т. 10. - №3.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 37.016:547-057.875

ПРИМЕНЕНИЕ ИНТЕЛЛЕКТ-КАРТ ДЛЯ СТРУКТУРИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИИ И УПРАВЛЕНИЯ ЗНАНИЯМИ СТУДЕНТОВ ХИМИКО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ПО ДИСЦИПЛИНЕ «ОРГАНИЧЕСКАЯ ХИМИЯ»

Кушнер Марина Александровна,
УО «Белорусский государственный технологический университет»,
доцент кафедры органической химии, кандидат химических наук
г. Минск, Республика Беларусь
Селиверстова Тамара Семеновна
УО «Белорусский государственный технологический университет»,
доцент кафедры органической химии, кандидат химических наук
г. Минск, Республика Беларусь
Михалёнок Сергей Георгиевич
УО «Белорусский государственный технологический университет»,
заведующий кафедрой органической химии, кандидат химических наук
г. Минск, Республика Беларусь

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: в статье представлены интеллект-карты, применяемые при преподавании дисциплины «Органическая химия», которые предназначены для модернизации учебного процесса, а также для совершенствования организации и управления учебной работой при подготовке химиков-технологов.

Ключевые слова: органическая химия**,** интеллект-карты, лабораторный практикум, углеводы, аминокислоты, белки.

Abstract: the article presents intellect-cards used in teaching the discipline "Organic Chemistry", which are designed to modernize the educational process, as well as to improve the organization and management of educational work in the training of chemical technologists.

Key words: organic chemistry, intellect-card, laboratory practice, carbohydrates, amino acids, proteins.

На современном этапе развития высшей школы и в частности химико-технологического образования все ярче прослеживаются тенденции к сокращению вклада фундаментальных дисциплин (в том числе химии) в подготовку инженеров химико-технологического профиля.

Это отражается в снижении как общего объёма учебной нагрузки по дисциплине, так и на доле лабораторных работ в общем объеме. Кроме того, в связи с особенной ситуацией, в которой находится образовательная сфера, все более актуальной становится задача экономии материальных средств на закупку дефицитных и дорогостоящих материалов и оборудования. В ряде случаев это приводит к отказу от лабораторного практикума вообще или подмене его на семинарские занятия. Это обуславливает проявление и развитие достаточно негативных сторон химического образования, таких как так называемая «бумажная» или «меловая» химия. Здесь уместно вспомнить высказывание знаменитого химика-органика К. Ингольда «Совершенно очевидно, что рациональный подход в исследовании химических процессов требует по сравнению с эмпирическим подходом меньших затрат и усилий и времени;

однако наше преподавание отстало от общего понимания этой ситуации. Преподавание должно быть направлено на воспитание большего числа химиков, *обученных работать руками и головой одновременно*» [1].

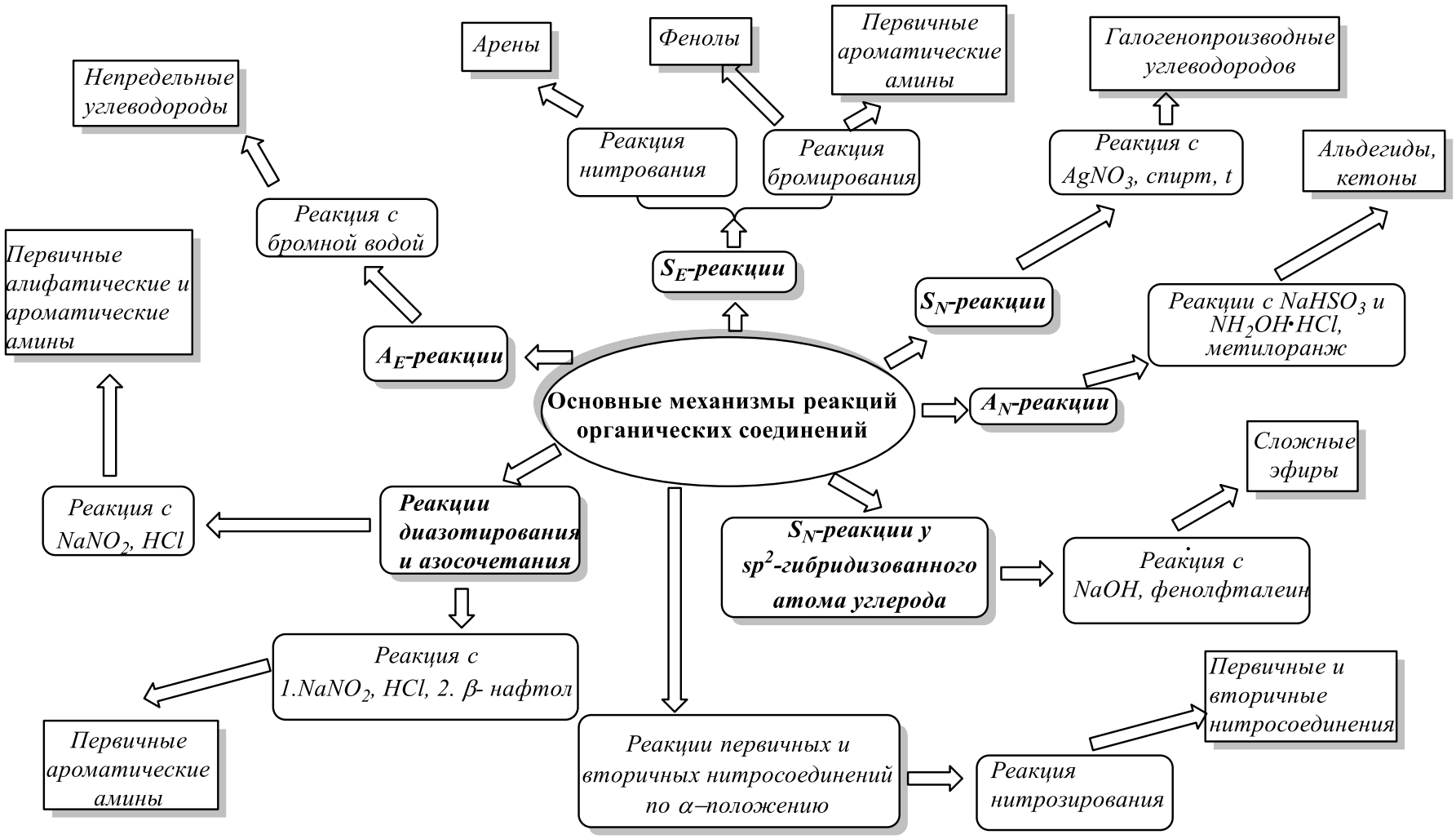
Исторически сложилась традиция использования двух видов лабораторного практикума по органической химии – так называемые «большой» и «малый» практикумы. Как правило для студентов химических специальностей используется большой практикум – выполнение лабораторных работ по синтезу органических веществ с одновременным изучением основных методов разделения и очистки продуктов органических реакций, для студентов смежных специальностей (медицинских, сельскохозяйственных и других родственных специальностей) – малый практикум, в ходе которого выполняются микрохимические реакции по качественному анализу и идентификации органических веществ.

Большой практикум, традиционно проводится после окончания полностью или в большей части лекционного курса органической химии. Синтезы в нем ведутся со значительными количествами исходных веществ (до десятков граммов) и с применением довольно громоздкой аппаратуры. Анализ органических соединений, изучаемый в большом практикуме либо отдельно от него, также требует сложного оборудования. Следует подчеркнуть, что ранее в течение семестра студенты различных химико-технологических специальностей в БГТУ выполняли большой практикум, причем *концепция организации* его по своей внутренней логике предусматривала корреляцию заданий по синтезу конкретных органических веществ с основными механизмами реакций соединений различных классов. Такая концепция способствовала закреплению теоретических знаний студентов. Синтез органических веществ, их выделение и очистка, экспериментально выполняемые студентами, а не описывание всего только на бумаге, приводили к приобретению обучаемыми необходимого объема навыков по технике эксперимента в химической лаборатории.

В современных условиях при общей тенденции к сокращению объемов учебной нагрузки на изучение базовых дисциплин все большее распространение получает малый практикум. Его более целесообразно проводить параллельно лекционному курсу, так как лабораторные работы этого типа непосредственно связаны с основными положениями, излагаемыми в лекциях, что в значительной степени способствует более качественному усвоению материала. Задачей малого практикума является главным образом ознакомление студентов на опыте с основными химическими и физико-химическими свойствами и характерными реакциями отдельных представителей различных классов органических соединений и с индивидуальными особенностями важнейших из них (функциональный анализ) [2].

Такой крен в сторону малого практикума, без живой работы студента по полному осуществлению синтеза органического вещества с его выделением и очисткой путем проведения ряда важных экспериментальных процедур, может повлечь за собой отсутствие должного формирования основ теоретической подготовки специалистов. В связи с этим нами предложены концептуальные карты для организации обучения студентов по новой схеме, но с сохранением главных дидактических подходов к изучению органической химии. Нами созданы и применяются интеллект-карты (рис. 1), которые показывают соблюдение взаимоотношений теоретических представлений с конкретными реакциями важнейших классов органических веществ посредством осуществления функционального анализа. Структура данных карт представляет собой подробное воплощение главной концепции – изучение химических свойств органических соединений различных классов через призму основных механизмов химических реакций.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

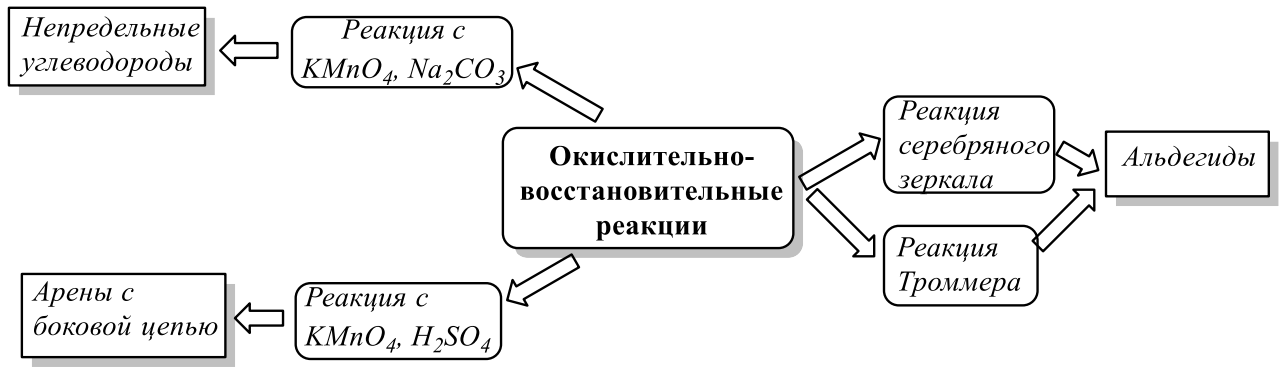

Рис. 1 – Интеллект-карты функционального анализа органических соединений на малом практикуме.

Главное отличие представленного подхода к выполнению малого практикума от традиционных представлений заключается в акцентировании внимания обучающихся на реакционной способности функциональных групп в тесной связи с механизмами реакций, что может быть достигнуто в процессе опроса при допуске или защите лабораторных работ.

Для сохранения в возможно большей степени принципов подготовки специалистов химиков-технологов практикум кроме функционального анализа должен включать также лабораторные работы по основным методам проведения реакций (перемешивание, охлаждение, нагревание и др.), выделения и очистки органических веществ, такие как, «Перегонка», «Перекристаллизация», «Экстракция» и др. [3].

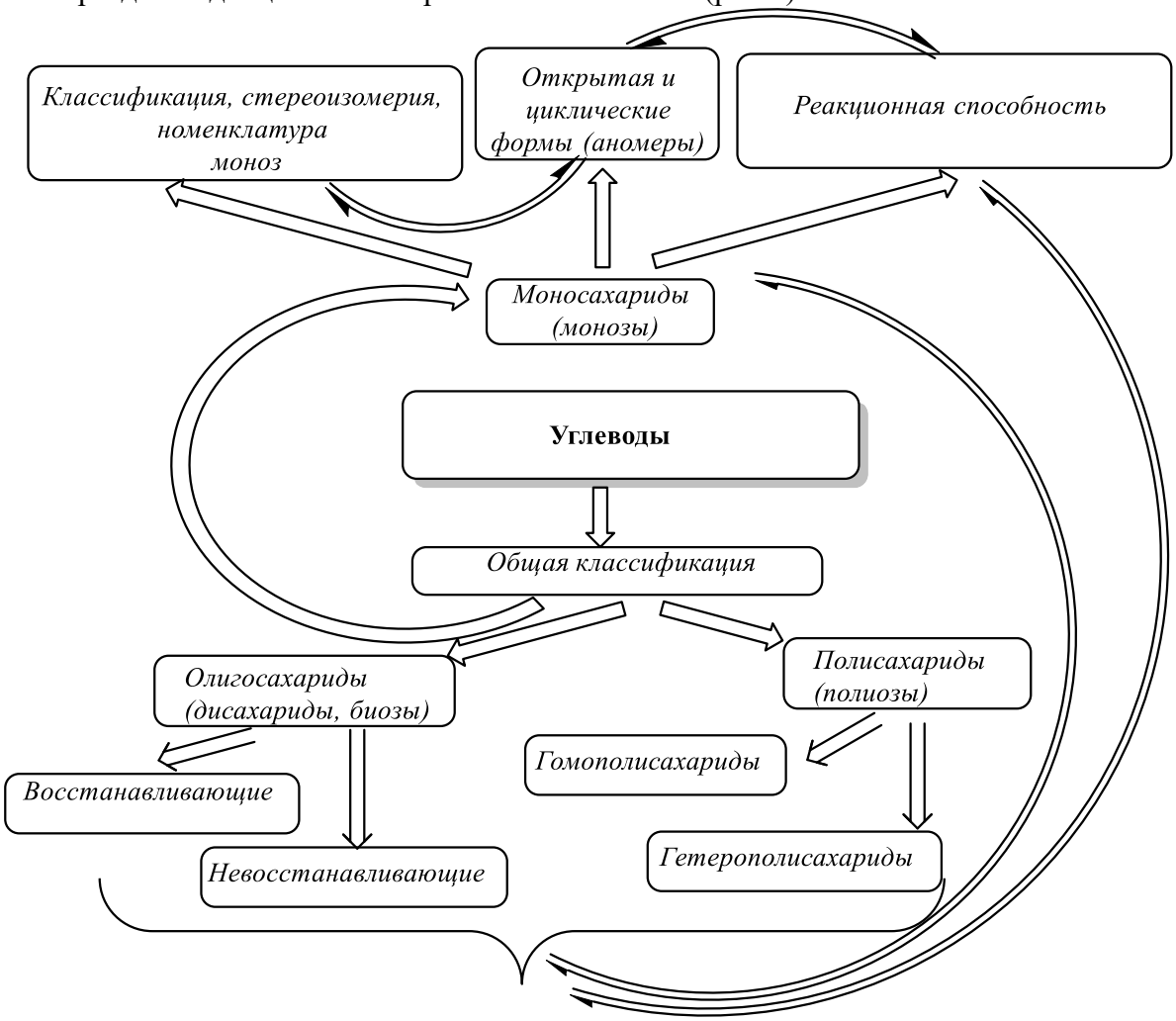
Такая реорганизация лабораторных практикумов на наш взгляд позволяет минимизировать ущерб, наносимый «сжатием» учебных планов по отношению к дисциплинам базового блока, что способствует сохранению качества подготовки специалистов.

Обучение студентов ряда специальностей Белорусского государственного технологического университета, таких как «Биотехнология», «Инженерная экология», «Технология и переработка биополимеров», «Технология лекарственных препаратов» и др. неразрывно связано с необходимостью изучения некоторых специальных разделов органической химии, касающихся особенностей строения, химических свойств, способов получения и использования гетерофункциональных органических веществ, относящихся к группе природных и биологически активных соединений. Эти разделы зачастую не включаются в основные учебники, либо представлены в них слишком кратко или упрощенно. Акцент на эти вопросы дисциплины приобретает особую важность в контексте насущной необходимости диверсификации знаний и применения современных образовательных технологий, таких как дистанционная форма обучения и др. Внедрение такой формы в традиционный учебный процесс должно быть основано на системном подходе к организации обучения специалиста, целостности его подготовки, которая достигается посредством взаимосвязей ее основных компонентов.

Поскольку дистанционная форма получения образования – вид заочной формы, когда получение образования осуществляется преимущественно с использованием современных коммуникационных и информационных технологий, нами применена технология оптимизации материала с помощью соответствующих интеллект-карт для осуществления дистанционного обучения, предусматривающего в основном самостоятельное освоение содержания образовательной программы обучающимся, участвующим лично только в ограниченном числе учебных занятий.

Основываясь на опыте коллектива кафедры и изданных нами учебных пособий [4,5 и др.] путем оптимизации довольно обширного содержательного наполнения тем «Углеводы»

и «Аминокислоты, пептиды, белки» нами сформированы следующие интеллект-карты по указанным разделам дисциплины «Органическая химия» (рис.2):

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Рис.2. Интеллект-карты по разделам «Углеводы», «Аминокислоты, пептиды, белки».

Такая структура информационных ресурсов позволяет создавать комплекты вариантов проверочных и контрольных заданий для подготовки и самоконтроля перед текущими и рубежными точками траектории учебного процесса, выполняемых студентами в очной и дистанционной форме. При этом особое значение приобретает не только систематическая работа студента над материалом, но и организация и управление этой работой преподавателем, в том числе осуществление эффективного контроля качества усвоения вопросов темы с возможностью своевременной корректировки недостатков в знаниях и направления усилий обучаемых по правильному пути для достижения успеха.

Список литературы:

1. Исаакс, Н. Практикум по физической органической химии / Н. Исаакс. М.: Мир, 1972. – 286 с.

2. Некрасов, В. В. Руководство к малому практикуму по органической химии / В. В. Некрасов. М.: Химия, 1975. – 328 с.

3. Селиверстова, Т. С. Органическая химия. Лабораторный практикум: учеб.-метод. пособие для студентов учреждения высшего образования по специальности 1-48 01 01 «Химическая технология неорганических веществ, материалов и изделий» / Т. С. Селиверстова, О. Я. Толкач. – Мн.: БГТУ, 2013 с.

4. Селиверстова, Т. С. Органическая химия. Гетерофункциональные природные соединения: учеб. пособие для студентов по направлению образования «Химическая промышленность» и специальностям «Биоэкология», «Физико-химические методы и приборы контроля качества продукции» в 2 кн. / Т. С. Селиверстова, М. А. Кушнер, В. С. Безбородов. – 2-е изд. перераб. и доп. – Минск : БГТУ, 2021. – Кн. 1. – 162 с.

5. Селиверстова, Т. С. Органическая химия. Гетерофункциональные природные соединения: учеб. пособие для студентов по направлению образования «Химическая

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

промышленность» и специальностям «Биоэкология», «Физико-химические методы и приборы контроля качества продукции» в 2 кн. / Т. С. Селиверстова, М. А. Кушнер, В. С. Безбородов. – 2-е изд. перераб. и доп. – Минск : БГТУ, 2021. – Кн. 2. – 116 с.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың коммуникативті дағдыларының сипаты

Ахметова Айгуль Игенқызы
Абай атындағы ҚазҰПУ-нің қауым. профессор м.а., доктор PhD
Алматы, Қазақстан
Шайманова Ақзада Жүгінісқызы
Абай атындағы ҚазҰПУ-нің магистранты
Алматы, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация. Формирование коммуникативных навыков детей старшего дошкольгого возраста посредством сюжетно-ролевой игры может осуществляться с использованием различных методологических подходов: игровой, дифференцированный, рефлексивный, интегративный, подход обучения в коллективе. Раскрыта сущность понятия «коммуникативные навыки». Описаны характеристики данного понятия, перечислены основные навыки: развитие речи, умение слушать, невербальное общение, умение разрешать конфликты, эмпатия.

Ключевые слова: компетенция, коммуникативные навыки, подходы.

Abstract: The formation of communication skills of older preschool children through story-role play can be carried out using various methodological approaches: playful, differentiated, reflective, integrative, team learning approach. The essence of the concept of "communication skills" is revealed. The characteristics of this concept are described, the main skills are listed: speech development, listening skills, non-verbal communication, conflict resolution, empathy.

Key words: competence, communication skills, approaches.

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығына сәйкес Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандартының мазмұнында бала бойында қимыл, коммуникативтік, танымдық, шығармашылық, әлеуметтік білім, білік, дағдыларын, өз бетінше үйрену дағдыларын, өмірдегі түрлі жағдайлардағы қарым-қатынас дағдыларын игеру, қалыптастыру деп айқын белгіленген. Қазіргі қоғамда баланың жақын адамдарымен коммуникативті тіл табысуы төменгі нәтижені көрсетуде. Оның салдары:

- қоғамның екі тілді соның ішінде орыс тілінің ауызекі тіл ретінде басым болуы,
- баланың күнделікті ұялы телефондардағы ақпараттарды өзге тілде қабылдауы;
- ата-ана мен бала арасындағы коммуникативті қатынастың аздығы коммуникативті тілдік дағдылардың төмендеуіне алып келді.

Сюжеттік-рөлдік ойын арқылы қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру балалардағы қарым-қатынастың әртүрлі аспектілерін дамытуға бағытталған әртүрлі әдіснамалық тәсілдемелерді қолдану арқылы жүзеге асырылуы мүмкін. Міне, тиімді болуы мүмкін бірнеше әдіснамалық тәсілдемелер:

1. Ойын тәсілдемесі. Бұл тәсілдеме балалардың қарым-қатынасын ынталандыру үшін ойын элементтері мен сюжеттік жағдайларды қолдануға баса назар аударылады. Балалар әртүрлі рөлдерді ойнай алады, сюжеттер жасай алады және әртүрлі ойын тапсырмалары мен мәселелерін шешу үшін бір-бірімен әрекеттесе алады. Сюжеттік жағдайларды пайдалану арқылы олар ойындағы оқиғаларды талдай ала алады. Ойын тәсілдемесі арқылы балаларға қалыптасуға мүмкіндік беріледі.

2. Ұжымдық оқыту. Бұл тәсіл балалардың бүкіл тобының рөлдік ойынға белсенді қатысуын қамтиды. Балалар сюжеттер құру, әртүрлі рөлдерді ойнау және жанжалдарды шешу үшін бірге жұмыс істейді, бұл олардың қарым-қатынас дағдылары мен әлеуметтік құзыреттілігін дамытуға ықпал етеді.

3. Саралау тәсілдемесі. Бұл тәсіл сюжеттік-рөлдік ойынды әр баланың жеке қажеттіліктері мен даму деңгейіне бейімдеуді қамтиды. Тәрбиеші әр баланың қызығушылығына, қабілетіне және коммуникативтік дағдыларының деңгейіне байланысты әртүрлі рөлдер мен тапсырмаларды ұсына алады. Саралау тәсілдемесі аясында В. В. Давыдов балалардың нақты қажеттіліктеріне бейімделетін және жеке және топтық сабақтар, талқылаулар және бірлескен жобалар арқылы олардың коммуникативтік дағдыларын дамытуды қамтамасыз ететін арнайы білім беру орталарын құруды ұсынды. В. В. Давыдов идеялары мен әдістері әлі күнге дейін педагогикалық практикаға әсер ететін мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативті дағдыларын қалыптастырудағы сараланған тәсілдемесінің негізін қалаушылардың бірі.

4. Рефлексиялық тәсіл. Бұл тәсіл ойын жағдайлары аяқталғаннан кейін талқылауды және талдауды қамтиды. Балалар өздерінің іс-әрекеттерін, рөлдерін және өзара әрекеттесуін талқылай алады, өз ойлары мен сезімдерін білдіре алады және ойын сериктестеріне кері байланыс бере алады. Сюжеттік-рөлдік ойын арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастырудағы рефлексивті тәсіл балаларға бір-бірімен қарым-қатынас жасауды үйренуге ғана емес, сонымен қатар олардың жеке тұлға ретінде дамуына және коммуникативтік дағдыларын жақсартуға ықпал ететін әрекеттері мен ойларын білуге мүмкіндік береді. Рефлексиялық тәсілдеме балаларда метакогнитивті дағдыларды, яғни олардың танымдық процесін түсіну және бақылау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Балалар өздерінің ойлары мен әрекеттерін талдауға, күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, сондай-ақ коммуникативтік дағдыларын жақсартуды қамтиды.

5. Интегративті тәсілдеме.

Бұл тәсілдеме сюжеттік-рөлдік ойынды оқу, сурет салу, музыкалық іс-шаралар және т. б. сияқты басқа білім беру іс-шараларымен біріктіруді қамтиды.

Ойын аяқталғаннан кейін тәрбиеші балалармен пікірталас ұйымдастырады, онда олар не болып жатқандығы туралы өз әсерлерімен, идеяларымен және ойларымен бөлісе алады. Балалар өз ойлары мен сезімдерін еркін жеткізе алатын қолдау атмосферасын құру маңызды.

Бұл әдіснамалық тәсілдемелер сюжеттік-рөлдік ойын арқылы балалардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастырудың тиімді құралы бола алады. Сонымен, мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балаларда коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру ойын, ата-аналармен, тәрбиешілермен және құрдастарымен қарым-қатынас, сондай-ақ балабақшада немесе үйде тәрбие беру және ойын әрекеттері арқылы жүзеге асырылады. Балалардың коммуникативтік дағдыларын қалыптастыру үшін қолайлы орта мен қолдауды қамтамасыз ету, олардың қарым-қатынас бастамасын ынталандыру және басқалармен қарым-қатынас процесінде өзіне деген сенімділікті дамытуға көмектесу маңызды.

Коммуникативтік дағдылардың қалыптасуының маңыздылығы баланың мектепке бару кезеңінде айқын көрінеді, мысалы қарапайым бала бойындағы дағдылардың болмауы оның құрдастарымен және ересектермен қарым-қатынасын қиындатады, демек алаңдаушылықтың өсуіне әкеп соғады, жалпы айтқанда оқыту үдерісін бұзады. Қарым-қатынасты дамыту - мектепке дейінгі және бастауыш жалпы білім берудің сабақтастығын қамтамасыз етудің басым негізі, оқу қызметінің табыстылығының қажетті шарты, әлеуметтік-тұлғалық дамудың маңызды бағыты болып табылады..

Алдымен «Коммуникативтік» және «коммуникативті дағды» «коммуникация» ұғымдарының теориясына ғылыми тұрғыдан сипаттама жасайық.

Философиялық энциклопедиялық сөздікте «коммуникация» сөзіне: өз ойыңмен, мәліметтермен, идеялармен бөлісу немесе қандай да бір мазмұнды бір санадан – ұжымдық немесе жеке-басқа материалдық тасығыштарда тіркелген белгілер арқылы беру деген түсінік беріледі [1].

Әлеуметтік энциклопедиялық сөздікте «коммуникация» мақсаты өзара түсіністік болып табылатын символдарды беру арқылы адамдар арасындағы қарым-қатынас актісі ретінде түсіндіріледі [2]. Оның үстіне, коммуникация тек ақпарат алмасу ретінде ғана емес, сонымен қатар қарым-қатынас пен әлеуметтік өзара іс-қимылдың мағыналық аспектісі ретінде қарастырылады [3].

Коммуникация ортақ түсінушілікке әкелетін екі жақты ақпарат алмасу. «Коммуникация» терминін латын тілінен аударғанда, «жалпы, барлығымен бөлісу» дегенді білдіреді. Егер өзара түсінушілік болмаса, коммуникация да болмайды. Коммуникация жетістігін білу үшін, кері байланысты білу керек, яғни адамдар сізді қалай түсінді, қалай қабылдады тағы сол сияқты сұрактарға жауап берілуі тиіс. Коммуникациялық компентенттілік – адамдармен керекті контактіні құру және ұстай алу қабілеттілігі. Коммуникативті қабілеттілік адамның жасына, біліміне, мәдениетіне, психологиялық даму деңгейіне, өмірлік және кәсіби тәжірибесіне байланысты ерекшелінеді [4].

Мектепке дейінгі педагогикада М.И. Лисинаның, Т.А. Репинаның, А.Г. Рузскаяның көзқарасы басым. Олардың пайымдауынша «қарым-қатынас» және «коммуникативтік қызмет» синонимдер ретінде қарастырылады [5]. Зерттеушілер Л.С. Выготский, В.Н. Мясищев, В.Штерн, К.Бюлер қарым-қатынас пен психикалық процестердің тығыз байланысын көрсетеді. Олар қарым-қатынасты адамдардың қарым-қатынасын дамыту механизмі, осы қарым-қатынастардың өмір сүру формасы және жеке адамның психикалық әлемінің маңызды аспектілерінің өмір сүру тәсілі ретінде анықтайды [6].

Әлеуметтік түсіндірме сөздікте мынадай ұғымның анықтамасы келтіріледі: «қарым-қатынас-адамның басқа адамдармен қарым-қатынаста қажеттілігін қанағаттандыратын, іс-әрекетпен, дағдылармен, іскерлікпен, тәжірибемен, ақпаратпен тікелей алмасудан тұратын индивидтердің немесе әлеуметтік топтардың өзара іс-қимылы» [6].

Ғылыми басылымдарда «қарым-қатынас» және «коммуникация» түсініктері арасындағы айырмашылықты көруге болады. Ең алдымен, коммуникация – бұл қарым-қатынас, адамнан адамға ақпарат беру, адамдардың танымдық-еңбек қызметі үдерістеріндегі өзара іс-қимылының спецификалық түрі, негізінен тіл көмегімен жүзеге асырылады (сирек басқа да таңбалы жүйелердің көмегімен).

С.М. Вишнякова коммуникацияны «...әріптестердің арасындағы өзара түсіністіктің, қарым-қатынастың неғұрлым жоғары деңгейге қол жеткізуге мүмкіндік беретін тұлғааралық қарым-қатынас …», деп қарастырғанын атап өту керек. Яғни «... тек ұтымды дайындалған ақпаратпен бөлісіп қана қоймай, адамдар арасындағы тікелей көңіл-күй қатынасына мән беру болып табылады…».

Қарым-қатынас барысында әрбір адам бірте-бірте коммуникативтік дағдыларды меңгереді. «Коммуникативтік дағдылар» ұғымын анықтаудың әртүрлі тәсілдері мен көзқарастары бар.

Зайцева К.П. коммуникативтік дағдыларды бірнеше позициядан қарастырады [7]:

1. қарым-қатынас ретінде коммуникация (сұхбаттасушының ұстанымын және қойылған міндеттерді іске асыру үшін оны қабылдау қабілетін анықтауға бағытталған коммуникативтік әрекеттер;

2. кооперация ретінде коммуникация (жұмыстың тиімділігі мен ең жақсы нәтижеге жету үшін жалпы пікірді іздеу);

3. коммуникативтік-сөйлеу әрекеттері (қоршаған адамдарға ақпарат беру құралы ретінде әрекет етеді.

Баланың үлкендермен қатынасы оның білімқұмарлығын дамытуына жағдай туғызады. Ғалымдар баланың білімқұмарлығы, жаңа жағдаяттарға тап болғандағы белсенділігі мен оның үлкендермен қатынас біліктілігін дамыту деңгейлері арасында өзара тәуелділік бар екенін анықтаған.

Балалардың үлкендермен қатынасы олардың өзара достық байланыстарын қалыптастырумен шарттас келеді. Сонымен қатар мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативтік іс-әрекеттерін қалыптастыру бала дамуының темпіне тікелей әсер береді. Баланың жағдайдан тыс қатынас жасау формасын дамыту нәтижесінде балаларды қоғамдық нормативтік және адамгершілік құндылықтарына баулуға болатындығын да ерекше атауға болады.

Аталмыш құндылықтар балалардың пікір таластыра білу қабілеттеріне ауысып, балалардың мектепте білім алуға деген қызығушылықтарын, зияткерлік және коммуникативтік дайындығын қалыптастырады.

Мектепке дейінгі кезеңде қатынастың екі түрі жүзеге асырылады: үлкендермен, құрдастарымен және айнала қоршаған ортамен. Мектеп жасына дейінгі баланың коммуникативтік іс-әрекетін қалыптастыру мәселесін қарастырғанда балалардың үлкендермен ғана емес, құрдастарымен де белсенді қатынасқа түсетіндігін атауға болады.

Коммуникативтік дағдылар туралы айтатын болсақ, Э.И. Аюпова қарым-қатынастың үш қызметін көрсетеді:

1. когнитивті-хабар беру, эмоциялық және интеллектуалдық хабар мазмұнын алу, қарым-қатынастың вербалды және вербалды құралдарын пайдалану, серіктесті түсіну;
2. аффективті - бірлескен қызметтің түрлі нысандарын ұйымдастыру;
3. реттеуші – қарым-қатынасқа қатысушыларды басқару.

Е.В. Локтева коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру күнделікті дағдыларды (тілдік іскерлік, ауызша және ауызша емес құралдарды қолдана білу, мінез-құлық түрлерін бағалау) жаттықтыру үдерісі болып табылатындығын айтады. Оның құрамына мынадай компоненттер кіреді:

1. Диалогтық, коммуникативтік дағдылар: ауызша (диалогты бастап, оған қолдау көрсетіп, оны аяқтау, өзгені тыңдау, сұрақ қоя білу, өзгенің сұрағына жауап беру, тақырыптық ұжымдық талқылауға қатысу) және қимылды қоса отырып әңгімелесу (әңгімелесіп отырған серігіне қарап тұрып әңгіме жүргізе білуі; әңгіме барысында қимылды, мимиканы, дауыс үні мен ырғағын қолдана білуі).
2. Әлеуметтік дағдылар. Сезімі мен эмоциясын көрсете білуі, үлкендермен және құрдастарымен өзара іс-әрекеттес бола білуі (таныс та, таныс емес те); жағдаяттарға байланысты эмоционалдық жағдайын реттей білуі.
3. Коммуникативтік білікті қалыптастыруға қажетті шарттардың бірі – балалардың тілдік дамуының жоғары деңгейі. Жақсы дамыған тіл бала өмірінде өте маңызды болып табылады.

Дағды мен білікті неғұрлым анықтай түскен А.А. Леонтьев «Коммуникативтік дағды толық қалыптасқан әрекеттер, сол әрекеттер және одан да күрделі әрекеттердің қарапайым әрекет негізінде қалыптасуы коммуникативтік біліктің қалыптасу негізін құрайды» - деп дәлелдейді.

Белгілі ғалымдар Е.В. Локтева мен А.А. Леонтьевтің пікірлеріне сүйене отырып, «Мектеп жасына дейінгі балалардың іс-әрекет үдерісінде қатынас мақсатына жетуде қолданатын дағдыларының жиынтығы олардың коммуникативтік дағдыларын құрайды» деген тұжырымын басшылыққа алдық. Ол тұжырым:

- баланың үлкендермен, құрдастарымен ауызша, ауызша емес құралдарды қолдана отырып, қатынасқа еркін түсе білуі;
- бірлескен іс-әрекетте жағымды мінез-құлық таныта білуі;

- қатынас барысында өз ойларын еркін жеткізіп, жағымды, жағымсыз әрекеттерді бағалай білуі.

Осы тұжырым балалардың ойлау және тәуелділікті арттыруға көмектесетін тәсілдерді ұсынуға арналған. Бала қатынасқа еркін түсу мүмкіндігі бар құралдарды пайдалана отырып, әрі ауызша, ауызша емес құралдарды қолдана отырып, басқа балалар коммуникация жасайды. Бұлар арқылы олар қатынасты ашуға, түсінуге, сұрақ-жауап жасауға және ойларын бөлісуге үйренеді. Бірлескен іс-әрекетте бала жағымды мінез-құлықтарды таныту және оларды өз ойларын еркін түсіруді үйренеді. Олар басқа балалармен бірге іс-әрекетте жұмыс істейді, олардың ой-сезімін түсінуіне және өзінің кеңшіліктерін көрсетуіне көмек көрсетеді. Қатынас барысында бала ойларын еркін жеткізіп, жағымды, жағымсыз әрекеттерді бағалай біледі. Олардың бөлісуге және түсінудің мақсаты болады, сондықтан олар кез-келген жағдайда ауызшаға байланысты мәселелерді шешу үшін мінез-құлықтарын реттейді.

Коммуникативтік-тілдік дағдылар:

- қоғамдық орындардағы тәртіп ережелерін біледі және оларды сақтайды;
- ересектермен, балалармен қарым-қатынасқа түсе алады және олардың өтініштерін орындайды;
- сөйлеу тіліне сыни көзқарас таныта алады, грамматикалық дұрыс сөйлеуге тырысады;
- дыбыстарды саралай отырып, интонациялық мәнерлеудің әртүрлі тәсілдерін қолданып, сөздерді белсенді қолданып ойнай алады.

Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік-экономикалық дамуында жетекші рөл атқарады, сондай-ақ оны әрі қарай айқындай түседі. Сондықтан да егеменді еліміздің білім беру жүйесінде әлемдік деңгейге жету үшін жасалынып жатқан талпыныстар оқытудың әр түрлі әдіс – тәсілдерін қолдана отырып терең білімді, оқу барысында танымдық әрекеттерді бағыт ұстанатын, сол тұрғыда өз болмысын таныта алатын жеке тұлғаны қалыптастыру ісіне ерекше мән берілуде. Бұл ретте мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативтік – тілдік құзыреттіліктерін қалыптастырудың білім, біліктерін жетілдірудің әлеуметтік мәні зор.

Балаларды оқуға дайындау балалық шақтың барлық кезеңіне қарамастан мектеп жасына дейінгі бүлдіршінді мектепке дайындау жүйесінде ерекше орын алады. Мектепке дейінгі жас кезеңі өзіндік ерекшеліктерімен сипатталады, өйткені осы жас аралығында бала өзіндік тұлға ретінде қалыптасады.

Қазіргі мектеп жасына дейінгі балалардың коммуникативтік-тілдік әрекетке қызығушылықтары мен ынта – ықыластарын қалыптастыру арқылы олардың белсенділігін арттыру маңызды. ҚР 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасында мектепке дейінгі тәрбие және оқыту деңгейінде бес жастағы балаларды мектеп алды даярлығымен толық қамтамасыз ету, баланың бойында оқу қызметін меңгеруге қажетті жеке қасиеттерді тәрбиелеу міндеттері айқын көрсетілді.

Бұл тұжырымдамаға негізгі мақсат – мектепке дейінгі білім беруді ұлғайту жолымен балалардың білім алуына бастапқы мүмкіндіктерді бірдей қамтамасыз ету болып табылады. Мектеп жасына дейінгі балалардың бойында оқу қызметін меңгерту олардың коммуникативтік - тілдік құзыреттіліктерін жетілдіру басты бағыттарының бірі болып саналады.

Мектепке дейінгі балаларды өз ана тілінде сөйлеуге үйретуде, тәрбие мен білім беру жұмыстарын ұйымдастыруда олардың сөйлеу тілін дамытуға, сөйлем құрастырып сөйлеуіне, сөздік қорының молаюына баса көңіл бөлген жөн. Сөйлеу бала үшін қарым-қатынас құралы болып табылады, оның ойлау қабілетін және мінез – құлқын реттеуде маңызды рөл атқарады. Тілдің, сөйлеудің немесе сөздің әсерінен баланың қабылдау сипаттамасы өзгереді. Сөздердің

ауызша көрсетілуі мен мән – мағынасын түсіне бастайды, демек, сөйлеу арқылы қабылдаудың сенсорлық типі мән – мағыналық, заттық типке ауысады.

Сөйлеудің әсерінен баланың жадында қайта өзгеру немесе жаңару үдерісі болады. Алғашында алған әсерді жаңғырту барысында сөйлем құрап, сол сөздің әрмен қарай дамуы тек сыртқы жағдайлардың нәтижесінен ғана болмай, оның орнын ауыстыратын сөз арқылы да бола алады. Ол бірінші және екінші ишарат жүйелерінің арасында құрылған құбылысты алғашында қабылдаған сөз арқылы пайда болады. Сөйлеудің әсерінен бала іс – әрекетінің сипаттамасы да өзгеріске ұшырайды. Бастапқыда, бала ойнап отырып, тікелей ересектерден үйренген іс-әрекеттерін жаңғырта немесе қайталай бастайды. Содан кейін ғана, қоршаған ортадан алынатын әртүрлі сыртқы түршіктіретін және бірнеше рет қайталанып отыратын әсерден қалыптасып келе жатқан жүйке үдерісінің күрделенуімен баланың іс – әрекеті де күрделене бастайды. Осылайша, бұрын көрген нәрсе енді ойынның мазмұнына айналады.

Кішкентай адамның негізгі қалыптасуы айналасымен тіл арқылы әртүрлі қарым – қатынастың нәтижесінде жүзеге асады: тілалғыштық қалыптасады, ересектердің талаптарына мойынсына білу, басқа балалардың пікірімен санаса білуге тәрбиелену. Баланың ұғынуы мен өзіндік сөйлеуі дамыған сайын, оған айналасы анағұрлым түсінікті ұғымды, өзара байланысты болып көрініп, осылайша, жалпы адамның ойлай білуі, ойлануы дами бастайды.

Бала мектепке жақсы тілдік дайындықпен баруы тиіс. Бұл бағыттағы жұмыстарды жетілдіре түсу үшін тәрбиешілер тиісті әдіс – тәсілдерді қолдана отырып, балалардың тілдік даму деңгейлерін жүйелі түрде бақылап, тексеру жүргізіп отыруы қажет. Тіл дамыту жұмыстарын тиімді ұйымдастыру үшін тәрбиеші топтағы барлық балалардың тілінің даму деңгейін жақсы білуі қажет. Кейбір балаларға ішінара бақылау, тексеру жүргізу арқылы бағдарламалық материалдардың қандай дәрежеде меңгеріліп жатқандығын, сабақ барысында қолданылып жүрген әдіс – тәсілдердің, дидактикалық ойын – жаттығулардың тиімді – тиімсіздігін анықтай алады.

Қарым – қатынас мәдениетін тексеруде:

-сыпайы сөйлесе білу «сіз, рахмет, кешіріңіз» сөздерін қолдану дәрежесі;

-сөйлесуге, әңгімелесуге өз бетімен ықыласын танытуы;

-қасындағы баламен ойын барысында, еңбек әрекеті кезінде тіл табыса алуы;

-бала тілінде нормаға жатпайтын лексикалық сөздердің кездесуі.

Сөздің дыбыстық құрамын тексеруде: мектепке дейінгі балалардың дыбыс қолдануда жиі ұшырасатын кемшіліктер – сөз ішінде дыбысты дұрыс айтпау, сөз ішінде дыбыс қалдыру, не дыбыс алмастыру. Бұны анықтау үшін баланың өлең, тақпағын, таныс ертегіні қайталап айтып беруін өтіне отырып, көпшілік балалардың айтуға қиналатын р, л, с, ш, ж, з, б, п, ф дыбыстардың айтылуына мән берген дұрыс. Сонымен бірге баланың сөйлеу қарқыны, екпіні, мәнері де тәрбиеші назарынан тыс қалмауға тиіс. Дыбыстың шығу деңгейін және қарқынын баланың ажырата алу қабілетін «Кімнің даусы?», «Менің кім екенімді тап» т.с.с. ойындар ойнату арқылы тексеруге болады.

Сөздік қорын байқау. Бала тілін дамытудағы маңызды мәселелердің бірі – өзі айтқан сөзінің мағынасын түсініп, қажетті жерінде қолдана білуі. Сөздің мағыналық жағынан дұрыс қолданылмай тұрғандығын байқай білу үшін өтірік өлеңдер пайдалану. Тәрбиеші оқыған өлеңді тыңдап болып, ондағы қандай сөздердің орынды қолданылмай тұрғандығын анықтап, түзетеді.

Грамматикалық формада дұрыс сөйлеуін тексеру күнделікті өмірде үлкендермен қарым – қатынас барысында жүзеге асады. Баланың бір ойды әртүрлі сөздермен жеткізе алу қабілетіне назар аудару. Мысалы, «Сыртта жел соғып тұр», «Далада жел болып тұр».

Байланыстырып сөйлеу қабілетін тексеру – ақыл – ой және эмоционалдық даму деңгейін байқатады. Оны мына тәсілмен жүргізеді:

-әңгімелеу. Баланың өзі білетін ертегі немесе әңгіме мазмұнын айтып беруін сұрау;

-өз бетінше әңгімелеуі;
-жетекші сұрақтарсыз әңгімелей алады;
-ересек адамның көмегін қажет етуі;
-мәтін мазмұнын толық жеткізуі;
-оқиғаны баяндауда бірізділікті сақтайды;
-кейбір бөліктерінің орнын ауыстырып алады;
-мәнелеу құралдарын пайдалану іскерлігі;
-мәнерлеу құралдарын жиі дұрыс пайдалану іскерлігі;
-мәнерлеу құралдарын сирек қолданады;
-мәтінді ешқандай мәнерсіз жеткізеді.

Коммуникативтік дағдылар туралы айта отырып, сөйлеу қызметінің автоматтандырылған коммуникативтік компоненттері бар, олардың қалыптасуына ересектердің үлгісі, құрдастарымен, педагогтармен және ата-аналармен қарым-қатынас жасайды.

«Коммуникативтік дағдылар» түсінігінде балалардың коммуникативтік әрекеттерін, оларды қарым-қатынас барысында дұрыс қолдана білу және қарым-қатынас міндеттеріне сәйкес өз мінез-құлқын қалыптастыру дағдыларын түсінеді.

Психологияда *«коммуникативтік дағдылар»* – бұл коммуникатордың негізгі доминант коммуникаторын түсінудің адекваттылық дәрежесін көрсететін коммуникациялық үдерістердегі адам бағдарының ерекшеліктерінің сипаттамасы.

«Коммуникация» және «коммуникативтік дағдылар» екі байланысты, бірақ әртүрлі ұғымдар.

Коммуникация байланыс адамдар немесе адамдар топтары арасындағы ақпаратты, идеяларды, сезімдер мен ойларды беру және алу процесін қамтитын кең ұғым. Коммуникация ауызша және жазбаша сөйлеу, вербалды емес сигналдар, визуалды материалдар және т. б. сияқты әртүрлі арналар мен байланыс құралдарын пайдалануды қамтиды.

Коммуникативтік дағдылар – бұл белгілі бір білік немесе коммуникация шеңберінде басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасау қабілеті. Бұған сөйлеу, тыңдау, түсіну мен мінез-құлықты жағдайға және аудиторияға бейімдеу, ақпаратты жеткізу және қарым-қатынасты басқару үшін вербалды емес белгілерді қолдану мүмкіндігі кіреді. Коммуникативтік дағдылары әр адамда әр түрлі болуы мүмкін және уақыт өте келе оқыту, тәжірибе арқылы дамиды.

Жоғарыда қарастырылған анықтамаларды талдай отырып, біз коммуникативті дағдыларды тиімді қарым-қатынас жасау, ақпарат беру, түсіну және басқа адамдармен қарым-қатынас жасау үшін қажетті дағдылар жиынтығы ретінде қарастырамыз. Олар қарым-қатынастың әртүрлі аспектілерін қамтиды, мысалы, тыңдау, сөйлеу, жазу, оқу, сонымен қатар вербалды емес белгілерді түсіну және мінез-құлықты контекст пен аудиторияға сәйкес бейімдеу.

Коммуникативтік дағдылар күнделікті өмірде, жұмыста, білім беруде және әлеуметтік өзара әрекеттесуде маңызды рөл атқарады, өйткені олар басқалармен тиімді қарым-қатынас жасауға, ынтымақтастыққа және қарым-қатынас орнатуға мүмкіндік береді.

Осылайша, коммуникация – бұл ақпарат алмасудың жалпы процесі, ал коммуникативті дағды – бұл алмасуды тиімді және сәтті ететін нақты дағдылар мен қабілеттер. Коммуникативтік дағдылар табысты қарым-қатынаста шешуші рөл атқарады, өйткені олар ақпараттың қаншалықты тиімді және тиімсіз берілетінін және қабылданатынын анықтайды.

Ересек мектеп жасына дейінгі балалардағы коммуникативтік дағдылары бала дамуының белсенді даму сатысында және оның әлеуметтік, когнитивтік дамуында

маңызды рөл атқарады. Бұл жаста балалар басқалармен қарым-қатынасқа қызығушылық таныта бастайды, өз ойлары мен сезімдерін сөзбен немесе вербальды емес тәсілдермен жеткізуге, басқалардың эмоциялары мен көзқарастарын түсінуге және басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасауға үйренеді. Міне, ересек мектеп жасына дейінгі балаларда дамитын негізгі ***коммуникативтік дағдылар:***

1.Сөйлеуді дамыту. Бұл жастағы балалар сөздік қорын белсенді түрде кеңейтеді, қарапайым сөйлемдер құруды, өз ойлары мен тәжірибелерін сипаттауды, өз әрекеттері мен тәжірибелері туралы сөйлесуді үйренеді.

2. Тыңдай білу. Балалар басқаларды мұқият тыңдау, әңгімелер мен нұсқауларды қадағалау, оқиғаның негізгі идеялары мен мазмұнын түсіну қабілетін дамыта бастайды.

3. Вербалды емес коммуникация. Балалар ым-ишара, интонация және дене тілі сияқты вербалды емес белгілердің мағынасын түсіне бастайды және оларды ақпаратты жеткізу және басқа адамдардың эмоционалды жағдайын түсіну үшін пайдаланады.

4. Әлеуметтік ойынға қабілеттілік. Үлкен мектеп жасына дейінгі балалар басқа балалармен ойнауды, ойын ережелерін сақтауды, ойыншықтармен бөлісуді және бірлескен іс-шараларға қатысуды үйренеді

5. Жанжалдарды шеше білу. Балалар басқа балалармен қақтығыстарды шешуді, олардың қажеттіліктері мен сезімдерін сындарлы түрде білдіруді, өзара қолайлы шешімдерді табуды үйрене бастайды.

6. Эмпатия. Жанашырлық таныта отырып, басқа адамдардың сезімдерін қабылдау және түсіну қабілеті.

Қарым-қатынаста мектеп жасына дейінгі ересек жастағы балалар келесі коммуникативтік дағдыларын қолданады:

- серіктесте оның ситуациялық көріністерін ғана емес: оның не істеп жатқанын көру, сонымен қатар серіктестің болуының кейбір психологиялық аспектілерін түсіну: оның қалауы иен көңіл-күйін;

- олар өздері туралы айтып қана қоймай, құрдастарына да сұрақтар қояды: ол не істегісі келеді, нені ұнатады, қайда болды, не көрді және т. б.;

- құрдасының нақты әрекеттерімен байланысты емес жеке басына деген қызығушылықтың болуы;

- мектеп жасына дейінгі баланың дамуындағы сюжеттік-рөлдік ойынның маңыздылығы көрсетілген, нәтижесінде балалар рөлдік қатынастар процесінде сөзбен қабылданған рөлді және шартты әрекеттерді белгілеу, балалар ойын мағынасын беретін және ойын жоспарын жүзеге асыру үшін қолданатын заттарды белгілеу сияқты маңызды дағдыларды қолданады деген қорытындыға келдік;

- ойларды, тілектерді, тәжірибелерді тұжырымдау (фразалық сөйлеу), ойын серіктестерімен ойын және ауызша өзара әрекеттесуді құру, құру.

Жоғарыда аталған дағдыларды бала бойында қалыптастыру үшін біз коммуникативтік дағдылар құрылымында бірнеше компоненттер саралап алдық.

1. Когнитивті-реттеушілік – ересек жастағы балалардың бойынан қарым-қатынас тәжірибесін алуға, тұлғааралық коммуникативті дағдыларды орнатуға қабілетті жеке тұлғаның қасиеттерін қалыптастыруға, қоғамда өзін-өзі ұстау және коммуникативті ережелерін түсінуге ықпал ету.

2. Эмоционалдық-мотивациялық – өзара түсіністікке жеткізетін бірлескен екі жақты ақпарат алмасуға қажетті.

3. Іс-әрекеттік-практикалық – тұлғаның білімі мен қарым-қатынасының өзектілігін қамтамасыз етеді, балаға білімді қайта құруға, оларды жағдайға сәйкес қолдануға, тұлғааралық коммуникацияның жаңа жағдайларына ауыстыруға мүмкіндік береді [11, 152

б.]. Алынған ақпаратты дұрыс түсіндіре отырып, сондай-ақ оны дұрыс жеткізу деп тұжырымдаймыз.

Сюжеттік-рөлдік ойында серіктестің белсенді позициясын қабылдауға негізделген қарым-қатынастарды құру, қолдау және дамыту тәсілдерінің дағдылары, қарым-қатынас серіктесінің эмоционалды жағдайына сезімталдық (эмпатия, сәттілік үшін қуану қабілеті), өз тілектерін басқа балалардың пікірімен үйлестіре білу, өзін және басқаларды әділ және барабар бағалау, мінез-құлқын реттей білу дағдылары қалыптасады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Соловьев, Э. Ю. Коммуникация / Э. Ю. Соловьев // Философский словарь 5-е изд. – М. : Политиздат, 1986. – С. 256.

2. Кохановский, В. П. Философия / В. П. Кохановский. – М. : Ростов н / Д: Феникс, 2003. [Электронный http://www.philosophydic.ru/obshhenie ресурс]. – Режим доступа: . – Дата доступа: 10.11.2020.

3. Грицанов, А. А. Коммуникация / А. А. Грицанов // Новейший философский словарь. – Мн.: Изд. В. М. Скакун, 1998. – С. 322.

4. Дарманян, А. С. Понятие коммуникативных способностей в психологии / А. С. Дарманян. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2019. — № 33 (271). — С. 105-107. — URL: https://moluch.ru/archive/271/62013/ (дата обращения: 19.05.2024).

5. Лисина М. И. Проблемы онтогенеза общения. М., 1986.

6. Трунова А. Р. Научно-теоретические подходы к определению навыков коммуникации / А. Р. Трунова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2018. — № 30 (216). — С. 76-79. — URL: https://moluch.ru/archive/216/52130/ (дата обращения: 19.05.2024).

7. Зайцева К. П. Формирование коммуникативных способностей младших школьников в учебно-воспитательной деятельности в условиях преемсвенности ФГОС НОО и ФГОС ДО. Современные исследования социальных проблем (электронный научный журнал), Modern Research of Social Problems, №12(56), 2015 DOI: 10.12731/2218-7405-2015-12-10

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Эффективные инновационные технологии, применяемые при обучении физике.

Куанышбайова Ж.К.,
Магистрант,
Наметкулова Ф.Д. – научный руководитель,
Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г. Алматы, Казахстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: В этой статье будет рассказано об эффективности применения инновационных технологии в школьном обучении физике. Требование современности-овладение новыми технологиями обучения. Я считаю, что использование инновационных технологий в области науки-это путь к большим достижениям. В настоящее время используются новые подходы к образованию. Я думаю, что для учащихся также интересно интерпретировать урок с использованием инновационных технологий, а не в традиционном формате. Надеюсь, что использование инновационных технологий повысит интерес учащихся к науке.
Ключевые слова: инновация, программа, физика, технология.
Annotation: This article will talk about the effectiveness of the use of innovative technologies in school physics education. The requirement of modernity is the mastery of new learning technologies. I believe that the use of innovative technologies in the field of science is the way to great achievements. New approaches to education are currently being used. I think it is also interesting for students to interpret the lesson using innovative technologies rather than in a traditional format. I hope that the use of innovative technologies will increase students' interest in science.
Key words: innovation, program, physics, technology.

«Инновация» – латынның «novis» жаңалық және «in» енгізу деген сөзінен шыққан, ал оның қазақша аудармасы «жаңару, жаңалық, өзгеру» деген мағынаны білдіреді. Инновация термині қазіргі білім берудің теориясы мен тәжірибесінде кеңінен қолданылып жүр. Инновация білім беруде жаңа ақпараттық технологиялық әдіс тәсілдерді қолданудың жиынтығы. Қазақстанда ең алғаш «Инновация» ұғымына қазақ тілінде анықтама берген ғалым Немеребай Нұрахметов. Ол «Инновация, инновациялық үдеріс деп отырғанымыз – білім беру мекемелерінің жаңалықтарды жасау, меңгеру, қолдану және таратуға байланысты бір бөлек қызметі» деген анықтаманы ұсынады. Жалпы инновацияны:

- ✓ Модификациялық;
- ✓ Комбинаторлық;
- ✓ Радикалдық;

деп үш түрге бөлуге болады. Модификациялық инновация – бұл бұрын қолда барды дамытумен, түрін өзгертумен айналысу. Бұған В. Ф. Шаталовтың математикаға жазған тірек конспектісі және оны көптеген мұғалімдердің пайдалануы мысал бола алады. Комбинаторлық модификация – бұрын пайдаланылмаған, белгілі әдістеме элементтерін жаңаша құрастыру. Бұған пәндерді оқытудың қазіргі кездегі әдістемесі дәлел. Радикалдық инновация – білімге мемлекеттік стандарттарды енгізу жатады. Мемлекеттік стандарт білім беруде, негізінен, мөлшерлерді, параметрлерді, деңгейлік және сапалы оқытудың көрсеткіштерін қалыптастырады[1].

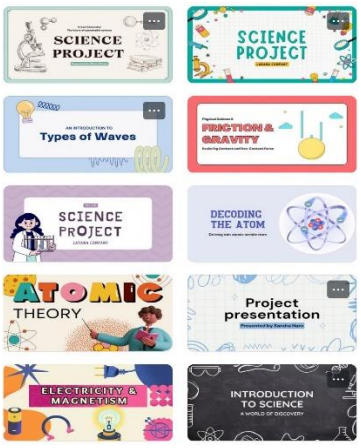
Педагогикалық технологиялардың дамуымен дәстүрлі оқу форматының әдістемесінен қандай айырмашылығы бар деген мәселе туындайды. Технология бұл қатаң бағдарламаланған нәтижесі бар әдіс. Технология мен әдістеме бір мағыналы ұғымдар. Технология – бұл оқытудың

белгілі бір тәсілі, онда негізгі жүктеме адамның басқаруымен жүзеге асатын оқыту құралына түседі. Бұл мұғалімнің көмегінсіз оқыту құралына жетекші рөл беретін оқыту функциясы. Мұғалім оқушыларды оқыту құралының көмегімен оларды ынталандыру және ұйымдастыру жұмыстарын жүргізеді [2]. Жаңа технологияларды физика сабағында қолдану оқушылардың шығармашылық қабілетін, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады және дамытады. Қазіргі таңда білім беру үдерісінде цифрлық білім беру ресурстары кеңінен қолданылып келуде. Мен мұғалімдер үшін физика сабағын оқыту барысында қолдануға тиімді деп санайтын инновациялық технологиялардың ішіндегі цифрлық ресурстар тізімі осындай:

- ақпаратты көрсетуге ыңғайлы презентациялар;
- графиктерді көрсетуге ыңғайлы компьютерлік бағдарлама;
- зерттелетін құбылыстарды демонстрация видео арқылы көрсету;
- интерактивті тақталарды қолдану;

Тиімді деп атауымның себебін жеке талдап анықтап көрсетіп берейін. Бірінші ақпаратты көрсетуге ыңғайлы презентациялар. Адамдар ақпараттың 10%-ын есту арқылы қабылдайтын болса, 81%-ын көру арқылы қабылдайтындығы белгілі. Презентация жасауда ең алғашында Power Poiint бағдарламасын қолданған болса, қазіргі таңда өте жеңіл презентация жасаудың түрлі жолдары бар және әрбір бағдарламаның өзіне тән ерекшелігі бар. Ең алғашқысы *Canva* бағдарламасы. Бұл бағдарламаның көмегімен физика сабағында тақырыпты түсіндіруге байланысты өте жылдам түрде презентацияны жасап шықсақ болады. Бағдарламада заманауи және дайын шаблондардың 1009 түрі бар. Және де бағдарламаны смартфонға орнату арқылы да немесе компьютерлерде *canva.com* сайты арқылы онлайн да қолдана аламыз. Немесе сабақ барысында ойындар жүргізілген кезде балаларды марапаттау үшін өз қолыңызбен дайын шаблондар арқылы сертификат немесе әртүрлі дипломдар жасап берсеңізде болады.

Emaze.com 3d презентациялар жасау үшін тиімді бағдарламалардың бірі. Бағдарламадан білім бөлімін таңдай отырып өзіңізге ұнаған 3d презентацияны өз қалауыңыз бойынша ауыстыра аласыз. Осы бағдарлама арқылы презентация жасап ашық сабақтарда қолдансақ болады.

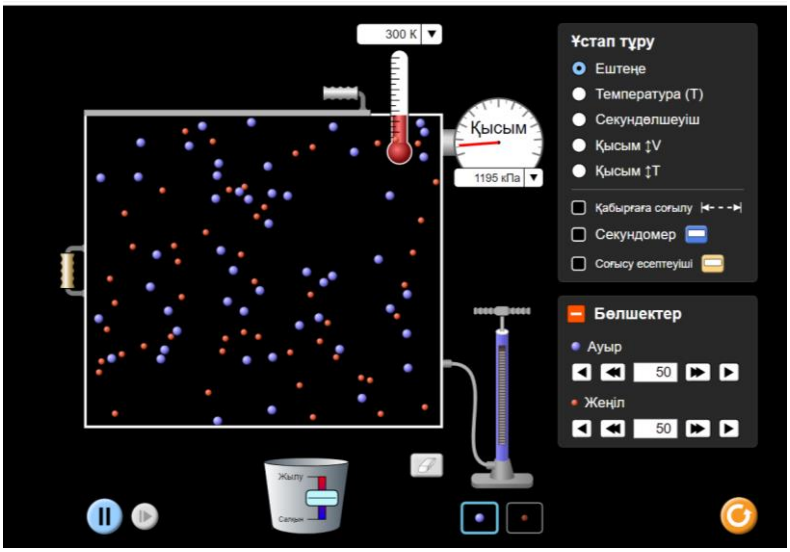
di-id.com бағдарламасы. Қазіргі уақытта жасанды интеллект өте жақсы дамуда. Бұл бағдарлама жасанды интеллектті жасау үшін қолданылады. Мысалы Ньютон заңын, изопроцестерге байланысты термодинамика заңдарын, Архимед заңын және т.б заңдарды түсіндіру барысында адамның келбетін қолдана отырып сөйлетуге болады. Заңды ашқан ғалымның жасанды интеллект бойынша өзі түсіндіріп беруі оқушының жадында жақсы сақталатыны белгілі.

Екінші *phet.colorado.edu* бағдарламасы арқылы зертханалық тапсырмаларды онлайн түрде жасауға болады. Бағдарламадағы қамтылған тақырыптар:

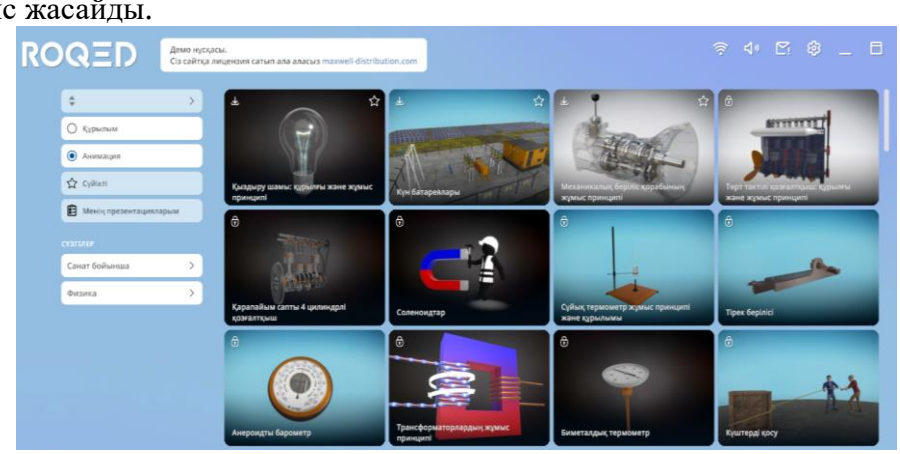
- қозғалыс;

- дыбыс және толқындар;
- жұмыс, қуат, энергия;
- термодинамика;
- кванттық құбылыстар;
- жарық және сәулелену;
- электрмагнетизм, тізбектер.

Электрмагнетизм тақырыбы бойынша электр тізбегімен жұмыс жасауына, амперметр, вольтметрдің және т.б бөліктерінің қалай жалғанатындығын өз бетінше қайталап жасау арқылы түсінуіне көмектесе аламыз. Бағдарламада сан мәндерін өзіміз беріп, құбылыстың қалай жүріп жатқандығын толық көруге мүмкіндік бар. Кейбір мектептерде приборлардың болмауы кезінде мұғалімдер үшін бұл бағдарлама өте үлкен көмек береді. Бұл суретте жеңіл және ауыр бөлшектердің температураны жоғарылатқан кездегі немесе төмендеткен кездегі қозғалысын және қысымның қалай өзгеріп жатқандығын көруімізге болады. Бұл жұмысты физиканың ‘‘Термодинамика’’ бөлімінде изопроцестер тақырыбын түсіндіру барысында көрсетсек болады.

Roqed.com 3d виртуалды зертханалық жұмыстарды жасауға арналған бағдарламасы. Бағдарламада 250-ге жуық құрал-жабдықтар көрсетілген және жұмыстың орындалу тәртібі, кесте дайындалған. Бағдарламада орта мектептің барлық тарауларына зертханалық жасауға мүмкіншіліктер бар және зертханалық жұмыс жасау үшін ең шынайы бағдарламаның бірі. Бұл бағдарламаны компьютеріңізге жүктеу арқылы дайын видеоларды балаларға сабақта көрсету үшін қолдануға болады. Бағдарлама қазақ тілінде де орыс тілінде де жұмыс жасайды.

Интерактивті тақталардың көмегімен ойын технологияларын ұйымдастыру. *LearningApps.org* бағдарламасында дайын ойын шаблондары көрсетілген оны өз қалауымызша өзгертіп қолдана аламыз. Мысалы ойын атаулары жұбын тап, крассворд, тауып көр пазлдары және т.б. Интерактивті тақталарда ашып ойнатуға немесе оқушыларға qr-код ашып беру арқылы да қолдануға болады.

Nearpod.com интерактивті ойындар ұйымдастыруға тағы бір ыңғайлы бағдарламалардың бірі. Бұл бағдарламада өз бетіңізше ойындар құрастырып алуға болады. Оқушылар ойынға кірген кезде аттарымен тіркеліп басқа да балалардың нәтижесін бақылап отыра алады.

Бұл мақалада физика пәніне байланысты қолдануға болатын бірнеше бағдарламалар көрсетілді. Әр бағдарламаның өз тиімділігі бар. Презентация жасау үшін қолданылыатын бағдарламалардың тиімділігі дайын шаблондарды қолданып сөздерін өз қалауымыз бойынша ауыстыра алуымызда. Бір тақырыпқа қатысты презентация жасау үшін , ал балаларға арналған сертификат жасау көп уақыт алмайды және де көрнекілік ретінде де қолдана аламыз. Ал зертханалық жұмыстарды жасауға арналған бағдарлама қазақ тілінде де қолжетімді, немесе кейбір приборлар жоқ болған жағдайда бағдарлама арқылы зертханалық жұмысты жасатып түсіндіріп бере аласыз. Интерактивтік тақталарды қолдану – оқушылардың сабақтағы белсенділігін арттыру үшін тиімді болып табылады. Ойын технологиясы арқылы балалардың үй тапсырмасын тексеру, сабақты қорытындылау сияқты оқыту процесін ұйымдастыра аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ф. Б. Бөрібекова, Н. Ж. Жанатбекова Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар: Оқулық. – Алматы: 2014. – 360 бет.
2. Современные педагогические технологии: учебное пособие для студентов-бакалавров, обучающихся по педагогическим направлениям и специальностям / Автор-составитель: О.И.Мезенцева; под. ред. Е.В. Кузнецовой; Куйб. фил. Новосиб. гос. пед. ун-та. – Новосибирск: ООО «Немо Пресс», 2018 – 140 с.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

UDC 373.1

PISA 2022 READING SUCCESS IN KAZAKHSTAN INVESTIGATION OF SOME VARIABLES

***Iskakova Aikerim Zharkynbekovna[1], Sultanbekova Sagima Abdigapparovna [2], Kenshinbay Temirbek Ybraevich[3]**
[1]Doctoral student, L.N.Gumilyov Eurasian National University,
Astana, Kazakhstan
[2]Doctor of Philosophy, L.N.Gumilyov Eurasian National University,
Astana, Kazakhstan
[3]Candidate of Philological Sciences, Acting associate professor, Korkyt Ata Kyzylorda University,
Kyzylorda, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract: This study examined the reading performance of students who participated in Kazakhstan's PISA 2022 application based on some variables. The variables studied are the gender, the level of preschool education, the ESCS index reflecting the socio-economic level of the student, the size of the school's residential area, the teacher-student ratio in the school, the lack of materials in the school and the overall average reading performance by school type. Three-level hierarchical linear modeling (HLM) was used in data analysis. According to the results of the study, the size of the school's residential area is the most effective variable for reading performance. According to the results, all variables were taken into account at the student level; Gender, preschool education level and ESCS index were found to be related to reading skills. Among the school-level variables considered, school location and lack of instructional materials at school were found to be related to reading skills. Reading achievement by school type was found to be related to individual students' reading success. The results are intended to provide information to decision-makers, educators and researchers.

Keywords: International Student Assessment Program (PISA), Reading Skills, Hierarchical Linear Mode (HLM), economic, social and cultural status (ESCS)

Information is the most important and effective power of today. Having the information needed in areas that are a necessity of our age changes the future of a country. From an individual perspective, being knowledgeable puts the individual ahead of his competitors in a challenging professional life and is the key to various opportunities. With the development of technology, accessing information has become very practical. However, from past to present, the fastest and most practical way to obtain information is reading. The individual becomes informed by reading and improves his skills thanks to the information he acquires. Reading is one of the most important tools for an individual to keep up with the requirements of the age. Reading is an indispensable action, especially in the education system. The individual who learns to read in the first grade of primary school has to read to both acquire and transfer the knowledge until the last level of education. Our country's education system is an eliminationist system. General exams are administered to students in their transition to the next curriculum. In these exams, students' ability to answer a certain number of questions correctly in a certain period of time is seen as a criterion of success. Students who read at a certain speed and understand what they read have an academic advantage over students with poor reading skills. When looking at the literature, there are many studies revealing that academic success and reading skills are related (Linda C. Gambrell (2011),

Lesley Mandel Morrow (1990), Richard L. Allington (1983), Peter H. Johnston (1983), Whitten, Labby, Sullivan (2016), Lev Vygotsky (1920), Sergei Prokofiev (1940), Leo Tolstoy (1877)).

Linda C.Gambrell is a renowned researcher in the field of education, particularly literacy. He has conducted numerous studies that demonstrate the strong connection between academic success and reading proficiency. It makes sense that good reading skills contribute to overall academic performance. Morrow's work highlights the importance of developing strong reading skills in students to support their overall academic achievement. Her research emphasizes the critical role of literacy in supporting student success in various subject areas. Richard L.Allington's research has shown that there is a strong connection between academic success and reading skills, and that students who read well often perform better in other areas of academic achievement. In their study, Whitten, Labby, and Sullivan concluded that students who read for pleasure had higher average grades in English, math, science, and history than their peers who did not read. Lev Vygotsky believed that learning occurs through social interactions with other more knowledgeable people, such as teachers or peers, and that cognitive development is strongly influenced by language and cultural tools. Vygotsky's theories have influenced educational psychology and highlighted the connection between language, culture and cognitive development in learning. According to Sergei Prokofiev, by developing strong reading skills, students are better able to understand academic materials, critically analyze information, and communicate their ideas effectively. Leo Tolstoy emphasized the importance of reading in shaping intellectual development and expanding the knowledge base. Tolstoy believed that reading not only improves cognitive abilities but also promotes critical thinking, creativity and empathy.

Our country takes part in international projects to measure the effectiveness of our education system, to see its place in the world and to identify deficiencies, if any. Progress in International Reading Literacy Study (PIRLS), Trends in Mathematics and Science Study (TIMSS) and Program for International Student Assessment (PISA) are some of these projects. PISA application, which is also the data source of this research, has been applied every three years since 2000. While it mainly researches one area in each application, it provides data in the fields of science, mathematics and reading skills. In our country, this project has been carried out by the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan since 2009. The weighted area cycle of the PISA application by years is presented in Table 1.

2000	2003	2006	2009	2012	2015	2018	2022
Reading literacy	Reading literacy	Reading literacy	Reading literacy	Reading literacy	Reading literacy	Reading literacy	Reading literacy
Mathematical literacy	Mathematical literacy	Mathematical literacy	Mathematical literacy	Mathematical literacy	Mathematical literacy	Mathematical literacy	Mathematical literacy
Scientific literacy	Scientific literacy	Scientific literacy	Scientific literacy	Scientific literacy	Scientific literacy	Scientific literacy	Scientific literacy

Table 1.PISA application cycle by year

When Table 1 is examined, the PISA application was implemented three years apart and all three fields of science, mathematics and reading were included in each application. Reading achievement, which is also the subject of this research, was placed at the center of the application in 2000, 2009 and 2018. While success in all three areas was measured in these years, data richness was also provided through surveys applied to schools, families and students in the central reading area. Our country's reading score averages by year in the PISA application are presented in Table 2.

Table 2
Kazakhstan's Reading Score Averages in PISA by Years

	2009	2012	2015	2018	2022
Kazakhstan Reading Average.	390	393	427	387	386

As seen in Table 2, Kazakhstan's reading score average for 2009 is 390, for 2012 is 393, for 2015 is 427 and for 2018 is 387. In the PISA 2022 application, the average reading skills score of 81 participating countries is 386; Kazakhstan's average score in the field of reading skills is lower than the average score of participating countries. Looking at the last three applications of PISA, reading skills average score decreased to 387 (2018), 386 (2022) from 427 (2015). The results obtained by our country in international exams have been the subject of many studies in order to reveal the general profile of our education system.

Since reading skills are so important and our country's reading average falls behind developed countries on the international platform, variables affecting reading success were examined in this research. What these variables are; It was examined in terms of student, school and school type. The independent variables whose effects are investigated are gender, preschool education status, ESCS index reflecting the student's socio-economic status in the student dimension; school size, the size of the settlement where the school is located, the teacher-student ratio in the school, the lack of materials in the school; In the school type dimension, it is the general reading achievement of the school type. The research is tried to investigate reading success in terms of these independent variables.

In this section, the research model, population and sample, tools used in the research, data collection, research process and data analysis are discussed.

In this research, the reading success of students participating in the PISA 2022 application from Kazakhstan was evaluated according to student (gender, preschool education status, ESCS index reflecting the student's socio-economic status) and school (size of the settlement where the school is located, teacher-student ratio in the school, lack of materials in the school). It was examined in terms of some variables depending on the type (general reading achievement average of the school type). For the purpose of the research, the relational screening model, which aims to determine the relationships and the degree of relationships between two or more variables. The relational screening model shows that part of the change observed in one of two variables is due to the other variable; However, this change is not interpreted in the context of causality between variables.

The population of the research consists of 15-year-old students in Kazakhstan. The students who made up the sample were selected randomly (probability-based) by the International Center. 571 (from villages - 238 schools, from urban areas - 333 educational organizations) educational organizations, a total of 19 769 students participated in the PISA 2022. That is, 5-9 percent of students in each region were covered. 51.9% of the Kazakh sample consists of female students and 49.1% consists of male students. When the variables in the research are examined in terms of missing data; It is observed that the missing data rate in the ESCS index variables reflecting the lack of educational materials and socio-economic status is below 1%, and the missing data rate in the preschool attendance variable is 9.4%. No missing data was detected in other variables. In general, it is seen that the missing data rate is below 10%. Since these rates are small, missing data methods in the HLM program were used in the assignment of missing data. Missing data imputation method can be done while creating the MDM file. Two different methods are followed for this. The first of these ways is to assign the missing data by the researcher, and the other is to delete that unit. If one of these methods is not followed, the volumes with missing data are automatically deleted when the

MDM file is created. Although the acceptable amount of missing data according to the sample size is not strictly determined, the rate of missing data for large samples in the field is less than 5% or even less than 10%. sees (cited in Khine, 2013, p. 11).

The data used in the research was taken from the official website of the OECD, https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=KAZ&treshold=10&topic=PI , in 2022. Since PISA data is accessible on the OECD's official website, no separate permission application has been made for the use of the data. Since it was declared on the official website of PISA that ethical rules were followed in the process of collecting data of students, parents and teachers, a separate Ethics Committee Report was not needed.

The main goal of the PISA application, which is carried out three years apart, is to measure the ability of 15-year-old students to adapt the basic knowledge and skills they acquired during school to daily life. The items were arranged in the SPSS 22.0 package program within the scope of the variables to be used in the research from the student and school survey data. Dummy Coding was performed for gender and preschool variables. Within the scope of the study, variables related to student, school and school type are given below (OECD, 2023):

Student characteristics: Gender (Girls are coded as 0, boys are coded as 1), pre-school education status (those who receive pre-school education are coded as 0, those who do not receive pre-school education are coded as 1.) and the ESCS index reflecting the socio-economic status of the student.

School characteristics: SCHOOL PLACE (consists of 5 levels as village, region, town, city, capital), STRATIO (teacher-student ratio of the school) and EDUSHORT (lack of educational materials in the school)

In this research, student number ID, school ID and school type ID constitute the links that provide a bridge between levels. School type is given at multiple levels in PISA data. Before starting the analyses, school types were recoded under 6 main headings, and the coding was based on the reading achievement average according to school type. Coding for school type is presented in Table 3.

Table 3

Reading Achievement Averages and School Type Codes by School Types

School №	Reading Achievement Average
1	391,14
2	424,98
3	448,07
4	492,68
5	525,43
6	581,37

According to Table 3, the average reading achievement score according to school types, from lowest to highest, is as follows: №1 ($\bar{x}$=391), №2 ($\bar{x}$=424), №3 ($\bar{x}$=448). , №4 ($\bar{x}$= 492), №5 ($\bar{x}$=525) and №6 ($\bar{x}$=581).

Regression Analysis assumptions used in the research are provided. Sample size: Some sources state that the minimum sample size should be 50+8k to represent the number of independent variables (Pallant, 2016). The normality distribution of the variables included in the study was checked. The data obtained are presented in Table 4.

Table 4

Reading Achievement Normality Tests

The dependent variable	N	Average	Median	Range	Stand.Deviation	Skewness	Kurtosis	Sig.
READING SUCCESS	6890	464,5909	465,4786	514,54	84,3558	-.018	-.480	.003

When Table 4 is examined, the p significance value as a result of the Kolmogorov-Smirnov test was found to be ,03 (p <,05). Accordingly, normality assumptions were violated. However, this is a situation frequently encountered in large samples (Pallant, 2016). Skewness and Kurtosis values being close to 0 within the limits of ±1 are indicative of normal distribution. According to Pallant (2016), skewness and kurtosis analyzes do not cause a significant difference due to the large sample size. As a result of the analyses, it was concluded that the data showed a normal distribution as the sample was very large, the mode, median and mean values were close and a normal distribution was observed in the histogram chart.

SPSS 22.0 package program was used to organize the data; HLM 8.0 program was used for HLM used in data analysis. HLM is a type of multiple regression analysis. HLM analysis allows us to test main effects and interactions within and between levels. The result variables of the Level 2 model are the intercept and slope parameters in the Level 1 equation (Bryk & Raudenbush, 1992, cited in Acar & Teacher, 2012). In this research, based on the literature, in order to determine the variables affecting the reading achievement average scores of the students participating in the PISA 2018 application; It was examined at three levels: student-level variables (level 1), school-level variables (level 2) and school type-level variables (level 3). In the significance test of the difference, the .05 level was taken as basis.

In this section, the findings obtained as a result of the analysis of the data in the research are presented in tables. The effect coefficient, standard deviation and significance value results of the variables related to the reading success of students participating in the PISA 2022 application from Kazakhstan are presented in Table 5.

Table 5

Random Coefficients Regression Model Results for Reading Achievement

Fixed effects	Multiples	Standard error	t	p
School type reading achievement	0.882231	0.086127	10.243	<0.001
Teacher-student ratio	1.009707	0.943390	1.070	0.286
Lack of materials	-9.094797	4.088500	-2.24	0.027
School location	14.602401	3.475971	4.201	<0.001
ESCS index	5.850547	0.726091	8.058	<0.001
Gender	-11.015330	1.564232	-7.042	<0.001
Pre-school education	-4.731850	1.545126	-3.062	0.002

When Table 5 is examined, the effect of variables other than the STRATIO (Teacher-Student Ratio) variable (p>,05) is significant (p<,05). When the effects of other variables are kept under control, a one-unit increase in the reading success of the school type will cause a 0,88 point increase in the student's reading success (p <,05). When the effects of other variables are kept under control, a one-unit increase in the EDUSHORT (School's lack of materials) variable will cause a -9,09 point decrease in the student's reading success (p <,05). In other words, as the school's lack of

materials increases, reading success decreases. Accordingly, as we increase school materials, reading success will increase.

When the effects of other variables are kept under control, a hierarchical step change from village to city in the location of the school variable will cause a 14,60 point increase in the student's reading success (p <,05). In other words, as the place of residence grows, reading success increases. The location of the school variable is the most effective variable on reading success. It has the highest floor number. When the effects of other variables are kept under control, a one-unit increase in the student's ESCS index variable will cause a 5,85 point increase in the student's reading success (p <,05).

When the effects of other variables are kept under control, there is a difference of 11,01 points in favor of girls in the gender variable of the student. In this research, girls are coded 0 and boys are coded 1. That is, there is a difference of 11,01 points between girls and boys in favor of girls. This difference is significant (p<,05). When the effects of other variables are kept under control, there is a 4,73 point difference in the variable of student receiving pre-school education in favor of those who received pre-school education. In this study, those who received pre-school education were coded as 0, and those who did not receive pre-school education were coded as 1. Accordingly, having received preschool education causes a difference of 4,73 points in reading success. This difference is significant (p<,05).

In this research, according to PISA 2022 data, the reading achievements of students participating in the application from Kazakhstan were examined in terms of some variables within the scope of student, school and school type. The student-level variables whose effects were investigated were gender, pre-school education status and ESCS index; School-level variables are the size of the settlement where the school is located, the teacher-student ratio at the school, and the school's lack of materials; The variable at the school type level is reading achievement depending on the school type. According to the research findings, when the effects of other variables are kept under control, the location variable of the school (village, region, town, city, capital) is related to reading success. Accordingly, as the settlement area grows, reading success increases). The location of the school was found to be related to reading skills. According to the findings of the research, the size of the settlement where the school is located explains 17% of the variance at the school level. The results of the research support these findings in the field.

In this study, no significant relationship was found between the school's teacher-student ratio variable and reading success (p>,05). In general, the OECD success average in all areas in the PISA exam is well above the success average of our country. However, there are also studies in the field that do not coincide with this result.

According to the research findings, the school's material deficiency variable is related to reading success (p <,05). As material deficiency decreases, reading success is expected to increase. Although studies on this subject are limited in the field, there are studies that do not coincide with the results of the study. Accordingly, students with a good infrastructure, responsibility and high academic success are likely to be in similar schools. Therefore, it is thought that the type of school affects academic success.

According to the findings of this research, when the effects of other variables are kept under control, the student's pre-school education is related to reading success (p <,05). Accordingly, the reading success of those who received pre-school education is higher than those who did not receive pre-school education. Despite studies showing that students who receive pre-school education have better academic success than students who do not receive pre-school education, it is noteworthy that Kazakhstan's participation rate in pre-school education is quite low compared to other countries, Accordingly, due importance should be given to pre-school education. At this point, first of all, studies should be carried out to raise awareness among families about the importance of pre-school

education, and it is recommended to reduce the burden on families by increasing the budget allocated to pre-school education from the country's economy.

According to the findings of this research, when the effects of other variables are kept under control, the student's gender variable differs significantly in favor of girls (p <,05). Accordingly, female students from Kazakhstan who participated in the PISA 2022 application are more successful in reading than male students.

According to the findings of this research, when the effects of other variables are kept under control, the student's ESCS index variable is associated with reading success (p <.05). Accordingly, as the socio-economic level increases, the student's reading success is expected to increase. There are studies in the literature showing that socioeconomic level positively affects students' reading success. Similarly, the variable of home facilities, which varies according to the student's socio-economic level, has been found to be associated with reading success in some studies. There are also studies that conclude that socio-economic status affects general academic success. The socio-economic status of the family affects not only academic success but also the rate of participation in education. The education participation rate of children from high-income families is also high. All these studies in the literature reveal how important socio-economic level is for academic success. As the socio-economic level of families increases, the opportunity to support their children with educational resources also increases. Educational materials and educational opportunities at home are among the factors affecting success. This socio-economic gap needs to be closed by increasing the facilities of schools where students come from different socio-economic levels. It is recommended to develop state policies in this direction.

The data of this research belongs to the PISA 2022 application. In the study, the relationship between some student and school variables and reading success was examined. Future studies could compare PISA reading achievement across years. The study can be expanded with different variables regarding family, student and school. Reading achievements can be compared across regions or countries. Reading achievement was preferred as the predicted variable in the study.

Literature:

Wilson R.T. Literacy and its significance in modern life. [Internet]. 2016. Available from: https://scholarworks. gvsu.edu/colleagues/vol13/iss1/5/

Linda C. Gambrell meta-analysis study 2011 "Reading Motivation and Success in an Urban Middle School."

Ippolito J., Steele J.L., Samson J.F. Why adolescent literacy matters now - HEPG [Internet]. Hepg.org. [cited 2021 Aug 7]. Available from: https://www.hepg.org/her-home/ issues/harvard-educational-review-volume-78-issue-1/ herarticle/why-adolescent-literacy-matters-now_638

Cullinan B. E. Independent reading and school achievement. School Library Media Research, 2019-3(3), 1-24.

H. E. Prasetyo. “Developing Authentic Assessment for Reading Competence,” vol. 82,
no. Conaplin 9, pp. 99–103, 2017, doi: 10.2991/conaplin-16.2017.21

Khine M. S. Application of structural equation modeling in educational research and practice. Rotterdam: Sense Publishers, 2013.

Britt M.A., Rouet J.F., Durik A.M. Literacy beyond text comprehension: A theory of purposeful reading (1st ed.). Routledge,2013. https://doi.org/10.4324/9781315682860

Wolfram, S. Measuring the socio-economic background of students and ıts effect on achievement on PISA 2000 and PISA 2003.Annual Meeting of the American Educational Research Association, San Francisco, 2015

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Gess-Newsome J., Taylor J. A., Carlson J., Gardner A. L., Wilson C. D., Stuhlsatz M. A. Teacher pedagogical content knowledge, practice, and student achievement, International Journal of Science Education, 2017. http://dx.doi.org/10.1080/09500693.2016.1265158
Zasacka Z. ve Bulkowski K. Reading engagement and school achievement of lowersecondary school students. Educational Research Institute, 2017-2(141), 78-99.
OECD. PISA 2022 Results (Volume I) The State of Learning and Equity in Education. Paris: OECD Publishing, 2023

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ҒТАМР

GEOGEBRA ПРОГРАММАСЫН ҚОЛДАНЫП ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ ДЕНЕЛЕРДІҢ КОМБИНАЦИЯСЫНА АРНАЛҒАН ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУГЕ ҮЙРЕТУ

Дильманова Жанар Галымовна
магистрант
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті,
Қызылорда қаласы, Қазақстан Республикасы

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Мазмұны

Түйіндеме.
Кіріспе.
Материалдар мен әдістер. Геогебра – оқу құралы ретінде. Геогебраның құрылымы.
Құралдар тақтасы және құралдар. Геогебра бағдарламасын сабақта қолдану.
Нәтижелер мен талқылаулар. Өзім қолданып жүрген сабақтардан бірнеше мысалдар.
Қорытынды.
Пайдаланылған әдебиеттер.

Түйіндеме

Мақалада геометрияның бастапқы курсын оқытуда «Geogebra» бағдарламасын қолдану арқылы түсіндіру туралы баяндалды.

«Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» технологиясының тиімділігі. Білімнің жаңа мазмұнын жүзеге асыру үшін жаңа технологиялар қажет — ақ. Жаңалықты меңгеру мен жүзеге асыруда дұрыс түсінбеушілік ұйымдастырушыға әртүрлі кедергі жасайтыны белгілі. Сондай педагогикалық технологиялардың бірі «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту». Сын тұрғысынан ойлау технологиясы қолдануға ыңғайлы былайша айтқанда, барша үшін қоғамдық маңызы мен мәні зор идеяларды игеруге болатын нақтылы әдістер мен тәсілдер.Сын тұрғысынан ойлау – ашық қоғам негізі. Ол – өз алдына сұрақтар қойып және оларға жауап іздеу, әр мәселеге байланысты өз пікірін айтып, оны дәлелдей алу, сонымен қатар басқалардың пікірлерін дәлірек қарастыруды және сол дәлелдемелердің қисынын зерттеу дегенді білдіреді. Бұл оқыту «қарапайымнан күрделіге» деп аталады. Сын тұрғысынан оқыту технология емес, ол бағдарлама.

Аннотация

В статье рассказывается об интерпретации с использованием программы «Geogebra» при обучении начальному курсу геометрии.

Эффективность технологии» развитие критического мышления через чтение и письмо". Для реализации нового содержания знаний необходимы новые технологии. Известно, что неправильное понимание усвоения и реализации новизны создает различные препятствия организатору. Одной из таких педагогических технологий является «развитие критического мышления через чтение и письмо». Технология критического мышления-это, так сказать, конкретные методы и приемы, с помощью которых можно усвоить идеи, имеющие большое общественное значение и значение для всех.Критическое мышление-основа открытого общества. Это означает задавать вопросы самостоятельно и искать ответы на них, высказывать свое мнение по каждому вопросу и доказывать его, а также более точно

учитывать мнения других и исследовать логику этих доказательств. Это обучение называется» от простого к сложному". С критической точки зрения обучение-это не технология, это программа.

Annotation

The article describes the interpretation using the Geogebra program when teaching the initial geometry course.

The effectiveness of the technology "development of critical thinking through reading and writing". New technologies are needed to implement the new content of knowledge. It is known that a misunderstanding of the assimilation and realization of novelty creates various obstacles for the organizer. One of these pedagogical technologies is the "development of critical thinking through reading and writing." The technology of critical thinking is, so to speak, specific methods and techniques with which it is possible to assimilate ideas of great public importance and significance for everyone.Critical thinking is the foundation of an open society. This means asking questions on your own and looking for answers to them, expressing your opinion on each question and proving it, as well as taking into account the opinions of others more accurately and exploring the logic of these proofs. This training is called "from simple to complex". From a critical point of view, learning is not a technology, it is a program.

Кіріспе

Геогебра – Тегін таратылатын математикалық , (www.geogebra.org) геометрия және алгебраны байланыстыратын компьютерлік интерактивті бағдарлама. Қазіргі таңда әлем бойынша ең көп таралған математикалық бағдарлама ретінде танылып отыр. 149 елде қолданылып жатыр, 49 тілге аударылған. Авторы – австриялық математик Маркус Хохенвартер. 2009 бұл бағдарлама үшін арнайы байқаудың жеңімпазы атанды. Сол жылдың тамызында оның үш өлшемді нұсқасы шықты. Бұл бағдарлама әлем бойынша кең таралған. Орталығы Австрия мемлекетінде орналасқан. Геогебраның басқа мемлекеттерде дамыту жергілікті мұғалімдер арқылы жүзеге асырылады: бағдарлама жергілікті тілге аударылады, Геогебра институттары ашылып, сол институттар арқылы бағдарлама әрі қарай дамытылып, интерактивті нұсқалар дайындалады, үйретуші бейнекөріністер жазылады, қолданушы кітапшалары жазылады, әрі басқа елдердегі мұғалімдермен Геогебра бағдарламасы бойынша тәжірибе алмасу іске асырылады.Қазіргі уақытта Геогебраны қазақ тіліне аударып жүрген Қостанайлық математик Талғат Байназаров.

Бұл бағдарлама әлемнің түпкір — түпкірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі, мақсаты барлық жастағы оқушыларға кез келген мазмұны сыни тұрғыдан қарап, екі ұйғарым бір пікірдің біреуін таңдауға саналы шешім қабылдауға сабақтарда үйрету. «іздің елімізде Джорд Соростың ашық қоғам институты, «Сорос — Қазақстан» қоры арқылы келген бұл бағдарлама мектеп тәжірибелеріне ене бастады. Сын тұрғысынан ойлау — сынау емес, шыңдалған ойлау.

Қазіргі кезде біздің қоғамымыз дамудың жаңа кезеңіне көшіп келеді, бұл кезең ақпараттық кезең, яғни компьютерлік техника мен оған байланысты барлық ақпараттық коммуникациялық технологиялар педагогтар қызметінің барлық салаларына кірігіп, оның табиғи ортасына айналып отыр. Қазіргі білім саласындағы оқытудың жаңа педагогикалық технологияларды меңгермейінше сауатты, жан — жақты білгір маман болу мүмкін емес. Жаңа педагогикалық технологияны меңгерту мұғалімнің зейін – зерделік, кәсіптік, адамгершілік, рухани т. б, көптеген ұстаздық қабілеттерінің қалыптасуына игі әсерін тигізеді, өзін — өзі дамытып, оқу тәрбие үрдісін жүйелі ұйымдастыруына көмектеседі.

Ұрпақ үшін кітаптың маңызы қандай болса, компьютерде оқушы үшін қоршаған әлемді танудың табиғи құралы болып табылады.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Сондықтан машық кезінде сыни тұрғыдан ойлау технологиясын пайдалана отырып копьютерлік бағдарламалар арқылы оқушыларды өз беттерімен жұмыстануға үйретіп, сабақтарда осы технологияны және компьютерлік бағдарламаны қолдану тиімді. Солардың бірі компьютерлік Геогебра бағдарламасы.

Материалдар мен әдістер

Геогебра – оқу құралы ретінде.

Бағдарлама тегін болғаннан кейін оны кез-келген компьютерге орнатып, қолдануға болады(бес мб.). Проекторы бар әр сыныпта математиканы көрнекі түрде түсіндіру мүмкіндігі бар. Оқушылар абстрактілі түсініктерді өз көздерімен «көре алады». Әсіресе жаңа тақырыпты түсінду барысында тиімді бұл бағдарлама. Әрі математикалық формулалармен шешілген есептерді көрнекі түрде графиктер салу арқылы тексеруге болады. Бұл әдіс оқушыларға ерекше қызық болып, формулаларды түсінікті түрде жеткізеді.

Еуропада Геогебра бағдарламасын дамыту үшін ұйымдастырылған осы институттар арқылы басқа елдердің мұғалімдері өзара тәжірибе алмасады. Жүйелі түрде конференциялар өткізіліп отырады. Келесі конференция арнайы Азиядағы бағдарламаның таралуы жайында болады. Ол Пекин қаласында 2011 жылдың мамырдың 23-інде өткізіледі. Ол конференцияға арнайы тіркеуден өткен кез-келген математика пәнінің мұғалімі қатыса алады. Геогебраны дамыту үрдісі Еуропа елдерінде кең дамыған. Азия елдерінде бұл бағдарлама тек қана тізімде көрсетілген 4 мемлекетте ғана мектепетерде және ЖОО-ларда белсенді түрде оқу құралы ретінде қолданылуда.

Бұл бағдарлама әлем бойынша кең таралған. Орталығы Австрия мемлекетінде орналасқан. Геогебраның басқа мемлекеттерде дамыту жергілікті мұғалімдер арқылы жүзеге асырылады: бағдарлама жергілікті тілге аударылады, Геогебра институттары ашылып, сол институттар арқылы бағдарлама әрі қарайдамытылып, интерактивті нұсқалар дайындалады, үйретуші бейнекөріністер жазылады, қолданушы кітапшалары жазылады, әрі басқа елдердегі мұғалімдер мен Геогебра бағдарламасы бойынша тәжірибе алмасу іске асырылады.

GeoGebra алгебра мен геометрияға байланысты элементтерді (мыс: нүктелер, векторлар, түзулер, көпбұрыштар, және функциялардың графиктері) интерактивті, орындарын ауыстыра алатын түрде көрнекі түрде көрсетеді. Бұл объектілерді қаласаңыз, бірден тышқанмен шерту арқылы, немесе алгебралық енгізу алаңы арқылы өзгерте аласыз. Бұдан басқа GeoGebra функциялардың туынды мен интегралдарын табуға қолданылады.

Geogebra-ның құрамы

GeoGebra терезесі. GeoGebra терезесі А суретінде көрсетілген. Сол жақтағы терезе алгебралық терезе деп аталады. Бұл жерде бейнелеу алаңында салынған объектілердің алгебралық жазылулары көрсетіледі. Бейнелеу алаңында сіз өзіңіздің конструкцияларыңызды құрастыра аласыз.

Координаталар жазықтығын, алгебралық терезесін, алгебралық енгізу алаңын және бейнелеу терезесін көрініс мәзірі (вид) арқылы өзгерте аласыз.

Құралдар тақтасы және құралдар

Құралдар тақтасында нүкте, түзу, және т.б. фигураларды салу үшін құралдар орналастырылған. Төменде GeoGebra-ның құрал тақтасы көрсетілген.

Жоғарыдағы суретте Қозғау құралы көк түспен қоршалған. Бұл Қозғау құралының қолданыста екенін білдіреді. Қолданыста болған құралдың аты оң жағыңызда көрсетілген. Таңдалған құрал қаншалықты уақыт қолданыста болса, соншама оның функциясы сақталып тұрады. Сіздің қайта-қайта оған басуыңыздың қажеті болмайды. Әр құралдың суретінде кішкентай төңкерілген үшбұрыш бар. Егер басқа құралдарды да қолданғыңыз келсе, жаңағы үшбұрышқа басыңыз. Төмендегі суретінде Түзу құралын басқанда тағы қандай құралдар пайда болатынын көре аласыз.

Геогебра бағдарламасын сабақта қолдану.

Геогебра бағдарламасын сабақта қолдану тиімді. Геометрия сабағында қалай қолдануға болса, алгебра сабағынан да қолдануға болады. Оқушылар компьютермен жұмыс жасап, өз беттерімен берілген тапсырманы осы бағдарламада салып орындайды. Негізінен алгебра сабағында функция тақырыптарына тиімді болып келеді. График салуда, яғни алгебрада берілген формуланы еңгізе отырып, соған сай графиктік сызбасын көрсетіп береді. Геометрия сабағынан фигураларды салу, олардың ұзындықтарын, бұрыштарын анықтауға болады. Салу есептерінде бағдарламаны қолдана отырып, кез келген салу есептерін сала аламыз. Интерактивті тақтада осы бағдарламаны қолданып, керек есептерді тақтада орындай алады. Бұнда аты айтып тұрғандай геометрияның элементтері алгебрамен де байланыстырылып тұрады. Кез келген түзуді салатын болсақ, алгебралық терезеде түзудің ұзындығының сандық мәні шығып тұрады. Бұл есеп шығаруды тездетеді және ыңғайлы. Сабақта қолданып, оқушылардың компьютермен жұмыстануын, шығармашылықтарын дамытады. Көбіне оқушы сабақта бос отырып қалмай өз бетімен жұмыстануға, есептерін шығаруға өз пайдасын тигізеді.

Сыни тұрғыдан оқу мен жазудың көмегі зор. Оқушы жеке жұмыс істеуге жаттығады. Өз ойын көпшілікке жеткізуге ықпал етеді. Сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы – әлемнің түкпір-түкпірінен жиылған білім берушілердің бірлескен еңбегі. Тәжірибені жүйеге келтірген Джинни Л.Стил, Куртис С.Мередит, Чарльз Тэмпл. Жобаның негізі Ж.Пиаже, Л.С.Выготский теорияларын басшылыққа алады.

Сабақтың үш кезеңінде оқушылардың проблеманы шешу құзіреттілігі, ақпараттық құзіреттілігі және коммуникативтік құзіреттіліктерін дамыту мақсатында әртүрлі стратегиялардың тиімді қолданылуына ерекше мән беріледі. Проблемаларды шешу құзіреттілігін қалыптастыру барысында: торлы талқылау, венн диаграммасы, концептуалды кесте, бұрыштар алгоритмі, дәлелді эссе. Ақпаратты құзіреттілікті дамытуда: INSERT кестесі, үш қадамды сұхбат, алма-кезек сұрақ қою, ғылыми баяндама жасау, ББҮ кестесі, жолаушының қойын дәптері, ассоциация, кластер, семантикалық карта, қос жазба күнделігі. Коммуникативтік құзіреттілікті қалыптастыруда: ЖИГСО – 1, аквариум, бірлесе оқу, үш қадамды сұхбат, эссе, еркін жазу, хат жазу, дөңгелек стол, болжау, оқырман жауабы, жазба конференциясы, бірлесе жазған әңгіме, сауалнама т.с.с. стратегияларды қолданудың тиімділігі анықталды.

Қазіргі заман талабына сай білім беру жаңа технологияларды қажет етеді. Оны пайдалана отырып, біз жас ұрпақтың қалай да білімді, келешегі жарқын болуына әсерін тигіземіз. Баланың өз бетімен оқып үйренуіне, кез келген жұмысты өздігінен жауапкершілікпен атқара алуына осы технологияның ықпалы да пайдасы да зор деп ойлаймын.

Сыни тұрғыдан ойлау — бұл саналы мағынаны іздеу: өзінің көзқарасының қандайлық болуымен, басқалардың да пікірін ескеріп, қандай да обьективті ойлау және қисыны бар өзіндік қате сенімінен бас тарта білу. Сыни тұрғыдан ойлаудың жаңа идеяларды ұсынуға және жаңа мүмкіндіктерді көруге қабілетті, мәселелерді шешу кезінде маңызы зор.

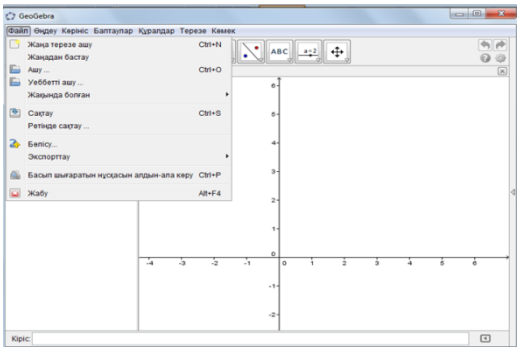
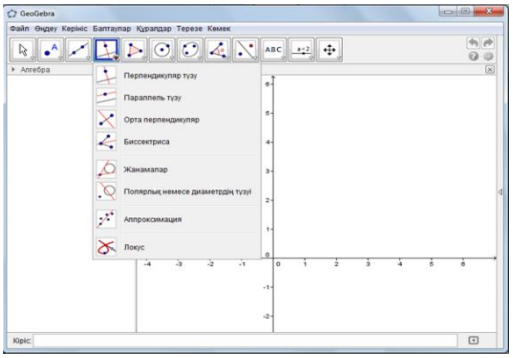
Нәтижелер мен талқылаулар

Қазақ интернетінің дамуына үлес қосып жүрген Талғат Байназаров Қостанай қаласындағы С. Мәуленов атындағы гимназияның математика пәні мұғалімі.Ғаламторда «Математика және мультимедия» атты блог жүргізеді.

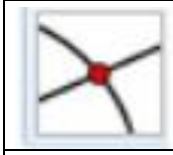
Мен өзім қолданып жүрген сабақтардан бірнеше мысалдар келтірейін.

Геогебраның негізгі терезелеріне тоқтала кетсек,бағдарламаны ашып алғаннан кейін кез-келген терезені ашып алып,(төменде көрсетілгендей) керекті есепті шеше аламыз.

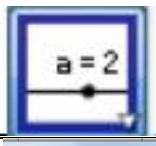
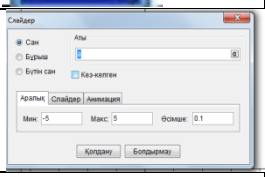
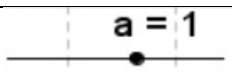
NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

1-мысал:Теңдеулер жүйесін ГеоГебрада шешу.
Бұл сабақты меңгеру арқылы сіз 6-11 сыныптардағы теңдеулер мен теңдеулер жүйесін, сол сияқты олардың графиктерін салуды үйренесіз.Теңдеулер жүйесі бойынша жаңа сабақ түсіндірмес бұрын алдында бір-екі мысал дайындап қойып «ойнау» батырмасымен көрсетсеңіз, оқушыларға әлдеқайда түсінікті әрі қызықты болады.Мысал келтірейік:Алгебра 9 сынып.

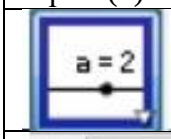
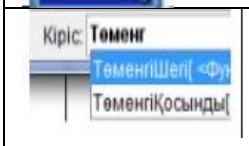
	1) Алдымен ГеоГебра бағдарламасын ашыңыз.
Кіріс: x-y=3	2)Кіріс деген жерде x-y=2теңдеуін жазып, Ентер басыңыз.
Кіріс: x+y=4	3) Кіріс деген жерде x+y=4 теңдеуін жазып, Ентер басыңыз.
	3)Енді екі түзудің қиылысуы болатын Екі объектінің қиылысуы құралын таңдаңыз да, екі түзуді бәр-бірден шертіңіз.Олардың қиылысуы болатын А нүктесі пайда болады.Сонымен қатар А нүктесінің координаталары Алгебра терезесінде көрінеді.
Ескерту	Кіріс алаңына кез-келген функцияны теруүшін Көрініс терезесінен Пернетақта құралын пайдаланған дұрыс.

2-мысал:Графиктерді түрлендіруді ГеоГебрада орындау.
Бұл сабақта сіз функциялардың графиктерін қарапайым түрлендіруді үйренесіз. 10 сыныптың алгебрасында кездесетін тақырыпты игеруге балаларға көмегін көп тигізеді.Ескерту: a,в,c айнымалының орнына бірден сан мәнін енгізу керек.

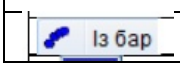
	Алдымен ГеоГебра бағдарламасын ашыңыз.
	2)Слайдер құралын таңдап, Графиктер алаңындағы бос жерге шертіңіз.
	3)Алдыңызда Слайдер терезесі ашылды.Оның аты автоматты түрде a болады. Ештеңені өзгертпей Қолдануды басыңыз.4)Екінші рет бос жерді шертіп, в слайдерін 5)Үшінші рет бос жерді шертіп ,с слайдерін салыңыз.
Кіріс:y=a*x^2+bx +c	6) Кіріс алаңына y=a*x^2+bx+c квадрат функциясын теріңіз де, Ентер басыңыз.
	7)Жылжыту құралын таңдап, слайдерлерден a,в,c шамаларын өзгертіп көріңіз.
	Сызбаны ыңғайлы қалыпқа келтіру үшін Графикалық объектіні жылжыту құралын таңдаңыз.Үлкейту, кішірейту үшін тінтуірдің дөңгелегін айналдырыңыз.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

3-мысал:Интегралды ГеоГебрада есептеу,сызбасын салу.Оқушылар осы сызба арқылы интеграл мен қисық сызықты трапеция ауданы арасындағы байланысты көрнекі түрде көре алады.Алгебра 11 сынып.

	1)Алдымен ГеоГебра бағдарламасын ашыңыз
Кіріс:f(x)=x^2	2)Кіріс алаңына f(x)=x^2 функциясын теріңіз. Ентер басыңыз.
	3)Слайдер құралын таңдап,Графиктер алаңын шертіп,ашылған терезеде мин.0деп,ал макс.100деп алып, Қолдануды басыңыз.
	4)Кіріс алаңында ТөменгіҚосынды деп теребастасаңыз, [«Функция» , «Бастапқых-Мәні», «Соңғы х-Мәні», «Тік Төртбұрыштыр саны»]деген жазу көресіз. Осылардың әрқайсысының орнына f,0,2,a деп теріңіз.
	5)Функция астындағы фигураны тінтуірдің оңжағын шертіп, Белгіні көрсету таңдаңыз.
	6)Жылжыту құралын таңдап,слайдер параметрін өзгертіп,Слайдер параметрін 0деп өзгертіңіз.
Кіріс : Интеграл	7) Кіріс алаңында Интеграл «Функция», «х-тің Бастапқы мәні» «х-тің соңғы мәні» командасын таңдаңыз.[f,0,2] деп ауыстырыңыз.Ентер басыңыз
	8)Қисық сызықты трапецияны тінтуірдің оң батырмасымен шертіп,Белгіні көрсету таңдаңыз.
	9) Жылжыту құралын таңдап,слайдер параметрін өзгертіңіз.Төртбұрыштар ауданы мен қисық сызықты трапецияның арасында қандай байланыс көріп отырсыз?

4-мысал:Тригонометриялық функциялардың туындыларының графиктерін сызуды ГеоГебрада орындау. Алгебра 10 сынып.

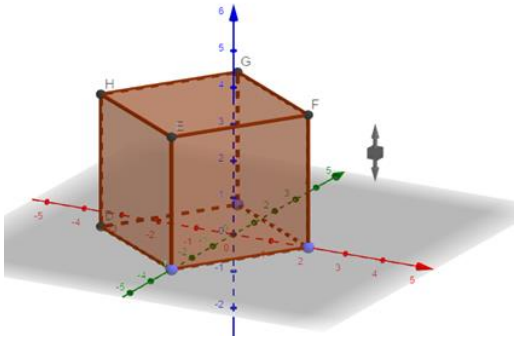
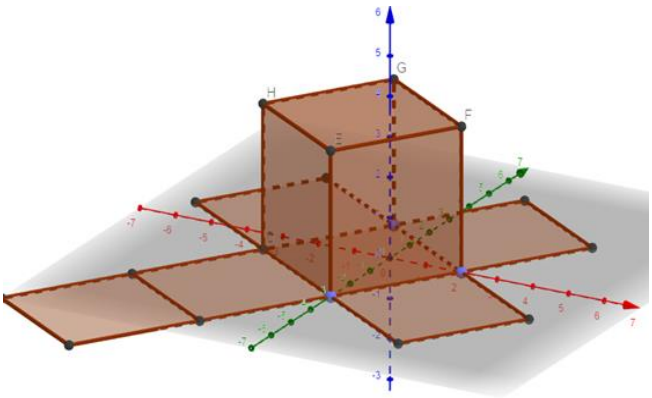
	1)Алдымен ГеоГебра бағдарламасын ашыңыз
Кіріс:y=cos(x)	**1)** Кіріс алаңына y=cos(x) енгіземіз.
	3)Жаңа нүкте құралын таңдап, косинус графигінің бойынан бір нүкте таңдаңыз.Ол А деп аталады.
	4)Жылжыту құралын таңдап,А нүктесін жылжытып көріңіз.
	5)Жанама құралын таңдап,алдымен Анүктесін,содан косинус графигін шертіңіз.Сонда функцияның жанама сызығы сызылады.
	6)Бұрыштық коэффициент құралын таңдап,А нүктесін бір рет шертіңіз.
	7) Жылжыту құралын таңдап,А нүктесін жылжытып көріңіз.
Кіріс:B=(x(A),m)	8) Кіріс алаңына B=(x(A),m)жаңа нүкте салыңыз.Бұл жердегі у координатасыА нүктесі арқылы өткен жанаманың бұрыштық коэффициенті.
	9)Тінтуірдің оң жағын шертіп,Із бар таңдаңыз.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

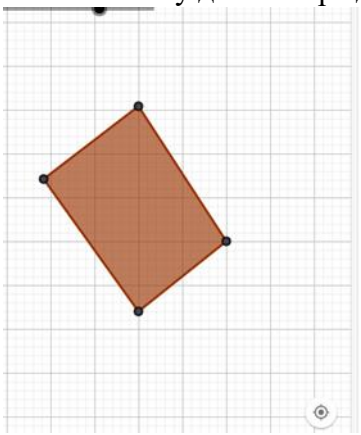
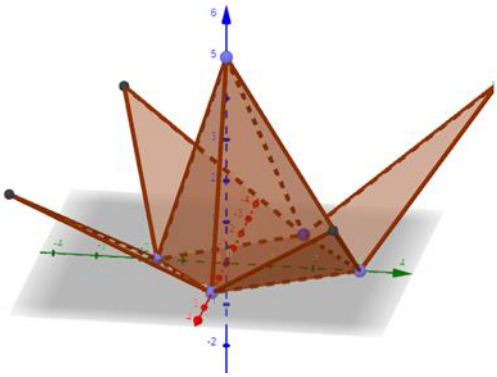
	10) Анүктесін жылжытып көріңіз.А нүктесі орнын өзгеоткен сайын, В нүктесі де өзгереді, артынан із қалдырады.Бұл із-косинус функциясының туындысы болатын синус графигі

Сонымен қатар, 3Д көрінісін таңдау арқылы кеңістіктегі фигураларды және олардың жазбаларын салып, көрсетуге болады.Кубтың жазбасын алу үшін құралдар терезесінен жазба батырмасын таңдап алып , кубтың үстін шертсек, кубтың жазбасы шығады. Бұл жерде кубтың жазбасы «Жазықтық» және «Кеңістік» терезелерінің екеуінен де көрініп тұрады.

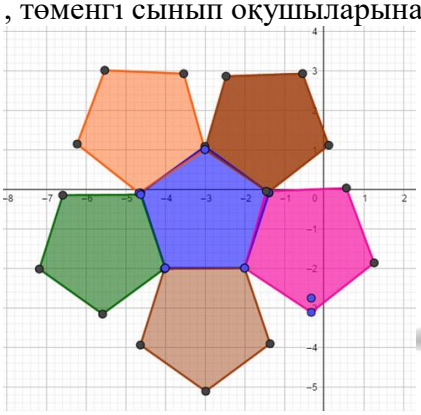
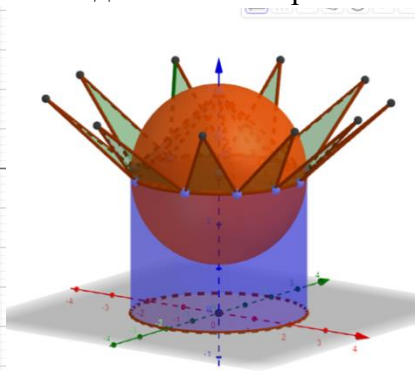
5-мысал:.Куб салу ережесі. Құралдар терезесінен кеңістік терезесін ашып алып, одан екі нүктенің орнын шертеміз, онда куб салынғанын көреміз.
оның жазбасы мына түрде көрінеді:

6-мысал: Пирамида салу ережесі. Пирамида салу және оның жазбасын алу дәл жоғарыдағы ережелермен орындалады.

Осы фигураларды сала отырып, оқушылар шығармашылығын да арттыруға болады, мысалы , төменгі сынып оқушыларына мынадай мозайкалар және бәйтерек салып көрсетуге болады.

Қорытынды

Қорыта айтқанда, GeoGebra бағдарламасын қолдана отырып жасалған динамикалық модельдер мен сызбаларды сабақта мотивацияда, жаңа материалды меңгеруде, есептер шығаруды бекітуде қолдануға болады. Бұл жағдайда мұғалім алдын ала жасалған үлгілерді де пайдалана алады, сонымен қатар оқушылармен бірге оларды кезең-кезеңімен құрастырып, зерттей алады. Сондай-ақ, білім алушылар сабақта (мүмкіндігінше) немесе үй тапсырмасы аясында өз бетінше динамикалық сызбалар құрастыра алады, олардың көмегімен есептерді шығара алады, теоремаларды "ашады" және дәлелдей алады, компьютерлік эксперименттер жүргізе алады.

Бағдарламада GeoGebra кеңістікте жұмыс істеп қана қоймай, планиметриядан есептер шығаруға да болады. Мұндай есептерді шешуді "Жүгірткі" және "Құсбелгі" құралдарының көмегімен жүзеге асыруға болады. Олардың көмегімен графиктердің құрылысында динамикалық өзгерістер жасалады және әрекеттерді ретімен орындауға болады.

Стереометрияны зерттеуде бұл бағдарламаны қолдану тиімді және нәтижелі. Білім алушылар қызығушылықпен әртүрлі фигураларды құрастырады, олар параметрлерде жұмыс істегенді ұнатады (түсін, сызық түрін, фонын өзгертеді). Қиманы жазықтықтағы үш нүкте арқылы салғанда, олар қимада қандай фигура алынғанын анық көреді. Бұл бағдарламаның мүмкіндіктері үлкен: абстрактілі қиялды дамытады, геометрияны жазықтықта да, кеңістікте де зерттеуге қызығушылық тудырады. Егер сіз бұл бағдарламаны мектептегі геометрия курсынан бастап қолдана бастасаңыз, онда менің ойымша, көптеген оқушылар бұл пәнге қызығушылық танытады, немесе, ең болмағанда, геометриялық фигураның неден тұратындығын және кеңістіктегі денені жазықтықта оның көлемін сақтап қалатындай етіп қалай салуға болатындығын түсініп, елестете бастайды. .

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қабдықайырұлы Қ. «Оқытудың педагогикалық жаңа технологиясы». Оқу құралы.- Алматы: РБК, 1999ж
2. Бөрібекова Ф.Б. «Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар». Оқулық.- Алматы,
2014.
3. Ларин С.В. «Вычисления с помощью виртуальных геометрических инструментов». //
Математика в школе — № 8, 2007 г.
4. «Geogebra» бағдарламасы ғаламтор желісінен жүктелген.
5. Погорелов А.В..Геометрия : Орта мектептің 7–11-сыныптарына арналған оқулық. 3 басылымы – Алматы: Рауан, 1997-384 бет
6. 2. С.Мирсеитова, «Оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын дамыту нысандары мен әдістері», Алматы 2011ж
7. Иванчук, Н.В. 7-11 сыныптардағы математика сабақтарында GeoGebra компьютерлік бағдарламасын қолдану: Әдістемелік құрал / Н.В. Иванчук, О.В. Айкен. – Мурманск: МГПУ, 2013.– 36 б.
8. GeoGebra [Электрондық ресурс]. — Қол жеткізу режимі: https://ru.wikipedia . org/wiki/GeoGebra.
9. Тірі геометрия [Электрондық ресурс]. — Қол жеткізу режимі: http://my-soft-blog.net/397-
geogebra.html .

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Использование интерактивных игр на уроках английского языка при формировании коммуникативных навыков, обучающихся 4 классов

Лебедев Руслан Жанатович
Буранова Асем Бисенбаевна
студент 4-го курса, Костанайский Высший Педагогический Колледж,
Костанай, Казахстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Английский язык — ключ к мировому общению, и формирование коммуникативных навыков с самого начала обучения является крайне важной задачей. В этом контексте, использование интерактивных игр становится мощным инструментом для создания стимулирующей и эффективной учебной среды.

Одним из инновационных методов, привлекающих внимание педагогов, является использование интерактивных игр на уроках английского языка. Эта практика оказывает значительное воздействие на формирование коммуникативных навыков у обучающихся четвертых классов.

Игровой подход к обучению не только делает процесс усвоения знаний более увлекательным, но и позволяет активно включить каждого ученика в обучающий процесс. В контексте изучения английского языка игры становятся неотъемлемой частью урока, способствуя развитию навыков общения на иностранном языке.

Игры на уроках английского языка не только делают процесс обучения более интересным и захватывающим, но и способствуют развитию коммуникативных навыков, обучающихся 4 классов. При активном участии в игровых ситуациях дети получают возможность применять полученные знания на практике, выражать свои мысли на английском языке, работать в группе и общаться с товарищами по классу.

Преимуществами использования игр являются:

1) Создание приятной атмосферы, стимулируя интерес детей к изучению языка
2) Развитие навыков общения. Игры способствуют формированию у детей уверенности в использовании английского языка в различных ситуациях. Они учат выражать свои мысли и идеи.
3) Коллективная работа. Игры часто требуют сотрудничества и взаимодействия между учащимися.

Интерактивные игры создают среду, в которой учащиеся сталкиваются с реальными языковыми ситуациями, что способствует лучшему усвоению грамматики и активизации словарного запаса. Благодаря коллективному взаимодействию в игровой форме дети развивают навыки общения, находят оптимальные стратегии в командной работе и, что особенно важно, обретают уверенность в использовании английского языка в повседневных ситуациях.

Таким образом, внедрение интерактивных игр на уроках английского языка представляет собой не только современный образовательный тренд, но и эффективный метод формирования коммуникативных навыков, необходимых в современном мире.

Использование интерактивных игр на уроках английского языка становится все более популярным методом формирования коммуникативных навыков учащихся 4 классов. Игры не только делают процесс обучения более интересным и увлекательным, но и способствуют активизации речевой деятельности, развитию словарного запаса, грамматических навыков и лексических компетенций.

Одной из важнейших ролей интерактивных игр является создание положительной мотивации для изучения английского языка. Ученики с большим энтузиазмом подходят к выполнению заданий, так как они представлены в виде игровых элементов: карт, карточек и т.д. Задачи в играх построены таким образом, чтобы стимулировать активное использование английского языка для достижения цели.

Игры разнообразны по своей форме и содержанию. Они могут быть направлены на развитие различных навыков – от практики произношения до тренировки грамматического строя предложений. Например, игра "Find the Word" предлагает ученикам находить английские слова в тексте или на картинке, что помогает улучшить навыки чтения и понимания прочитанного. "Go Fish" помогает детям учиться задавать вопросы и отвечать на них, используя повседневные выражения. Игры, в которых дети играют роли, помогают им применять языковые навыки в практических ситуациях. Например, "At the Restaurant" — игра, в которой дети заказывают еду на английском. Важным аспектом использования интерактивных игр является возможность индивидуализации обучения. Игры с использованием ИКТ: Интерактивные приложения и онлайн ресурсы также могут быть включены в учебный процесс, делая его более современным и привлекательным. Помимо этого, я использовал такие сайты как Kahoot.com и Bamboozle.com. Их я могу рекомендовать любому учителю, от учителя до начальных классов до учителей в ВУЗ. Они позволяют не только принести приятные эмоции ученикам, но и проверить или улучшить знания по определённой теме. Также, есть такой сайт как Jeopardy.com, он имеет вид викторины на разные темы, с разной ценностью и соответствующую им сложностью.

Учителя могут выбирать игры и задания, соответствующие потребностям и уровню подготовки каждого конкретного ученика. Это позволяет более эффективно работать с различными группами детей, учитывая их индивидуальные особенности и темпы обучения.

В заключение, использование интерактивных игр на уроках английского языка — это не только эффективный метод обучения, но и увлекательное приключение для детей. Сочетание учебы и игры помогает создать оптимальное обучающее окружение, в котором развиваются не только языковые, но и социальные навыки, необходимые для успешного общения в мировом сообществе.

Список литературы

[https://infourok.ru/razvitie-kommunikativnyh-navykov-cherez-ispolzovanie-interaktivnyh-metodov-i-priyomov-na-urokah-anglijskogo-yazyk-4510344.html]
[https://cyberleninka.ru/article/n/igrovye-tehnologii-na-urokah-angliyskogo-yazyka/viewer]
[https://tefl-tesol-certificate.com/blog/igry-na-urokakh-anglijskogo-yazyka-v-srednej-shkole]
https://kahoot.it/solo/oauth2/authenticated?code=534xwa5886JXvNa7SxjgcI7NakRekzIl02k0MPPkH-A&state=375f0a3eebef49009b67eef9bf4918ab

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 37.018:004.89

БИЛИМ БЕРҮҮДӨГҮ КОМПЬЮТЕРДИК ТЕСТИРЛӨӨНҮН ИННОВАЦИЯЛЫК ФОРМАЛАРЫ

Шергазиева Майрам Сабырбековна окутуучу
Балан Рената Кулукеевна физика-математика илимдеринин кандидаты доцент,
Рамазанов Акылбек Рамазанович, магистрант.
Касым Тыныстанов атындагы Ысык-Көл мамлекеттик университети
Каракол, Кыргызстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: Санариптик технологиялар барган сайын маанилүү роль ойноп жаткан заманбап билим берүү тармагында компьютердик тестирлөөнүн инновациялык формалары окуучулардын билимин жана көндүмдөрүн баалоодо олуттуу ачылыш болуп саналат. Макалада компьютердик тестирлөөнүн ар кандай инновациялык ыкмалары каралып, алардын окуу процессиндеги артыкчылыктарына жана мүмкүнчүлүктөрүнө көңүл бурулган. Окуу процессинин эффективдүүлүгүн жогорулатуу жана окуучуларды мотивациялоо үчүн инновациялык технологияларды колдонуунун келечеги талкууланган. Бул ыкма окуучулардын жеке жөндөмдүүлүктөрүн натыйжалуурааак баалоого жардам берет.

Ачкыч сөздөр: Компьютердик тестирлөө, инновациялык формалар, салттуу балоо, тестирлөө критерийлери.

ИННОВАЦИОННЫЕ ФОРМЫ КОМПЬЮТЕРНОГО ТЕСТИРОВАНИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

Аннотация: В современном образовании, где цифровые технологии играют все большую роль, инновационные формы компьютерного тестирования являются значительным прорывом в оценке знаний и умений образовательных учреждений. В статье рассматриваются различные инновационные методы компьютерного тестирования, акцентируя внимание на их преимуществах и возможностях в образовательном процессе. Обсуждалось будущее использования инновационных технологий для повышения эффективности учебного процесса и мотивации учащихся. Этот метод помогает более эффективно оценить личностные способности учащихся.

Ключевые слова: Компьютерное тестирование, инновационные формы, традиционное оценивание, критерии тестирования.

INNOVATIVE FORMS OF COMPUTER TESTING IN EDUCATION

Abstract: In modern education, where digital technologies play an increasingly important role, innovative forms of computer testing are a significant breakthrough in assessing the knowledge and skills of educational institutions. The article discusses various innovative methods of computer testing, focusing on their advantages and capabilities in the educational process. The future of using innovative technologies to improve the efficiency of the educational process and motivate students was discussed. This method helps to more effectively assess the personal abilities of students.

Key words: Computer testing, innovative forms, traditional assessment, testing criteria.

Окуу процессинин негизги элементтеринин бири берилген маалымат менен бирге окуучулардын билимине мониторинг жүргүзүү. Билимди көзөмөлдөөнүн жана баалоонун салттуу формаларынан компьютердик тестирлөөгө акырындык менен өтүү мезгилдин талабына жана билим берүү системасын компьютерлештирүүгө жооп берет.Тестирлөөнүн инновациялык формаларынын негизги артыкчылыктарынын бири алардын окуучулардын билимин жана көндүмдөрүн так жана объективдүү баалоону камсыз кылуу жөндөмдүүлүгү болуп саналат. Окутууда тестирлөөгө негизделген баалоо ыкмаларынын кеңири спектри сунушталат. Мультимедиялык элементтер, интерактивдүү тапшырмалар жана адаптациялоочу алгоритмдер ар бир окуучуга жеке муктаждыктарын жана жөндөмдүүлүктөрүн эске алуу менен тесттерди так ыңгайлаштырууга мүмкүндүк берет. Мындан тышкары, компьютердик тестирлөөнүн инновациялык түрү баалоо процессин кызыктуу кылып, окуучуларды мотивациялайт. Оюн элементтери, виртуалдык лабораториялар жана интерактивдүү тапшырмалар окуучулардын активдүү катышуусуна көмөктөшүүчү жана окуу процессинин эффективдүүлүгүн жогорулаткан жана кызыктуу атмосфераны түзөт. Бирок, бардык артыкчылыктарга карабастан, тестирлөөнүн инновациялык формаларын киргизүүдө этияттык менен мамиле жасоо керек. Алардын билим берүү процессинин максаттарына шайкештигин жана конкреттүү билим берүү максаттарынын жана милдеттеринин контекстинде актуалдуулугун камсыз кылуу маанилүү. Мындай методиканын натыйжалуулугу:

- окуу дисциплинанын өзүнүн өзгөчөлүктөрү жана окуу максаттары;
- колдонулган программалык продуктылардын сапаты жана аларды белгилүү бир билим берүү максаттарында колдонуунун ылайыктуулугу;
- билим берүү маалыматын берүү формалары.

Компьютердик тестирлөө үчүн тапшырмалардын инновациялык формаларын иштеп чыгуунун максаты - бул тапшырмалардын учурдагы формаларын модернизациялоо жана аларды өзгөртүү, же болбосо педагогикалык өлчөөнүн өзүнүн мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү жолу менен педагогикалык өлчөөнүн сапатын жогорулатуу. Башкача айтканда, тестирлөөдө инновациялык формаларды колдонуу көп кырдуу балоого мүмкүнчүлүк берет. Компьютердик тестирлөөнүн бүгүнкү күнгө чейин иштелип чыккан инновациялык формаларынын көпчүлүгү педагогикалык өлчөөлөрдү бир катар тармактарда өркүндөтүүнү камсыз кылат[4].

Компьютердик тестирлөөнүн артыкчылыктары:

- убакытты жана материалдык чыгымдарды кыскартуу;
- тестирлөөнүн бирдиктүү шарттарын түзүү аркылуу методологиянын ишенимдүүлүгүн жогорулатуу;
- процедуранын жүрүшүндө жана натыйжаларды баалоодо экспериментатордун субъективдүү факторунун таасирин азайтуу;
- массалык тестирлөө мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү;
- жеке маалымат базаларын толуктоо процессин тездетүү;
- жеке маалымат базалары менен иштөөнүн ыңгайлуулугун жана ылдамдыгын жогорулатуу;
- маалыматтарды сактоонун ишенимдүүлүгүн жогорулатуу;
- маалыматтарды киргизүү же эксперименттик протоколдорду жөнөтүү баасын азайтуу;
- тесттин жыйынтыгын тез алуу жана мугалимди тесттин жыйынтыгын текшерип чыгуу боюнча көп эмгекти талап кылган иштен бошотуу;
- баалоодогу объективдүүлүк;

– анонимдүү тестирлөө учурунда купуялуулук;

Компьютерде тестирлөө салттуу суроо берүүнүн формаларына салыштырмалуу кызыктуураак, бул окуучу үчүн позитивдүү мотивацияны жаратат[4].

Тесттик тапшырманын формасы, мазмуну жана өзгөчө параметрлери боюнча так аныкталууга тийиш. Компьютерди колдонуу менен тестирлөөнү даярдоо жана уюштуруу үчүн түрдүү программалык каражаттарды иштеп чыгуу жана аларды колдонуу азыркы учурда актуалдуу маселелердин бири [2]. Тестирлөө билимди көзөмөлдөөнүн гана эмес, окутуунун да маанилүү элементи болуп саналат. Тестирлөө учурунда, туура эмес жооп берилген учурда, колдонуучуга окуу материалын кайталап келүү мүмкүнчүлүгү берилет. Албетте, тестирлөө билимди көзөмөлдөөнүн бардык формаларын толук алмаштыра албайт. Практикалык көндүмдөрдү текшерүү көйгөйлөрүн чечүү үчүн тестирлөө куралдарын колдонуу мүмкүнчүлүгү чектелген. Мисалы, тестте маселени чечүүнүн мүмкүн болгон ыкмалары боюнча билимибизди текшерип, окуучудан чечимдин негизги этаптарын ирети менен жайгаштырууну сурансак болот. Жөнөкөй маселелерди чыгаруу, өз пикирин тестирлөө системасына киргизүү мүмкүнчүлүгү түзүлгөн. Бирок көп учурларда практикалык тапшырмаларды салттуу түрдө чечүү менен толуктоо максатка ылайыктуу[1].

Тестирлөөнүн негизги сапат критерийлери

– Тесттик материалдарга карата салттуу талаптар, аларды берүү формасына карабастан:
  - жарактуулугу (мазмуну жана функционалдык);
  - ишенимдүүлүк;
  - бирмаанилүүлүк (тестти аткаруунун сапатын ар кандай эксперттер тарабынан бирдей баалоо, ар кандай түшүндүрмөлөргө жол бербей суроолордун туура түзүлүшү);
  - айырмалоо жөндөмдүүлүгү.
– Автоматташтырылган тестирлөө куралдарынын болушу.
– Тесттик материалдарынын эл аралык стандарттарга шайкештиги.
– Тесттик тапшырмалардын түрдүүлүгү.
– Тестирлөө траекторияларын куруунун ар кандай жолдору (ырааттуулук, тапшырмаларды кокус тандоо, адаптивдик тестирлөө).
– Тестирлөөдө колдонулуучу ар кандай режимдери (окутуу тести, машыгуу тести, контролдук тест).
– Тесттик тапшырмаларды баалоону дифференциялоо (жарым-жартылай туура жоопторду эске алуу менен ар кандай суроолорго ар кандай упайларды коюу мүмкүнчүлүгү ж.б.).
– Графикалык иллюстрацияларды, анимацияларды, аудио жана видео маалыматты тесттерде колдонуу мүмкүнчүлүгү.
– Убакытты контролдоо (тесттик тапшырма үчүн же бүтүндөй тест үчүн), учурдагы тестирлөө статусун көрсөтүү (калган убакыттын жана тесттик тапшырмалардын көлөмү ж.б.).
– Тест натыйжаларын талдоо жана тест материалдарынын сапатын баалоо үчүн инструменттердин болушу.

Тесттик тапшырмаларды даярдоодо суроону экранда көрсөтүүнүн болжолдонгон формасына көңүл буруу зарыл, бирок тесттик тапшырмалардын актуалдуу түрлөрүн аныктоо маанилүү.

Компьютердик тестирлөө системасы тесттик тапшырмалардын төмөндөгү түрлөрүн камтыйт:

– **Жөнөкөй тест тапшырмасы** - жоопту клавиатураны колдонуу менен киргизүү талап кылынат.

- **Альтернативдик тесттик тапшырма** - бир нече сунушталган варианттардын ичинен бир туура жоопту тандоону талап кылат.
- **Бир нече варианттуу** - тесттик тапшырма сунушталган бир катар варианттардан бир нече туура жоопту тандоону талап кылат.
- **Хронологиялык тест тапшырмасы** - жоопторду туура иретте коюуну талап кылат.
- **Алмаштыруу** - тесте сунушталган текстке бир нече жетишпеген ачкыч сөздөрдү же фразалар менен алмаштырып коюу.
- **Дал келүү** - жооптордун бир нече бөлүктөрүнүн ортосунда туура дал келүүнү талап кылат.

Жооп берүүдө окуучу ар бир манипуляциянын көрсөткүчтөрүн туура көрсөтүшү керек. Тесттин тапшырмалары түздөн-түз сүрөттөрдү, үндөрдү, анимацияларды же видеолорду камтышы мүмкүн. Ар бир тесттик тапшырмага упай жана убакыт чектелиши мүмкүн.

Учурда билимдин көлөмүн калыптандыруу жана аларды баалоодо субъективдүүлүктү жоюу максатында окутуунун электрондук усулдарынын жана окутуунун натыйжалуулугун көзөмөлдөөнүн жаңы прогрессивдүү формалары кеңири колдонулууда. Бул бүгүнкү күндүн муктаждыгына жана суроо-талабына байланыштуу, анткени окуучулардын билимин оозеки же жазуу жүзүндө салттуу контролдоо окуу процессинин заманбап талаптарына жооп бербейт. Ошол эле учурда мугалимдин бул процесске бардык окуучуларды максималдуу тартуу менен билим деңгээлине бирдиктүү учурдагы мониторингди тез жүргүзүү үчүн өтө чектелген мүмкүнчүлүктөрү бар.

Жыйынтыктап айтсак:

- тестирлөө билимди жакшыраак жаттоого өбөлгө түзөт жана аны түшүнүүгө тереңирээк мамиле кылууга мүмкүндүк берет;
- тесттик тапшырмалар психологиялык жактан туруксуз окуучуларга травма келтирбестен окутулат;
- тестирлөө окуучунун когнитивдик активдүүлүгүн активдештирет жана өз алдынча ишин уюштурууга багытталат;
- тестирлөө билим сапатын текшерүүнүн натыйжалуу каражаты болуп саналат.

Мониторингдик компьютердик программаны колдонуу окуучулардын билим деңгээлинин акыркы маалыматтары кадимки оозеки же жазуу жүзүндөгү сурамжылоого караганда төмөн экенин көрсөтүп турат. Бул окуучулар үчүн адаттан тышкаркы билим деңгээлин көзөмөлдөө ыкмасы менен шартталган. Кийинчерээк компьютердик башкарууну үзгүлтүксүз колдонуу менен окуучулардын орточо баалары тынымсыз өскөн. Маалыматты өздөштүрүүнүн натыйжалуулугу көбүнчө окуучунун психофизиологиялык абалы менен аныкталат. Окуу процессине компьютердик башкарууну киргизүү окуучуларды дисциплиналаштырат, негизги нерсени бөлүп көрсөтүүгө үйрөтөт жана окуу материалын өздөштүрүү процессин жакшыртат. Жалпысынан алганда, компьютердик тестирлөөнүн инновациялык формалары окуучулардын билимин жана көндүмдөрүн баалоонун заманбап жана натыйжалуу куралы болуп саналат. Аларды окуу процессине киргизүү окуунун сапатын бир топ жакшыртат жана окуучуларга билим алууда чоң ийгиликтерге жетишүүгө жардам берет.

Колдонулган адабияттар:

1. Андреев А.Б. Компьютердик тестирлөө: Окуучулардын билим сапатын баалоого системалуу мамиле / А.Б. Андреев. – Москва, 2001.
2. Гершунский Б.С. Билим берүү тармагындагы компьютерлештирүү: көйгөйлөр жана перспективалар / Б.С. Гершунский. – Москва: Педагогика, 1997.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

3. Самылкина Н.Н. Окутуунун натыйжаларын баалоонун заманбап каражаттары / Н.Н. Самылкина. - Москва, 2007.
4. https://videouroki.net/razrabotki/innovatsionnye-formy-kompyuternogo-testirovaniya.html

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК: 811.521.152.:372.881.11

КЫРГЫЗ ТИЛИ САБАГЫН ДЕҢГЭЭЛДЕР БОЮНЧА ОКУТУУ ПРОЦЕССИН УЮШТУРУУНУН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Толобаева Асель Омурбековна
Б.Т.Турусбеков атындагы КМДТжСАнын тилдер кафедрасынын аспиранты, окутуучу
Тажибаева Уркия Кочкоровна - педагогика илимдеринин кандидаты,
ага окутуучу
Бишкек шаары, Кыргыз Республикасы

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Кыргызча мазмуну: Макалада дене тарбия багытындагы студенттерге кыргыз тили жана адабияты сабагын деңгээлдер боюнча окутуу технологиялары каралды. Студенттин чыгармачылык ишмердигин сабакта - баалоодо калыптандыруучу баалоонун мааниси чоң, анткени студенттин билиминин калыптануусун текшерүү, аны байкоо, баалоо жана баа берүү бир мезгилде ишке ашырылат. Тактап айтканда, билимин баалоо жогоруда айтылгандай биринчиден, билиминин калыптануусу, маалымат алуусу, билүү, байкоо, кайтарым байланышты ырааттуу ишке ашыруу болуп саналат. Студенттердин сабакка болгон кызыгууларын, изденүүлөрүн - өнүктүрүүдө профессор С.Рысбаевдин ишмердикке негизделген деңгээлдик технологияларын пайдалануу аркылуу студенттердин чыгармачылык ишеними калыптануусун практика көргөздү.

Бүгүнкү күндө мамлекеттик тилибизди, улутубуздун кадыр-баркын көтөрүүдө кыргыз тили сабагын окуткан окутуучулардын алдында чоң жоопкерчилик коюлган. Жеткиликтүү жаңы технология, методдор менен техникалык каражаттар аркылуу сабак өтүүдө максатына жете алат.

Түйүндүү сөздөр: мамлекеттик тил, окутуу технологиясы, чыгармачылык ишмердик, калыптануу, кайтарым байланыш, кызыгуулары.

ТЕХНОЛОГИИ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА ОБУЧЕНИЯ УРОКА КЫРГЫЗСКОГО ЯЗЫКА ПО УРОВНЯМ

Толобаева Асель Омурбековна - аспирант, преподаватель кафедры языков
КГАФКиС имени Б.Т.Турусбекова,
Тажибаева Уркия Кочкоровна - кандидат педагогических наук,
старший преподаватель
город Бишкек, Кыргызская Республика

Аннотация: В данной статье рассматривается технологии преподавания кыргызского языка и литературы студентам физического воспитания по уровням. Формативное оценивание имеет большое значение в оценке творческой деятельности учащегося на уроке, поскольку проверка сформированности знаний учащегося, наблюдение за ними и оценивание осуществляются одновременно. В частности, оценка знаний, как уже говорилось выше, представляет собой формирование знаний, приобретение информации, познание, наблюдение и последовательное осуществление обратной связи.

Практика показала формирование творческой уверенности студентов за счет использования технологий деятельностного уровня профессора Рысбаева С.В. в развитии интересов и исследовательской деятельности студентов.

Сегодня на преподавателях кыргызского языка лежит большая ответственность в деле повышения достоинства нашего государственного языка и нации. Цель обучения может быть достигнута за счет имеющихся новых технологий, методов и технических средств.

Ключевые слова: государственный язык, технология обучения, творческая деятельность, формирование, обратная связь, интересы.

TECHNOLOGIES FOR ORGANIZING THE TEACHING PROCESS OF KYRGYZ LANGUAGE LESSONS BY LEVELS

Tolobaeva Asel Omurbekovna- Postgraduate student, teacher of the Department of languages of the Kyrgyz State Academy of Physical Culture and Sports named after B.T.Turusbekova.,
Tashibaeva Urkiya Kochkorovna- Ph.D., senior teacher.
Bishkek city Kyrgyz Republic

Annotation: This article examined technologies for teaching the Kyrgyz language and literature to physical education students by level.

Formative assessment is of great importance in assessing the student's creative activity in the classroom, since checking the student's knowledge, obseent, as mentioned above, is the formation of knowledge, acquisition of information, cognitionrving them and assessing them are carried out simultaneously. In particular, knowledge assessm, observation and sequential implementation of feedback.

The practice showed the students' creative confidence skills through the use of activity-level technologies of Professor S.V. Rysbaev. in the intellectual interests and research activities of students.

Today, teachers of the Kyrgyz language have a great responsibility in improving the quality of our state language and nation. The learning goal can be achieved through new technologies, methods and technical means.

Key words: state language, teaching technology, creative activity, contacts, feedback, interests.

Азыркы учурда дүйнөдө болуп жаткан маданий, коомдук-саясий, социалдык-экономикалык, илимий-техникалык ж.б. глобалдык масштабдагы ар түрдүү өзгөрүүлөр билим берүүнүн сапатына да өз таасирин тийгизүүдө. Кыргыз Республикасынын билим берүү системасын Европа стандарттарына шайкеш интеграциялоодо көптөгөн программалык документтер иштелип жатат. Билим берүү системасында мамлекеттик тилди эне тили жана экинчи тил (чет тили) катары үйрөтүү чөйрөсүндө да терең реформаларды жүргүзүү зарылчылыгы пайда болду.

Бүгүнкү күндө Улуттук тест жүргүзүү борборунда «Кыргыз тест» системасы түзүлүп, мамлекеттик тилди билүү чен-өлчөмдөрү Эл аралык системаларда калыптанган үлгүдө бекитилди.

2014-2020-жылдарда Кыргыз Республикасында мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү программасында: «… - азыркы учурда Кыргызстандагы тил саясатында мамлекеттик тилди өнүктүрүү маселеси курч бойдон калууда. Эгемендүүлүк жылдарында мамлекеттик тилди колдоого жигердүү күч-аракеттер болгондугуна карабастан, азыркы учурда мамлекеттик башкарууда, иш кагаздарын жүргүзүүдө жана кесиптик коммуникацияда, ошондой эле жогорку билим берүү системасында кыргыз тилинин колдонулуш чөйрөсүн кеңейтүүгө карата олуттуу өзгөрүүлөр байкалбайт. Мамлекеттик тил республиканын бардык окуу жайларында окутулгандыгына карабастан, кыргыз тили эне

тили болбогон жарандардын ондон бир бөлүгү гана кыргыз тилин билет» [3, 96-б.] - деп белгиленген.

Ушул программанын негизинде «Мамлекеттик тилди билүү деңгээлине коюлган талаптар» деген методикалык колдонмону Б.Б.Топоева-Ставинская, У. Камбаралиева жазышып, анда тилди билүү деңгээлин аныктоо тартибин толук чагылдырган маалыматтар, тилди колдонуу чөйрөлөрү боюнча тематикалык бөлүнүштөр, лексикалык жана грамматикалык минимумдардын берилиши, тест тапшырмаларынын түзүлүшү, алардын субтесттерге бөлүнүшү, тест жүргүзүү тартиби жана баалоо системасы жөнүндө кеңири маалымат беришкен.

Кыргызстандын жогорку окуу жайларында мамлекеттик тилди эне тили катарында да, экинчи тил (чет тили) катарында да окутууну калыптандырууга, өнүктүрүүгө арналган теориялык, практикалык изилдөөлөрдү активдештирүү керек. ЖОЖдордогу, билим берүүчү мектептерде жана кесиптик билим берүүчү окуу жайлардагы кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутууга арналган изилдөөлөр бүгүнкү күндө актуалдуу маселелердин бири болуп саналат. Кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутуу конкреттүү жыйынтыкка ээ болууга багыттайт жана көп маданияттуу чөйрөдө тилге практикалык түрдө ээ болуу менен коммуникативдик, кесиптик маселелерди чечүүнү жана аларды окуу процессине камтууну көздөйт.

Азыркы кырдаалдарда кыргыз, ошондой эле орус тилдерин эне тили жана экинчи тил (чет тили) катары окутуунун маселелери активдүү иликтенген окумуштуулардын (Акматова А.А., Ахметова Н.А., Биялиев К.А., Батаканова С.Т., Добаев К.Д., Керимбекова Р.А., Култаева У.Б., Манликова М.Х., Мусаева В.И., Рысбаев С.К. , Сарылбекова З.С., Тагаев Дж.М., Шейман Л.А., Чокошева Б.С., Чыманов Ж.А.) эмгектери бар. Бирок деңгээлдик окутуу методикасына арналган изилдөөлөр, анын ичинде Кыргызстандын ЖОЖдорунда , мектептеринде кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутууга арналган эмгектер али жокко эсе.

Кыргыз тилин үйрөтүүнүн деңгээлдик системасын, анын негизги талаптарын аныктап чыгууга киришүүдө кыргыз тилинен сабак берген окутуучуларды ойлонткон маселелердин бири болуп саналат. - [1. 272-б.]

Мамлекеттик тилибизди деңгээлдер боюнча үйрөтүү – кыргыз тили дисциплинасынын окутуучуларынын мамлекеттик парзы болууда. Эне тилибизди көтөрүү менен улутубуздун кадыр-баркын көтөрүүдө биз жоопкерчиликти ар бирибиз сезишибиз керек.

Билим берүүнүн инновациялык усулдары катары: тесттик тапшырмаларды аткаруу, заманбап интерактивдүү окутуу, сынчыл ойонду өстүрүү программасынын стратегиясы жана ушул сыяктуулар тажрыйбада өткөрүлүп жатат.

Окумуштуу профессор С.Рысбаев ар бир деңгээлди төмөндөгүдөй мүнөздөгөн:

Биринчи деңгээл: маалыматтык билим деңгээли – жеткиликтүү бекем жана терең билимдин болуусу. Мындагы суроо, тапшырмалардын мүнөзү төмөндөгүдөй болот: баяндап айтып берүү үчүн суроо-тапшырмалар; сүрөттөп айтуу үчүн суроо-тапшырмалар; эсте сактоосун текшерүү үчүн суроо-тапшырмалар; жаттоосун текшерүү үчүн суроо-тапшырмалар; көркөм окуусун текшерүү үчүн суроо-тапшырмалар; көркөм айтуусун текшерүү үчүн суроо-тапшырмалар; окуу техникасын текшерүү үчүн суроо-тапшырмалар.

Экинчи деңгээл: билимди практикада колдонуу деңгээли. Бул деңгээл коюлган суроолор менен тапшырмалардын татаалдануусу менен айырмаланат. Мында мугалим сабакта өтүлгөндөрдүн маанисин түшүнүүсүн, аны практикада колдонуп сүйлөп, жазууга машыгуусун текшерет. Окутуунун практикалык багыты жүзөгө ашырылат. Студенттер үйрөнгөнүн чыгармачылык менен өздөштүрүүгө жол алат. Мисалы: үйрөнгөнүн практика жүзүндө түшүндүрүү үчүн суроо-тапшырмалар; эрежени далилдөө үчүн суроо-тапшырмалар; сөз маанисин талдап түшүндүрүү үчүн суроо-тапшырмалар; түшүнүктү аныктоо үчүн суроо-

тапшырмалар; түшүнүктү тактоо үчүн суроо-тапшырмалар; түшүнүктү мүнөздөө үчүн суроо-тапшырмалар.

Үчүнчү деңгээл: проблема чечүү деңгээли. Бул деңгээл ишмердик парадигмасына негизделет. Анда студенттин ишмердик мүмкүнчүлүктөрүн өнүктүрүүгө стимул берүүчү проблемалуу, таталыраак көнүгүү-тапшырмалары менен сууроолор, сүйлөмдөр жана тексттер менен иштөөгө басым коюлат. Анын сууроолору, түшүнүктөрдү системалуу түшүндүрө алуу ж.б. Мында айтылган ойду далилдөө үчүн суроо-тапшырмалар берилет; түшүнүктөрдү анализдөө үчүн суроо-тапшырмалар; проблемаларды чечүү үчүн коюлган суроо-тапшырмалар; далилдерди салыштыруу үчүн суроо-тапшырмалар; түшүнүктү жалпылоо үчүн суроо-тапшырмалар; түшүнүктөрдү классификациялоо үчүн суроо-тапшырмалар – схема түзүү үчүн суроо-тапшырмалар.

Төртүнчү деңгээл: Чыгармачыл деңгээл. Окутуунун чыгармачыл мамилесин өнүктүрүүчү бул деңгээл «чыгармачыл парадигмасына» негизделет. Бул деңгээл кыргыз тилин өздөштүрүүдө өзгөчө зиректигин көргөзгөн, таланттуу, өздүк чыгармачылыгы күчтүү студенттерди аныктоого жана алар менен иштөөгө багытталат. Бул мезгилде адабият сабагында төмөндөгүдөй иштер аткарылышы мүмкүн экендигин да көрсөткөн: чыгармага, анын каарманына жеке пикирин, сын көз карашын билдирүү, пикир жазуу; чыгарманын эпизоддору боюнча элестетип, өз алдынча иллюстрация тартуу, каармандарын элестетип портреттерин тартуу; чыгарманын окуясын логикалык жактан улантып, өз алдынча улама дилбаян жазуу; чыгарманын сюжети, идеялык мазмунун жана анын авторунун жалпы чыгармачылыгы тууралуу тесттик тапшырмаларды түзүү; чыгарманын авторунун башка чыгармаларын иликтөө жана окуп-үйрөнгөн башка чыгарма менен салыштыруу; чыгарма боюнча талкуунун сууроолорун түзүп, класста талкуу уюштуруу; чыгарма боюнча диспут уюштуруу; чыгарманын мазмуну, сюжети боюнча викторинанын сууроолорун түзүү жана аны класста өткөрүү; чыгарма боюнча конференция өткөрүү; чыгарманын автору жана чыгарма тууралуу долбоор түзүү; чыгарманын автору менен жолугушуу уюштуруу; чыгарманын авторунун сабагын уюштуруу; чыгарманын эпизоду боюнча ролдорду аткарып, сценка көрсөтүү; чыгармага баа берип, ал тууралуу пикир, рецензия жазуу; чыгарманын сюжетин поэмага айлантуу; чыгарма тууралуу чакан дилбаян жазуу; чыгарманын тилин изилдөө; чыгарманын сюжети, мазмуну тууралуу кластер, синквейн, таяныч чиймелерди түзүү; чыгарма боюнча реферат жазуу; чыгармага аннотация жазуу; чыгармага жараша музыкалуу кече уюштуруу.

Ушулардан улам, окумуштуу Уилям Артур белгилеп кеткендей: «Жакшы мугалим түшүндүрөт, мыкты мугалим көрсөтөт, улуу мугалим шыктандырат» деген акылман сөзү эске түшөт.

Студенттин чыгармачылык ишмердигин сабакта баалоодо калыптандыруучу (формативдик) баалоонун мааниси чоң, анткени студенттин билиминин калыптануусун текшерүү, аны байкоо, баалоо жана баа берүү бир мезгилде ишке ашырылат. Тактап айтканда, бул баалоо, жогоруда айтылгандай биринчиден, билиминин калыптануу абалын ырааттуу текшерүү жана баалоо болсо, экинчиден, билиминин калыптануусунун абалы тууралуу маалымат алуу, аны билүү, байкоо, кайтарым байланышты ырааттуу ишке ашыруу болуп саналат. Бул учурда окутуучу менен студенттин ортосундагы кайтарым байланыштын мүнөзү төмөндөгүдөй болот: маалыматтык кайтарым байланыш; үйрөнгөнүн практикада колдонуу боюнча кайтарым байланыш; материалды түшүнүү жана колдонуудагы түзүлгөн проблемаларды чечүү боюнча кайтарым байланыш; студенттин чыгармачыл ишмердигин уюштуруу, аны ишке ашыруу боюнча кайтарым байланыш. Кайтарым байланышта студенттерге берилген сууроолор жана тапшырмалар дагы сөзсүз логикалуу, ырааттуу өнүгүүгө багытталган, вертикалдуу мүнөздө түзүлгөн суроо-тапшырмалардын системасынын негизинде болуш керек.

Мына ушул багыттардагы кайтарым байланышты жүзөгө ырааттуу ашырууда гана студенттин билиминин калыптануусу студенттин билими критерийлер аркылуу туура бааланат. Профессор Сулайман Рысбаевдин китебинде критерийлер дагы жогоруда айтылган төрт багытта болорун, алар маалыматты билүү, үйрөнгөнүн практикада колдоно алуу, проблемалуу жагдайларды чече алуу, чыгармачыл мамилесин көрсөтө алуу экенин белгилейт. - [4. 96-б.]

Сабакта окутуучу албетте модератор болушу керек. Ал туура багыт берип окутпаса, шыктандырбаса анда окутуучунун аксаганы. Жогоруда берилген деңгээлдер боюнча окутуу бүгүнкү күндө эң актуалдуу жана алгылыктуу технология. Мында студенттердин өсүшүнө, билим алуусуна ирээти менен иштелип чыккан технология деп айта алабыз.

Сабакта профессор С.К.Рысбаевдин таксономиясындагы талаптар боюнча иштесек, төмөндөгүдөй натыйжага ээ болобуз:

Биринчи деңгээл – маалыматтык деңгээлге жараша суроолор:

1. Спорт – бул эмне? 2. Биздин жашообузда спорттун орду кандай?

Экинчи деңгээл: колдонуу деңгээлине жараша тапшырмалар:

1. Спорт деген сөзгө фонетикалык талдоо жүргүзгүлө.
2. Тексттеги энчилүү аттарды жана татаал сөздөрдү таап, жазылышын түшүндүргүлө.

Үчүнчү деңгээл: проблемалуу жагдайларды чечүү деңгээлине жараша суроо-тапшырмалар: 1. Биздин күндөлүк турмушубузду спортсуз элестетүүгө мүмкүнбү? Эмне үчүн? 2. Спортту колдонуу менен дүйнө таанубузду, билим алуубузду кантип өркүндөтө алабыз деп ойлойсуңар? 3. Элибиздин маданиятын спорт аркылуу дүйнөгө кантип тааныта алабыз? Жолдорун таба аласыңарбы? 4. Канткенде биз спорт аркылуу кыргыздын наркын, баалуулуктарын сактай алабыз?

Төртүнчү деңгээл: Чыгармачылык деңгээлине ылайык суроо-тапшырмалар: 1. Тексттеги кептин түрүнө жараша талдап, сөз каражаттарын аныктоо. Айрым өздөштүрүлгөн сөздөрдүн этимологиясын иликтөө. 2. Тексттен грамматикалык формаларды, сүйлөмдүн түрлөрүн, типтерин таап, шериги менен изилдөө жүргүзүү. 3. «Канткенде биз спорт аркылуу адеп-ахлагыбызды сактап, нарктуу кыргыз жаштарынан болобуз?» деген темада эссе жазуу.

Мына ушундай багыттардагы иштөөдө профессор Сулайман Рысбаевдин ишмердикке негизделген бул деңгээлдик технологиялары студенттердин сабакка болгон кызыгууларын, изденүүлөрүн өнүктүрүү менен, сабакта чыгармачылык менен иштөөгө ишенимин жаратаарын практика көргөзүүдө.

Адабияттар:

1. Биялиев К.А. Кыргыз тилин чет тили катары окутуунун методологиясы. / К.А. Биялиев– Б.: - 2015._ 360-б.
2. Биялиев К. А. Кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүдө грамматикалык материалды берүү маселеси тууралуу / К.А.Биялиев// Кыргыз-Түрк «Манас» университети. Коомдук илимдер журналы. 2004. – №12. – 85-90-бб.
3. Кыргыз Республикасында 2014-2020-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн жана тил саясатын өркүндөтүүнүн Улуттук Программасы. –Б.: - 2014.[Электронный ресурс] Режим доступа:https://cbd.minjust.gov.kg/63683/edition/557724/kg.
4. Рысбаев С.К. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун деңгээлдик системасы жана ага коюлуучу дидактикалык талаптар. / С.К. Рысбаев. - Мектеп мугалимдери жана усулчулар үчүн окуу куралы. –Б.: - 2012. 96-б. Аль Салам.
5. Топоева-Ставинская Б.Б. Мамлекеттик тилди билүү деңгээлине коюлган талаптар. // Б.Б Топоева-Ставинская, У.Камбаралиева Окуу методикалык колдонмо. –Б.- 2017.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК: 378.147

Болочок башталгыч класс мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары

Джоошбекова Зинагүл Рысбаевна
Ош мамлекеттик университети, жалпы психология кафедрасы
Улук окутуучу
Кыргызстан, Ош шаары

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: Бул макалада болочок башталгыч класстын мугалимдерин кыргыз-өзбек каада-салттары аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялонун педагогикалык шарттары жөнүндө белгиленген. Шарт – бул бир жагынан тигил же бул нерсенин көз каранды болгон жагдайы, экинчи жагынан бир нерсенин ишке ашкан жагдайы. Н.М. Борытко «шарт» деген түшүнүктү философиялык категория катары карап, курчап турган чөйрөгө, анын кубулуштарына карата предметтин катнашы деп көрсөткөн. Таасир этүү табиятына жараша педагогикалык шарттар объективдүү жана субъективдүү болуп бөлүнөт: Объективдүү шарттар – педагогикалык системанын иштешин камсыз кылуучу билим берүү чөйрөсүнүн мыйзамдык базасын, массалык маалымат каражаттарын камтыйт. Бул шарттар социалдык-экономикалык, саясий жана социалдык-маданий жагдайларга байланыштуу өзгөрүшү мүмкүн.

Түйүндүү сөздөр: маданият, көп маданияттуулук, башталгыч класс мугалими, тарбиялоо, педагогикалык шарттар, педагогикалык система, тарбиялоо процесси.

Annotation: This article describes the pedagogical conditions of educating future primary school teachers to multiculturalism through Kyrgyz-Uzbek traditions. A condition is, on the one hand, a condition on which something depends, and on the other hand, a condition in which something is realized. N.M. Borytko considered the concept of "condition" as a philosophical category and showed that it is the relation of the subject to the surrounding environment and its phenomena.

Depending on the nature of influence, pedagogical conditions are divided into objective and subjective conditions: Objective conditions include the legal framework of the educational environment that ensures the functioning of the pedagogical system, mass media. These conditions may change due to socio-economic, political and socio-cultural circumstance

Key words: culture, multiculturalism, primary school teacher, education, pedagogical conditions, pedagogical system, educational process.

Изилдөөнүн проблемасынын теория жана практикадагы абалы болочок башталгыч класс мугалимдеринин көп маданияттуулугун, калыптандыруу үчүн атайын шарттарды аныктоо зарылдыгын көрсөттү.

«Шарт» түшүнүгүнүн маңыздуу белгилери илимий адабияттарда ар түрдүү аспектилерде каралып интерпретациялынып келет. Изилдөөлөрдүн анализи көрсөткөндөй, «шарт» түшүнүгү төмөнкүдөй аныкталат:

- кандайдыр бир нерсе көз каранды болгон кырдаал;
- ишмердүүлүктө же иш-аракетте кабыл алынган эреже;
- белгилүү бир маселе чечүүчү жагдай болуп эсептелет.

Педагогикалык аспектиде “шарт” термини адамдын физикалык, психикалык, адеп-ахлактык жактан өнүгүүсүн аныктоочу тышкы жана ички таасирлер [6, 36-б.].

Окумуштуу С.Н. Павловдун пикири боюнча шарт – педагогикалык ишмердүүлүктө максатка багытталган мазмунду, методдорду конструкциялоо жолу[8]. Шарт – бул бир жагынан тигил же бул нерсенин көз каранды болгон жагдайы, экинчи жагынан бир нерсенин ишке ашкан жагдайы. Н.М. Борытко «шарт» деген түшүнүктү философиялык категория катары карап, курчап турган чөйрөгө, анын кубулуштарына карата предметтин катнашы деп көрсөткөн. Ал ансыз жашай албайт. Предметтин өзү кандайдыр бир шартталгандыгы, ал эми шарт предметке карата салыштырмалуу обьективдүү дүйнөнүн көп түрдүүлүгү болуп саналат [2, 68-б.].

Ал эми «Педагогикалык шарт» түшүнүгүн окумуштуулар материалдык мейкиндикте натыйжалуу билим алуу мүмкүнчүлүктөрүн пайдалануюга өбөлгө болгон каражаттардын жыйындысы катары карашкан. Көптөгөн илимий адабияттарда педагогикалык шарттардын төмөндөгүдөй типтери берилет: уюштуруучу-педагогикалык шарттар, педагогикалык-психологиялык шарттар, дидактикалык шарттар.

Жогорудагы көрсөтүлгөн педагогикалык шарттардын типтерипедагогикалык шарттар түшүнүгүн кеңейтип жана толуктап, педагогикалык процессти натыйжалуу уюштурууга мүмкүндүк берет.

Педагогикалык шарттардын мазмунун жана аныктамасын В.А. Беликов [1] В.В. Краевский [5], Я. Найн [8] ж.б. изилдешкен. Изилдөөнүн жүрүшүндө болочок башталгыч класс мугалимдеринин көп маданияттуулугун тарбиялоонун педагогикалык шарттарын аныктоодо төмөндөгүлөргө таяндык.

«Педагогикалык шарттар – бул милдеттерди чечүүгө, анын мазмунуна жана методологиялык жасалгасына тиешелүү болгон педагогикалык процесстин ишке ашырылган мүмкүнчүлүктөрү, педагогикалык процесстин максаттарына жетүүгө көмөктөшүп коштогондордун бардыгы кирет» [4, 189-б.].

Ал эми А.Я. Найндын пикири боюнча, педагогикалык шарт – окуу-тарбия ишинде коюлган максатка жетүү үчүн багытталган мазмундун, форманын, методдордун, каражаттардын жана обьективдүү мүмкүнчүлүктөрүнүн жыйындысы [8, 45-б.].

Окумуштуу В.А. Беликов шартты педагогикада коюлган милдетти чечүүгө багытталган материалдык мейкиндик чөйрөсүнүн жана мазмундун, форманын, методдун обьективдүү мүмкүнчүлүктөрүнүн жыйындысы катары баалаган [1, 210-б.].

Педагогикалык шарт түшүнүгүнүн негизги өзгөчөлүгү окутуу, тарбиялоо процессин түзгөн максатты, мазмунду жана усулдарды, каражаттарды, формаларды өз ичине камтыйт. Окумуштуулар ар кандай белгилерге таянып, педагогикалык системанын иштеши үчүн шарттардын эки тобун бөлүшөт:

- тышкы (табигый-географиялык, социалдык, өндүрүштүк, маданий, айлана-чөйрө, кичирайон);
- ички (окуу-материалдык, мектеп гигиенасы, моралдык-психологиялык, эстетикалык) [7, 37-б.].

Таасир этүү табиятына жараша педагогикалык шарттар объективдүү жана субъективдүү болуп бөлүнөт: Объективдүү шарттар – педагогикалык системанын иштешин камсыз кылуучу билим берүү чөйрөсүнүн мыйзамдык базасын, массалык маалымат каражаттарын камтыйт. Бул шарттар социалдык-экономикалык, саясий жана социалдык-маданий жагдайларга байланыштуу өзгөрүшү мүмкүн. Ишке жана өнүгүүгө таасир этүүчү субъективдүү шарттар педагогикалык системанын өнүгүүсүнө таасир эткен педагогиканын субъекттеринин педагогикалык ишмердүүлүгүнүн жана алардын иш-аракеттерин координациялоонун деңгээлинин маанилүүлүгүн чагылдырат.

Объектинин таасир этүү өзгөчөлүгүнө ылайык жалпы жана атайын деп бөлүнөт. Жалпы шарттарга социалдык, экономикалык, маданий, улуттук, географиялык жана башка шарттар кирсе, атайын шарттарга студенттердин социалдык-демографиялык курамы;

жайгашкан жери, билим берүү мекемеси; тарбиялоонун материалдык мүмкүнчүлүктөрү, мекемелер, окуу процесси үчүн жабдуулар; тарбиялык чөйрөнүн мүмкүнчүлүктөрү жана башкалар кирет [3, 146-б.].

Педагогикалык системадагы шарттардын жогоруда аталган топтору бир бүтүн педагогикалык процессти ишке ашыруу үчүн зарыл болуп эсептелет**.** Ошентип, студенттерди көп маданияттуулукка тарбиялоодо педагогикалык шарттарды түзүүнүн зарылдыгы талаш туудурбайт. Ага салым кошкон педагогикалык системанын курамдык компоненттери, билим берүү системасынын потенциалынын натыйжалуу болуусуна таасир этет.

Биз жогорудагы методологиялык көз караштарды изилдөөбүздүн контекстинде жетекчиликке алып болочок башталгыч класс мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттарын – коюлган максатты жана милдеттерди жүзөгө ашыруунун айкындалган принциптерин тандалган метод жана каражаттарынын таасирдүүлүгүн арттырууга багытталган сырткы таасирлер жана жагдайлар катары айкындадык.

Изилдөөнүн жүрүшүндө илимий адабияттарды, жогорку окуу жайларда топтолгон педагогикалык тажрыйбаларды жана изилдөөлөрүбүздүн натыйжаларын талдоонун негизинде болочок башталгыч класс мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун төмөндөгүдөй педагогикалык шарттарын аныктадык.

Биринчи шарт – ***окуу тарбия иштеринин мазмунун кыргыз, өзбек элинин каада-салттары менен байытуу.*** Бул жагдай биздин изилдөөбүздө гуманисттик мүнөздөгү кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттары болочок башталгыч класстын мугалимдеринин инсандык сапаттарын тарбиялоодо, социалдашуусуна, коюлган максаттарга жетүү үчүн окуу-тарбия процессинин негизин түзөт. К.Д. Ушинский «Элдин өзү тарабынан түзүлгөн жана элдик принциптерге негизделген билим абстракттуу идеяларга негизделип, башка элден алынган эң мыкты системаларда болбогон тарбиялык күчкө ээ», – деп айткан [11, 195-б.]. Бул болочок башталгыч класс мугалимдеринин социалдашуусуна, улуттук баалуулуктарды аныктоого, өз улутунун жана бөтөн улуттун каада-салттарын, жүрүм-турум үлгүлөрүн, менталитетин, үрп-адаттарын, ырым-жырымдарын, өлкөсүнүн тарыхын үйрөнүүгө оң таасирин тийгизет. Ар бир элдин турмушунда муундан-муунга сакталып келе жаткан майрамдар, каада-салттар, үрп-адаттар адеп-ахлактык, эмгектик, патриоттук. эстетикалык ж.б. тарбиянын багыттарын ишке ашырууда өзгөчө орунду ээлейт. Алар элдик педагогиканын жана улуттук маданияттын өзгөчөлүгү болуп саналат.

Илимий адабияттарда балдарды элдин духунда тарбиялоодо, инсан катары калыптандыруунун натыйжалуу жолу катары элдик педагогиканын каражаттарын кеңири колдонуу сунушталган [10, 10-б.]. Тарбиялоонун мазмунун элдик педагогиканын элементи болгон кыргыз-өзбек элдеринин каада-салттары тууралуу маалыматтар менен байытуу максат жана милдет катары чагалдырылышы абзел. Бул педагогикалык шарт көп маданиятка тарбиялоону коомдук жашоонун экономикалык, саясий, маданий, географиялык, тарыхый жактары менен алакада ишке ашырууга негиз болот. ЖОЖдо окуган социалдык-гуманитардык дисциплиналардын, аудиториядан тышкаркы тарбиялык иш-чаралардын, педагогикалык практиканын мазмунун кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттарынын негиздери менен байытуу болочок башталгыч класс мугалимдердин көп маданияттуулукка тарбиялоого жана алардын этномаданий компетенцияларды (социалдык-инсандык компетенциялар) калыптандырууга жардам беришет.

Болочок мугалимдердин педагогикалык практикадан өтүү учурунда окуу жайда окутуу процессинде алган теориялык билимин түздөн-түз практика менен байланыштырышып тереңдетүүгө, окуучуларга көп маданияттуу тарбия берүүнүн атайын билгичтиктерин жана көндүмдөрдүн өздөштүрүшөт. Алар:

– тарбиялык иштерди пландаштыруу;

– окуучулардын кыргыз, өзбек элинин каада-салттары жөнүндөгү түшүнүктөрүн, билим деңгээлин аныктоо;
– окуучулардын көп маданияттуу тарбиялануу деңгээлин аныктоо;
– кыргыз, өзбек элинин каада-салттары тууралуу материалдарды окуучулардын жаш курагына ылайык тандоо, талдоо, синтездөө;
– окуучуларга көп маданияттуу тарбия берүүнүн формаларын, ыкмаларын, каражаттарын тандап алуу;
– көп маданияттуулукка тарбиялоо үчүн максатка ылайыктуу жагымдуу чөйрө түзүү, мамилелерди түзүү;
– көп маданияттуу билим, тарбия берүү иштерин уюштурууну жана өткөрүүнү;
– тарбиялык иштердин жыйынтыгын талдоо болуп эсептелет.

Экинчи педагогикалык шарт – *“Болочок мугалимдерди окуучуларда көп маданияттуулукту калыптандырууга тарбиялоо”деп аталган тандоо курсун киргизүү.* Кыргыз-өзбек элдеринин каада-салттарынын негизинде түзүлгөн тандоо курсунун программасын ишке ашыруу болочок мугалимдерди көп маданияттуулукка тарбиялоодо натыйжаны камсыз кылат. Программада көп маданияттуулукка тарбиялоонун теориялык негиздери, максаты, мазмуну, жалпы билим берүүчү мектепте окуучуларга көп маданияттуу билим берүүнү уюштуруу өзгөчөлүктөрү, кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттары, алардын түрлөрү жана педагогикалык практикада пайдалануунун жолдору өздөштүрүлөт. Болочок мугалимдер лекцияларда алган теориялык билимдерин, практикалык сабактарда талкуулашып, алдыңкы педагогикалык тажрыйбалар менен тааныша алышат. Тандоо курсун өтүүдө инновациялык жагдайды камтыган сабактар, тарбиялык иштердин ар түрдүү формаларын колдонуу болочок мугалимдердин кыргыз, өзбек элинин каада-салттарын туура түшүнүүсүнө, кызыгуусуна таасирин тийгизет.

Үчүнчү шарт – *ЖОЖдо көп маданияттуу тарбия берүүнү көздөгөн ар түрдүү иш-чараларга коомчулуктун кеңири массасын катыштыруу*.

Кыргызстан эгемендүүлүктү алган күндөн баштап эле Кыргызстан элдеринин ассемблеясы түзүлгөн. Мына ушул ассемблеяда эмгектенген кадыр-барктуу адамдар, ар түрдүү диаспоралардын өкүлдөрү менен жолугушууларды, талкууларды уюштуруу, тарбиялык иштерди өткөрүүгө катыштыруу болочоктогу башталгыч класстын мугалимдеринин калыптанышына таасирин тийгизет. Анткени, алар элдин кадырлоосуна ээ болгондуктан болочок мугалимдер үчүн идеал. Мына ушул сыяктуу эле ар түрдүү улуттардын өкүлү менен иш алып баруу абдан зарылдык болуп калды

Төртүнчү шарт – *маалыматтык технологиянын мүмкүнчүлүктөрүн кеңири колдонуу.* Муундар теориясынын негиздөөчүлөрү (Н.Н. Нечаев, Е.Е. Дурнева, А.В. Сапа, Асычев) тарабынан Z мууну аныкталган. Алардын катарына 2000-жылдан кийинки төрөлгөндөр кирип, дайыма интернетти тынымсыз колдонгондуктан «Санариптик адамдар» деп аталышат. Ал эми бүгүнкү күндөгү жогорку окуу жайлардын студенттери Z муунунун өкүлү катары интернетти активдүү колдонуучулардан болуп саналат.

Азыркы кезде санариптештирүүнүн шарттарында эл чарбасынын бардык тармактарына, анын ичинде билим берүү системасына маалыматтык технология кеңири кулач жаюуда. Бул жагдай окутуу жана тарбиялоо ишин бир кыйла интенсивдештирүүдө. Болочоктогу мугалимдер маалыматтык технологиялардын жардамы менен ар түрдүү улуттун каада-салттары, улуттук баалуулуктары тууралуу материалдар менен тез арада эле таанышууга мүмкүнчүлүктөрдү алышат. Бүгүнкү күндө массалык маалымат каражаттарында, кыргыз радио, телеберүүлөрү аркылуу каада-салттардын, улуттук баалуулуктардын жана нарк-насилдердин негизинде жаштарды тарбиялоо маселелери дагы кеңири чагылдырылууда. Болочоктогу мугалимдер маалыматтык технологиялардын жардамы менен ар түрдүү улуттун каада-салттары, улуттук баалуулуктары тууралуу материалдар менен тез арада эле

таанышууга мүмкүнчүлүктөрдү алышат. Болочоктогу башталгыч класс мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоодо мына ушул мүмкүнчүлүктөрдү пайдалануу кандайдыр бир деңгээлде жакшы натыйжаны камсыз кылууга көмөктөшөт.

Демек, болочок мугалимдерди көп маданияттуулукка тарбиялоо ишинде педагогикалык шарттарды эске алуу алардын кыргыз-өзбек элдеринин каада-салттарын, улуттук баалуулуктарын билип, маанисин түшүнүп, күндөлүк практикасында колдонууга мүмкүнчүлүк түзүлөт.

Адабияттар:

1. Беликов, В. А. Образование. Деятельность. Личность [Текст]: моногр. / В.А. Беликов. – М.:
Академия Естествознания, 2010. – 310 с.
2. Борытко, Н.М. Система профессионального воспитания в вузе [Текст] / Н.М. Борытко. – М.:
Изд-во АПК и ППРО, 2005. – 127 с.
3. Дробижева, Л.М. Многообразие культурной жизни народов СССР [Текст] /Л.М. Дробижева, М.Ф. Кондратьев. – М.: Мысль, 1987. – 304 с.
4. Колобова, Л.В. Некоторые аспекты поликультурного образования // Вестн. Оренбург. гос.
ун-та. – 2011. – № 2 (121). – 234 с.
5. Краевский, В.В. Методологические характеристика педагогического исследования и критерии оценки его результатов [Текст] / В.В. Краевский, В.М. Полонский. – Самара: Самар. ГПИ, 1992. – 154 с.
6. Митина, Л.М. Психология профессионального развития учителя [Текст] / Л.М. Мирина. М.: Флинта, 1998. – 208 с. – (Б-ка школьного психолога).
7. Муратов, А. Кыргыз балдар адабияты; окуу китебине кошумча колдонмо.1-китеп. [Текст]/А.Муратов, К.Исаков. Б.: Айат, 2012,– 264 б.
8. Найн, А.Я. О методологическом аппарате диссертационных исследований /А.Я. Найн // Педагогика. – 1995. – № 5. – 78 с.
9. Павлов, С.Н. Организационно-педагогические условия формирования общественного мнения органами местного самоуправления [Текст]: автореф. дис. … канд. пед. наук / С.Н. Павлов. – Магнитогорск, 1999. – 23 с.
10. Ормонов, Т. Педагогические воззрения древних кыргызов: (По эпосу «Манас») Автореф.
дис. ... канд. пед. наук /Т. Ормонов. –Казань, 1972. –25 с.
11. Ушинский, К.Д. Избранные педагогические произведения [Текст] / К.Д. Ушинский. – М., Просвещение, 1968. – 557 с.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК: 378.147

Болочок башталгыч класс мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоону ишке ашыруунун модели

Джоошбекова Зинагүл Рысбаевна
Ош мамлекеттик университети, жалпы психология кафедрасы
Улук окутуучу
Кыргызстан, Ош шаары

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: Бул макалада болочок башталгыч классмугалимдерин кыргыз-өзбек каада-салттарыныны негизинде көп маданияттуулукка тарбиялоонун модели берилген. Алгач, педагогикалык модель түшүнүгүнүн маанисин аныкталды. Изилденип жаткан процесстин теориялык моделин түзүү педагогикалык шарт катары жогорку окуу жайда болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун стратегиясын жана тактикасын аныктоого мүмкүндүк берди. Теориялык моделди иштеп чыгууда болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуу чөйрөдө компетенттүү иш-аракетке даярдоо негизги максаттарыбыздын бири болду. Моделди түзүү, даярдоо, диагноздоо, талдоо, прогноздоо-моделдөө, коррекциялоо, моделди ишке ашыруу, өркүндөтүү сыяктуу бир нече этаптан турду. Ал эми моделдин түзүмдүк блоктору төмөнкүлөр: максаттык, мазмундук, технологиялык, баалоочулук-жыйынтыктоочу, натыйжалык болуп эсептелинди.Теориялык моделди аныктоодо ар бир блоктун маңызы ачылып берилди. Жыйынтыгында, 1-сүрөттө белгиленгендей болочок башталгыч класс мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоону ишке ашыруунун моделине ээ болдук. Иштелип чыккан модель көп маданияттуулукту болочок мугалимдерде калыптандырууга ылайыктуу усулдардын, формалардын жана каражаттардын, педагогикалык шарттардын комплексин өз ичине камтыды.

Түйүндүү сөздөр: модель, теориялык модель, көп маданияттуулукка тарбиялоо, көп маданияттуулук, тарбиялоо процесси, педагогикалык шарт, башталгыч класс мугалими, каада-салттар жана үрп-адаттар.

Abstract: This article presents a model of multicultural education of future primary school teachers based on Kyrgyz-Uzbek traditions. First, we clarified the meaning of the concept of pedagogical model. The creation of a theoretical model of the researched process made it possible to determine the strategy and tactics of educating future elementary school teachers to multiculturalism as a pedagogical condition. One of our main goals in developing the theoretical model was to prepare future primary school teachers for competent action in a multicultural environment. Model creation, preparation, diagnosis, analysis, forecasting-modeling, correction, model implementation, improvement consisted of several stages. The following structural blocks of the model were considered: objective, substantive, technological, evaluative-summary, effective. The essence of each block was revealed when defining the theoretical model. As a result, we got a model of implementation of multicultural education of future elementary school teachers, as shown in Figure 1. The developed model includes a set of methods, forms and means, pedagogical conditions suitable for the formation of multiculturalism in future teachers.

Key words: model, theoretical model, multicultural education, multiculturalism, educational process, pedagogical environment, primary school teacher, traditions and customs.

Педагогикалык изилдөөлөрдө коюлган максатты чечүү үчүн илимий метод катары педагогикалык моделдөө кеңири колдонулууда. Педагогикалык моделдөө – идеалдуу объектти түзүү процесси, инсанды өнүктүрүү маселелерин чечүүнүн илимий педагогиканын мүмкүнчүлүктөрүнүн системасы жана процессти оптималдаштыруунун механизми болуп саналат.

Көптөгөн окумуштуулар тарабынан моделдештирүүнүн проблемалары каралып, модель тууралуу ар түрдүү аныктамалар берилген (Г.Н. Головоха, А.Н. Дахин, В.Д. Шадриков, В.А. Штофф). «Модель – бул изилденип жаткан обьектини (кубулушту) жөнөкөй, элестүү чагылдыруу үчүн башка объектилердин элементи, мисалы, чиймелер, физикалык конструкциялар, белгилик формалар же формулалар менен түшүндүрүүчү жасалма обьект» [5, 93-б.]. В.В. Краевский моделдин негизги өзгөчөлүгүн “Элементтердин кандайдыр бир так белгиленген байланышын чагылдырат, чындыктын ички, маанилүү мамилелерин чагылдырган белгилүү бир структураны болжолдойт”, - деп белгилейт [2, 134-б.]. Г.К. Селевконун көз карашы боюнча, модель: “Натыйжаларды алдын-ала божомолдоого жана процесстерди кыйла ишенимдүү башкарууга, колдо болгон практикалык тажрыйбаны илимий негизде талдоону системалаштырып жана аны колдонууга, билим берүү жана социалдык билим берүү маселелерин ар тараптуу чечүүгө, жеке өнүгүү үчүн жагымдуу шарттарды камсыз кылууга, жагымсыз жагдайлардын адамга тийгизген таасирин азайтууга, колдо болгон ресурстарды мыкты пайдаланууга, пайда болуучу социалдык-педагогикалык маселелерди чечүүнүн натыйжалуусун тандоого, жаңы технологияларды жана моделдерди иштеп чыгуу мүмкүндүк берет” [4, 82-б.].

Изилденип жаткан процесстин теориялык моделин түзүү педагогикалык шарт катары жогорку окуу жайда болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун стратегиясын жана тактикасын аныктоого мүмкүндүк берет. Теориялык моделди иштеп чыгууда болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуу чөйрөдө компетенттүү иш-аракетке даярдоону көздөдүк. Бул жогорку окуу жайдын көп маданияттуу мейкиндигиндеги обьект менен субьекттин биргелешкен иш-аракетин максаттуу уюштурууга негиз болот. Мына ушуга байланыштуу кыргыз жана өзбек элдеринин каада-салттарынын негизинде көп маданияттуулукка тарбиялоонун теориялык модели төмөндөгүдөй жагдайларды эске алуу менен иштелип чыкты:

– изилдөөнүн проблемасына байланыштуу теориялык жана практикалык жетишендиктерди;
– Кыргыз Республикасында мектепте билим берүүнүн мамлекеттик стандартынын принциптерин жана башка стратегиялык документтерди;
– өлкөбүздү социалдык-экономиканын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиялык багыттарын жана аны модернизациялоонун тенденциясын;
– аныктоочу этапта алынган болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулук маселесине байланышкан көз караштар, түшүнүктөр жөнүндөгү маалыматтарды;
– педагогикалык кесиптин жана башталгыч класстын мугалимдеринин ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүктөрүн;
– объективдүү жана субъективдүү факторлорду, каада-салттар, улуттук баалуулуктарды.

Жогоруда белгиленген окумуштуулардын көз караштарына таянуу менен теориялык моделди болочок башталгыч класстын мугалимдерине кыргыз-өзбек элдеринин каада-салттарынын негизинде көп маданияттуулукка тарбиялоонун натыйжалуулугун арттыруунун жагдайларын ачуучу идеялардын жыйындысы катары кароого болот. Модель болочок башталгыч класстын мугалимдерине көп маданияттуулукка тарбиялоонун мейкиндиги

катары кароо менен жогорку окуу жайдагы окуу тарбия иштеринин багыттарын, алгылыктуу технологиясын аныктап, аны натыйжалуу ишке ашырууга негиз боло алат.

Ишелип чыккан моделдин максаты болочоктогу башталгыч класстын мугалимдерин кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттары аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоону көздөйт. Моделде болочок мугалимдерди улуттук каада-салттар аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоодо аларга улуттук каада-салттардын түрлөрүн үйрөтүү, башка улуттун маданиятына, каада-салттарына сый-урмат менен мамиле жасоону өнүктүрүү, башка элдердин улуттук баалуулуктары менен системалуу тааныштырууга басым жасалды. Бул максатты аткарууда: көп маданияттуулук, маданияттардын тең субъекттик диалогун сактоо принциби, маданий бүтүндүк, этикалык актуалдуулук принциби, үзгүлтүксүздүк (салттарды эсепке алуу жана өнүктүрүү, тарбиялоонун позитивдүү тажрыйбасына таянуу), гуманизм жана толеранттуулук, креативдүүлүк принциби, мультимедиалык технологияларды колдонуу принциптерине таяндык.

Көп маданияттуулукка ээ болгон болочок мугалимди тарбиялоого даярдоо үчүн ишелип чыккан модель бири-бири менен тыгыз байланышкан үч компонентти камтыйт:

– көп маданияттуулукка тарбиялоонун методдору, формалары жана каражаттары;
– көп маданияттуулукка тарбиялоонун милдеттери жана принциптери;
– көп маданияттуулукка тарбиялоонун педагогикалык шарттары;

Жогоруда белгиленген принциптердин комплекси ар бири болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялоодо ишмердүүлүгүнүн негизги багыттарын, өз ара таасирин көрсөтүп, окуу жайдагы окуу тарбия ишинин ролун жогорулатууга таасирин тийгизип, ааламдашуунун шартында аларды педагогикалык кеесипке теориялык, практикалык жана психологиялык даярдыгына оң таасирин тийгизет.

Моделди түзүү, даярдоо, диагноздоо, талдоо, прогноздоо-моделдөө, коррекциялоо, моделди ишке ашыруу, өркүндөтүү сыяктуу бир нече этаптан турду.

Диагностикалык этапта болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулук тууралуу, кыргыз жана өзбек элдеринин каада-салттары, алардын улуттук баалуулуктары, мамилелешүү маданияты ж.б. маселелер боюнча маалыматтарды методдордун комплексин колдонуу менен аныктадык.

Талдоочу этапта диагноздоодо алынган материалдар талданып, жогорку окуу жайды көп маданияттуулукка тарбиялоочу социалдык-педагогикалык чөйрө катары үйрөнүү максатында төмөнкүдөй маселелер каралды:

– жогорку окуу жайды көп маданияттуулукка тарбиялоочу чөйрө катары анын өзгөчөлүктөрүн үйрөнүү;
– жогорку окуу жайда окуу-тарбия ишинин көп маданияттуулукка тарбиялоочулук потенциалын үйрөнүү.

Бул этапта кыргыз жана өзбек элдеринин каада-салттарынын жалпылыгы, өзгөчөлүктөрү жана жекелик мүнөзү талданып, алардын тарбиялык потенциалы, колдонуунун багыттары аныкталды.

Прогноздоочу этапта алгачкы этапта алынган материалдардын негизинде болочок башталгыч класстын мугалиминин үлгүсү жана модели аныкталып, педагогикалык эксперименттин калыптандыруучу этабында колдонулду. Ал эми бул этапта алынган натыйжалардын негизинде теориялык модель өркүндөтүлдү.

Ишелип чыккан моделди жүзөгө ашыруунун идеялык жоболору катары төмөндөгүлөрдү аныктадык:

– болочок башталгыч класс мугалимдерине инсандык жана кесиптик чеберчилигин баалай билүүсүн тааныу;

– болочоктогу башталгыч класс мугалимдеринин иш-аракеттеринин көп маданияттуулукка тарбиялоону актуалдаштырууга жана ишке ашырууга багытталышы;

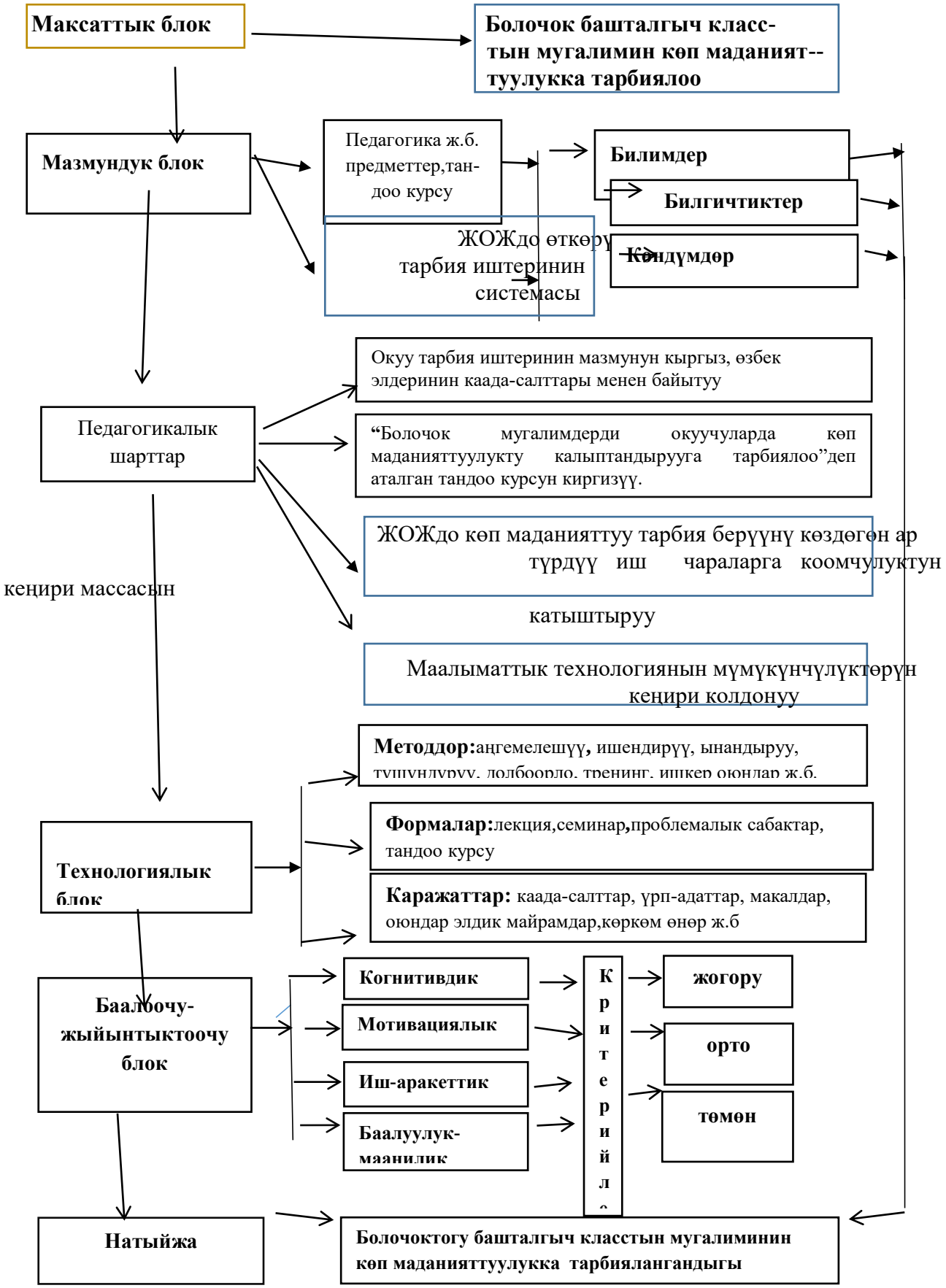
- болочок башталгыч класс мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоодо маалыматтык, жалпы кесиптик жана атайын билимдин мазмунун интеграциялоо.

Методологиялык негиздер болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун таасирин жогорулатуунун теориялык жана практикалык жоболорун андан ары өркүндөтүү үчүн фундаменталдык жобо болуп саналат. Моделди түзүүдө аксиологиялык, системалык, ишмердүүлүктүк ж.б. мамиле кылуунун жоболору методологиялык негиз болуп, жогорку окуу жайда тарбиялоонун таасирин арттыруунун стратегиясын аныктады. Бул моделдин түзүмдүк блоктору төмөнкүлөр: максаттык, мазмундук, технологиялык, баалоочулук-жыйынтыктоочу, натыйжалык (1-сүрөт).

Максаттык блок – болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялоого өбөлгө түзгөн максаттын, милдеттердин тутумун камтыйт. Бул максатты комплекстүү чечүү болочоктогу башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялоону калыптандырат.

Мазмундук блок – коюлган максатка ылайык болочоктогу башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун мазмуну менен аныкталат. Ал ааламдаштыруунун жана коомдогу өзгөрүүлөрдүн багыттарын эске алуу менен аныкталган педагогикалык шарттардын көп маданияттуу тарбия берүүдө мааниге ээ болгон каада-салттар, улуттук баалуулуктар тууралуу билим, билгичтиктер, көндүмдөр жана көз караштардын системасын, алардын даярдыгын калыптандырууну уюштуруу формаларын, методдорун, каражаттарын жана ишти жөнгө салуучу диагноздоодон, прогноздоодон турган технологияны камтыйт. Моделдин мазмундук компонентине “Болочок мугалимдерди окуучуларда көп маданияттуулукту калыптандырууга тарбиялоо” деп аталган тандоо курсу киргизилген.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

1-сүрөт. Болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун модели.

Форма – болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялоо иш-аракетинин натыйжалуулугун камсыз кылууга багытталган иштин жекече, группалык жана массалык түрү.

Педагогикалык шарттар – болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялоого таасир тийгизген алгылыктуу шарттардын системасынан турат: окуу тарбия иштеринин мазмунун кыргыз, өзбек элинин каада-салттары менен байытуу, **“**Болочок мугалимдерди окуучуларда көп маданияттуулукту калыптандырууга тарбиялоо”деп аталган тандоо курсун киргизүү, ЖОЖдо көп маданияттуу тарбия берүүнү көздөгөн ар түрдүү иш чараларга коомчулуктун кеңири массасын катыштыруу, маалыматтык технологиянын мүмүкүнчүлүктөрүн кеңири колдонуу.

Окумуштуу В.А. Беликов шартты педагогикада коюлган милдетти чечүүгө багытталган материалдык мейкиндик чөйрөсүнүн жана мазмундун, форманын, методдун обьективдүү мүмкүнчүлүктөрүнүн жыйындысы катары баалаган [1, 210-б.].

Педагогикалык шарт түшүнүгүнүн негизги өзгөчөлүгү окутуу, тарбиялоо процессин түзгөн максатты, мазмунду жана усулдарды, каражаттарды, формаларды өз ичине камтыйт. Окумуштуулар ар кандай белгилерге таянып, педагогикалык системанын иштеши үчүн шарттардын эки тобун бөлүшөт:

- тышкы (табигый-географиялык, социалдык, өндүрүштүк, маданий, айлана-чөйрө, кичирайон);
- ички (окуу-материалдык, мектеп гигиенасы, моралдык-психологиялык, эстетикалык) [3, 37-б.].

Методдор – болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоодо колдонулган аң-сезимди калыптандырууга багытталган методдор (аңгемелешүүлөр, лекциялар, диспуттар, үлгү методдору), иш-аракетти жана коомдук жүрүм-турум эрежелерин калыптандырууга багытталган методдор (педагогикалык талап, коомдук пикир, көнүгүү тарбиялоочу жагдайды түзүү), стимулдаштыруучу методдор (мелдеш, алкоо) маалыматтык-справкалык.

Каражаттар: кыргыз жана өзбек элдеринин каада-салттарын чагылдырган материалдар, слайддар, видеофильмдер ж.б.

Баалоочу-жыйынтыктоочу блок – болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун когнитивдик, мотивация-лык, иш-аракеттик, баалуулук-маанилик компоненттерин жана алардын критерийлерин, деңгээлдерин көрсөтөт.

Натыйжалык блок – болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгын көрсөтөт.

Болочок мугалимди көп маданияттуулукка тарбиялоо үчүн иштелип чыккан модель бири-бири менен тыгыз байланышкан үч компонентти камтыйт:

- көп маданияттуулукка тарбиялоонун милдеттери жана принциптери;
- улуттук каада-салттар, үрп-адаттар жана педагогикалык шарттар;
- көп маданияттуулукка тарбиялоонун методдору, формалары жана каражаттары.

Мына ушул аныктоочу этаптагы материалдардын негизинде даярдалган теориялык модель педагогикалык эксперименттин калыптандыруучу этабында колдонулду.

Бул моделде ЖОЖдо болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун ишке ашырылышы максатынан баштап, көп маданияттуулук жөнүндөгү билимдердин жыйындысын өздөштүрүүдө улуттук каада-салттардын таасири жана анын натыйжасы катары болочок мугалимдердин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгын аныктоо критерийлерин камтыган бардык

компоненттери чагылдырылган.

Биз иштеп чыккан модель көп маданияттуулукту болочок мугалимдерде калыптандырууга ылайыктуу усулдардын, формалардын жана каражаттардын, педагогикалык шарттардын комплексин өз ичине камтыйт.

Ошондой эле сунушталган теориялык моделдеги мазмундук компонентте болочок мугалимдерди каада-салт аркылуу көп маданияттуулукка тарбиялоо “Болочок мугалимдерди окуучуларда көп маданияттуулукту калыптандырууга тарбиялоо” аттуу тандоо курсун жогорку окуу жайлардын педагогикалык адистигинде окуган студенттерге сунушталган программасынын негизинде ишке ашырылды.

Адабияттар:

12. **Беликов, В. А.** Образование. Деятельность. Личность [Текст]: моногр. / В.А. Беликов. – М.: Академия Естествознания, 2010. – 310 с.
13. **Краевский, В.В.** Методологические характеристика педагогического исследования и критерии оценки его результатов [Текст] / В.В. Краевский, В.М. Полонский. – Самара: Самар. ГПИ, 1992. – 154 с.
14. **Муратов, А.** Балдарга багышталган элдик салттар жана [Текст] / А.Муратов. – Бишкек: Айат, 2015. – 52 б.
15. **Селевко**, Г.К. Современные образовательные технологии [Текст] / Г.Селевко. – М.: Народ. образование, 1998. – 256 с.
16. **Философский** энциклопедический словарь [Текст] / [ред.-сост. С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-оглы, Л.Ф. Ильичев и др.]. – М.: Сов. энцикл., 1989. – 815 с.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК: 378.147

Болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоону изилдөөнүн методологиясы жана методдору

Джоошбекова Зинагүл Рысбаевна
Ош мамлекеттик университети, жалпы психология кафедрасы
Улук окутуучу
Кыргызстан, Ош шаары
Асаналиева Мээргүл Максуталиевна
Ош мамлекеттик университети, БМЧББПП кафедрасы
Педагогика илимдеринин кандидаты, окутуучу
Кыргызстан, Ош шаары

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: Азыркы кездеги ааламдашуу процесси, көп улуттуу Кыргызстанды өнүктүрүүгө багытталган тенденциялар, болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоону методологиялык жактан негиздөөнү жана методдорду тандоону талап кылат. Изилдөөнүн методологиялык негиздерин аныктоо болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун теориялык жана практикалык маселелерин өркүндөтүү үчүн маанилүү жобо болуп саналат. Изилдөөнүн максатына жана милдеттерине ылайык методологиялык негизи катары инсан жөнүндөгү теорияга, педагогикалык процесстин бүтүндүгү жөнүндөгү концепцияга таянуу менен мамиле жасоонун багыттары төмөндөгү жетекчиликке алдык: аксиологиялык мамиле, системалык мамиле, инсанга багытталган мамиле, этнопедагогикалык мамиле, диалогдук мамиле, системалык мамиле, инсанга багытталган мамиле, чөйрөлүк мамиле, компетенттүүлүк мамиле, ишмердүүлүк мамиле, маданиятка багытталган мамиле, инсанга багытталган мамиле негизгилерден болуп саналат.
Түйүндүү сөздөр: болочок мугалимдер, башталгыч класс мугалими, көп маданнияттуулук, методология, методдор, тарбиялоо, аныктоочу этап, калыптандыруучу этап, жыйынтыктоочу этап.
Abstract: The current globalization process, trends aimed at the development of multi-ethnic Kyrgyzstan, require methodological justification and selection of methods for educating future primary school teachers for multiculturalism. Determining the methodological basis of research is an important provision for improving the theoretical and practical issues of multicultural education of future elementary school teachers.
In accordance with the purpose and tasks of the research, based on the theory of the person as a methodological basis, the concept of the integrity of the pedagogical process, we took the following directions of approach: axiological approach, systemic approach, person-oriented approach, ethnopedagogical approach, dialogical approach, systemic approach, person-oriented approach, environmental approach, competence approach, activity approach, culture-oriented approach, person-oriented approach are the main ones.
Key words: future teachers, primary school teacher, multiculturalism, methodology, methods, education, defining stage, formative stage, final stage.

Изилдөөнүн жүрүшүндө жогоруда белгиленген мамиленин багыттарын жетекчиликке алуу менен болочок башталгыч класстын мугалимдерин кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттарынын негизинде көп маданияттуулукка тарбиялоонун натыйжалуулугун арттыруунун

педагогикалык шарттарын, теориялык моделин, изилдөөнүн методдорун ж.б. маселелерин чечүүнүн жолдору аныкталды.

Методология – усулдардын жыйындысы, илимий-изилдөөнүн негизги жоболору, структурасы, функциялары жана усулдары жөнүндөгү окуу.

Методологиялык билимдердин составына жалпы методологиялык, жалпы илимий мыйзамдар, мыйзам-ченемдүүлүктөр жана алардан келип чыгуучу педагогикалык ишмердүүлүккө коюлуучу талаптар жана педагогикалык жоболор кирет.

Биринчиден, таанып-билүү процессинде чагылдыруунун жана чыгармачылыктын биримдиги, таанып-билүүнүн субъектисинин активдүүлүгү, тарбиялоонун жалпы максаттары жөнүндөгү жана башка жоболор.

Экинчиден, бир далай негиздүү жана маңыздуу педагогикалык мыйзамдар жана мыйзам ченемдүүлүктөр жана алардан келип чыгуучу педагогикалык ишмердүүлүккө коюлуучу талаптар.

Үчүнчүдөн, педагогикалык изилдөөлөрдүн принциптери жана усулдары.

Методология илимий таанып-билүү ишмердүүлүгүнүн принциптери, формалары жана жолдору жөнүндөгү окуу болсо, ал эми педагогикадагы методология педагогикалык кубулуштарды таанып-билүүнүн жана өзгөртүп иштеп чыгуунун негизинде түзүлгөн теориялык жоболордун системасы болуп саналат.

Аксиологиялык мамиле жасоодо тарбиялык процесстин жүрүшүндө баалуулуктардын системасын, улуттук каада-салттарды ырааттуу өздөштүрүүсү жана анын негизинде жеке өзүнүн баалуулуктарынын калыптанышы болочоктогу башталгыч класстын мугалиминин педагогикалык кесиптик маданиятка, чеберчиликке ээ болуусу, социалдык позициясы маанилүү.

Системалык мамиле (А.Г. Асмолов, Л.С. Выготский, П. Я. Гальперин, С.Л. Рубинштейн, А.Н. Леонтьев, В.В. Сериков, Д.И. Фельдштейн, ж.б.). Мамиле жасоонун ушул багытына ылайык инсандын өнүгүшү, тарбияланышы, калыптанышы ар түрдүү иш-аракеттердин системасы менен аныкталат. Болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоо иштеринин компоненттерин өз ара байланыштарынын системасы катары каралат.

Инсанга багытталган мамиле (И.Б. Бекбоев, М.Н. Берулава, Е.В. Бондаревская, В.В. Сериков, И.С. Якиманская ж.б.). Окумуштуу Л.В. Колобованын пикири боюнча, инсанга багытталган көп маданияттуулукка тарбиялоо гуманисттик принциптин негизинде ишке ашырылат [4]. Е.В. Бондаревская инсанга багытталган мамиле жасоо жогорку окуу жайда окутуу жана тарбиялоо процесстеринин системасынын маңыздуу иштешин камсыз кылат. В.А. Беликов [1] Инсанга багытталган мамиле жасоодо болочок башталгыч класстын мугалимдери көп маданияттуулуктун тажрыйбасын даяр түрүндө гана өздөштүрбөстөн, аны өзгөртүп, толуктап, жаңыны жарата алышат.

Этнопедагогикалык мамиле (Н.А. Асипова, А. Алимбеков, Г.Н. Волков, А.Э. Измайлов, А.Т. Калдыбаева ж.б.) болочок башталгыч класстын мугалимдеринин инсандык жана кесиптик сапаттарынын өнүгүшү жана калыптанышына элдик педагогиканын каражаттары чоң роль ойнойт. Кыргыз, өзбек элдеринин элдик педагогикасында улуттар арасындагы ынтымак, достук маселеси кеңири орун алган.

Диалогдук мамиле (Н.А. Асипова, Э.Ф. Тарасов жана Ю.А. Сорокин, Г.Д. Дмитриев ж.б.). Г. А. Ковалев диалогдук баарлашууну өз ара ачык процесс катары түшүнүү зарыл деп эсептейт. Диалогдук мамиле жасоо ачыктык, маданий плюрализм принциптерине негизделип, бөтөн улуттун өкүлдөрү менен ийгиликтүү өз ара кызматташууга мүмкүндүк берүүчү билимдердин системасын өздөштүрүүгө жардам берет.

Диалог – ой жүгүртүүнү уюштуруучу адамдын маданият системасынын өз алдынча өнүгүшүн, баарлашуу жөндөмдүүлүгүн камсыздаган универсалдуу принцип. Көп

маданияттуулукка тарбиялоодо кыргыз, өзбек элинин каада-салттарынын өзгөчөлүктөрүн салыштыруу түрүндө ачык баарлашуу уюштурулат. Бул эки элдин каада-салттарынын жалпылыгын жана өзгөчөлүктөрүн аңдап билип, урмат-сый менен мамиле жасоосуна негиз болот.

Чөйрөлүк мамиле. (Л.С.Выготский, К.Д.Ушинский, А.Н. Леонтьев, А.С. Макаренко, В.А. Сухомлинский, Л.С. Выготский ж. б.). Көп маданияттуу билим берүүнү жана көп маданияттуулукка тарбиялоону ишке ашырууда кыргыз, өзбек элинин каада-салттарын өздөштүрүү үчүн чөйрөнүн түзүлүшү маанилүү. Адам белгилүү чөйрөдө жашап, окуп, эмгектенип инсан катары өнүгүп, калыптанат. Педагогикалык сөздүктө социалдык чөйрө адамдын иш-аракетинин социалдык зонасы, адамдын иш-аракети менен өзгөрүп турган татаал шарттардын системасы катары берилет [6]. Л.С. Выготскийдин пикири боюнча социалдык чөйрө жана маданият адамдын психикалык өнүгүүсүнүн булагы болуп саналат. Социалдык чөйрөнүн бир түрү – бул көп маданияттуу чөйрө[2]. Жогорку окуу жайларда болочок мугалимди тарбиялоодо маалыматка бай студенттердин социалдык-маданий чөйрөсү чоң роль ойнойт. Көп маданияттуу жогорку окуу жайларынын чөйрөсү инсандарга таасир эткен дүйнөдөгү заманбап жашоонун жыйындысын камтып, ар түрдүү улуттардын өкүлдөрү менен баарлашууга жөндөмдүү, кесиптик ишмердүүлүккө даяр жаштардын өнүгүшүнө өбөлгө түзөт

Маданиятка багытталган мамиле (Н.А. Асипова, А.Г. Асмолов, Б. Библер, В.П. Зинченко, А. Леонтьев ж.б.) Бул багыт болочок башталгыч класстын мугалимдерин улуттук жана жалпы адамзаттык маданиятка карата дүйнө таанымды калыптандырууга багытталып, ага шарт түзүп, анын өнүгүүсүндө өзгөчө орду бар. Маданияттуу мамиле жасоо «гуманитардык жана табият таануу билимдерин биримдикте кароого, тарыхый тажрыйбага жана руханий баалуулуктарга баа берүүгө мүмкүндүк берүүчү, маданияттар полилогунун өз ара байытуучу таасирин таанууга негизделген»[7]. Болочок башталгыч класстын мугалимдеринин улуттук каада-салттарды жана адамзаттын тажрыйбасын өздөштүрүүсү маданият таанууга багытталган долбоорлордун, салт-санаанын сюжеттик жана ролдук оюндар аркылуу чагылдырылышы жана талкуулар түрүндө ишке ашат. Көп маданияттуу мамиле жасоо улуттун каада-салттарын сактоонун, урматтоонун жана аларды өзүнүн тарбияланууучуларына жеткирүүнүн шарты.

Компетенттүүлүк мамиле. Окумуштуулар (Н.А. Асипова, А.Н.Джуринский, В.В. Макаев, З.А. Малкова, Л.Л. Супрунова ж.б.) көп маданияттуулуктун негизги компетенцияларын калыптандыруунун болочок башталгыч класстын мугалимдеринин коомдун ар кандай чөйрөлөрүндө натыйжалуу социалдашуусундагы өзгөчө ордун белгилешет. Көп маданияттуулуктун компетенцияларынын системасы болочок башталгыч класстын мугалимдеринин маданияттардын диалогуна конструктивдүү катышуусунун куралы болуп саналат. Болочок башталгыч класстын мугалимдери мына ушул көп маданияттуу чөйрөгө келгенде, билими, жүрүм-турум маданияты, көп маданияттуулуктун компетенциялары калыптанат.

Ишмердүүлүк мамиле. (Л.П. Буев, Л.С. Выготский, М.С. Кагана, А.Н. Леонтьев ж.б.). Болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданият-туулукка тарбиялоо активдүү иш-аракеттердин принциптерин өздөштүрүүсү педагогикалык чеберчилигин арттыруунун факторлорунун бири болуп саналат. Адамдын иш-аракети анын социалдашуусунун ээ маанилүү жолу. Адам белгилүү бир пайда болгон муктаждыктын натыйжасында активдүү иш-аракети менен алдына койгон максатына жетишет. Бардык эле ишмердүүлүк өзүнө тийиштүү төмөндөгүдөй түзүлүшү бар: максаттар аларга жетүүнүн каражаттары, максатка жана натыйжага жетүүгө багытталган иш-аракеттер[3]. Ишмердүүлүк мамиле болочок башталгыч класстын мугалимдеринин инновацияга умтулуусуна, педагогикалык кесиптик маданиятка, каада-салттар тууралуу билимге жана аларды туура колдонуу көндүмдөрүнө ээ болуусуна мүмкүнчүлүк берет.

В.В. Краевский системаны изилдөө үчүн педагогикалык процесстин компоненттерин жана система түзүүчү байланыштарын, анын функциясына таасир тийгизген негизги факторлорду, башка кубулуштардын системасындагы ордун жана ролун, кайра түзүүчү таасири бар айрым элементтерди же алардын тобун аныктоодо, коюлган максатка жетүү үчүн, алынган натыйжаларды практикага киргизүүдө башкаруу процессин үйрөнүүнүн маанилүүлүгүн белгилеген[5].

Болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун натыйжалуулугун жогорулатуунун методологиялык жактан туура негизделиши тарбиялоонун маңызын, мазмунун, составын, структурасын, функцияларын, педагогикалык шарттарын, теориялык моделин аныктоонун оң көрсөткүчү болот.

Теориялык методдор. Болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоого мүмкүндүк берген педагогикалык, психологиялык, философиялык, социологиялык, этнографиялык адабияттарды, педагогикалык практикада топтолгон тажрыйбаларды жалпылап талдоо жана синтездөө аркылуу баалуу маалыматтар үйрөнүлдү. Педагогикалык идеяларды теориялык талдоо тарыхый илимий мурастарды, элдик каада-салттарды, изилденип жаткан проблеманын иштелип чыгышын окуп үйрөнүүдө колдонулуп, маанилүү маселелерди илимий жалпылоого жардам берди. Изилдөөнүн жүрүшүндө проблеманын максаты, милдеттери, гипотезасы аныкталып, берилген кубулуштун ички мазмуну талданып, андан ары синтездөө иш-аракети улантылып, жүргүзүлгөн иштин жыйынтыгы илимий тыянактар чыгарылып, практикалык сунуштар берилди.

Моделдештирүү методу. Бул метод болочок башталгыч класстын мугалимдерин кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттарынын негизинде көп маданияттуулукка тарбиялоонун теориялык моделин түзүү менен байланышат. Модель – таанымдык максаттарда тандалган же өзгөрүп түзүлгөн, негизги объект жөнүндө маалымат берген көмөкчү объект**.** Теориялык модель – бул ойдо элестетилген же аны алмаштырып, адекваттуу изилдөөнүн предметин чагылдырып ишке ашырылган материалдык система. Моделдештирүүнүн артыкчылыгы берилген маалыматтардын бүтүндүгү, моделдерде кубулуштардын болжолдуу чектери, алардын туруктуу байланыштары, катыштары, анын функциясынын жыйынтыктары чагылдырылат. Моделдештирүүгө сабактар, окуучунун жана мугалимдин иш-аракеттери, окуу пландары жана программалары, эксперименталдык тажрыйбалардын ар түрдүү көптөгөн педагогикалык кубулуштар сыяктуу типтери кирет.

Салыштырма-тарыхый методу Дүйнө элдеринин маданиятынын өзгөрүшүндөгү, өнүгүшүндөгү жалпылыкты, өзгөчөлүктөрдү, айырма-чылыктарды жана анын себептерин аныктоого мүмкүндүк берген изилдөөнүн ыкмасы. Изилдөөнүн жүрүшүндө тарыхый салыштыруу төмөндөгүдөй жүргүзүлдү:

1) Кыргыз жана өзбек элдеринин каада-салттарынын окшоштугун аныктоодо тарыхый-типологиялык метод колдонулду;

2) Кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттарынын тарыхый өнүгүшүндөгү генетикалык байланыштарын жана алардын жаңычылдыкка карай өнүгүү процессин үйрөнүүдө тарыхый-генетикалык изилдөө методу колдонулду;

3) Кыргыз, өзбек элдеринин башка улуттун каада-салттарын колдонуунун жана өздөштүрүүсүнүн натыйжасында пайда болгон каада-салттын касиеттери, жаңылыктары тарыхый-диффузия методунун негизинде чечмеленди;

4) Азыркы учурдагы каада-салттардын өткөндөгү абалы жана фактыларды талдоо ретроспективдүү методдун негизинде жүргүзүлдү.

Изилдөөнүн бул методдорун колдонуунун натыйжасында кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттарынын жалпылыгын жана өзгөчөлүгүн ачууга мүмкүнчүлүк түзүлдү, каада-салттардын элементтеринин өзгөрүшүнө таасир этүүчү объективдүү факторлору аныкталды.

Эмпирикалык методдор. Изилдөөнүн жүрүшүндө төмөндөгү методдор

кеңири колдонулду.

Байкоо жүргүзүү методу. Байкоо жүргүзүү иликтенип жаткан кубулуштар менен процесстерди байкоочунун проблеманын жеткиликтүү болгон бардык кырларын көрүүгө мүмкүнчүлүк берет. Анткени, ансыз илим баштапкы маалыматтарга ээ боло албайт. Изилдөөнүн бардык этабында болочоктогу башталгыч класстын мугалимдерине түздөн-түз байкоо жүргүзүлүп, фиксацияланды. Бул табигый шарттарда изилденүүчү объектини үйрөнүүнүн атайын уюштурулган милдети, байкоо жүргүзүүнүн схемасы аныкталып, алынган материалдар талданып, алгачкы тыянактарды чыгарууга мүмкүндүк берди.

Аңгемелешүү методу. Бул метод болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулугуна тийгизген таасирлер жана анын өзгөчөлүктөрүн аныктоого байланышкан маалыматтарды алууга жардам берет. Аңгемелешүүнүн жүрүшүндө болочок башталгыч класстын мугалимдеринин өзгөчөлүктөрү эске алынып, атайын план түзүлүп, аңгемелешүү үчүн вариативдүү суроолор даярдалат. Мисалы, болочок башталгыч класстын мугалимдери менен ""Каада-салт деген эмне?", "Үрп-адат деген эмне?", "Кыргыз, өзбек элдеринин кандай салттарын билесиң?", "Каада-салттардын кандай мааниси бар?" ж. б. темаларда ангемелешүүдөрдү уюштуруу менен болочок башталгыч класстын мугалимдеринин билим деңгээлин, көз караштарын аныктоого болот.

Документтерди талдоо методу менен ЖОЖдун документациясын үйрөнүү методу. Бул метод ЖОЖдун окуу тарбия процессинде болочок башталгыч класстын мугалимдерин даярдоо максатында өткөрүлгөн иш-чараларды, топтолгон педагогикалык тажрыйбаларды үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк түзөт. Бул максатта окуу пландарды талдоо, окутуучулардын сабактарына, өткөрүлгөн иш-чараларга катышуу, болочоктогу башталгыч класстын мугалимдерин педагогикалык процесстин жүрүшүндө алардын улуттук баалуулуктарга, каада-салттарга кызыгууларын аныктоого мүмкүндүк берди. Натыйжада алынган маалыматтар илимий корутундуларды чыгарууда жардам берди.

Анкета алуу методу. Атайын иштелип чыккан анкетанын жардамы менен болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгы жана кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттары тууралуу билими, көз караштары тууралуу материалдар жыйналды. Болочок башталгыч класстын мугалимдеринин анкетадагы суроолорго берген жоопторун талдоо алардын көп маданияттуулукка тарбиялангандыгын аныктоого мүмкүндүк берди. Болочок башталгыч класстын мугалимдери үчүн атайын анкеталар даярдалды. Изилдөөнүн жүрүшүндө ачык (коюлган суроолорго өз алдынча жооп берет), жабык (даяр жооптун бирин тандайт) суроолор менен түзүлгөн анкеталар колдонулду.

Болочоктогу башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгына түрдүү обьективдүү жана субьективдүү факторлор таасирин тийгизет. Мисалы, изилдөөнүн жүрүшүндө студенттердин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгынын факторлорун аныктоодо алардан анкета алынып, аңгемелешүүлөр жүргүзүлдү.

"*Сиздер үйүңүздөрдө кайсы тилде сүйлөшөсүздөр?"*деген суроого Ош мамлекеттик университетинин студенттеринен 33 студент "эне тилинде гана" деп жооп беришип, 30,1 %ды түздү. Ал эми 53 студент негизинен эне тилинде деп жооп беришип, 48,4 %ды түздү. "Негизинен орус тилинде" сүйлөшөбүз деп 23 студент жооп берип, 21,5 %ды түздү. Ал эми КӨЭАУнун студенттеринен 20 студент "эне тилинде гана" деп жооп беришип, 25,8 %ды түзүштү. "Негизинен эне тилинде гана" деп 38 студент жооп берип, 50,1 %ды көрсөтүштү. Ал эми 18 студент "негизинен орус тилинде" сүйлөшөбүз деп жооп беришип, 24,1%ды түзүштү.

"*Сиздер окуу жайда кайсы тилде сүйлөшөсүздөр?"* деген суроого Ош МУнун студенттеринен "эне тилинде гана" деп 53 студент жооп беришип, 48,4 %ды түзгөн. "Негизинен эне тилинде" деп 33 студент жооп берген, алар 30,1 %ды түзүштү. "Негизинен

орус тилинде” деп 23 студент жооп беришип, 21,5 %ды түзүштү. Ал эми КӨЭАУнун студенттеринен “эне тилинде гана” деп 39 студент жооп беришип, 51,4%ды түзүштү. “Негизинен эне тилинде” деп 31 студент жооп беришти. Алар 40,4%ды түзүштү. Ал эми 6 студент башка тилде сүйлөй тургандыгын билдиришти, алар 8,2 %ды түзүштү.

“Сиздердин оюңуздар боюнча улуттун өзгөчөлүгү эмнеден байкалат?” деген суроого Ош Мунун студенттери маданияты, каада-салттары жана үрп-адаттары боюнча деп 53 студент жоопторду беришип, 48,4 %ды түзүштү. Ал эми тил өзгөчөлүгү боюнча деп 54 студент жооп беришип, 49,6 %ды түзүштү. Сырткы келбети боюнча деген жооп болсо 2 студент болсо жооп берүүдөн кыйналгандыгын билдирген, алар 2% ти түзүштү. Ал эми КӨЭАУнун студенттеринин жооптору төмөнкүдөй жыйынтыкты берди: улуттун өзгөчөлүгү – маданияты, каада-салттары жана үрп-адаттары боюнча деп 38 студент жооп беришти, алар 50,1 %ды түзүштү. Ал эми 36 студент тил өзгөчөлүгү боюнча деп жооп беришип, 47,9 %ды түзүштү. 2 студент болсо, жооп берүүдөн кыйналгандыгын билдиришти, алар 2%ды түзүштү.

“Өзүңүздүн улутуңуздагы адамдар менен сиздерди эмне жакындатат деп ойлойсуз?” деген суроого Ош МУнун студенттеринен “улуттук маданият” деп 33 студент жооп беришип, 30,1 %ды түзүштү. Ал эми “бирге өткөргөн тарыхый доор” деп 53 студент жооп беришти, алар 48,4 %ды түзүштү. 23 студент болсо “Сырткы келбет, улуттук кулк-мүнөз жана жалпы жүрүм-турум жана дин жакындатат” деп жооп берген, ал 21,5 %ды түздү. КӨЭАУнун студенттеринин берген жооптору боюнча 25,8 %ды түзүү менен 20 студент “”улуттук маданият” деп жооп беришти. 38 студент “бирге өткөргөн тарыхый доор” деп жооп беришип, 50,1 %ды түзүштү. “Сырткы келбет, улуттук кулк-мүнөз жана жалпы жүрүм-турум” деп 18 студент жооп берген. Алар 24,1 %ды түзүштү.

“Ар кайсы улуттардагы адамдардын жакындыгы эмнеде деп ойлойсуз?” деген суроого Ош МУнун студенттеринен “руханий жакындыгы” деп 53 изилденүүчү жооп беришип, 48,4 %ды түзүштү. “Бирге иштегени, бирге окуганы, маданий жакындыгы, кошуначылыгы, кичинесинен берки достошуу” деп 33 студент жооп беришти. Алар 30,1 %ды түзүштү. Ал эми “улуттар аралык никелешүү” деп 23 студент жооп беришип, 21,5 %ды түзүштү. КӨЭАУнун студенттеринин ичинен 20 студент “руханий жакындыгы” деп жооп беришип, 25,8 %ды түзүштү. “Бирге иштегени, бирге окуганы, маданий жакындыгы, кошуначылыгы, кичинесинен берки достошуу” деп 38 студент жооп беришти. Алар 50,1 %ды түзүштү. “Улуттар аралык никелешүү”деп 18 студент жооп беришип, алар 24,1 %ды түзүштү.

“Сиздин досторуңуз кайсы улуттун өкүлдөрү?” деген суроого Ош МУнун жана КӨЭАУнун изилденүүчүлөрүнүн көпчүлүгү “кыргыз, өзбек, орус” деп жооп беришкен. Айрымдары, “тажик, корей, татар” деп жооп беришкен.

“Келечекте сиздердин балдарыңар кандай мектепте окушун каалайсыз?” деген суроого “көп улуттар окуган мектепте” деп Ош МУнун 82 изилденүүчүсү жооп беришип, 75%ды түзүштү. Ал эми “башка тилдеги мектепте” деп 27 изилденүүчү жооп беришип, 25%ды түзүштү. КӨЭАУнун студенттеринин берген жоопторуна токтолсок: “көп улуттар окуган мектепте” деп 58 изилденүүчү жооп беришип, 76%ды түзүштү.Ал эми 18 изилденүүчү “башка тилдеги мектепте” деп жооп беришип, 24%ды түзүштү.

Аталган окуу жайлардын студенттери каада-салттарды жана үрп-адаттарды билүүнүн зарылчылыгы тууралуу суроого 74%ы (81 студент – Ош МУ, 56 студент – КӨЭАУ) үрп-адат, каада-салтты карманабыз деп жооп беришсе, 26%ы (28 студент – Ош МУ, 20 студент – КӨЭАУ) улуттук каада-салттарга жана үрп-адаттарга анча кызыкпай турганын билдиришкен.

Жогоруда жүргүзүлгөн анкетирлөөнүн негизинде төмөндөгүдөй жыйынтык чыгарууга болот: Кыргыз жана өзбек элдеринин каада-салттары жана үрп-адаттарынын колдонулушу, аларды канчалык деңгээлде билишкендиги, өздөштүргөндүгү, келечекте

балдарды кайсы мектептерге окутуу, кандай тилде билим алуусу жөнүндө суроолорго изилденүүчүлөрдүн көпчүлүгү келечекте балдарынын аралаш мектепте окушун каалагандыгы тастыкталды. Демек, бул берилген жооптордон улам улуттар аралык ынтымактын сакталгандыгынын коңшу элдердин бири-биринин улуттук каада-салттарын жана үрп-адаттарын кадырлап-барктоосунун жана мааний кмпетенттүүлүгүнүн көрсөткүчү катары белгилөөгө болот.

Педагогикалык тестирлөө методу. Бул тесттин жардамы менен болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулук маселесине көз карашы, каада-салт боюнча билими жана анын тарбиялангандыгынын деңгээли аныкталды.

Интервью алуу. Болочоктогу башталгыч класстын мугалимдерине кыргыз, өзбек элдеринин каада-салттары, анын түрлөрү, өзгөчөлүктөрү, жалпылыгы жана айырмачылыктары боюнча алдын ала даярдалган суроолорго берген жооптору талданды.

Сурамжылоонун жардамы менен болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулук, каада-салт менен байланышкан маселелери боюнча пикир алышып, көп маданияттуу чөйрөдө коммуникация көндүмдөрүн калыптандыруу жөнүндөгү идеяларын изилдөө максатында сурамжылоо жүргүзүлдү. Сурамжылоо болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгын, көп маданияттуу чөйрөдө иштөөгө даярдыгын аныктоого мүмкүндүк берет.

Математикалык методдор. Болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгынын натыйжалуулугун сапаттык жана сандык өзгөрүүлөрдү аныктоого жардам берди.

Педагогикалык эксперимент. Изилдөөнүн жүрүшүндө коюлган максатка жана милдеттерге ылайык болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоонун натыйжасын аныктоого мүмкүндүк берген педагогикалык эксперимент өткөрүлдү. Педагогикалык эксперименттин жүрүшүндө аныкталган теориялык модель жана педагогикалык шарттар текшерилди. Изилдөөнүн жүрүшүндө эксперименттин базасы катары ОшМУнун педагогика жана психология, Б. Сыдыков атындагы КӨЭАУнун гуманитардык-педагогикалык факультеттери тандалып алынып, аларда текшерүүчү жана эксперименталдык топтор (ЭТ – 285 жана ТТ – 179 студент) түзүлүп жана ар бир этаптын максаты жана милдети аныкталды.

Аныктоочу этапта (2016-2017-жж.) проблемага байланыштуу илимий, илимий-методикалык адабияттар, изилденип жаткан проблеманын теориядагы жана практикадагы абалы, республикабыздын жогорку окуу жайларында топтолгон тажрыйбаларды үйрөнүп, диагноздоочу изилдөөлөрдү жүргүзүү менен болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгынын компоненттери, критерийлери, деңгээлдери жана теориялык модели, педагогикалык шарттары аныкталды. Бул этапта алынган материалдардын негизинде калыптандыруучу этаптын материалдары даярдалды.

Калыптандыруучу этапта (2017-2022-жж.) болочок башталгыч класстын мугалимдерин көп маданияттуулукка тарбиялоого таасир этүүчү педагогикалык шарттары, теориялык модели педагогикалык эксперименттин жүрүшүндө текшерилди. Педагогикалык шарттардын жана теориялык моделдин натыйжалуулугун аныктоо үчүн дайыма мониторинг жана педагогикалык коррекциялоо жүргүзүлүп турду.

Жыйынтыктоочу этапта (2022-2023-жж.) педагогикалык эксперимент жыйынтыкталып, алынган материалдар талданып системалаштырылды, диссертация даярдалды.

Жогоруда каралган педагогикалык изилдөөнүн методдору болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиялангандыгын үйрөнүүдө белгилүү деңгээлде роль ойнойт. Бул процессти ар тараптуу үйрөнүү үчүн изилдөө методдорунун комплексин колдонулушу ар түрдүү материалдарды алууга мүмкүнчүлүк берет. Алынган

материалдар көп маданияттуулукка тарбиялоо иштериндеги тенденцияларды, факторлорду өз ара байланышта кароо менен алардын кесиптик калыптанышына таасир этүү мүмкүнчүлүктөрүн аныктоого болот. Изилдөөнүн жыйынтыгында алынган материалдар сунуш кылынган моделдин жана педагогикалык шарттардын ишке ашыруунун натыйжалуулугунун объективдүү картинасын көрсөттү.

Болочок башталгыч класстын мугалимдеринин көп маданияттуулукка тарбиядангандыгынын талап кылынган деңгээлин, ага тийиштүү жеке сапаттык мүнөздөмөлөрдү аныктоодо изилдөөнүн алкагында толеранттуулуктун индекси (О.А. Кравцова, Г.У. Солдатова, О.Е. Хухлаев жана Л.А.Шайгерова),, Г.У. Солдатова тарабынан иштелип чыккан «Этникалык идентүүлүктүн типтери» методикасы, В.В. Бойконун жана коммуникативдик толеранттуулуктун деңгээлин өлчөө ыкмалары, И.М. Юсупов, А.Меграбян жана Н.Эпштейндин «Эмоционалдык реакциянын шкаласы» эмпатиялык жөндөмдүүлүктөргө ээ болуу деңгээлин аныктоонун, мамилелешүүдөгү негизи катары баалуулук багыттарын аныктоого мүмкүндүк берген М. Рокичтын методикасы колдонулду.

Адабияттар:

1. Беликов, В. А. Образование. Деятельность. Личность [Текст]: моногр. / В. А. Беликов. – М.: Академия Естествознания, 2010. – 310 с.
2. Выготский, Л. С. Педагогическая психология [Текст] / Л. С. Выготский; под ред. В. В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
3. Воспитание толерантности: взаимодействие различий [Текст]: сб. науч. и метод. тр. / под ред. Н. К. Сергеева, Н. М. Борытко. – Волгоград: ВГИПК РО, 2004. – 96 с.
4. Колобова, Л. В. Поликультурное образование как педагогический феномен [Текст] / Л. В. Колобова // Вестн. Оренбург. гос. ун-та. – 2006. – № 9. – С. 28-32.
5. Краевский, В. В. Методологические характеристика педагогического исследования и критерии оценки его результатов [Текст] / В. В. Краевский, В. М. Полонский. – Самара: Самар. ГПИ, 1992. – 154 с.
6. Педагогический словарь [Текст]: в 2-х т. / гл. ред. И. А. Каиров. – М.: Педагогика, – 1960. – Т. 2. – 345 с.
7. Сластенин, В. А. Профессионализм учителя как явление педогогической культуры [Текст] / В. А. Сластенин // Пед. образования и наука. –М., 2004. – № 5. – С. 4-15.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

INCLUSIVE EDUCATION IN KAZAKHSTAN: FEATURES AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Zharilkasin Aida Nurjankyzy; Ospanova Farida Amirbekovna
Astana International University (Foreign Languages: Two Foreign Languages),
student, bachelor,
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract: The article examines the current state of inclusive education in Kazakhstan, highlighting its features and analyzing the prospects for further development. The authors draw attention to important aspects such as the accessibility of education for children with special educational needs, the qualification of teaching staff, the introduction of inclusive practices in the educational process and support for children and their families. The article also discusses the challenges faced by education systems in implementing inclusive approaches and offers recommendations for improving the situation.

Keywords: inclusive education, Kazakhstan, features, prospects, accessibility, teaching staff, practices, challenges, recommendations.

Inclusive education in Kazakhstan is becoming an increasingly important topic in the modern educational context. It aims to ensure equal opportunities for all children, including children with special educational needs (pre-primary), to receive a quality education. The features and prospects of the development of inclusive education in Kazakhstan are of interest to both education professionals and the general public. Let's look at some aspects of this problem.

Ensuring access to educational services for all children, including those with special educational needs, is a fundamental principle of inclusive education in Kazakhstan. This principle implies the creation of equal opportunities for all students, regardless of their individual characteristics and needs. As part of this approach, educational institutions should be equipped and adapted in such a way that every child can receive a quality education. To implement this principle, it is necessary to develop and implement specialized educational programs, methods and technologies that take into account the diversity of student needs. This includes the creation of individualized educational plans for children with special educational needs, the adaptation of educational materials and teaching methods, as well as the use of various forms and methods of work in the educational process. Special attention should be paid to ensuring the availability of special resources and material and technical base in educational institutions. This includes the creation of specialized classrooms and classrooms equipped with special equipment and technical facilities that allow for comfortable and safe learning for children with various types of special educational needs.In addition, it is important to ensure that educational services are accessible to all children by creating an inclusive educational environment that promotes the integration of all students into the learning process. This means creating an open and friendly atmosphere in educational institutions where every child feels accepted and respected, regardless of their characteristics. One of the key points in ensuring the accessibility of educational services for all children is the training of qualified teaching staff who are able to work effectively with children with different special educational needs. This requires special professional training and additional training for teachers, as well as creating conditions for their professional development and support in the process of work. Ensuring accessibility of educational services for all children is one of the

main principles of inclusive education in Kazakhstan. This requires an integrated approach and joint efforts on the part of educational institutions, the State, public organizations and other stakeholders. It is important to continue working on improving the education system and creating conditions for the development of every child, regardless of their special educational needs.

The training of qualified specialized teaching staff is an integral part of the successful implementation of inclusive education in Kazakhstan. Teachers working in inclusive classrooms should have not only traditional teaching skills, but also specialized knowledge and competencies in the field of inclusive education. This includes an understanding of the basic principles and concepts of inclusion, the ability to develop individualized educational programs and methods of working with children with various special educational needs, as well as skills in interacting with parents and specialists in the field of special education. To ensure high-quality training of teaching staff, it is necessary to develop special educational programs and advanced training courses that would cover all aspects of working in an inclusive environment. These can be additional courses within higher and secondary pedagogical educational institutions, as well as specialized trainings and seminars conducted by professional associations, education centers or government agencies. One of the key components of teacher training is practical training and work experience in inclusive classrooms. This allows teachers to acquire practical skills in working with children with various special educational needs, familiarize themselves with modern teaching methods and technologies, as well as learn how to effectively respond to a variety of situations that arise in the course of educational activities.In addition, it is important to provide teaching staff with access to relevant scientific and methodological literature in the field of inclusive education, as well as to support their participation in professional conferences, seminars and master classes. This will allow teachers to keep abreast of the latest trends and innovations in the field of inclusive education, share experiences and best practices with colleagues, as well as improve their professional level and competence. The training of qualified teaching staff is an important condition for the successful implementation of inclusive education in Kazakhstan. This requires an integrated approach and joint efforts on the part of educational institutions, government agencies, professional associations and other stakeholders focused on providing quality education for all children, regardless of their special educational needs.

The introduction of inclusive practices into the educational process is a complex and multifaceted process that requires assistance from various participants in the educational system and society as a whole. The State plays a key role in creating the necessary conditions and infrastructure for the development of inclusive education. An important step in this direction is the development and adoption of special legislative acts and regulatory documents that would regulate the legal and organizational aspects of the introduction of inclusive practices in educational institutions. One of the key activities of the State is to ensure the accessibility of educational services for all children, including those with special educational needs. This includes creating an infrastructure adapted for children with disabilities, ensuring the availability of specialized educational materials and equipment, as well as organizing special educational programs and courses for children with various developmental disabilities.In addition, the State should provide financial support to educational institutions implementing inclusive practices, as well as assist in the training and retraining of teaching staff specializing in working with children with special educational needs. This may include the organization of special advanced training courses, workshops and seminars, as well as the provision of grants and scholarships for students and teachers interested in inclusive education. In addition, the active role of public organizations and non-governmental organizations also plays an important role in the development of inclusive education. They can act as agents of change, exerting pressure on the authorities and public opinion in order to improve conditions and opportunities for children with special educational needs. Such organizations can conduct information campaigns, training seminars and trainings for parents and teachers, as well as

participate in the development and implementation of projects and programs for the development of inclusive education. The successful implementation of inclusive education in Kazakhstan requires joint efforts on the part of the state, public organizations, educational institutions, teachers, parents and other participants in the educational process. Openness, interaction and mutual understanding between all participants in the educational process are key factors determining the success of inclusive education and its impact on the future of society.

Despite significant efforts and positive changes in the development of inclusive education in Kazakhstan, a number of challenges and problems have to be overcome that may slow down its spread and development in the country. One of the main challenges is the lack of qualified specialists and specialized educational materials necessary for effective work with children with special educational needs. The lack of a sufficient number of qualified teachers and specialists in the field of inclusive education can significantly hinder its successful implementation. This is due to the need to adapt the educational process to the individual needs of each child, which requires high professional competencies and specialized knowledge. In addition, the lack of special educational materials and teaching aids may limit the ability of teachers to organize individualized education and support for children with special educational needs.Another serious challenge is the social perception of inclusive education and the level of involvement of society in the process of its development. Despite the widespread discussion and support of the ideas of inclusion on the part of State and public authorities, there are still certain stereotypes and prejudices in society towards children with special educational needs. This can lead to insufficient support from society, as well as to limited opportunities for children with special learning and socialization needs.To overcome these challenges, it is necessary to take comprehensive measures and strengthen efforts on the part of the State, educational institutions, public organizations and other stakeholders. This may include the development and implementation of programs to train qualified specialists in the field of inclusive education, the creation of specialized centers and resource points to support teachers and parents, as well as information campaigns and educational activities to overcome stereotypes and prejudices in society. In addition, it is important to pay special attention to the accessibility of educational services for children with special educational needs, as well as to ensure the availability of special resources and material and technical base in educational institutions for the successful implementation of inclusive education. Only through the joint efforts of all participants in the educational process can significant progress be achieved in the development of inclusive education in Kazakhstan and ensure equal opportunities for all children to receive quality education.

In conclusion, inclusive education in Kazakhstan has its own characteristics and development prospects. It plays an important role in ensuring equal opportunities for all children and contributes to the creation of an inclusive society. However, for the successful development of inclusive education, it is necessary to continue working on its improvement, improving the quality of educational services and expanding access to them for all children.

References:

1. “Inclusive Education: Theory, Practice, and Perspectives” - Author: Ivanova, E.A., Year of Publication: 2020
2. “Inclusive Education: Issues and Prospects” - Author: Petrova, N.I., Year of Publication: 2018
3. “Development of Inclusive Education in Kazakhstan: Achievements and Challenges” - Author: Kulieva, A.B., Year of Publication: 2019
4. “Psychological Aspects of Inclusive Education” - Author: Smirnova, L.M., Year of Publication: 2017
5. “Inclusive Education as a Factor of Social Integration” - Author: Grigoryeva, O.S., Year of Publication: 2021

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

THE IMPACT OF INTERNSHIPS ON STUDENTS' ACADEMIC AND CAREER READINESS

Aitenova Anelya Bolatkyzy, Arailym Khumarkhan
Student of Astana International University
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract: This article explores the impact of internships on students' readiness for the workforce, focusing on the field of education. It discusses the benefits of internships in enhancing soft skills, academic performance, and career development. The challenges students face during internships, such as lack of experience and language barriers, are highlighted along with proposed solutions like mentorship programs. The article emphasizes the need for further research on profession-based internships and the growing trend of high schools integrating internships to prepare students for future careers.

Key words: Internship, work, students, education, career.

In the changing landscape of education and workforce demands, preparing students for successful entry into the professional realm has become a significant focus. Educational institutions aim to equip students with essential skills and competencies, with factors like internship experience and career guidance playing critical roles in their readiness for the job market.

Many universities offer academic credit for students, where students work for specific number of hours equating to the number of class hours. For example, at Astana International University, during the third year of undergraduate studies in the specialization of teaching two foreign languages, students are required to complete a 5-credit internship at a school. During this internship, students must engage in English teaching for over 25 hours, actively participate in school activities, and conduct an open lesson as well as classroom support.

The objectives of internships vary depending on various factors including the field of study and specific goals of the educational institution. There are several objectives of internship, include providing students with practical skills related to a specific job, improving their understanding of industry issues, enhancing employability readiness. Most common objectives of internships include fostering positive attitudes toward the teaching profession, enhancing cognitive skills by cultivating a favorable outlook on their work and the capability to evaluate their professional performance, nurturing emotional skills by forming close connections and establishing psychological and pedagogical bonds with students, applying theoretical knowledge in real-world scenarios, and crafting various teaching approaches for effective classroom management and successful problem-solving in teaching.

Internships bridge the gap between classroom learning and real-world application by providing students with practical skills and experiences in a specific job or industry. Internships According to the studies of Fauzan, A., Triyono, M. B., Hardiyanta, R. A. P., Daryono, R. W., and Arifah, S. Internships support the growth of crucial soft skills like communication, teamwork, and adaptability, which are often highly valued by employers. Internship make students more employable and increase their chances of securing a job in their desired field.

Internships provide educators with the chance to acquire hands-on experience in authentic work settings, giving them a firsthand understanding of industry practices. This exposure helps teachers improve their teaching approaches byTeachers can utilize internships to acquire hands-on

experience in actual work settings, gaining direct exposure to industry practices. This firsthand knowledge empowers educators to improve their teaching approaches by integrating pertinent industry skills and insights into their lessons, thereby making the educational process more applicable and captivating for students. Furthermore, internships promote partnerships between academic institutions and businesses, establishing a symbiotic connection where schools gain valuable understanding of industry requirements while companies play a role in shaping the upcoming workforce[3]

Students participating in internships may encounter challenges such as a lack of prior experience, language barriers, and limited opportunities in specific regions. These obstacles can impede their ability to fully benefit from the internship experience and hinder their professional growth. To address these challenges effectively, implementing mentorship programs, offering language training, and expanding internship networks are crucial steps to provide students with the necessary support and resources to overcome these obstacles and make the most out of their internship opportunities.

According to the questionnaire, that was asked from 7 third-year undergraduate students and gave different results. Some of the students said that internship was very helpful to understand if that job really suits you. At the same time, most of the students said that internships are not taken seriously, leading to problems related to this. The main challenges for all students were lack of technological equipment, a large number of students studying in one class, lack of student motivation, and lack of attention from the lead teacher. For the last 2 questions every participant answered differently: "What did you learn in school from teachers and mentors?" Some understood how to work with students or classroom management while others realized teaching is not for them or what kind of documentation should be used. For the last question "Were you able to build rapport with children?", everyone answered yes but mentioned struggles when children start yelling – in these situations head practice helped them handle it better.

To address challenges faced by students during internships, solutions such as implementing mentorship programs, offering language training, and expanding internship networks can provide crucial support. These initiatives aim to enhance students' learning experiences, overcome barriers like lack of experience and language differences, and broaden opportunities for valuable industry exposure and professional development.

Various case studies have highlighted the positive impact of internship programs on students' academic performance, career development, and readiness for the workforce. These programs serve as valuable experiential learning opportunities that bridge the gap between theory and practice, offering students a chance to apply classroom knowledge in real-world settings. Through structured internships, students gain practical skills, industry insights, and professional networks that significantly contribute to their overall growth and development.

Internships have been shown to enhance students' academic performance by providing hands-on experience that deepens their understanding of academic disciplines. Engaging in real-world projects and challenges during internships fosters critical thinking, creativity, and analytical abilities. This practical application of knowledge not only reinforces classroom learning but also equips students with a holistic perspective that enriches their academic journey.

Participating in internships plays a pivotal role in students' career development by offering exposure to different industries, roles, and work environments. These experiences help students identify their career interests, strengths, and areas for growth, guiding them towards informed career decisions. Moreover, internships cultivate essential qualities such as flexibility, sensitivity, and openness to diversity, enhancing students' self-understanding, judgment, and cultural awareness to prepare them effectively for the demands of the workforce.[4]

Sara Beth's dissertation in Education found that there is still a lack of comprehensive research on the impact of profession-based internships on students' views and readiness for

college and career preparation. This suggests a need to further explore the potential advantages of these hands-on learning experiences.[5] As high schools increasingly adopt internships as a strategy to enhance students' readiness for post-secondary education and careers, there is a growing interest in exploring the impact of these programs on students' skill development, knowledge acquisition, and career pathway awareness.

The evolving trend towards integrating internships into high school curricula reflects a recognition of the value of practical, hands-on experiences in shaping students' future aspirations and readiness for the workforce. By providing students with opportunities to engage in real-world settings and interact with professionals in their fields of interest, internships offer a unique platform for students to gain insights into various career paths, develop essential skills, and make informed decisions about their educational and professional trajectories.

Studies suggest that internships play a significant role in enhancing students' understanding of the demands and expectations of different professions, thereby equipping them with the necessary knowledge and motivation to pursue their academic and career goals. As educational institutions and policymakers increasingly prioritize the integration of internships into high school programs, there is a growing emphasis on leveraging these experiential learning opportunities to bridge the gap between classroom learning and real-world application, ultimately fostering students' college and career readiness.

To conclude, internships play a crucial role in preparing students for the workforce by enhancing their academic performance, career development, and employability readiness. Despite challenges such as lack of experience and language barriers, implementing mentorship programs and expanding networks can help students overcome obstacles. As educational institutions increasingly prioritize internships, further research is needed to explore the full potential of these hands-on learning experiences in shaping students' views and readiness for college and career preparation. Kazakhstan should invest in expanding internship programs and developing support systems to ensure all students have equal access to these valuable opportunities

References:

1. Lukashova S., Choban A., THE IMPACT OF INTERNSHIP ON ATTITUDES TO TEACHING PROFESSION
2. Fauzan, A., Triyono, M. B., Hardiyanta, R. A. P., Daryono, R. W., and Arifah, S
3. Teacher Internships as Professional Development in Career & Technical Education Geralyn E. Stephens Wayne State University
4. The University Internship Program and its Effects on Students' Employability Readiness Ismaela M. Bawica
5. Sarah Beth Mcquinn , THE IMPACT OF HIGH SCHOOL PROFESSIONAL INTERNSHIPS ON COLLEGE AND CAREER READINESS A DISSERTATION IN Education Presented to the Faculty of the University of Missouri-Kansas City in partial fulfillment of the requirements for the degree, 2023

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 372.881.111.1

INNOVATIVE TECHNIQUES AND METHODS IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

KHASSENOVA AINURA KHAIRGELDINOVNA
Third-year student of the Astana International University,
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract

Over the past few decades, English Language Teaching (ELT) has experienced considerable changes. This article delves into the innovative techniques and methods that have emerged, highlighting their impact on enhancing the teaching and learning experience. Notable innovations include the use of Information and Communication Technology (ICT), Computer-Assisted Language Learning (CALL), Content and Language Integrated Learning (CLIL), and student-centered learning strategies. Additionally, the article examines the transition from traditional methods to modern pedagogical practices, the significance of early language instruction, and the importance of ongoing professional development for educators. Through qualitative analysis, this article aims to shed light on how these innovations are transforming ELT to address the needs of 21st-century learners.

Keywords: English Language Teaching (ELT), Information and Communication Technology (ICT), Computer-Assisted Language Learning (CALL), Content and Language Integrated Learning (CLIL), Student-centered learning, Traditional methods, Early Start in Language Learning

Introduction

In recent years, the area of English Language Teaching (ELT) has seen considerable changes as a result of technological breakthroughs, new pedagogical philosophie, and global demand for fluent English speakers. Traditional methods based on rote learning and grammatical translation are giving way to more dynamic and participatory ways. This transition is critical for meeting the different demands of students in an increasingly globalized environment. The article explores into the novel strategies and procedures that are transforming ELT, providing a thorough overview of their uses and advantages. Adopting innovative techniques and methods in ELT is essential for improving both teaching and learning experiences. Key innovations include the use of Information and Communication Technology (ICT), which delivers interactive content and real-time communication; Computer-Assisted Language Learning (CALL), which provides personalized, adaptive learning experiences; and Content and Language Integrated Learning (CLIL), which combines language instruction with subject matter learning to make language acquisition more meaningful and relevant.

Additionally, there is a rising focus on student-centered learning, where students actively engage in their education, leading to greater involvement and independence. Introducing English at an early age in educational curricula and ongoing professional development for teachers are also vital aspects of this innovative landscape, ensuring that both educators and learners are well-prepared to meet the challenges of modern language education.

This article examines these innovative techniques and methods in detail, offering a qualitative analysis of their applications and effects on ELT. By exploring how these innovations are transforming the educational environment, we aim to provide insights into the future directions

of ELT and how it can continue to evolve to better serve learners around the world. To achieve this, the study is structured to address the following research questions:

1. How does the integration of Information and Communication Technology (ICT) and Computer-Assisted Language Learning (CALL) improve the effectiveness of English Language Teaching (ELT) as compared to traditional teaching methods?
2. How do innovative methods like Content and Language Integrated Learning (CLIL) and student-centered learning approaches affect students' language acquisition and engagement in English Language Teaching (ELT)?

Methods

Integration of Information and Communication Technology (ICT)

ICT has become an essential component of modern ELT, offering a diverse set of tools and resources that enhance both teaching and learning. Technologies such as interactive whiteboards, online learning platforms, and digital language labs make English learning more interactive and interesting for pupils. ICT provides learners with access to real-world materials such as films, podcasts, and articles, which help them build language skills in practical scenarios. Additionally, online collaboration tools enable students to collaborate on projects, improving their communication and cooperation skills.

Computer-Assisted Language Learning (CALL).

CALL represents a significant advancement in ELT by leveraging computer technology to aid language acquisition. While early versions of CALL concentrated on drill-and-practice software, newer applications now include complex language learning apps, virtual reality environments, and AI-powered tutoring. These tools provide personalized learning experiences tailored to each student's specific needs and pace. Furthermore, CALL allows learners to practice language abilities through simulations and interactive exercises, which makes the learning process more interesting and efficient.

Content and Language Integrated Learning (CLIL).

CLIL is an innovative approach that combines content and language instruction. This method enables kids to study English while also gaining information in science, history, and mathematics. CLIL improves deeper cognitive engagement and language acquisition by teaching in English. Students are motivated to learn because they see practical applications of English in a variety of fields. CLIL also promotes critical thinking and problem-solving skills because students must comprehend and apply subject-specific language and concepts in English.

Student-centered learning

The shift to student-centered learning marks a significant change from traditional teacher-led classrooms. In this method, students actively participate in their own education, with teachers acting as mentors. Approaches like as project-based learning, peer teaching, and flipped classrooms allow students to take charge of their education. This technique fosters a more interactive and interesting learning environment by encouraging students to cooperate, communicate, and think critically. This method aims to make learning more relevant and meaningful by putting students' needs and interests first.

Early Start in Language Learning

Many countries are already introducing English at early stages of the educational system, recognising the advantages of beginning language acquisition at a young age. According to research, younger learners are better at learning foreign languages, and early exposure to English might lead to higher skill levels later on. Implementing English instruction in primary and even preschool education helps establish a strong basis, making it easier for students to acquire fluency as they proceed through their academic careers. This early start is frequently combined with age-appropriate teaching techniques that make learning enjoyable and interesting for young children.

Continuous Professional Development for Teachers.

To stay up with the changing landscape of ELT, teachers must engage in ongoing professional development. Lifelong learning options allow teachers to keep up with the most recent educational innovations, technological tools, and research findings. Professional development can take many forms, such as workshops, conferences, online courses, and collaborative learning communities. By investing in their professional development, instructors can improve their teaching skills, stay motivated, and ultimately create a better learning experience for their students.

Conclusion

The innovations in English Language Teaching (ELT) covered in this article underscore the field's dynamic nature and the ongoing efforts to enhance both teaching and learning. The integration of ICT, adoption of CALL, implementation of CLIL, shift towards student-centered learning, emphasis on early language learning, and focus on continuous professional development for teachers collectively create a more effective and engaging ELT environment. These innovative methods not only improve language acquisition but also equip learners to succeed in a globalized world. As ELT evolves, it is crucial for educators, policymakers, and researchers to collaborate and innovate, ensuring that the field continues to meet the needs of 21st-century learners.

References

1. Ketabi, S., & Kavoshian, S. (2017). Innovative technology in English language teaching: the utility of mobile social network sites to improve teacher education. *Teaching English Language*, *11*(1), 39-67.
2. Makhkamova, G. T., ALIMOV, S., & Ziyayev, A. I. (2017). Innovative pedagogical technologies in the English language teaching. *T: Fan va texnologiya*, *6*.
3. Parab, V., & Vitthal, V. (2015). Innovative techniques, methods & trends in English language teaching. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, *20*(6), 40-44.
4. Jana, B., & Iveta, R. (2019). Six technological innovations that changed English language teaching. *International Journal of Information and Communication Technologies in Education*, *8*(1), 30-38.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 81-13

ОРЫС ТІЛДІ ОҚУШЫЛАРҒА ҚАЗАҚ ТІЛІН МОРФЕМАЛЫҚ ТАЛДАУМЕН СЕМАНТИЗАЦИЯЛАУДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ӘДІСІ

Мустафина Алия Сатыпалдыновна
«№ 2 жалпы білім беру мектебі» КММ, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі,
Қарағанды облысы, Осакаров ауданы, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аңдатпа. *Мақалада қазақ тіліндегі сөзді семантизациялаудың негізгі әдістері жүйеленген: аударма, көрнекі-иллюстрациялық әдіс, сөздің парадигматикалық қатынастарын өзектендіру, түсіндіру, сөздің сөзжасамдық байланыстарын талдау, ана тіліне немесе басқа шет тілдеріне сүйену, лингвомәдени түсініктеме, контекстке жүгіну. Олардың әрқайсысының лингводидактикалық артықшылықтары талданады. Сөзді морфемалық талдау арқылы семантизациялауға бағытталған әртүрлі жаттығулар қазақ тілі сабақтарында маңызды орын алуының маңыздылығы айтылады. Жұмыс нәтижелерін қазақ тілін оқыту әдістемесі мен тәжірибесінде қолдануға болады.*

Түйінді сөздер:*қазақ тілі, семантизация, морфемалық талдау, әдіс.*

Аннотация. *В статье систематизированы основные методы семантизации слова на казахском языке: перевод, наглядно-иллюстративный метод, актуализация парадигматических отношений слова, интерпретация, анализ словообразовательных связей слова, опора на родной язык или другие иностранные языки, лингвокультурный комментарий, обращение к контексту. Анализируются лингводидактические преимущества каждого из них. Подчеркивается важность того, что различные упражнения, направленные на семантизацию слова посредством морфемного анализа, занимают важное место на уроках казахского языка. Результаты работы могут быть использованы в методике и практике обучения казахскому языку.*

Ключевые слова: *казахский язык, семантизация, морфемный анализ, метод.*

Abstract.*The paper systematizes the main methods of semanticizing a word in the Kazakh language: translation, visual and illustrative method, actualization of the paradigmatic relations of the word, interpretation, analysis of word-formation connections of the word, reliance on the native language or other foreign languages, linguistic and cultural commentary, reference to the context. The linguistic and didactic advantages of each of them are analyzed. It is emphasized that various exercises aimed at semanticizing words through morphemic analysis occupy an important place in Kazakh language lessons. The results of the work can be used in the methodology and practice of teaching the Kazakh language.*

Keywords: *Kazakh language, semantics, morphemic analysis, method.*

Жалпы білім беретін орта мектепте қазақ тілін деңгейлеп меңгерту көзделген. Бастауыш сатыда оқушыларға тілді меңгерудің қарапайым деңгейі ұсынылады. 2 сыныпта оқитын оқушы 1- сыныпта А1 – бастапқы жеңіл игерімнен 2-сыныпта А1. 1 – бастапқы орта игерімге дейін жетілдіреді[2]. Алайда өзге ұлт өкілдері көптеп шоғырланған елдімекендерде белгілі себептерге байланысты жаңадан мектепке келген баланың қазақ тілін меңгеруі талап етілген деңгейге жетпей жатады.Оның себебі балалар оған дейін жеке заттардың қазақша атауын ғана біліп, олармен сөз тіркестерін, сөйлемдерді құрай білмеуінде, жалғауларды қолдана білмеуінде. Бұл

жағдай тілдік орта жоқ жерде көптеп байқалады. Сондықтан, сөзге мағына үстейтін, сөздерді бір-бірімен байланыстыратын қосымшалары бар сөздерге морфемалық талдау жасай алу, сол арқылы сөздің толық мағынасын білу, білім алушылар үшін тілдік дағдыларын қалыптастыру, білімін тәжірибеде қолдану үшін өзекті болып табылады. Бұл оқушылардың сауаттылық деңгейін арттыруға мүмкіндік береді және кейіннен тілді үйренуге ынталандырады, білім алуды жалғастыруға, практикалық тұрғыда пайдалануға мүмкіндік береді. Ең бастысы оқушы қажеттіліктерін ескеруге аса үлкен мән беріледі. Оқушы қажеттілігін ескеру өз кезегінде олардың білім, білік, дағдыларын саралау арқылы жүзеге асады.

И.С. Улуханов, и. Г. Милославский, Л. А. Катлинская, С. и. Львова және басқа авторлардың әдістемелік басылымдарында оқушылардың сөздік қорын байыту кезінде орыс тілі мен оқу сабақтарында туынды лексиканы семантизациялаудың тиімді әдісі ретінде сөзжасамдық талдауды қолдану туралы қорытынды табуға болады [3, 233—239 б.].

Өздеріңіз білетіндей, бұл бастауыш мектеп оқушысының кейінгі тілдік және сөйлеу дамуының негізін белгілейді. Алайда, бастауыш мектепте сөзжасамдық талдау әдістемесі терең дамымады, сөз құрамындағы жұмыстың бұл аспектісі толығымен қамтылмады, нәтижесінде бұл аналитикалық жаттығу қазақ тілін бастауыш оқыту тәжірибесінде кеңінен қолданылмады. II-IV сыныптардағы сабақтарда сөзжасамдық талдаудың орнына сөзді оны құрайтын морфемаларға бөлу жиі кездеседі[4, 233-234 б.].

Лексиканы семантизациялау әдістері мен тәсілдері алуан түрлі. Оларды таңдау және практикалық қолдану ерекшеліктері, ең алдымен, семантизацияланған сөздердің сипатына байланысты: сөздің сөйлеудің белгілі бір бөлігіне, маңызды немесе қызметтік сөздерге қатыстылығы, сондай-ақ мағынаның жалпылануы мен түрлену дәрежесі, морфемалық құрылымның ерекшеліктері (түбір, туынды және туынды емес сөздер) [3, 241 б.].

Білім алушылар үшін жаңа сөздердің мағынасын тану тәсілдерінің екі тобы бар. Олардың біріншісі көрнекі және бейнелі әрекеттік әдістерді біріктіреді, екіншісі — ауызша. Тәжірибеде көрнекі және ауызша әдістер біріктіріледі: мысалы, суретті қарау, көрсетілген әрекетті қабылдау мұғалімнің жетекші сұрақтарымен, түсіндірмелерімен бірге жүреді.

Лексиканы семантизациялау әдістерінің бірінші тобына табиғи заттарды, құбылыстарды, жағдайларды, сондай-ақ көрнекі құралдарды: тақырыптық, ситуациялық және сюжеттік картиналар мен суреттерді, макеттерді, муляждарды, қосымшаларды қолдануды жатқызуға болады. Сондай-ақ іс-қимылдарды көрсету (драматизация, сахналау), білім алушылар сөз бен пән (сапа, белгі, құбылыс) арасында бастапқы байланыс орнататын жағдайды арнайы жасауды пайдалануы мүмкін. Мысалы, етістік I сыныпта іс-әрекеттерді («пальтоны тазалайды», «етікті тазалайды», «алманы тазалайды») және сол заттармен басқа әрекеттерді бейнелейтін тиісті суреттерді: «пальто ұстайды», «пальто киеді», «алманы ұстайды», «алма жейді». Сонымен қатар, оқушылар сахналауға жұмылдырылады: серуендеу алдында киімдерді ретке келтіру – балалар киімдерін, аяқ киімдерін тазалайды.

Қозғалу етістігінің семантизациясы осы сөзге қажеттілікті тудыратын көрнекі жағдайды әдейі жасауды талап етеді: орындыққа отыруға тапсырма алған оқушы мұны істей алмайды, өйткені онда екі оқушы отырады, олардың біреуі қозғалуы керек, тұрғанға орын босатады. Суреттер, сондай-ақ сахналау (дүкен ойыны) арқылы етістіктің мағынасы ашылуы мүмкін: сатып алу және т. б. [3, 242 б.].

Көрнекі түрде қабылданған белгіні білдіретін сөздерді семантизациялау кезінде тек осы белгімен ерекшеленетін бірдей заттар таңдалады (мысалы, тек түсі, пішіні немесе ұзындығы). Мұғалім балаларға қызыл қарындашты, көк қарындашты және т.б. көрсетуді сұрайды. Әрі қарай, білім алушыларға бірдей белгісі бар басқа заттар көрсетіледі және тапсырмалар беріледі: «қызыл қарындашты көрсет», «жасыл қарындашты ал» және т.б. абстракцияланған белгі (түс) осы заттарға да беріледі. Түсті салыстыру операциясы өзін тиісті сұрақпен анықтайды: «түсі

қандай?».Бұл болашақта түстер мен реңктердің жаңа белгілерін игеру құралы бола алады [5, 186—187 б].

Кейбір сөздер абстрактілі сипаттағы ұғымдарды білім алушылар бір уақытта суреттер мен сөздік құралдардың көмегімен түсіндіре алады. Мысалы, күздің аяғында білім алушыларға түсінікті сөйлем жасағысы келетін мұғалім күздің әртүрлі кезеңдерінде табиғаттың жай-күйін көрсететін бірнеше картиналарды таңдайды. Осы суреттер бойынша оқушылармен әңгімелесу кезінде мұғалім табиғаттағы өзгерістерге біртіндеп назар аударады («барлық ағаштарда сары жапырақтар жоқ», «сары жапырақтары бар ағаштардың барлығы дерлік», «кейбір ағаштарда жапырақтары түсіп кетті, басқаларында жоқ», «барлық ағаштар жапырақсыз тұр»), қажетті сөзді енгізеді. *Кеш* (күз) және оған қарама-қарсы *ерте*. Содан кейін кеш және ерте сөздерін сөз тіркестеріне ауыстыруға болады (сонымен қатар суреттерді қолдана отырып): *ерте көктем, кешіге келген көктем* деген сөздерді қолданады.

Білім алушылардың сөйлеуі дамуының деңгейі жоғарылаған сайын семантизацияның ауызша әдістері мен тәсілдерін қолдануға көбірек мүмкіндіктер ашылады. Оларға мыналар жатады: бұл сөзге синонимдерді, антонимдерді таңдау, перифразаны тарту, анықтамалар, сөздің морфемалық құрылымын талдау. Сондай-ақ, бейтаныс сөз барлық сөздер білім алушыларға белгілі контекстке орналастырылатын әдісті де қолдануға болады.

Синонимдер мен антонимдерді таңдай отырып, сөздер семантизацияланған сөз берілген мағынада дәл салыстырылатындығына көз жеткізіңіз (оқуды тастады – оқуды тоқтатты; тасты лақтырды – тасты лақтырды). Егер сөздің мазмұнын басқа лексикалық және грамматикалық құралдармен беруге болатын болса, перифраз қолданылады*: олар іздеді, аңшы жасырынып қалды – тыныш отырды, қозғалмады.* Фразеологиялық бірліктер синонимді қолдану арқылы жалпы мағынада қолданылады: аузына құм құйылды – үндемеді. [5, 115-125 б.].

Көбінесе білім алушылар жұрнақтар мен жалғаулары (осы сөздердің бөлігі) ерекшеленетін түбірлес сөздерге көп кезігеді. Бұл жағдайда туынды сөзді олар білмейді. Мұғалім туыстық сөздерді таңдаумен, морфемалық талдаумен оқушыларға жаңа белгілерді тануға көмектеседі.

Егер білім алушыларға басқа сөздердің құрамында белгілі жалғау немесе жұрнақ бар сөздің мағынасын түсіндіру қажет болса, онда осы сөздерді талдап, морфемаларға назар аударуға болады. Бұл оқушыларға жаңа сөздің мағынасын болжауға көмектеседі.

Жоғарыда аталған сөзбен жұмыс істеудің барлық әдістері мен тәсілдері жұмыстың бастапқы кезеңін өткізуге қойылатын әдістемелік талаптардың бір түрі болып табылады. Олар балалардың сөйлеуін, ойлауын және бағдарламалық материалды игеруін дамыту үшін өте маңызды.

Мектепте қазақ тілін оқытудың теориялық және практикалық аспектілерін зерделеу кезінде морфемиялық және сөзжасамдық мәліметтерді «сөз құрамы» тақырыбын оқып үйрену барысында ғана емес, сонымен бірге бұл ақпаратты қазақ тіліндегі сабақтардың бүкіл жүйесімен тереңдету қажеттілігін көрсетті. Бұл тәсіл бастауыш сынып оқушыларына, содан кейін негізгі орта мектеп оқушыларына қазақ тілінің сөзжасам жүйесінің кейбір заңдылықтарын жеке лексикалық бірліктерді талдау мысалында ғана емес, сонымен қатар сөйлеудің әртүрлі бөліктеріндегі сөздердің лексикалық-грамматикалық разрядтарын зерттеу кезінде де білуге және түсінуге мүмкіндік береді.

Бұл тәсіл өте маңызды. Біріншіден, сөйлеудің белгілі бір бөлігінің сөзжасамын зерделеу кезінде оқушылар қазіргі қазақ тілінде өнімді сөзжасамдық модельдерді игеріп қана қоймай, сонымен қатар морфемалардың негізгі сөзжасамдық мағыналарымен танысады, яғни сөзжасам түрі ұғымын түсінуге жақындайды. Бұл қазақ тілі сөз өндірісінің нормаларынан ауытқумен байланысты балалардың сөйлеу қателіктерінің алдын алудың бастауы. Екіншіден, сөйлеудің белгілі бір бөлігінің негізгі аффикстерін білу сөздердің негізгі лексикалық-грамматикалық санаттарының (зат есімдер, сын есімдер, етістіктер, үстеулер) семантикалық, сөзжасамдық және морфологиялық ерекшеліктерін түсінуге қолайлы негіз жасайды.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

1-сыныпта оқушы жеке создердің мағынасын біліп, 2-сыныпта сол сөздердің басқа сөздермен синтаксистік байланысқа түсу үшін жалғаулар мен жұрнақтар жалғанып келсе, сол сөздің мағынасын тану үшін, психологиялық тілдік кедергілерге тап болмас үшін оған сөзді түрлендіруші қосымшалар жөнінде өзінің ана тіліне сүйене отырып қабылдауға бағытталған білім қажет. Алайда ол беріліп отырған оқу-әдістемелік кешенде қарастырылмаған.

Мәселен, 1- сыныпта оқушы *мектеп, оқушы, күз,он, орындық* сөздерінің мағынасын білсе, 2-сыныпта сол сөздерді жатыс септігіндегі жалғауымен кездестірсе, жатыс септігінің қызметін «Окончания «–да/де/та/де» используются вместо русских предлогов «в», «у», «на» (в значении места). Они нужны в следующих случаях: *кімде? у кого? оқушыда– у ученика , неде? у чего? на чем? орындықта – на стуле, қайда? где? в чем? мектепте–в школе, қашан? когда? во сколько? күзде – осенью, қаншада? сколько лет? (про возраст) Саша сегізде – Саше 8лет*» деп қосымша түсіндіріп, оқушыны сол сөздің түбірі мен қосымшасын ажыратып, қосымшаның түбірге қандай мағына үстейтінін анықтай алу арқылы сөздің толық мағынасын тануға дағдыландырған жөн.

Бастауыш сыныптардағы сөз құрамын зерттеу әдістемесіне арналған бірқатар еңбектерде орта мектепте сөзжасамдарды зерттеу туралы ғылыми дәлелденген тұжырымдар бар морфемалық және сөзжасамдық талдаудың өзара байланысын орнатудың орындылығы мен мүмкіндігі туралы білімді негізінен бастауыш сынып оқушыларының емлені саналы түрде игеруі үшін қолданады, өйткені емле ережелерінің көпшілігі сөздің морфемалық құрамымен байланысты. Сонымен қатар, сөздерді морфемалық талдау мен сөзжасамдағы дұрыс ұйымдастырылған жаттығуларды орындаған оқушылар сөздің мазмұнын ойластырып, мазмұнды формамен байланыстыруды әдетке айналдырады. Бұл оқушылардың орфографиялық қырағылығын сәтті дамытудың қажетті шарты.

Сабақтарымда орыс тілді оқушыларға лексикалық бірліктерді меңгертуде морфемалық талдау арқылы семантизациялау әдісіне апробация жұмыстарын жүргіздім. Бұл әдісті 2023 жылдың қыркүйек айынан бастап Қарағанды облысы білім басқармасының Осакаров ауданы білім бөлімінің «№2 жалпы білім беретін мектебі» КММ базасында 2-сынып оқушыларына қолдана бастадым. Алғашқы кезеңде бастапқы диагностикалық тест алынды. Тест тапсырмалары қазақ тілінің қосымшаларының қолданысын меңгергендігін анықтауға бағытталған болатын. Тест нәтижесі бойынша орта деңгейді 70% оқушы, төмен деңгейді 30% оқушы көрсетті. Практикалық кезеңде оқушылар қазақ тілінің қосымшаларымен танысып, тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым дағдысын дамытуға арналған тапсырмалардағы лексикалық бірліктердегі қызметін пысықтап, сөзді құрамына қарай талдауды жете білді, қатемен жұмыс жасалды. Қорытынды тест нәтижесі бойынша жоғары деңгейді 40% оқушы, орта деңгейді 60% оқушы көрсетті. Қарапайым коммуникативтік құзыреттілікке ие болды, яғни, ауызша және жазбаша формадағы тілдік мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін ескере отырып, тіл иеленушілермен қарым-қатынас жасау қабілеті мен дайындығы артты. Лингвистикалық ой-өрісі кеңейіп, бастауыш лингвистикалық ұғымдарды меңгерді. Оларға қолжетімді және қазақ тілінде ауызша және жазбаша сөйлеуді меңгеруге қажетті деңгейге жетіп, білім сапасы артты (1-кесте).

1-кесте. Диагностикалық тест нәтижелері

Кезең	Жоғары деңгей	Орта деңгей	Төмен ей
Бастапқы	-	70%	30%
Қорытынды	40%	60%	-

Осы әдістің сәттілігі туралы рефлексиядан білуге болады. Ол әр уакытта жүргізіледі. Өз алдына бұл балалардың эмоционалдық жағдайын, баланың сабақты игеруін көрсетеді. Әсіресе, 2-сыныпта балалардың ілгерлеуін байқау үшін бағалау, рефлексиялық әрекет маңызды. Бұнда

балаларға сәттіліктері мен қиындықтарын көрсете білу кажет. Қиындықтарды жеңу қажеттілігін көрсете білу керек. Балалар өзін сабақта еркін және жайлы сезінуі керек-әрбір жағдайдың шешімін бала өзі таба алатындай (1-сурет).

Морфемика туралы білімді түсіну үшін оқушыларды дедуктивті тұжырымдарды жетілдіруге үйрету керек. Ойлау қабілетін дамытатын ең сенімді жаттығу – бұл ішінара талдау – грамматикалық материалды бекіту кезінде қолданылуы керек дәлел. Мұндай талдаудың жеке түрлері – сөйлеудің әртүрлі бөліктеріне жататын немесе әртүрлі сөз формаларында қолданылатын лексикалық бірліктерді морфемалық жобалау және қайта құру (қалпына келтіру).Сөзжасам әлемінде балаларды күрделілік пен көпқырлылық қарсы алады,содан кейін ең кең таралған лексикалық бірліктердің, көбінесе сөздің құрамы бойынша нақты ізденіске жетелеген дұрыс. Сонымен қатар «сөздің ішінде» бола отырып, оқушылар оның неден жасалғанын, қалай жасалғанын біледі және шебер оқытумен тілдік дағдылар мен лингвистикалық бейімділікке ие болады. Дәлдік тек қазақ тілінің сөзжасамын талдауда ғана емес, жалпы лингвистикада да қажет. Сондықтан мұғалімнің әдістемелік қорында көптеген грамматикалық тақырыптарды зерттеуде де, сөйлеуді дамыту бойынша әртүрлі жұмыстарда да сөзді құрамы бойынша талдау тапсырмалары маңызды орын алуы қажет.

Осы әдіспен қазақ тілін оқыту екінші сыныптан бастап қарастырылады және қазақ тілін тілін меңгеру негіздерін қалыптастыру мақсаты бар. Осы әдіс негізінде вариативтік тілтаным курсын ұйымдастыруға болады. Қазақ тілінің бұл курсы бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктеріне сай және қазақ тілін оқытуда жеке тұлғаға бағытталған, коммуникативтік-когнитивті, әлеуметтік-мәдени және іс-әрекет тәсілдерін жүзеге асыруға бағытталған, ана тілінде де, қазақ тілінде де сөйлеу тәжірибесіне сүйене отырып, баланың сөйлеу және танымдық қабілеттерін дамыту – осы оқу курсына қойылған маңызды міндеттер болуы қажет.

Қазақ тілінде сөйлеудің грамматикалық жағын оқыту көбінесе ана тілінде сәйкес келетін, мысалы, уақыт, сан және т. б. түсініктері бар, оқытылатын грамматикалық категориялардың коммуникативтік қызметі туралы баланың эмпирикалық түсініктеріне сүйене отырып құру ұсынылады.

Осылайша оқушының тілді үйренудегі грамматикалық және лексикалық оқу материалдарын «түсіну–қабылдау–ана тілімен салыстыру» механизміне негіздеп оқытудың нәтиже беретінін ескеріп, оқушыларды лингвистикалық тұрғыдан бағдарлап, екінші тілді үйренудің психолингвистикалық ерекшеліктерін ескеріп, тілімізді үйренуге жағымды әсер ететін факторларды зерделей отырып, саналы түрде қазақша лексикалық жане грамматикалық тұрғыдан дұрыс сөйлеуге, жазуға үйретудегі тиімді әдіс. Қазақ тілінің грамматикасын оқу барысында тілдің әртүрлі бөліктерінің грамматикалық белгілерін егжей-тегжейлі талдауға, тілдің негізгі заңдылықтарын түсінуге ерекше көңіл бөлінеді. Бұл әдіс ережелерді практикада қолдануға көмектеседі және қазақ тілін үйренуде психологиялық кедергілерді жеңу жағдайын шешеді.

Қолданылған деректер тізімі:

1.Бастауыш білім беру деңгейінің 1-4-сыныптарына арналған «Қазақ тілі» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы (оқыту қазақ тілінде емес)Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018жылғы «10» мамырдағы № 199 бұйрығына 3-қосымша. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2013 жылғы 3-сәуірдегі № 115 бұйрығына 177-қосымша.

2. Тілді меңгерудің халықаралық стандарттары негізінде «Балабақша-мектеп-колледж-жоғары оқу орны» жүйесінде мемлекеттік тілді үздіксіз оқытуды енгізудің әдістемелік негіздері. Әдістемелік құрал. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2013. – 99 б.

3. Кронгауз, М.А. Семантика: учебник. М.: Академия, 2005. 352 с.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

4. Хачирова, Е.М. Антонимия как средство семантизации русской лексики в национальной начальной школе // Проблемы современного педагогического образования. 2017. № 56 (3). С. 233-239.

5. Русский язык в начальных классах: Теория и практика обучения: Учеб. пособие для студ. пед. завед. по спец. «Педагогика и методика нач. образования» / М.С. Соловейчик, П.С. Жедек, Н.Н. Светловская и др.; Под ред. М.С. Соловейчик. — М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 384 с

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

The impact of social media and apps on the development of oral language skills

Nurgul Shyrynbay
3rd year student
Astana International University, Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract
The purpose of this work is to study the impact of social media platforms and mobile language learning applications on the oral language skills of third-year university students. Given the significant potential of digital devices for speech development and the acute lack of research on the subject, the study was conducted using a qualitative research approach using semi-structured interviews as a method. In connection with the purpose of studying students' daily use of social networks and applications, their oral language communication and the changes they feel or observe in their communication skills through digital platforms, a targeted sample of students was selected. In addition, a questionnaire was conducted to further use quantitative data to determine the level of use of the platforms and the students' points of view on their impact on their language skills of oral communication and face-to-face communication. Thus, the results of this study emphasize a balanced approach to integrating digital and traditional methods of maintaining and developing language and communication skills among the target audience. Moreover, for some, face-to-face communication may seem uncomfortable, since they are more used to expressing their thoughts better in writing. This means that digital methods should serve as a component complementing traditional language learning. The results of this study also point to a number of practical implications for education, policy and technology. Education can develop more flexible and inclusive teaching methods that will reach large groups of audiences using digital tools. Policy makers can use this data to impose restrictions and rules on the use of digital tools in the learning and development process. Technologies can determine new directions of development.
Keywords: Social media, Language learning applications, Oral language skills, Third-year university students, Digital tools, Educational technology,

Introduction

It is known that today the quality of education in the country is improving through modern devices. In addition, with the help of these devices, we can see the effectiveness of mastering foreign languages. In recent years, the merging of social media platforms and language learning applications into educational institutions has been widely used, opening up new opportunities for language acquisition and skill development. Among university students, especially in their 3rd year, who are usually in the midst of their academic journey and improving their language skills, understanding the impact of social media and apps on English language skills is of paramount importance. However, research still has small problems with how students perceive the role of these digital tools in speech development and how teachers can effectively use them through language education programs. Many studies rely mainly on data or unofficial evidence from the users themselves, which can be biased and have reliability limitations. In addition, most studies focus on general trends and perceptions rather than providing in-depth analysis of specific language learning outcomes, such as fluency, accuracy, and communicative competence.

In addition, there is a lack of longitudinal studies that track students ' progress in language learning over time, making it difficult to assess the ongoing impact of social media and the impact of using

apps on speech skills development. In addition, much of the existing research focuses mainly on primary school students or the study of English as a Second Language (ESL), with limited attention to the special needs and experience of language learners at the university level. The Audience of this study includes teaching staff, language instructors and academic professionals involved in the integration of language education and technology at the university level. This audience includes people who are interested in learning English on social networks and mobile applications and understanding the impact on the communication skills of 3rd year university students. In addition, linguistics researchers and scientists specializing in language learning using technology are key stakeholders who can benefit from the concepts presented in this study. The purpose of this study is to study the influence of social networks and mobile applications on the development of English language skills of 3rd year students of the University. This study aims to understand the frequency and types of social media platforms and language learning applications that students use for the purpose of learning and communicating English. In addition, it aims to explore the relationship between patterns of use of social networks/ applications and the level of English proficiency of university students. Exploring the supposed benefits and challenges of using social media and apps to develop English, this study is intended to provide valuable information to educators, language instructors, and app developers to improve language learning pedagogy and technology integration in higher education.

Literature review

1)Ozer and Kılıç (2018) conducted a study that examined the impact of language learning using mobile devices on student academic performance, cognitive load, and perception of mobile learning tools. Their research provides valuable information on the effectiveness of integrating mobile technologies into language education.

The study revealed a positive correlation between the conditions of learning a language using mobile devices and students' academic performance in English. Using mobile learning tools, students demonstrated significant improvements in language proficiency, demonstrating the potential of technological approaches to improve learning outcomes.

In addition, Ozer and Kılıç (2018) studied the cognitive load of students when learning a language using mobile devices. Their results showed that the integration of mobile technologies into the language learning process can reduce cognitive load, thereby increasing the effectiveness of learning. In addition, the study examined students' perception of mobile learning tools in the context of language learning. It was found that students are generally positive about these tools, indicating that they are willing to use digital platforms to learn the language.

Drawing from the insights of Ozer and Kılıç's (2018) study, my research aims to explore the impact of social networks and applications on the development of English language skills among third-year university students. By building upon their findings and methodologies, we seek to contribute to the ongoing discourse on technology-mediated language education and its implications for student learning outcomes.

2) Yadav's (2021) study," Role of social media in English language learning to the adult learners," published in the International Journal of linguistics, literature and translation, helps to understand how social media platforms and apps influence adult learners ' English proficiency.

Facebook Instagram and LinkedIn use of social media is common in language learning environments due to their wide range and interactive capabilities. Yadav (2021) emphasizes the multifaceted role of social media in the development of various language skills, including listening, speaking, reading and writing. These platforms offer a rich set of resources.

One of the main conclusions reached by Yadav (2021) is the positive impact of social media on the development of English language skills among adult students. By exploring different content and

interacting with peers, students become familiar with different language contexts and cultural nuances, thus expanding their communicative competence and intercultural awareness.
However, recognizing the potential benefits of social media in language learning, Yadav (2021) also emphasizes the importance of addressing the potential problems and limitations associated with their use. These include issues related to the quality and authenticity of online content, digital literacy skills, privacy issues, and the need to develop effective pedagogical strategies to integrate social media into formal language learning.
Based on the results made by Yadav (2021), further research is needed to investigate the differentiated impact of different social media platforms and apps on different aspects of English learning, as well as the effectiveness of specific approaches and interventions in learning. Using the potential of social media for language education. In addition, longitudinal studies are needed to assess the long-term impact of social media use on language acquisition and student motivation.
The Yadav (2021) study aims to demonstrate the role of social media in adult students 'learning of English, their potential in improving language acquisition, developing intercultural ties, and promoting students' interpersonal relationships. Using the capabilities of social media platforms and apps, educators can create a dynamic and engaging learning environment that meets the diverse needs and preferences of students in the digital age.

3) Language acquisition is often perceived as a difficult aspect of language acquisition due to its interactive and spontaneous nature. Kuning (2020) talks about how various social media platforms such as Skype, Zoom, WhatsApp and VoiceThread facilitate real-time communication between students and teachers, providing a realistic communication experience and immediate feedback.
Social media platforms offer a wide range of multimedia resources such as podcasts, videos and audio recordings that serve as examples of pronunciation, intonation and fluency of speech. Kuning (2020) highlights the role of platforms such as Youtube, TikTok and Instagram in helping students to realistically perceive spoken language, including spoken language, idiomatic expressions and regional accents, thereby improving listening skills and promoting awareness of linguistic diversity.
In addition to direct communication and influencing spoken language, social media platforms promote collaborative learning and peer interaction. Kuning (2020) talks about how features such as discussion forums, group chats, and collaborative projects enable students to have meaningful dialogues, share experiences, and provide constructive feedback, contributing to the development of interpersonal communication skills in virtual learning communities.
Kuning (2020) also addresses issues related to social media integration, including digital etiquette, privacy issues, access to diverse learners, and the need for pedagogical support to optimize learning outcomes.
Kuning's study (2020) highlights the comprehensive use of social media to develop language learners' speech skills, highlighting their potential to provide real-world speech opportunities, promote collaborative learning, and enrich linguistic and cultural experiences. Using the accessibility of social media platforms, teachers can create engaging speech exercises that allow students to communicate confidently and effectively in specific situations.

4) Anwas, Sugiarti, Permatasari, Warsihna, Anas, Alhapip, ... & Rivalina (2020) conducted a study on the topic "Using social media to improve English proficiency", which contains valuable information on how social networks and applications affect the development of English language skills.
Facebook, Instagram and WhatsApp are often used in the context of language learning due to their interactive and widespread nature. Anwas, Sugiarti, Permatasari, Warsihna, Anas, Alhapip, ... & Rivalina (2020) identify various ways in which social networks can contribute to improving English

language proficiency, including opportunities for real communication, familiarization with a variety of linguistic information and access to resources for learning the language.
One of the main conclusions drawn by Anwas, Sugiarti, Permatasari, Warsihna, Anas, Alhapip, ... & Rivalina (2020) is the role of social networks in promoting language practice. Through interaction with online communities, students can communicate with native speakers and peers, participate in language exchange activities and receive immediate feedback on how they speak the language, thereby improving their speaking and writing skills.
Social media platforms also offer various multimedia resources such as videos, podcasts and online articles that you can use to improve your listening comprehension and reading. Anwas, Sugiarti, Permatasari, Warsihna, Anas, Alhapip, ... & Rivalina (2020) discuss how platforms such as YouTube, Ted Talks and online news sites offer students authentic language material relevant to their interests and preferences, making it easier for them to study offline.
Recognizing the potential benefits of social media for developing English language skills, Anwas, Sugiarti, Permatasari, Warsihna, Anas, Alhapip, ... & Rivalina (2020) also emphasize the need to solve certain problems and reflect. These include issues of digital literacy, Internet security, privacy, and the need for effective pedagogical guidance to teach students how to use social media to learn a language.
Further research is needed to explore the impact of various social media platforms and applications on various aspects of English language development.

5) Rahmawati, Syafei, Prasetiyanto (2023) are exploring the effectiveness of using the popular TikTok social media app to improve language skills in higher education institutions. His research focuses on how TikTok's short video format promotes real-life communication between students and the development of their creative abilities.
Tik Tok's unique capabilities allow students to participate in conversations by creating short videos and sharing them.
Their research shows that integrating TikTok into language education can enhance students' language abilities and motivation and contribute to creating an interesting and engaging learning environment in higher education institutions.
A study by Rahmawati, Syafei, Prasetiyanto (2023) shows the potential of TikTok as a valuable tool for improving conversational skills in higher education institutions and also in everyday life.

Research questions:

- How frequently do 3rd-year students use social media and apps?
- What types of social media platforms and apps are most commonly used by students in this age group?
- What is the relationship between social media/app usage and English language skills development among 3rd-year students?

Third-year university students who use social media and language learning apps to master English demonstrate a significantly higher level of English proficiency compared to those who do not use similar digital platforms. In addition, it is assumed that students who actively use social networks and language learning applications will increase their vocabulary, fluency in the language, interaction with English-language content and give a positive impression of their success in learning the language using self-assessment questionnaires...
The Research Objectives for this study is the influence of social networks and mobile applications on student's spoken language development.
- To investigate how the use of social media and apps influences the oral language skills development of 3rd-year students.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Methodology:

Social media platforms and applications have revolutionized communication and interaction by providing language learners with unique opportunities to interact with English-language content and native speakers around the world. In recent years, the integration of social media into the pedagogy of language learning has been gaining momentum, and teachers are realizing the potential of these digital tools to enhance students' linguistic competence (Stockwell, 2017). Nevertheless, the complex relationship between social media participation and language proficiency remains a subject of study, especially among third-year university students who have started learning the language.

For a qualitative study of this phenomenon, semi-structured interviews were conducted with a purposive sample of third-year university students.. The sample included people with different levels of linguistic knowledge and skills, which gave a rich idea of prospects and experience. Using a qualitative methodology, this study aims to identify all the nuances of the participants' experience in learning a language using digital technologies, paying special attention to the advantages and difficulties of participating in social networks. Semi-structured interviews are conducted with the selected participants to gather qualitative data. The interview protocol is designed to elicit in-depth responses regarding participants' experiences, perceptions, and practices related to the use of social networking platforms and applications for language learning purposes. The interviews are audio-recorded with participants' consent to ensure accuracy in data capture.

Data collection:

Interview:

1. Can you describe your typical daily use of social media platforms and mobile applications?

"Facebook, Instagram and Twitter, as well as a normal day that starts with checking notifications in applications such as the Facebook news feed," said our interviewee. He also actively communicates with his friends on WhatsApp and uses mobile apps to perform various tasks such as checking emails, using navigation apps such as Google Maps, and sometimes games.

2. How often do you engage in verbal communication with friends or peers outside of digital platforms?

Our interviewee noted that he often communicates with friends or colleagues outside of digital platforms. They often meet over coffee or lunch, talk on the phone, or participate in group discussions during classes or meetings.

3. Have you noticed any changes in your spoken language skills or communication abilities since you started using social media and mobile apps?

Our interviewee noticed that since the beginning of using social networks and mobile applications, he noticed changes in verbal and communicative abilities. He has started using informal language and abbreviations in digital conversations, but is still able to communicate effectively in formal situations.

4. Do you believe that using social media and apps has influenced your vocabulary or language proficiency? If so, how?

Our interviewee confirmed that the use of social networks and applications affected his vocabulary and language competence. He often comes across new words or phrases while browsing social media or using apps, and sometimes adds them to his speech and written speech.

5. Have you ever used language learning apps like Duolingo on your mobile device? If yes, what was your experience like?

Our interviewee confirmed that he was using language applications such as Duolingo on his mobile device. His experience with Duolingo was positive; it was convenient for him to learn languages on the go, and he found interactive exercises interesting and effective for memorizing words.

6. How do you balance your time between using digital devices and engaging in face-to-face interactions?

Our interviewee noted that sometimes it is difficult to find a balance between using digital devices and face-to-face communication. This requires efforts to limit screen time and prioritize face-to-face meetings, especially meaningful conversations or social events.

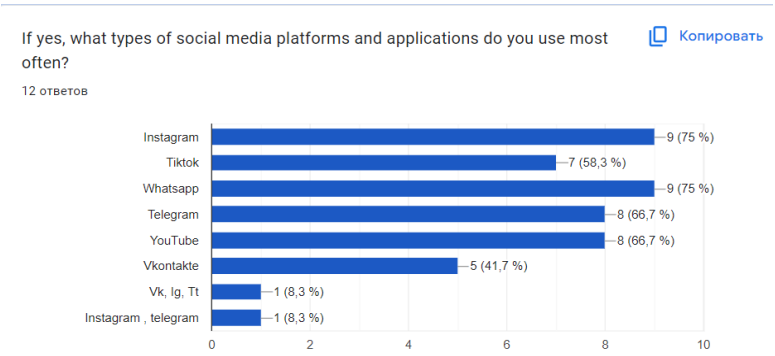
This interview contains valuable research data on the impact of social media and mobile apps on the development of language skills. Understanding these effects will help you develop effective learning and communication strategies in the digital age.

Survey:

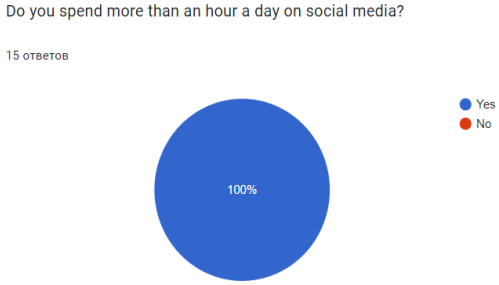
Questions	Yes %	No %
1. Do you use social media like Facebook or Instagram?	100	0
2. Do you spend more than an hour a day on social media?	100	0
3. Do you often use apps on your phone for games or chatting?	73.3	26.7
4. Have you tried any language learning apps on your phone?	100	0
5. Do you think using social media has helped you learn new words or phrases?	93.3	6.7
6. Have you noticed that you've learned new words from using apps on your phone?	100	0
7. Do you feel comfortable talking to your friends face-to-face?	100	
8. Do you think using social media has made it harder to talk to people in person?	66.7	33.3
9. Have you ever had trouble saying what you mean because of using social media or texting a lot?	60	40
10. Do you think using social media has made you better at expressing yourself?	60	40
11. Do you make time to hang out with friends in person?	86,7	13.3
12. Do you think your friends who use social media a lot have similar experiences with talking in person?	73.3	26.7
13. Do you think social media and apps are important for how people talk to each other today?	73.3	26.7
14. Do you think schools should teach more about talking face-to-face, not just online?	86,7	13.3
15. Would you like to learn more about how to talk confidently in person?	86,7	13.3

To study the impact of social networks and mobile applications on the development of English language skills, a survey was conducted among users of social networks and applications. The survey included 15 questions aimed at examining how often respondents use social media and apps, as well as their opinion on the impact of these tools on their language skills and communication in general. I conducted a survey among third-year students. The survey included questions such as:

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Analysis and results: Analyzing the responses of the respondents, we can draw the following conclusions: The majority of respondents actively use social networks and spend a significant amount of time on them every day. Many users note that social networks and apps have helped them learn new words and phrases in English. Despite this, some respondents indicated that frequent use of social networks hindered their ability to communicate personally and express their thoughts in real life. It was also noted that face-to-face communication skills are considered important, and many respondents expressed a desire for schools to pay more attention to the development of these skills. The survey showed that social networks and applications have a significant impact on the development of language skills, but can also have both positive and negative effects on personal communication skills. These findings highlight the importance of a balanced approach to the use of digital technologies for educational and personal purposes, as well as the need to integrate face-to-face communication skills training into educational programs.

Informed Consent: Prior to the interviews, participants are provided with a detailed explanation of the study's purpose, procedures, and potential risks and benefits. They are assured of confidentiality and anonymity, and informed of their right to withdraw from the study at any time without repercussion. Written informed consent is obtained from all participants, and they are given an opportunity to ask questions and seek clarification before consenting to participate.

Findings:

The findings of this study hold significant implications for educational practice, policy development, and technological design aimed at promoting language development among youth in the digital age. By identifying effective strategies for leveraging digital communication technologies to support oral language learning, educators can design more engaging and inclusive instructional approaches that harness the affordances of social media and apps. Likewise, policymakers can develop evidence-based guidelines and regulations to ensure the responsible use of digital technologies in educational settings, fostering a safe and conducive environment for language learning. Moreover, technology developers can use insights from this study to design innovative platforms and applications that facilitate language-rich interactions and promote linguistic diversity among users.

References:

Alwehaibi, H. O. (2015). The impact of using YouTube in EFL classroom on enhancing EFL students' content learning. *Journal of College Teaching & Learning (Online)*, 12(2), 121.

Azlan, N. A. B., Zakaria, S. B., & Yunus, M. M. (2019). Integrative task-based learning: Developing speaking skill and increase motivation via Instagram. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 9(1), 620-636.

Balbay, S., & Kilis, S. (2017). Students' perceptions of the use of a YouTube channel specifically designed for an academic speaking skills course. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 3(2), 235-251.

Chun, D. M., & Plass, J. L. (1996). Effects of multimedia annotations on vocabulary acquisition. *The Modern Language Journal*, 80(2), 183-198. Retrieved October 09, 2017, from http://www.jstor.org/stable/328635

Comi, S. L., Argentin, G., Gui, M., Origo, F., & Pagani, L. (2017). Is it the way they use it? Teachers, ICT and student achievement. *Economics of Education Review*, 56, 24-39.

Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Pearson Education, Inc.

Duffy, P. (2008). Engaging the YouTube Google-eyed generation: Strategies for using Web 2.0 in teaching and learning. *Electronic Journal of E-learning*, 6(2), 119-130.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (Vol. 7). New York: McGraw-Hill.

Ozer, O., & Kılıç, F. (2018). The effect of mobile-assisted language learning environment on EFL students' academic achievement, cognitive load and acceptance of mobile learning tools. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 14(7), 2915-2928.

Rustamov, I. T., & Mamaziyayev, Z. X. (2022). Development of speaking comprehension in teaching foreign language for professional purposes. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 12(2), 227-233.

Saugina, R. (2023). Students' perceptions on the use of Whatsapp in English speaking activities: A case study at SMP Negeri 04 Teluk Gelam. *Literal: English Teaching and Learning Journal*, 2(1), 53-61.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 372.881.111.1

THE IMPACT OF GAMIFICATION ON LANGUAGE LEARNING AND ENGAGEMENT IN EFL EDUCATION

Saduakassova Aiym Kambarkyzy,
Third year student of Astana International University
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract: This article explores the impact of gamification on language acquisition and engagement in English as a Foreign Language education. By incorporating game elements into non-game contexts, gamification boosts student motivation, cognitive processes, and language proficiency. Through an in-depth examination of research findings and implementation strategies, this study emphasizes the dynamic and immersive learning experiences enabled by gamified approaches.

Key words: Gamification, Language Acquisition, Engagement, EFL Education, Language Proficiency.

In recent years, the use of gamification has gained significant popularity in the field of English as a Foreign Language online education. This trend has been especially prominent following the COVID-19 pandemic, which highlighted the need for innovative approaches to enhance student engagement and motivation in online learning environments. Gamification involves integrating game elements like challenges, rewards, and points into non-game contexts, and it has become a transformative tool in EFL instruction.

The increasing prevalence of online education due to technological advancements and changing global circumstances has made gamification an important strategy for educators looking to optimize language learning experiences. The dynamic nature of gamification aligns well with the interactive digital landscape of online EFL courses by offering a fresh approach to captivating learners and fostering a positive educational atmosphere.

According to Wikipedia's definition, gamification in education is aimed at enriching systems by creating experiences similar to those encountered during gameplay.[1] The primary objective is to motivate and engage users through applying game-design elements and principles within non-game contexts. This comprehensive definition emphasizes the intentional nature of gamification within EFL teaching methods.

As educators navigate the challenges and opportunities of online language instruction, exploring gamification in EFL becomes essential. By incorporating game elements, educators can create immersive and interactive language learning experiences that improve linguistic proficiency while enhancing students' cultural understanding, communicative skills, and overall engagement in the language acquisition process. The integration of gamification in EFL online education represents a dynamic frontier that promises to redefine the landscape of language learning and teaching in the digital age.

A meta-analysis by Vogel, explored the overlap between computer gaming and interactive simulations in educational contexts, revealing numerous benefits associated with integrating gaming elements into learning environments. These included improved cognitive knowledge, enhanced skills application, and increased motivation to learn. Subjects exposed to interactive simulations or games consistently outperformed those engaged in traditional teaching methods,

especially when it came to interactive simulations. This research supports the idea that gamification not only enhances learner engagement but also contributes to cognitive skill development, presenting itself as a comprehensive approach to education.

Dicheva's study further expanded our understanding of gamification by focusing on its impact on student engagement and motivation. Their findings indicated significantly higher levels of both engagement and motivation among students immersed in gamified learning experiences compared to those using traditional instructional methods.This highlights the potential for gamification not only enhancing learning outcomes but also creating an environment conducive to sustained student interest and active participation in their own education journey.

These studies collectively emphasize the positive impact of gamification on various aspects of education.As educators navigate changes in the field of education , incorporating principles of gaminfication emerges as apromising way forward for creating dynamicand effectivelearning enviromments tailored towards modern learners'preferences nad needs.The evidence suggests that rather than just being atoolfor improving academic performance,gamificaiton can be a transfrmative force shaping the educational experience.

Gamified elements, like levels, points, and badges, act as external motivators that prompt students through rewards and recognition. Moreover, the sense of achievement, autonomy, and skill development within the game context fosters internal motivation among learners to create a comprehensive motivational environment for language learning.Successful instances of implementing gamification in EFL classes have demonstrated positive effects on student involvement and academic performance. These implementations have resulted in increased engagement, motivation, and enhanced English language skills particularly in speaking and writing.[4]Gamification in EFL classes boosts both internal and external motivation among learners. External motivators such as rewards and recognition combined with internal motivators like feelings of accomplishment contribute to a more engaging learning environment for students.

Gamified activities are crucial for helping students acquire vocabulary and grammar by providing interactive tasks that reduce cognitive overload. Integrating game elements into educational settings motivates students to participate actively, leading to improved attention and cognitive processes. This approach not only makes learning more enjoyable but also encourages a positive attitude towards making errors and provides immediate feedback for performance improvement.Through gamification, students interact with vocabulary and grammar in an exciting manner, sustaining their interest in the subject. Interactive and enjoyable tasks create a conducive learning environment that nurtures curiosity and meaningful experiences. Beyond reducing cognitive overload, this method strengthens students' cognitive processes, resulting in more effective language acquisition.[5]

Additionally, using game mechanisms enables personalized learning tailored to individual needs and preferences. Incorporating interactive tasks into gamified activities allows students to practice vocabulary and grammar while enhancing linguistic competence in an entertaining way. This fosters a positive outlook on language learning ultimately contributing to improved outcomes without overwhelming them cognitively.

Nowadays, popular platforms like Duolingo, Kahoot, and Quizlet offer interactive features to improve foreign language learning. These platforms provide game-based activities and tools to help teachers create an immersive learning environment for their students. For example, Duolingo uses badges, streaks, and leaderboards to promote collaboration and feedback. Meanwhile, Kahoot engages users through interactive quizzes while Quizlet offers gamified rewards to enhance vocabulary acquisition. Overall, these platforms play a role in establishing effective learning environments for EFL instruction.

Practical application is essential in online EFL instruction. Designing efficient educational activities for EFL learners involves integrating engagement and interaction as important elements.

By creating interactive activities that hold students' interest and including challenges, rewards, and feedback within the activities, educators can maintain sustained involvement and encourage students to actively interact with the learning material. This method results in enhanced retention and understanding. Relevance and context play a crucial role in the success of educational games for EFL students [6]. It is important that these games provide relevant contexts for language usage, allowing students to apply their language skills in real-world situations. By incorporating authentic language and everyday scenarios into the games, educators can enhance the meaningfulness of the learning experience and align it with students' language learning objectives. Incorporating diversity and advancement in educational games can address a wide range of learning styles and foster the development of skills. Educators can meet the needs of different students by providing a variety of game types that appeal to various preferences. Moreover, incorporating varying levels or progression within the games can engage students at differing proficiency levels, promoting ongoing learning and enhancement of language abilities.

However, Gamification in the educational setting presents challenges, such as the risk of students relying too heavily on game-oriented tasks for their learning. To address this concern, educators can integrate different teaching techniques and combine gamification with traditional methods. This approach creates a balanced learning environment that capitalizes on the benefits of both gamified and standard approaches, offering students a holistic learning experience.[7]

Implementing gamification presents another obstacle - the differing levels of student engagement. While some students may embrace gamified activities, others may not be as enthusiastic, resulting in uneven participation. To address this issue, educators can provide personalized challenges and rewards that cater to individual learning styles and preferences. By tailoring gamified tasks to accommodate diverse student needs, teachers can boost engagement and motivation among students, promoting a more inclusive and interactive classroom setting.

Technological constraints, such as limited device availability or internet access, may hinder effective implementation of gamification. In scenarios where technology poses a challenge, teachers should present non-digital gamification alternatives to enable all students to participate. By offering various forms of involvement, including offline activities, educators can cater to diverse technological resources and foster fair learning opportunities for every student.

In order to achieve a well-rounded and efficient implementation of gamification, educators should prioritize varying teaching approaches, customizing learning experiences, and encouraging digital proficiency. Integrating gamification with conventional teaching methods enables educators to establish a holistic learning setting that accommodates diverse learning styles. Tailoring gamified tasks according to each student's requirements cultivates a more immersive and accessible classroom environment. Moreover, cultivating digital literacy skills empowers students to navigate technological obstacles and fully utilize the advantages of gamification in education.

Gamification transforms the process of language learning by significantly enhancing engagement and motivation through a variety of interactive challenges, rewards, and real-world incentives. In the future, there is a strong focus on optimizing gamification in diverse learning environments to ensure more effective language acquisition outcomes. Future trends in gamification for language learning are aimed at refining methods for use in various educational environments. The focus is on pioneering new techniques to increase engagement and motivation, with the objective of transforming language education through the use of gamification. This will result in dynamic and immersive learning experiences that effectively improve students' language skills and fluency.

In summary, incorporating gamification into the teaching of English as a Second Language presents an encouraging method for improving student involvement, motivation, and language skills. Through the use of game elements to create captivating and interactive learning

experiences, educators can revolutionize language instruction. Embracing gamification not only transforms the learning atmosphere but also provides adaptable and efficient language acquisition strategies tailored to meet the preferences and requirements of contemporary learners.

List of references:

1. Gamification [Electronic resource]-access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/Gamification – Access date: 24.05.2024
2. Rincon-Flores, E. G., & Santos-Guevara, B. N.(2021).Gamification during Covid-19: Promoting active learning and motivation in higher education.Australasian Journal of Educational Technology, 37(5), 43-60.
3. Gamification in Education: A Systematic Mapping Study by Darina Dicheva, Christo Dichev, Gennady Agre and Galia Angelova Educational Technology & Society, 18 (3), 2015.
4. Huseinović L. (2023). The Effects of Gamification On Student Motivation And Achievement In Learning English As A Foreign Language In Higher Education. MAP Education and Humanities, 4, 10-36. doi: https://doi.org/10.53880/2744-2373.2023.4.10
5. Casanova-Mata, I. Enhancing English Acquisition: Effects of among us Game-Based Gamification on Language Competence, Motivation, Attention, and Attitude towards the English Subject. Educ. Sci. 2023, 13, 1094. https://doi.org/10.3390/ educsci13111094
6. Zhang S and Hasim Z (2023) Gamification in EFL/ESL instruction: A systematic review of empirical research. Front. Psychol. 13:1030790. doi: 10.3389/fpsyg.2022.1030790
7. Demirbilek, M., Talan, T., & Alzouebi, K. (2022). An examination of the factors and challenges to adopting gamification in English foreign language teaching. International Journal of Technology in Education (IJTE), 5(4), 654-668. https://doi.org/10.46328/ijte.358
8. Iryna SHYMANOVYCH, Oksana KHALABUZAR, POTENTIAL OF GAMIFICATION IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING: KEY BENEFITS AND FUTURE DIRECTIONS, DOI 10.31494/2412-9208-2023-1-3-401-409.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 372.881.111.1

HOW DO STUDENTS DEVELOP LEADERSHIP? THE ROLE OF EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN STUDENT DEVELOPMENT

YENSEBAYEVA NAZERKE ASYLKHANKYZY
Third-year student of the Astana International University
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Annotation: This article explores the significant role of extracurricular activities in fostering leadership skills among students. It highlights the transformative impact of participation in clubs, sports teams, and student government on individual development, using real-life examples to illustrate the benefits. The article emphasizes the importance of practical, experiential learning in cultivating essential leadership qualities such as communication, teamwork, and resilience. Furthermore, it discusses the implications of leadership development through extracurricular involvement for personal growth, academic success, and contribution to the community.

Key words: Extracurricular activities, Leadership skills, Student development, Teamwork, Communication, Resilience, Student engagement, Academic success, Community contribution, Experiential learning.

A nationwide poll by the National Center for Education Statistics (Nurhayati, Y. A. A. H. M. (2019)) indicates that 71% of students say that being involved in extracurricular activities has improved their leadership skills. This data emphasizes the significant influence extracurricular activities can have in helping students develop into capable leaders.

Consider a high school student who becomes involved in the debate club and eventually rises to positions of leadership. This student develops crucial leadership skills including communication, teamwork, and decision-making in addition to honing their public speaking and critical thinking abilities through organizing events, participating in debates, and coaching younger members. (Nurhayati, Y. A. A. H. M. (2019))

Students can find their leadership potential, develop their abilities, and acquire the skills needed to succeed in a dynamic and competitive world through extracurricular activities. Through experiential education, teamwork, and individual development, these events enable students to develop into self-assured, forward-thinking leaders capable of instigating transformations and contributing positively to their local communities.

Given these findings, it is clear that extracurricular activities significantly contribute to student development and school culture. This paper aims to examine the importance of extracurricular activities in promoting student growth, enriching school dynamics, and supporting a holistic educational approach. By investigating the effects of extracurricular activities on student behavior, academic performance, especially, leadership skills and overall well-being, we can better understand their transformative impact within the educational environment.

In the context of students, leadership skills are a variety of aptitudes that allow people to effectively mentor, influence, and uplift their peers. These abilities include the following: decision-making, problem-solving, empathy, effective communication, teamwork, and the ability to inspire others. Student leaders in the classroom exhibit accountability, initiative, and the capacity to plan, coordinate, and oversee a range of tasks or initiatives, promoting a supportive and fruitful school climate.

Students who possess leadership qualities also benefit from improved time management and self-organization abilities. Effective planning and task execution is a hallmark of a competent leader and is critical to the day-to-day operations of environment (Muhammad & Wahid, 2023). They gain experience overcoming obstacles, working together on group tasks, and developing into dependable role models for their peers.

Students' moral growth is positively impacted by leadership qualities as well. Fair and accountable leaders provide an excellent role model for others. Pupils gain knowledge about how to accept others' viewpoints, value variety, and speak up when they have constructive ideas (Olifiansyah et al., 2020). All of these help to create morally upright, resilient people who are equipped to handle life's obstacles in the future. Therefore, having leadership qualities is crucial for both personal growth and for fostering a happy, healthy learning environment in schools (Nashihin, 2017). Students are expected to become individuals who can positively impact not only their own neighborhoods but also the communities surrounding them by developing their leadership qualities.

According to Zekan et al. (2012), in order for leadership development to be successful, a successful leader must be able to direct those around them and focus on certain traits, abilities, behaviors, and activities. A competent group leader should be able to establish and keep a comfortable and supportive environment within the group.

Honesty, justice, vision, expressiveness, inspiration, support, dependability, the ability to learn from mistakes, respect for others' opinions, administrative prowess, and great communication skills are further traits of an effective leader. In the meanwhile, many scholars have identified additional traits of a leader, such as bravery, aptitude, intelligence, self-assurance, public speaking ability, interpersonal skills, communication skills, reliability, capacity to motivate people, and entrepreneurial prowess. According to Zekan et al. (2012), a great leader must possess the following qualities: fairness, unselfishness, boldness, dedication, strong desire, decisiveness, argumentativeness, knowledge, truthfulness, passion, and the capacity to make judgments and act swiftly. All of these qualities are crucial for a leader to possess as, in the eyes of the general public, a leader's personality traits have the most influence. (Posner & Kouzes (1993)).

Students can develop critical leadership qualities through extracurricular activities by giving them opportunity to take initiative and assume responsibility. By taking on different positions like team captain, club president, or event organizer, these activities give students a platform to assume accountability and make decisions that affect the group. Through project leadership, event planning, and team management in extracurricular environments, students acquire the skills necessary to overcome obstacles, practice independence, and show initiative in practical situations. This practical experience helps students create a strong foundation for their leadership development by empowering them to proactively drive change, innovate solutions, and lead by example. It also fosters a feeling of ownership and accountability.

Encouraging pupils to participate in extracurricular groups and teams is essential for improving their communication abilities. Students have many opportunities to practice their verbal, nonverbal, and interpersonal communication skills through participating in group discussions, working together on projects, and dealing with diverse team members. Students who communicate effectively develop their ability to express themselves clearly, listen intently, work through disagreements, and persuade others of their points of view. (Esa, A., Abd Mutallib, S. S., & Azman, N. N. N. (2015)).

Furthermore, in order to assign duties, organize activities, and maintain effective teamwork, members of clubs and teams must communicate in a clear and succinct manner. Pupils learn how to communicate effectively with a variety of audiences, express themselves with confidence, and build strong bonds with their peers. Through these experiences, students not only improve their communication skills but also acquire the vital ability of effective communication, which is a prerequisite for successful leadership in a variety of contexts.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Student Government and Leadership Clubs stand out as prominent avenues that specifically target leadership development among students. By actively participating in student government roles such as class president, vice president, or treasurer, students are thrust into positions of authority where they must make decisions, represent their peers, and advocate for change within the school community. These roles provide practical experience in governance, conflict resolution, and decision-making, nurturing essential leadership qualities such as accountability, diplomacy, and strategic thinking.

Similarly, leadership clubs offer a structured environment where students can engage in workshops, seminars, and projects designed to cultivate leadership skills. Through mentorship programs, leadership training sessions, and collaborative initiatives, students in these clubs learn about effective communication, team dynamics, goal setting, and problem-solving strategies. By immersing themselves in these experiential learning opportunities, students acquire the tools and techniques necessary to lead with confidence, empathy, and vision, preparing them for future leadership roles in academia, career, and community settings.

When students participate in ECAs, their affiliation with their institution develops, and when they don't, there may be a detachment or a weakening of their identity with their mother (Ruth, 2005). ODL students may experience feelings of loneliness due to a lack of interaction. The connection between student success and a feeling of belonging to the school is absent from earlier research on online learning. The experience of fulfillment and pleasure and the sense of connection were found to be strongly correlated by Krauth and Carbajal (1999). With student services and ECAs, the relationship between the school and the student can be strengthened. It may be the best strategy for maximizing participant sociability, interest, sense of accomplishment, and involvement while raising student engagement.

Participating in a sports team provides a unique opportunity to develop leadership skills through teamwork, discipline, and resilience. In a sports environment, individuals learn to collaborate with teammates towards a common goal, enhancing essential teamwork abilities such as communication, cooperation, and trust. (Munir, S., & Zaheer, M. (2021)) By working together to strategize, execute plays, and support one another on the field or court, athletes gain a profound appreciation for the importance of collective effort and shared success, which are crucial elements of effective leadership.

Additionally, sports participation instills discipline and resilience as individuals face challenges, setbacks, and rigorous training schedules. Athletes come to understand the significance of perseverance, self-motivation, and goal-setting—qualities that are vital for effective leadership. By pushing their physical and mental boundaries, athletes develop a strong work ethic, mental toughness, and the ability to recover from failures, all of which are essential traits for successful leaders in any area.

Initially, Sarah Thompson, a high school junior, struggled with public speaking and lacked confidence in her leadership abilities. Extracurricular Involvement: Sarah became a member of the Debate Club, eventually rising to the position of Debate Team Captain. She also engaged in Model United Nations and volunteered for various community service projects.

Through her active participation in these extracurricular activities, Sarah significantly enhanced her communication skills, critical thinking abilities, and developed a proactive leadership style. She organized debate workshops, led team strategy sessions, and represented her school at regional competitions.

Sarah's transformation became evident as she won multiple debate tournaments, received awards for her public speaking abilities, and was elected Student Council President. Her journey highlights how involvement in extracurricular activities can lead to substantial leadership growth in students.

Students in leadership positions in extracurricular organizations must strike a balance between their leadership and academic obligations. Students get efficient time management skills from this experience, which is essential for academic achievement.

Organizing events, presenting ideas, and interacting with team members are common tasks for leaders. Students' communication skills, which are crucial for academic presentations and teamwork, might be strengthened by these experiences. (Munir, S., & Zaheer, M. (2021))

Having the ability to think critically and solve problems is essential for group or project leadership. Pupils who gain these abilities via leadership positions are more prepared to succeed academically, particularly in difficult classes or assignments. Candidates with leadership experience are highly valued by employers since it shows that they can take the initiative, inspire people, and make decisions.

The significant role of extracurricular activities in fostering leadership skills among students cannot be overstated. These activities provide practical, real-world experiences that enable students to develop essential leadership qualities such as communication, teamwork, decision-making, and resilience. Through involvement in various clubs, sports teams, and student government, students not only enhance their personal and academic growth but also prepare themselves for future professional and community roles.

Sarah Thompson's journey is a prime example of how extracurricular involvement can transform a student into a capable leader. Her progression from a shy, unsure junior to a confident and effective student council president illustrates the profound impact that these activities can have on individual development.

Furthermore, leadership skills gained through extracurricular activities contribute to a positive school culture, promoting a sense of belonging and engagement among students. These experiences help students become well-rounded individuals who are equipped to face life's challenges and contribute positively to their communities.

In conclusion, encouraging students to participate in extracurricular activities is crucial for their holistic development. Schools should recognize the importance of these activities and provide ample opportunities for students to engage in them, thereby nurturing the next generation of leaders who are confident, capable, and ready to make a difference in the world.

List of references:

1. Nurhayati, Y. A. A. H. M. (2019). The Role of extracurricular activities and the Development of College Culture in Establishment of Student’s Superior Behavior. behaviour, 1, H2.
2. Esa, A., Abd Mutallib, S. S., & Azman, N. N. N. (2015). Do Extra-Curricular Activities Effect Student Leadership in Institutions: Sport?. Asian Social Science, 11(16), 294.
3. Zekan, S. B., Peronja, I., & Russo, A. (2012). Linking theory with practice: Students perceptions of leaders and leadership characteristics. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 41, 237-242.
4. Munir, S., & Zaheer, M. (2021). The role of extra-curricular activities in increasing student engagement. Asian Association of Open Universities Journal, 16(3), 241-254.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

HOW ONLINE LEARNING HAS CHANGED THE ACCESSIBILITY OF SCHOOL EDUCATION

Исаева Самал Бақытқызы
Международный Университет Астана, студентка 3-го курса бакалавриата
Астана, Казахстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract: This article explores the transformative impact of online education on socio-economic prospects, community development, and global connections. It highlights the benefits of online learning, such as flexibility, personalized learning paths, and inclusivity for diverse learners. The challenges of digital access disparities, lack of devices, and adapting to virtual teaching methods are also discussed. Additionally, the article emphasizes the importance of global connections and cultural exchanges facilitated by online learning platforms.

Key words: Online education, personalized learning, inclusivity, socio-economic development, digital access, challenges.

In recent years, online learning has revolutionized the accessibility of school education. The COVID-19 pandemic has accelerated the adoption of online learning worldwide. Schools have transitioned to online methods to ensure education continuity during lockdowns and closures. This shift has highlighted the importance of technological readiness, instructional strategy adjustments, and collaboration among educators, parents, and policymakers to support effective online learning implementation. It has provided opportunities for students to continue learning remotely, overcoming physical barriers to education. The move to online methods has increased the flexibility and inclusivity of education, reaching a wider audience and improving access to learning resources. Traditional education faces accessibility challenges due to physical limitations and geographical constraints. Students in remote areas may struggle to access quality education due to the lack of schools or resources, as well as mobility issues, transportation costs, and limited infrastructure that can hinder equal access to education in traditional settings. Additionally, socioeconomic factors such as income levels and household dynamics also play a significant role in determining an individual's ability to access education.[1] However, online learning breaks down these barriers by allowing students to access education from anywhere with an internet connection. Through online learning, students can access educational content, interact with teachers and peers, and submit assignments or take assessments without the need of physical presence.Online learning offers students flexibility and autonomy, allowing them to balance their personal and professional lives while advancing their academic pursuits. The adoption of advanced digital tools, such as interactive simulations and virtual reality experiences, along with sophisticated learning management systems enhances the online learning experience by engaging students in innovative ways. Students who are intrinsically motivated seek out autonomous online learning environments that cater to diverse learning styles and preferences, emphasizing the significance of student attitudes towards online education for a successful educational journey. It has provided students with opportunities to access educational materials, connect with teachers and fellow students, engage in interactive learning activities regardless of their location or physical abilities.

Online education provides the flexibility to access learning resources and finish tasks at a convenient time, making it possible for students to manage their studies alongside work, family, or other commitments. For instance, a parent with a job can handle family responsibilities during the day and study in the evenings after children are asleep. Furthermore, individuals working full-time can pursue further education by organizing coursework around their employment schedule, highlighting how online learning is practical and adaptable for diverse schedules and obligations.[2] Moreover, this level of flexibility enables people to explore topics they are interested in more deeply, revisit difficult concepts as necessary, and progress through material that comes easily to them at a faster pace. For example, a student with a strong passion for a specific subject can spend extra time delving into advanced resources or conducting additional research beyond the regular curriculum. This demonstrates how online learning allows learners to customize their educational experience according to their individual learning styles and interests.Online learning has effectively removed geographical obstacles by using information and communication technologies to provide high-quality educational content to students in remote areas. Virtual classrooms and online platforms now give individuals from isolated regions access to a wide variety of educational programs and courses that were previously out of reach due to distance. This transformation has made education more inclusive, allowing remote students to engage with academic resources and expertise from institutions around the world, thereby broadening educational opportunities beyond traditional boundaries.[3]The impact of online education on rural and underserved communities is significant, offering transformative benefits that go beyond academic success. By providing access to quality education, online learning empowers individuals in these communities with the knowledge and skills needed to improve their socio-economic prospects. This can lead to better job opportunities, higher earning potential, and overall community development. Furthermore, online education can drive economic growth in rural areas by equipping residents with the expertise required for participation in emerging industries and sectors dependent on digital literacy and specialized skills—thereby promoting innovation and sustainable development.Online learning has also contributed to creating a more inclusive learning environment[4]. Online platforms are increasingly integrating features to accommodate different learning styles and requirements, including those of individuals with disabilities. These platforms provide closed captioning for videos to support people with hearing impairments, ensuring that the content is accessible. Moreover, they include screen readers to assist visually impaired users in navigating text-based material, improving their learning experience.Additionally, adaptive learning technologies are used by online platforms to customize the learning process for each student. These technologies modify the content and speed of instruction based on individual progress and performance, addressing a variety of learning styles. By offering personalized learning paths, these adaptive technologies increase engagement and understanding, making online education more inclusive and effective for all learners.[5]Online education acts as a driving force for international connections and cooperation among students from various backgrounds. Using virtual platforms, learners from different countries can take part in cross-cultural exchanges, share perspectives, and collaborate on tasks. This nurtures a sense of global belonging as participants engage in online classrooms, discussion forums, and virtual communities that break down geographical barriers while promoting worldwide collaboration.[6]The profound cultural and social advantages of these exchanges are evident. By bringing together students from diverse backgrounds, online learning initiatives facilitate cross-cultural educational experiences. Exposure to varied cultures, viewpoints, and learning methods enhances the academic journey by fostering creativity, innovation,and empathy. These interactions not only broaden students' perspectives but also enhance their understanding of global issues,making strides toward building a more inclusive and interconnected society.However, the emergence of online learning has been greatly accelerated by the global

pandemic. This led to a rapid adoption of digital tools and platforms in higher education. Educators and institutions have humorously embraced 'Zoom fails' as they navigate the challenges of online teaching for the first time. This shift to online delivery has not only highlighted the interconnectedness of different formats but also underlined the pressing need to support a culture that values and actively supports online learning within higher education institutions.[7]The challenges of online learning include the digital divide issues, where almost 60% of children lack access to online learning opportunities due to the lack of gadgets, sharing of devices with siblings, limited knowledge in using various applications, and unreliable internet connectivity.[8] This hinders their ability to engage effectively in virtual classrooms and impacts their learning experience significantly.Critics have expressed concerns about the standard of online education in comparison to traditional methods. They emphasize issues such as the absence of practical experiences, reduced opportunities for social interaction, and obstacles in maintaining effective communication between educators and students. The transition to virtual classrooms has brought about difficulties in providing prompt feedback, involving students in meaningful discussions, and promoting creativity and critical thinking abilities. Additionally, there are challenges related to hands-on learning activities that are integral for certain fields of study.Economic circumstances further compound the hurdles of online education by widening the gap between affluent and disadvantaged individuals. Families without means struggle to afford mobile devices or lack proficiency with digital tools necessary for successful online learning. Moreover, the shift to digital education has also affected teachers and parents who encounter similar obstacles when adjusting to new teaching approaches required in a virtual classroom setting. This transition requires not only technological adaptation but also changes in pedagogical methods and support systems available at home.Institutions and teaching staff, in collaboration with educational technology experts, need to invest time and resources into developing the necessary expertise and tools to ensure that students not only receive a satisfactory online learning experience but also have access to comprehensive support. Understanding the unique requirements of online education delivery is crucial for successful implementation. Cultivating positive experiences for students within online learning environments is essential to improve their attitudes towards online learning and enhance engagement levels across various disciplines.

In conclusion, online education has revolutionized learning by providing flexibility, personalized learning paths, and inclusivity for diverse learners. Despite challenges such as digital access disparities and adapting to virtual teaching methods, the transformative impact on socio-economic prospects and global connections is evident. Embracing online education can lead to improved access to education, enhanced skills development, and increased collaboration across borders, ultimately shaping a more interconnected and inclusive society.

Список литературы:

1. Rusi Rusmiati Aliyyah, Reza Rachmadtullah, Achmad Samsudin, Ernawulan Syaodih,Muhammad Nurtanto, Anna Riana Suryanti Tambunan,The Perceptions of Primary School Teachers of Online Learning during the COVID-19 Pandemic Period: A Case Study in Indonesia Rasmitadila, Journal of Ethnic and Cultural Studies 2020, Vol. 7, No. 2, 90-109
2.Claude Müller , Thoralf Mildenberger Zurich, Facilitating flexible learning by replacing classroom time with an online learning environment: A systematic review of blended learning in higher education, Educational Research Review 34 (2021) 100394
3.Heng Luo, Anthony C. Robinson, Effect of Geographic Distance on Distance Education: An Empirical Study
4.Xin-Bao Xie, Keng Siau, Fiona Fui-Hoon Nah, COVID-19 pandemic – online education in the new normal and the next normal, 2020

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

5.Shaping the Futures of Learning in the Digital Age Humanizing Online Teaching to Equitize Higher Education Michelle Pacansky-Brock, Foothill-DeAnza Community College District Michael Smedshammer, Modesto Junior College Kim Vincent-Layton, Humboldt State University, Current Issues in Education, 2020
6.Sheriffdeen Olayinka Kayode, Godwin Oluwafemi Olaoye, Examining the effects of worldwide developments, such as the emergence of online learning and the growing emphasis on global cooperation, November 2023,Journal of International Relations and Development
7.Students' motivation and engagement in higher education: the importance of attitude to online learning Justine Ferrer1 · Allison Ringer2 · Kerrie Saville1 · Melissa A Parris1 · Kia Kashi1, Higher Education (2022) 83:317–338
8.Challenges To Online Education: A Review Dr. Chanchal Sachdeva Suri, Journal of Contemporary Issues in Business and Government Vol. 27, No. 1, 2021

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Формирование навыков аргументации на основе критического мышления

Жузтаева Гульжан Асиловна, Каршалова Жанар Амангельдиновна,
учителя русского языка и литературы Назарбаев Интеллектуальной школы
физико-математического направления
г. Шымкент, Казахстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация

Развитие навыков аргументативного письма – это длительный процесс, требующий постоянной практики. Используя методы и приемы, описанные в этой статье, вы сможете улучшить свое умение аргументировать и писать более убедительные тексты.

Ключевые слова: навыки аргументации, коммуникативные задачи, монологические высказывания, критическое мышление, мозговой штурм, методы обучения, ментальные карты, ассоциативный ряд, приемы обучения.

Annotation

So, if you're ready to take your writing to the next level and craft arguments that truly resonate, delve into the methods and techniques explained in this article. By putting them into practice, you'll be well on your way to writing more persuasive and impactful texts.

Key words: argumentation skills, communication tasks, monologue statements, critical thinking, brainstorming, teaching methods, mind maps, association row, teaching techniques

Образование и наука -
главный ключ к успеху...
К.-Ж.Токаев

Умение аргументировать свою позицию – это важный навык в современном мире, который позволит каждому человеку добиваться успеха в учебе, работе и личной жизни. В казахских классах учителя русского языка и литературы играют ключевую роль в развитии у учеников навыков аргументации. Умение не только ясно и грамотно выражать свои мысли, но и убедительно отстаивать свою точку зрения в устной и письменной форме – это жизненно важный навык для каждого ученика. Владение аргументацией станет ключевым фактором успеха на внешнем суммативном оценивании, а также на суммативном оценивании за четверть и раздел, где от учеников потребуется написать эссе, в том числе обосновывая свою позицию с опорой на знания, опыт и логику. Развитие этих компетенций – это не просто учебная задача, а инвестиция в будущее учеников. Умение аргументировать свою точку зрения – это ценный навык, который пригодится им не только в учебе, но и во всех сферах жизни. Анализ письменных работ учащихся, к сожалению, выявляет ряд проблем с аргументацией собственного мнения. Шаблонное начало, неполнота доказательств, неудачные выводы и отсутствие словесных формул – все это мешает школьникам эффективно решать коммуникативные задачи: писать монологические высказывания, давать полные ответы и излагать мысли логично. Часто старшеклассники отмечают трудности с подбором аргументов при подготовке к СО.

Аргументация –это приведение доводов, цель которых – убедить аудиторию в истинности тезиса, гипотезы или утверждения. Это инструмент, который помогает:

- ✓ Убедить людей в своей правоте.
- ✓ Побудить к размышлениям или действиям.
- ✓ Сделать свои идеи более понятными и привлекательными.

На уроках русского языка, одного из предметов языкового цикла, где оценивается 4 навыка – слушание, чтение, письмо и говорение, – особая роль отводится именно навыку письма. Ведь письмо – это не просто умение грамотно излагать свои мысли на бумаге, но и сложный навык, требующий от учеников умения создавать различные письменные тексты. Формирование этого навыка требует комплексного подхода, направленного на развитие всех его аспектов. Для решения проблемы развития у учащихся навыков письма на уроке необходимо использовать методы критического мышления.

Методы критического мышления – это набор инструментов, помогающих решать проблемы, с которыми сталкиваются ученики при написании творческих работ. В эпоху, где доминируют фейковые новости и дезинформация, обучение молодых людей **навыкам** критического и творческого мышления становится **необходимым** для принятия **взвешенных** решений и **эффективного** решения проблем. Хотя точные определения критического и творческого мышления могут немного отличаться, большинство экспертов сходятся во мнении, что они предполагают **независимое, рациональное** суждение и **активный** подход к обучению. Развитие этих навыков у учащихся позволяет им **тщательно анализировать** информацию, например, оценивать новости об изменении климата или слухи в социальных сетях, и **приходить к обоснованным** выводам. Для учащихся важно **не только** следовать установленным шаблонам, но и **развивать** свои **врожденные** творческие способности. Это предполагает **нестандартное** мышление и поиск **инновационных** решений. К **ключевым** навыкам критического и творческого мышления относятся **анализ**, **мозговой штурм**, **нестандартное мышление**, **интерпретация** и **решение проблем**. Учащимся необходимо подходить к решению задач с **любопытством**, **готовностью к риску** и **структурированным** подходом. Применение критического мышления при принятии решений не исчерпывается усвоением знаний. Например, оно помогает оценивать информацию, анализировать различные точки зрения и делать обоснованные выводы. Они **готовят** молодые умы к **решению** глобальных проблем, **от управления ресурсами до технологических достижений. Как оценить навыки критического мышления у учащихся?** Существуют **проверенные** тесты, такие как Калифорнийский тест на оценку критического мышления и Оценка критического мышления Уотсона Глейзера, которые **измеряют** способности к **критическому** и **творческому** мышлению. **В основе творчества лежит процесс создания чего-то оригинального.** Это может быть красочный арт-проект, инновационная школьная презентация или даже свежий взгляд на историческое событие. **Развитие творческого мышления в юных умах позволяет им мыслить нешаблонно, побуждая их подходить к проблемам и вопросам с разных сторон, которые могут быть не сразу очевидны. Некоторым ученикам легко генерировать идеи, они постоянно задают вопросы и предлагают инновационные решения.** Другим же **требуется поддержка и подходящая среда**, чтобы раскрыть свой творческий потенциал. **Представим, что ученик не может самостоятельно найти ответ на вопрос.** Вместо того, чтобы полагаться исключительно на традиционные методы, ему можно предложить **изучить различные подходы** или даже **обсудить вопрос со сверстниками**, чтобы получить свежий взгляд. **Сегодня учителя на уроке могут организовывать структурированные творческие занятия. Существует множество инструментов, которые могут помочь разжечь творческий потенциал учащихся.** Ментальные карты могут помочь ученику структурировать эссе или проект, сеансы мозгового штурма могут привести к динамичным групповым проектам, а ролевые игры могут улучшить понимание литературы или исторических событий. **Некоторые эти нетрадиционные методы могут удивить, но их**

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

эффективность в развитии творческих способностей очевидна. Поэтому учителя русского языка на этапе подготовки и написания письменной работы могут использовать различные приемы:

Для систематизации и анализа информации:

Прием «Послушать – сговориться – обсудить». Использование данного приема позволяет ученикам с любым уровнем подготовки активно участвовать в обсуждении вопроса и эффективно усваивать знания.

Прием "Ассоциативный ряд": Для начала работы над темой или изучением конкретного понятия урока, ученикам предлагается составить ассоциативный ряд, выписав в столбик слова, которые у них с ним связаны. В качестве первого шага к изучению темы "Времена года" ученикам предлагается выполнить упражнение "Ассоциативный ряд": записать в столбик слова, которые у них ассоциируются с этой темой. Если ассоциативный ряд отражает основные аспекты темы (например, весна, лето, осень, зима, природа, изменения погоды), ученикам можно дать задание составить определение темы, используя записанные слова.

Прием "Идеал": Благодаря этой стратегии учащиеся развивают навыки определения проблем и выбора наиболее эффективных решений из множества вариантов. Например, при изучении темы "Цифровое неравенство" ученики могут использовать этот метод для решения проблемы: " Как цифровое неравенство влияет на различные аспекты жизни людей (образование, здравоохранение, экономика)?".

Стратегии работы с вопросами "Ромашка Блума": формулирование разных типов вопросов (почему, как, кто, что, где, когда) для более глубокого понимания темы.

Для формулирования и решения проблем:

Стратегия "Толстый и тонкий вопрос": Стратегия способствует развитию навыков формулирования вопросов и соотнесения понятий. Например, на уроке "Интернет и его влияние на подростков" можно предложить учащимся задать толстый и тонкий вопрос. Толстый вопрос: Каким образом интернет влияет на различные аспекты жизни подростков (образование, общение, здоровье, психическое развитие)? Тонкий вопрос: Как использование социальных сетей влияет на самооценку подростков?

"Двойное кольцо Сократа": эта стратегия позволяет активно вовлечь всех учащихся в обсуждение темы, генерировать множество идей и фиксировать все варианты ответов. В ходе игры участники делятся на два круга: внутренний и внешний. В центре размещается семь стульев, шесть из которых занимают участники внутреннего круга, а седьмой остается свободным. Право голоса имеют только те, кто находится во внутреннем круге. Если у кого-то из внешнего круга возникает желание высказаться, он занимает свободный стул, а один из участников внутреннего круга должен уступить ему место. Учитель и участники внешнего круга фиксируют все идеи и ответы, которые звучат во время обсуждения. В качестве примера рассмотрим изучение темы «Экотуризм в Казахстане». Можно задать следующие вопросы: Какие факторы могут способствовать развитию экотуризма в Казахстане? Какие препятствия необходимо преодолеть?

Для работы с понятиями:

Прием "Кластер": Кластер - это метод обучения, который позволяет ученикам мыслить нестандартно и исследовать темы, используя свои знания и представления. Он может быть составлен индивидуально, в группах или всем классом. Например, при изучении темы "Хобби современных подростков" ученики могут создать кластер, в котором будут перечислены виды хобби, их особенности и другие интересные факты. Такой подход к обучению помогает ученикам лучше запоминать информацию, развивает их творческие способности и навыки работы в команде.

"Корзина идей" - это техника, которую можно использовать на этапе "вызова" урока. На этом этапе происходит актуализация знаний учащихся по теме. Цель "Корзины идей" - стимулировать учащихся к размышлению о том, что они знают или думают о теме. Это помогает:

- ✓ Обобщить имеющийся у учеников опыт.
- ✓ Подготовить их к восприятию нового материала.
- ✓ Сделать урок более интерактивным и интересным.

На этапе "вызова" урока по теме "Экотуризм" учитель может предложить ученикам использовать "Корзину идей". Учащиеся могут записать на доске или листочках бумаги все, что они знают о экотуризме:

- ✓ Что такое экотуризм?
- ✓ В чем отличие экотуризма от других видов туризма?
- ✓ Чем привлекает экотуризм в Казахстане?
- ✓ Какие новые возможности может предложить экотуризм?

Затем учитель может обсудить с классом записанные идеи. Это поможет учащимся вспомнить имеющиеся знания о теме и подготовит их к изучению нового материала.

Для построения аргументированного высказывания:

Стратегия "Дебаты" - это игровой метод, который помогает развить навыки критического мышления, аргументации, адаптивности и толерантности. Участвуя в дебатах, ученики:
учатся анализировать информацию и формулировать аргументы;
развивают навыки убеждения и ораторского искусства;
тренируют свою способность быстро реагировать в нестандартных ситуациях;
учатся уважать мнение других людей, даже если оно отличается от их собственного.
Ученики могут дебатировать по различным темам, например,

- ✓ Что лучше: читать книги или смотреть фильмы?
- ✓ Является ли Интернет благом для общества?
- ✓ Какую книгу можно назвать величайшей книгой всех времен?

Дебаты - это не только интересный, но и полезный способ обучения. Они помогают ученикам развить важные навыки, которые пригодятся им в жизни.

Для интерпретации, творческой переработки информации и рефлексии:

Синквейн: создание стихотворения из пяти строк, характеризующего тему.
Эссе и другие приемы рефлексивного письма: анализ своих мыслей и чувств по отношению к теме.
Также можно использовать стратегию РАФТ, с помощью которой учащиеся могут создавать письменные работы по выбранной теме в разных жанрах и на разные темы. После выполнения задания учащиеся в малых группах делятся своими работами, выбирают те, которые им больше всего понравились, и зачитывают их вслух. Например, учитель может использовать метод РАФТ, чтобы дать учащимся задание написать тексты по теме "Ресурсы Мирового океана". Учащиеся могут выбрать один из жанров:

- ✓ Стихотворение
- ✓ Рассказ
- ✓ Письмо
- ✓ Статья в газету

После того как учащиеся напишут свои работы, они поделятся ими в малых группах, выберут лучшие работы и зачитают их вслух. Метод РАФТ - это интересный и эффективный способ помочь учащимся развить свои навыки письма. Он также помогает учащимся мыслить творчески и выражать свои идеи по-разному.

Использование этих методов поможет ученикам не только написать качественную творческую работу, но и развить навыки критического мышления, которые

пригодятся им в учебе и жизни. **Современному ученику необходимо не просто усваивать информацию, но и осознавать методы и подходы к своей работе.** Он должен уметь выбирать наиболее эффективные способы обучения, понимать его цели и направлять каждое свое действие на осмысление пройденного пути. **В таком подходе обучение становится самостоятельным и саморегулируемым. Ученик 21 века, освоив эти навыки, способен самостоятельно решать задачи и "совершать разные великие, малые и средние дела".**

Список литературы:

1. https://critical-thinking.ru/test/
2. https://infolesson.kz/material.html?mid=70058
3. https://nsportal.ru/shkola/russkiy-yazyk/library/2016/09/27/strategiya-voprosov-na-urokah-russkogo-yazyka-i-literatury
4. https://ir-mm.ru/skhema-sinkvejna/

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

LEARNING ENGLISH THROUGH MOVIES

Кылыч кызы Айдана
Международный университет Астана, AIU, студент 3 курс
Астана, Казакстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract:
The purpose of this study was to influence film watching to improve the ability to understand speech in English. Research objectives. Explore the role of subtitles and other visual support in the process of watching movies to improve speech skills. Analyse the impact of watching movies with different emphasis on students' ability to distinguish these accents and understand them. Research included quantitative data analysis, collected through surveys, and qualitative analysis, conducted based on semi-structured interview. Results showed that more than 40% of participants often face difficulties in understanding the accents of actors when watching English-language films and understanding different accents makes them more confident. Finally, the use of English films as a learning tool has proven to be effective in improving the listening skills and motivation of students.
Key words: English movies, listening skills, teaching English through movies, subtitles

Introduction

English today is used almost everywhere and is one of the main languages of business communication in the world. Knowledge of English opens access to a diverse source of information. Due to the availability of a variety of digital technologies today, there are various methods of learning languages. Among the ways to effectively learn English is now gaining popularity watching movies. Movies are an alternative and innovative method in the study of languages. There are many different genres of movies, which correspond to the interests and language level of their students. Using movies on English lessons will inspire students and enhance engagement improving their skills. Watching movies with subtitles helps improve reading and listening skills, understand the pronunciation, intonation and rhythm of actors, Teachers can develop pedagogical skills and techniques using an English movie to help achieve students in language learning, especially in listening skills. (Siradjuddin, S. 2024). Despite the popularity of films as a tool for learning English, the question of the impact of films on listening in English language learning remains insufficiently understood._According to Fernando, F., Tandyono, W., & Taslim, Y. (2023) - A Listening is the most fundamental skill in language learning, and it is essential for students to develop their listening skills to become proficient in a foreign language. Research shows that active listening to dialogue and monologue in films helps to develop sound distinguishing skills, improves understanding of spoken English and helps to adapt to a variety of accents and intonations. Pamungkas, I. B. A., & Adi, S. S. (2020). say that Watching movies in the classroom is not only enjoyable for students, but it gives benefits in language skill for the students, it also get the students to be acquainted with diverse cultures and learning about diverse perceptions to certain phenomena. But we still need more data on the impact of watching movies on improving speech skills. Therefore, the purpose of this study is to study the impact of watching movies on improving the ability to understand speech in English. What impact does watching movies in English have on students' ability to distinguish sounds and understand spoken language? What are the most effective methods for watching movies with subtitles, no subtitles, with pauses to improve your language skills? Determine the optimum level of complexity of films and suitable genres to achieve the maximum effect in the development of speech skills.Explore the role of subtitles and

other visual supports in the process of watching movies to improve speech skills.Analyze Impact of watching movies with different accents (for example, British, American, Australian, etc.) on the ability of students to distinguish these accents and understand them.Students who regularly watch English-language films with a variety of accents, will have a higher level of language comprehension in English than those who do not watch such movies.

Literature review

Many authors agree that films are an effective method for learning English. Hasanah, N., & Munawaroh, S. (2023, March) say that one way to motivate students to learn is to use media or techniques that are interesting to students, one of which is movies. Films allow you to hear the language in which they are spoken every day ,and books in turn may be formal and not contain what students are interested in. Pamungkas, I. B. A., & Adi, S. S. (2020) note that films help students memorize vocabulary better and improve pronunciation. Their results show that students find films useful and motivating.

Films help to improve various skills, but still face various obstacles in the process of using this method. Roslim, N., Azizul, A. F., Nimehchisalem, V., & Abdullah, M. H. T. (2021) argue that films contribute to a better understanding of cultures, expansion of vocabulary and improvement of listening skills.Despite this, there are problems when selecting material how to take into account the level of language proficiency of the student. It is also necessary to choose the right genres and duration of the film so that students are not distracted and focus on the film. In schools, when using a film as a language learning tool, you need to choose short excerpts from movies. When watching movies for longer than an hour, the student may become tired and lose concentration. A study by Safriani, R., Sudjoko, S., & Megawati, M. (2022) shows that students who have studied using excerpts from films have shown greater improvements in listening skills. Excerpts from films can be reviewed, discussed and analyzed. When learning English through films, there are several key aspects to consider. First, you should choose an interesting film that can support the motivation and interest of the student. Secondly, the choice should fall on a light film with a suitable level of English, allowing you to understand the essence of what is happening on the screen. Thirdly, it is important to watch films in English with subtitles, which helps to improve speech perception and understanding of the context.A study by Hanife Bensen Bostancı (2022) showed that students who watched films with subtitles memorized vocabulary significantly better compared to those who watched without subtitles. There are multiple sites and platforms or special sites like Netflix, YouTube for learning languages that can offer subtitles.Movies on Netflix's plotform increase motivation and make studying less stressful. The study by Dizon and Thanyawatpokin (2021) is consistent with the findings of other studies that subtitles in the target language are a powerful tool for developing listening skills and vocabulary memorization. They also explored the benefits of double subtitles, double subtitles help to consolidate new words along with translation, which can be especially useful for elementary and secondary levels of students.The main thing is to choose the right movie.For example, students with an elementary level of English can start by watching cartoons. Manurip and Katemba (2023) say that Disney films with their clear and fascinating plots, familiar context and high-quality sound significantly help to improve students' perception of what they hear. All the articles confirm that the use of films in English language teaching is effective for improving various language skills, such as listening, reading, speaking, vocabulary and pronunciation.

Methodology

The aim of the study was to influence English learning through films into listening skills. To achieve this, a mixed methodological approach was used, which included both qualitative and

quantitative methods of data collection and analysis. A mixed methodological approach combining quantitative and qualitative analysis will provide a better understanding of the impact of learning English through films on improving listening skills.

For the quantitative analysis, 30 young people between the ages of 18 and 22 were screened. The questionnaire included questions about watching movies in English with English subtitles in English and without subtitles. The Lykert scale was used, containing five possible responses.

Interviews were conducted for qualitative analysis. The interview was recorded on a smartphone and lasted from 5 to 10 minutes. The questions were as follows:

1) How do your accentuated English speaking skills affect your confidence in communicating in English?
2) How do you manage to understand the dialects and different accents that can occur in English films?
3) How do you choose movies that suit your language proficiency?
4) What recommendations can you give to those who want to start learning English through movies in order to improve listening skills?
5) What concrete results have you achieved in your listening skills by using movies to learn English?

Results

Of the 30 respondents, 90% were women and 6.7% were men, preferring not to say - 3.3%. Over 13.3% of participants reported that always watch movies in English, 26.7% of participants often, 40% of participants answered sometimes, 20% answered seldom and 0% answered never. About 43.3% of students always and 40% often watch movies in English to improve listening skills. More 63.3% of students always believe that preview movies with English subtitles help develop listening skills. However, more than 46% of students often have difficulty understanding the accent of actors when watching English-language films. Student opinions are shown in table 1.

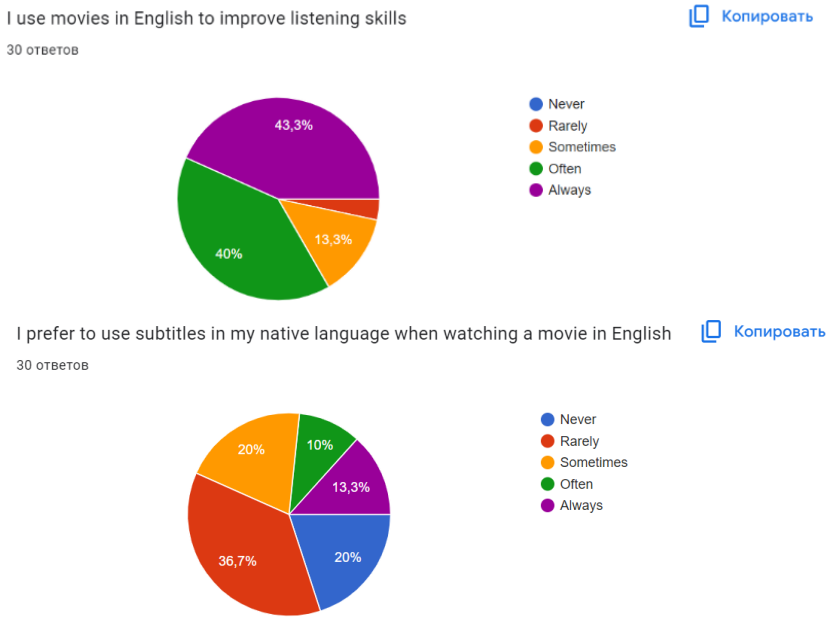
Table 1. The impact of watching movies in English on listening skills (N=30)

№	Questions	Never	Rarely	Sometimes	Often	Always
1	I watch movies in English	0%	20%	40%	26,7%	13,3%
2	I prefer watching movies in the original version rather than voiced	20%	23,3%	33,3%	23,3%	20%
3	I prefer watching movies in English with English subtitles.	0%	0%	30%	43,3%	2Ta6,7%
4	I prefer to use subtitles in my native language when watching a movie in English	20%	36,7%	20%	10%	13,3%
5	I prefer to watch movies in English without subtitles.	13,3%	46,7%	23,3%	6,7%	10%

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

6	Watching movies in English helps me remember new phrases	0%	0%	16,7%	40%	43,3%
7	I stop the film to understand words unknown to me	6,7%	10%	40%	23,3%	20%
8	I'm faced with the problem of understanding the dialogue in English movies	3,3%	26,7%	30%	33,3%	6,7%
9	After watching the film I try to repeat or use the learned expressions in English	3,3%	23,3%	20%	33,3%	20%
10	I use movies in English to improve listening skills	0%	3,3%	13,3%	40%	43,3%
11	I think watching English movies with English subtitles helps improve listening skills	3,3%	0%	6,7%	26,7%	63,3%
12	I face difficulties in understanding the accent of actors when watching English-language movies	3,3%	6,7%	36,7%	46,7%	6,7%

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

From the analysis of the conducted interviews with the participant received valuable insights of the participant's experience regarding the topic of the study.The participant feels more comfortable when pronouncing words in English correctly. Participant Quote Example: Overall, having strong English skills, including pronunciation, I feel more confident and competent in communicating. The participant often watched movies from English countries to get used to hearing different accents and repeating the words heard, then after a while revising the film. The participant watches movies on platforms such as Netflix and FluentU. The results of the interview show that you need to choose the right film for your level and repeat the learned new words.

Findings:

Analysis of the data showed that watching English films improves students' hearing skills. The participants noted that films increase motivation to learn English. However, they also face problems like fast dialogue and different accents without subtitles.

Conclusion:

The study found that using English films as a tool to improve listening skills is an effective method. It not only develops different listening skills, reading, vocabulary and increases confidence in understanding different accents and motivates students to study through culture. Despite some difficulties in the perception of accents, participants recognize that films are still a good tool for skill development. This research has shown not only the impact of movies in English in listening skills it about expanding vocabulary. Phrases from films are remembered better due to emotions and visual effects. And different accents will be remembered and easier to distinguish them after regular watching movies in English.

Recommendations:

Further research could focus on the impact of different film genres. Perhaps detective genres are not suitable for students with an initial level of English or documentaries are better suited for students with average English. Research is also needed to identify suitable platforms without advertising content to avoid psychological harm.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

References:

1. Al Murshidi, G. (2020). Effectiveness of movies in teaching and learning English as a foreign language at universities in UAE. Psychology and Education, 57(6), 442-450.
2. Bostancı, H. B. (2022). The impact of subtitled films on English as a Second language students' vocabulary retention. JETT, 13(1), 101-109.
3. Dizon, G., & Thanyawatpokin, B. (2021). Language learning with Netflix: Exploring the effects of dual subtitles on vocabulary learning and listening comprehension. Computer Assisted Language Learning, 22(3), 52-65.
4. Fidelia, V. D., & Rohmah, Z. (2023). Using English Movies to Improve Students' Listening Skills. NOBEL: Journal of Literature and Language Teaching, 14(2), 206-225.
5. Fernando, F., Tandyono, W., & Taslim, Y. (2023). The Effectiveness of Watching An English Movie With and Without English Subtitle for Students' Listening Skill. BLESS, 3(1), 35-48.
6. Manurip, N. M. J., & Katemba, C. V. (2023). Disney Movies as a Tool in Increasing Listening Skill. Journal on Education, 5(4), 14086-14101.
7. Pamungkas, I. B. A., & Adi, S. S. (2020). Students' perception about improving English listening skills using movies among the vocational high school students. Erudio Journal of Educational Innovation, 7(2), 128-138.
8. Roslim, N., Azizul, A. F., Nimehchisalem, V., & Abdullah, M. H. T. (2021). Exploring movies for language teaching and learning at the tertiary level. Asian Journal of University Education (AJUE), 17(3), 271-280.
9. Safriani, R., Sudjoko, S., & Megawati, M. (2022). Improving students' listening skill through the movie clips media. In Proceeding of International Conference on Education (Vol. 1, pp. 164-175).
10. Siradjuddin, S. (2024). Using English Movies for Enhancing Students' Listening Comprehension. Kumpulan Artikel Pendidikan Anak Bangsa (Kapasa): Jurnal Pendidikan, Sosial dan Humaniora, 4(1), 33-39.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

IMPROVING WRITING SKILLS WITH THE PADLET PLATFORM (FOR 7th GRADES)

Kassenova Dayana Turysbekovna
Student of Astana International University, Astana, Kazakhstan
Khumarkhan Arailym
Senior lecturer at Astana International University,
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Annotation: This article examines the use of Padlet as a digital tool to improve writing skills in educational environments, with a specific focus on 7th-grade students. It discusses the advantages of Padlet, such as promoting collaboration, offering immediate feedback, and integrating various media elements to enhance English writing proficiency. The study results underscore the beneficial effect of Padlet on students' writing skills, critical thinking, and their overall involvement in the learning process. The article highlights successful approaches for utilizing Padlet, including developing interactive prompts, fostering peer interaction, and incorporating multimedia materials to enhance the writing process.
Key words: Padlet, writing skills, 7th grade, education, learning process.

The rapid rise of technology has brought significant changes to various sectors, including information technology, communications, and education. In the field of education, technology has revolutionized the traditional teacher-centered approach by introducing a more student-focused method. This shift has greatly influenced the learning process, making it essential to incorporate technology into student-centered approaches as it significantly improves the learning experience compared to older methods.

According to Fageeh the use of learning tools, such as Padlet, can enhance students' writing abilities and their comfort with the learning process. Yunus and Salehi also emphasize the impact of these tools in expanding educational strategies beyond traditional classroom settings. Prior research has shown that learning tools play a critical role in promoting active learning, fostering students' creative skills, and enhancing problem-solving abilities. Additionally, they have been found to positively influence students' self-esteem and academic performance. Utilizing Padlet as an instructional tool for foreign language acquisition is considered beneficial for developing writing skills within a classroom setting. Given the importance of writing proficiency in today's world and its fundamental role in language acquisition, there is a clear need to prioritize its improvement.

Recently, Dewitt, Elias, and Siraj conducted research showing that Padlet is widely used as an educational tool by university students. Similarly, Avaludin, Abd Karim, and Mohd Saad examined the application of Padlet in academic writing. Another study sought to evaluate students' perceptions of using Padlet for English writing instruction in 7th grade(Kazakhstan) to improve their writing skills.

In today's digital age, teachers face a significant challenge in keeping students focused and attentive in the classroom. Students have a strong preference for technology, spending over 5 hours each day on devices like mobile phones. This problem is exacerbated when students become addicted to mobile phones, which can directly impact their academic performance. Kuss and Griffiths found that students dealing with this addiction showed poor performance across all subjects, including writing. To effectively tackle this issue, it is essential for teachers to also be

skilled at using new technologies. This could benefit students across all subjects, including writing.

Using tools like Padlet as a teaching aid has been shown to enhance students' understanding of material, particularly in the area of writing. Research by Dewitt, Elias and Siraj demonstrated that students performed well when using Padlet. At a public school, students saw an improvement in their English writing grades after incorporating Padlet into their classrooms. The aim of this study is to enhance the writing abilities of 7th grade students through the use of the Padlet platform. Within this research, Padlet serves as a tool for enhancing writing skills.

Padlet is a digital platform that fosters collaboration and innovation by allowing users to create various types of content, such as documents, web links, videos, and other media. It provides educators with an online space to develop educational materials and engage in live discussions with students. Padlet promotes effortless sharing and interaction with content, making it a valuable tool for enhancing teamwork, engagement, and written communication skills in academic settings.

Padlet's collaborative boards encourage peer feedback and idea generation, fostering interaction and teamwork among students. The multimedia integration functionality allows the inclusion of videos and links to enrich visual and interactive content creation, enhancing engagement in writing. Additionally, Padlet provides templates and suggestions to foster creativity and offer guidance for organizing thoughts during writing assignments. The live editing and commenting feature enables immediate feedback, empowering students to revise their work seamlessly.[1]

Padlet enables ongoing communication between students and teachers, providing a platform for collaborative tasks and discussions. This allows individuals the chance to reflect, revise errors, and offer feedback that can contribute to their development of writing proficiency.

There are several effective techniques for using Padlet to enhance writing skills. For example, create engaging prompts that evoke interest and critical thinking. Incorporate real-life situations or current affairs to make writing tasks relevant and captivating. Use open-ended inquiries to stimulate diverse responses and encourage students to express their thoughts openly.[2]

Encourage a collaborative environment by assigning group assignments that require students to share ideas on Padlet. Promote peer feedback and constructive criticism to improve writing skills while cultivating an atmosphere of progress.

Integrate multimedia elements like images, videos, and links into writing prompts to enhance writing practice. Encourage the use of multimedia resources by students in supporting arguments or enhancing the visual appeal of their posts.

Provide instructions on effectively integrating multimedia elements within written content; this will help engage readers more effectively. Uphold the importance of receiving feedback during the writing process and urge student participation in providing constructive comments. Counsel students on reflecting upon received feedback adjusting their work accordingly for improved coherence & clarity. Utilize Padlet as a platform for displaying revised work & tracking progress over time thereby instilling feelings accomplishment and growth.

Padlet is crucial for improving writing abilities in schools as it provides collaborative boards for peer feedback and brainstorming. This creates a supportive environment that helps students enhance their writing skills. The platform's multimedia integration feature allows users to include visual and interactive content, making the writing process more dynamic. Additionally, Padlet offers templates and prompts that encourage creativity and provide organizational support, empowering students to effectively structure their ideas.

Furthermore, Padlet's real-time editing and commenting features are essential for providing students with immediate feedback and supporting continuous improvement of their

writing skills. With its interactive elements and focus on active participation and collaboration, Padlet helps foster the development of stronger writing abilities among students. Its user-friendly interface and diverse range of functions make it a valuable tool in educational settings for enhancing writing proficiency and cultivating an engaging learning environment that stimulates creativity.

Developing strong writing skills is crucial for academic success and future professional endeavors. Proficient writing enables clear, logical, and persuasive communication of ideas, leading to improved academic performance and deeper comprehension of complex topics. Furthermore, the ability to write effectively is essential in creating reports, proposals, and presentations that convey ideas convincingly to colleagues, clients, and stakeholders. Additionally, it promotes critical thinking by encouraging individuals to organize their thoughts cohesively, analyze information critically and present well-supported arguments, fostering a deeper understanding of issues while promoting logical reasoning.

During my internship, I worked with 7th grade and used Padlet to improve writing skills. In 7th grade, Padlet can be effectively used for composing essays. Students have the opportunity to incorporate vocabulary and proper grammar in their writing with this platform. Emphasizing guidance on vocabulary and grammar from teachers beforehand, as well as offering explanations when needed, is essential. Another advantage of Padlet is its accessibility, allowing students to study anytime and anywhere using an Internet-connected device like a smartphone, tablet, or computer without requiring any software downloads. After completing their work on Padlet, students can easily share it via email or post the URL on their blog. Using Padlet for teaching English writing proves to be an engaging method that benefits both students and teachers by incorporating Avaludin et al.'s research showing improved English writing skills among students while also helping shy individuals express themselves through written content.

The study involved 26 participants from the 7th grade of Zerde Lyceum School for Gifted Children in Astana, consisting of 16 boys and 10 girls. All these students had used Padlet to improve their writing skills at the time of this research. The curriculum focused on English writing, grammar, sentence structure, paraphrasing techniques, and creating links during classes on composing texts and using links. Two methods were employed: face-to-face sessions and online classes. In the online sessions, students wrote a 200-word essay utilizing previously prepared vocabulary and grammar before posting it on the Padlet platform. They then received feedback from both teachers and peers; they analyzed their work to enhance their writing skills while also learning how to provide constructive feedback to others effectively. During face-to-face lessons, the teacher instructed them to review a peer's post on the Padlet website and comment accordingly.

To seamlessly integrate Padlet into the 7th-grade curriculum for consistent writing practice, teachers can assign tasks such as collaborative story creation. Students will contribute to a shared narrative on Padlet and develop multimedia presentations on historical events or scientific concepts. They can also participate in peer editing exercises using Padlet's real-time commenting feature. Additionally, educators can use Padlet for virtual literature discussions where students analyze texts and engage in reflective journaling activities that promote self-expression and critical thinking. These activities harness Padlet's capabilities to enhance writing skills, foster collaboration, and provide an outlet for creative expression within the curriculum.

Educators and students in Kazakhstan could benefit from using Padlet to enhance their writing skills and create a dynamic learning environment. By utilizing Padlet's features for peer feedback, multimedia integration, and real-time editing, educators can design engaging writing tasks that encourage collaboration and creativity. Interactive assignments, collaborative projects with peers, and the inclusion of multimedia elements in their work can help students improve their writing abilities and deepen their understanding of the text composition process.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

In summary, Padlet is a valuable resource for improving the writing abilities of 7th-grade students. It provides a platform that encourages collaboration, feedback, and multimedia integration to enhance English writing skills. Research highlights the positive influence of Padlet on students' critical thinking, engagement, and overall learning experience. By making use of Padlet's features and methods effectively, educators can establish an interactive environment that nurtures students' writing skills while promoting creativity and deeper comprehension of language and communication.

References:

1) Zaidi Mahmud ,Students' Perceptions of Using Padlet as a Learning Tool for English Writing Mohd, Journal of Creative Practices in Language Learning and Teaching (CPLT) Volume 7, Number 2, 2019
2) Farah Nasser Abdullah Algraini, The Effect of Using Padlet on Enhancing EFL Writing Performance, Rabi' I, 1436 – December, 2014
3) Pritantina Yuni Lestari, Erwin Hari Kurniawan, PADLETas MEDIA to IMPROVE WRITING, Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 145

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

STRATEGIES FOR ENGAGING STUDENTS IN ENGLISH LANGUAGE SPEAKING

Kassenova Dayana Turysbekovna
Student of Astana International University, Astana, Kazakhstan
Khumarkhan Arailym
Senior lecturer at Astana International University,
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Annotation: This article highlights the critical role of enhancing speaking skills in English learning for career, social interactions, and academic success. It emphasizes the importance of student engagement in speaking activities to improve fluency, vocabulary, and confidence. The strategies recommended include small group discussions, real-life scenarios, technology integration, and providing constructive feedback for continuous improvement.
Key words: Speaking skills**,** English learning, student engagement, fluency, language proficiency.

Verbal communication forms the basis of language learning, yet educators often find it challenging to involve their students in meaningful speaking exercises in English. The ability to effectively communicate in English is crucial not only for future career prospects and social interactions in a globalized world, but also for academic achievements. Hence, it is essential to explore approaches that promote student engagement in spoken activities while enhancing the overall quality and efficiency of the educational experience.[1]

Learning engagement is not just a desirable quality; it also plays a fundamental role in effective education, particularly in the context of language development. Engagement is essential for improving speaking skills among students learning English as their second or third language. When actively participating in speaking activities, students are more inclined to practice and apply their language skills in real-life situations. This active involvement leads to improvements in fluency, expanded vocabulary, and confidence in communication.

Studying English is of great significance in Kazakhstan, as it holds increasing importance for social, professional, and academic purposes. Engaged students are more willing to take speaking opportunities, participate in debates, and complete oral assignments. Through this active involvement, critical thinking skills develop alongside problem-solving abilities and cultural awareness—essential elements in today's interconnected world.

Engaging students in English language speaking activities is strategically crucial in Kazakhstan's educational landscape, where communication competence and language proficiency are increasingly important. Teachers in Kazakhstan can effectively develop their students' speaking abilities and equip them with the language skills they need to succeed in diverse linguistic and cultural contexts by creating a classroom environment that values interaction, teamwork, and genuine communication.

Speaking exercises are essential for children's language development because they give them the opportunity to actively use their language skills in conversation. These exercises enhance coherence, accuracy, and speed of expression, all of which contribute to fluency. Furthermore, speaking exercises boost students' confidence in using the language, reducing their fear and prompting them to take linguistic risks. This ultimately enhances their speaking abilities and overall proficiency.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

In English language lessons, speaking activities should consider the diverse needs and learning styles of students. Some may prefer visual aids or hands-on exercises to enhance their speaking skills, while others may excel in verbal communication but struggle with pronunciation. Recognizing these individual differences and adjusting speaking exercises accordingly is essential to ensure that every student can participate successfully and benefit from the learning process.

By acknowledging and accommodating the various needs and learning styles of students, teachers create an inclusive and supportive environment where all students have the opportunity to engage and improve their speaking abilities. This personalized approach not only enhances learning outcomes but also fosters confidence and a sense of belonging among students, contributing to their success in English language classes as well as broader language development

Engaging students in speaking activities in English necessitates a mindful method that integrates inventiveness, significance, and efficient teaching techniques. Through the application of interactive methods, teachers can establish lively learning opportunities for students to hone their speaking abilities and build proficiency in using the English language. These methods encompass participatory games, group conversations, and incorporating technology to cultivate an immersive setting for language acquisition.

Small group discussions are a valuable tool for enhancing students' speaking skills.[2] In Kazakhstan, implementing small group discussions can provide students with opportunities to express their opinions and ideas effectively. This method fosters a supportive environment for students to practice speaking English confidently, receive feedback from their peers and instructors, and develop fluency and vocabulary. Overall, small group discussions play a crucial role in creating an interactive and engaging learning environment that facilitates language development among students in Kazakhstan.

Another way to engage students in English language speaking is by incorporating real-life situations into speaking exercises.[3] This approach adds value as it enhances practical language use and relevance for students. By simulating authentic scenarios, students can apply their language skills in context, thereby improving communication and fluency. Real-life situations also make learning more engaging and meaningful, motivating students to actively participate and develop their speaking abilities effectively. These exercises can be particularly helpful for Kazakh students because it provides them with practical language skills that they can use in their everyday lives. Engaging students through authentic scenarios makes the learning process more relevant and interesting, increasing their motivation to communicate effectively in English. This approach also helps Kazakh students build confidence and improve their overall language proficiency.

Group discussions and debates are crucial for promoting critical thinking and communication skills among students. [4] Engaging students in English language speaking activities like debates provides a platform for analyzing information critically, articulating thoughts clearly, and developing persuasive arguments. These activities not only enhance students' ability to think logically and express ideas effectively but also foster collaboration, teamwork, and confidence in communicating in English. For students in Kazakhstan, participating in group discussions and debates can help improve their English language proficiency, cultivate a global perspective,and prepare them for academic and professional success by honing their critical thinking and communication skillsin a supportive learning environment.

Technology tools such as language learning apps, interactive platforms, and video conferencing can enhance speaking practice by providing opportunities for students to engage in real-life conversations, improve pronunciation through practice, and receive instant feedback. Language learning apps offer interactive exercises and quizzes to enrich vocabulary and grammar skills. Interactive platforms enable students to collaborate with peers and teachers in virtual classrooms.[5] Video conferencing allows students to participate in live discussions,

presentations, and role plays, enhancing communication skills and boosting confidence in speaking.

To effectively engage students in speaking activities using technology, educators should utilize interactive tools such as language learning apps and platforms to create dynamic and engaging speaking exercises. Encouraging collaboration through video conferencing for group discussions and pair work can enhance students' speaking skills and boost their confidence. Providing instant feedback using speech recognition software helps students improve pronunciation and fluency. Integrating multimedia resources like videos and podcasts exposes students to diverse accents and real-life conversations, further enhancing their speaking abilities.

Assessment and feedback play a crucial role in enhancing speaking skills by providing learners with valuable insights into their language proficiency. Constructive feedback should focus on specific errors, offer suggestions for improvement, and highlight areas of strength. [6]Encouraging students to reflect on their mistakes, set goals for improvement, and practice regularly can foster continuous growth in speaking abilities. Additionally, creating a supportive and non-judgmental learning environment where students feel comfortable making errors and receiving feedback is essential for their language development. By incorporating a variety of feedback strategies, teachers can effectively guide students towards achieving higher levels of accuracy, fluency, and comprehensibility in their spoken language.

To conclude, engaging students in speaking activities is essential for developing fluency, confidence, and language skills. Small group discussions create a supportive environment where students can confidently share their thoughts, receive feedback from peers and instructors, and expand their vocabulary. Actively participating in these conversations helps students enhance their speaking abilities and gain the confidence to communicate in real-life situations, ultimately leading to improved language proficiency overall.

Incorporating real-life situations into speaking activities gives students the chance to use language in practical and meaningful ways, making the learning process more interesting. By simulating authentic scenarios, students can practice using language in context, which enhances their communication and fluency. This method promotes active participation and effective development of speaking skills while acquiring useful language abilities applicable in daily life. As a result, it contributes to overall language proficiency and confidence in English usage.

Integrating technology into speaking tasks through language learning apps and video calls provides dynamic and interactive opportunities for students to enhance their speaking abilities. By using these resources, teachers can create engaging activities that promote collaboration, cultivate students' confidence, and provide immediate feedback on pronunciation and fluency improvement. Introducing multimedia materials such as videos and podcasts exposes learners to a range of accents and authentic conversations, thereby enhancing their speaking skills and contributing to their overall language proficiency.

References:

1) Taylor, L. & Parsons, J. (2011). Improving Student Engagement. Current Issues in Education, 14(1). Retrieved from http://cie.asu.edu/
2) Sintya Crisianita , Berlinda Mandasari. THE USE OF SMALL-GROUP DISCUSSION TO IMRPOVE STUDENTS' SPEAKING SKILL. Journal of Research on Language Education (JoRLE) Vol. 3, No. 1, June 2022, 61-66 E-ISSN: 2723-617X available online at:https://ejurnal.teknokrat.ac.id/index.php/JoRLE/index
3) Umar Fauzan. THE USE OF IMPROVISATIONS TECHNIQUE TO IMPROVE THE SPEAKING ABILITY OF EFL STUDENTS. Dinamika Ilmu Vol. 14. No 2, Desember 2014

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

4) Abid el Majidi, Rick de Graaff, Daniel Janssen. Debate as a pedagogical tool for developing speaking skills in second language education. Language Teaching Research 1–22
5) Nguyen, T. D. T., & Pham, V. P. H. (2022). Effects of using technology to support students in developing speaking skills. International Journal of Language Instruction, 1(1), 1-8. DOI: https://doi.org/10.54855/ijli.22111
6) Muhsin, M. A. (2016). The Effectiveness of Positive Feedback in Teaching Speaking Skill. Lingua Cultura, 10(1), 25-30. http://dx.doi.org/10.21512/lc.v10i1.873

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

UDC 811.111

THE IMPORTANCE OF KNOWING ENGLISH FOR PHYSICS STUDENTS

Kuatkyzy Aizada
Student of Physical Technical Faculty, L.N.Gumilyov Eurasian National University
Sagyndyk Zhanya
Student of Physical Technical Faculty, L.N.Gumilyov Eurasian National University
Scientific supervisor - Niyazbekova Akmaral Artykbaevna
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Annotation

This study investigates the impact of English language proficiency on first-year physics students at L.N. Gumilyov Eurasian National University. Focusing on 70 participants, the research aims to understand how English proficiency influences academic success, research engagement, and global collaboration in physics education. Findings from a structured questionnaire reveal the multifaceted significance of English proficiency, supporting its role in academic performance, international collaboration, and career outcomes. The study, while limited to a specific university context, provides valuable insights for educators and policymakers in shaping language education strategies for physics students.

Key words

English language, Physics, scientific article, research, survey, effective communication, career opportunities

Introduction

In the vast realm of scientific exploration, language serves as a universal bridge connecting diverse minds across borders. For students delving into the intricate world of physics, mastering English holds profound importance beyond just a language skill, it becomes an indispensable tool for unlocking the treasure trove of scientific knowledge. As the lingua franca of academia and research, English proficiency is not only a desirable asset but also a fundamental necessity for aspiring physicists worldwide.

With the rise of scientific institutions in countries such as the United States, the United Kingdom, and Canada, English gradually became the dominant language of academic discourse. The publication of seminar works in English, such as Isaac Newton's "Principia Mathematica" and Albert Einstein's papers on relativity, further solidified its status as the language of physics.

In the 20th century, as scientific research became increasingly international in scope, English emerged as the preferred medium of communication among scientists from different linguistic backgrounds. Today, the majority of scientific journals, conferences, and academic programs are conducted in English, reflecting its central role in the dissemination and exchange of scientific knowledge.

In this article, we delve into the multifaceted significance of English proficiency for students pursuing physics. From accessing cutting-edge research to effectively communicating complex ideas, the ability to navigate the English language landscape opens doors to a plethora of opportunities and fosters global collaboration in the pursuit of scientific advancement. Advantages of knowing English for Physics students:

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

-Understanding
-Complex Concepts
-Accessing Global Research
-Effective Communication
-Enhancing Career Opportunities
-Cultural Exchange and Diversity

Literature review

English proficiency plays a vital role in this process, as the majority of scientific literature including seminal works, research articles, and conference proceedings is published in English.

Research by Li and Wang (2018) underlines the significance of English proficiency in comprehending scientific literature, particularly for non-native English-speaking students. The study discovered that students with elevated levels of English proficiency exhibited greater comprehension of scientific texts and were more skillful in extracting key information, integrating concepts, and critically appraising research discoveries.[2]

English serves as the lingua franca of scientific discourse, enabling researchers from diverse linguistic backgrounds to communicate effectively and collaborate on projects of mutual interest. For physics students, proficiency in English is essential for accessing global research, participating in international conferences, and engaging with scholars from around the world.[4]

Research conducted by Anderson et al. (2020) examined the impact of English proficiency on international collaboration among physics researchers. The study found that researchers with higher levels of English proficiency were more likely to engage in collaborative projects with colleagues from different countries, resulting in increased knowledge exchange, cross-cultural understanding and innovation.[1]

Research by Smith and Johnson (2019) investigated the relationship between English proficiency and career outcomes among physics graduates. The study found that graduates with higher levels of English proficiency were more likely to secure employment in multinational corporations, research institutions, and international organizations.[3]

Methodology

This study aims to investigate the importance and impact of English language proficiency on first-year physics students at L.N. Gumilyov Eurasian National University. The survey involved 70 participants, all of whom are physics majors at the university. The primary focus is to discern the extent to which proficiency in English contributes to the academic experiences of these students. The methodology employed in this survey is outlined below.

1. Participants: The survey included 70 first-year students of Physics and Technology Faculty at L.N. Gumilyov Eurasian National University. All participants are currently enrolled in the university's physics program.
2. Survey Design: The survey was designed to assess the importance and influence of English language proficiency on the academic and research pursuits of physics students. Questions included inquiries about the participant's comfort level with English, their experiences in utilizing the language for academic purposes, and their perceptions of its significance in their field.
3. Data Collection: A structured questionnaire was distributed electronically to ensure efficient data collection. Participants were provided with clear instructions regarding the purpose and confidentiality of the survey. Responses were collected within a specified time frame to ensure uniform data capture.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

4. Quantitative data will be subjected to statistical analysis to identify correlations and patterns related to the importance of English proficiency. Qualitative data, derived from open-ended survey questions, will undergo thematic analysis to extract nuanced insights.
5. Objective: The primary objective is to ascertain the significance of English language proficiency for first-year physics students. Explore how English proficiency contributes to academic success, research endeavours, and global scientific engagement for students in the field of physics.

Survey Analysis

During the term, students of the Faculty of Physics and Technology were assigned to a multilingual group and educational materials were used in English. The goal of the survey is to define the role of the English language in students' academic achievements. All students including this group participated in the survey. The survey consisted of ten questions and each question had 3-5 variants:

Table 1

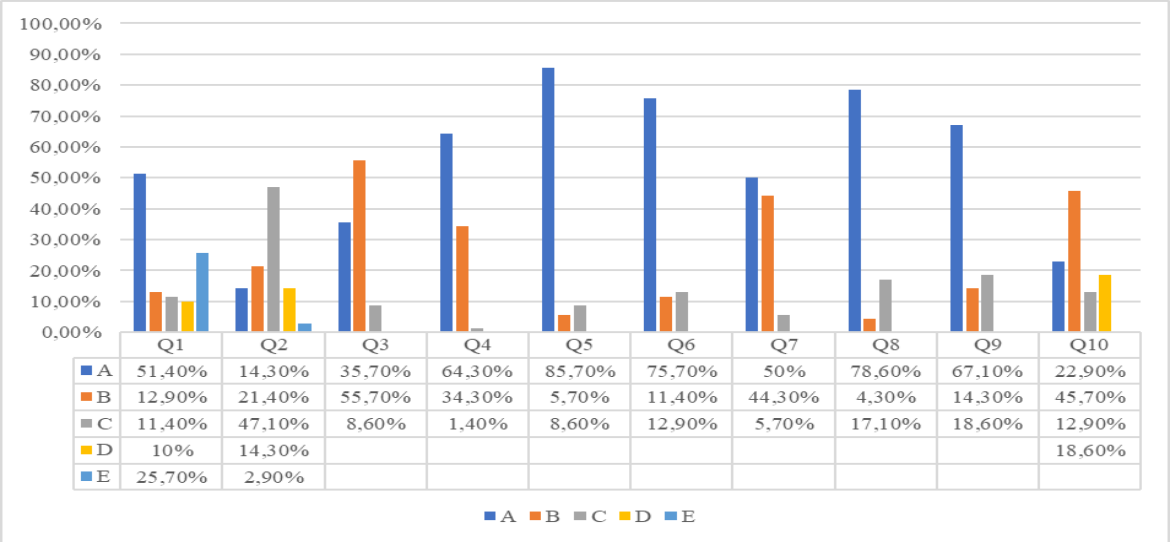
	A	B	C	D	E
Q 1. What profession do you study in?	Teacher training in physics	Nuclear Physics	Technical Physics	General and Theoretical Physics	Another
Q 2. What is your level of English proficiency?	Beginner	Elementary	Pre-Intermediate/Intermediate	Upper Intermediate	Advanced
Q 3. How often do you use English?	regularly	sometimes	never	-	-
Q 4. How important do you think it is to know English to become a good professional in the future?	very important	important	not important	-	-
Q 5. Is it primarily the ability to communicate in English with colleagues from other countries?	yes	no	Difficult to answer	-	-
Q 6. Do you think it is important to be able to read and understand scientific articles in English?	yes	no	Difficult to answer	-	-
Q 7. How important is the place occupied by English in physics?	very important	important	not important	-	-

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Q 8. Is there any connection between studying science and using English for that?	yes	no	Difficult to answer	-	-
Q 9. Have you ever had a case where knowing English helped you in your studies or scientific work?	Yes,it was	No, it wasn't	Difficult to answer	-	-
Q 10. What advantages of knowing English are more important for physics students?	Complex Concepts	Accessing Global Research	Effective Communication	Enhancing Career Opportunities	-

The results of the survey are given in Table 2

Table 2

	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6	Q7	Q8	Q9	Q10
A	51,40%	14,30%	35,70%	64,30%	85,70%	75,70%	50%	78,60%	67,10%	22,90%
B	12,90%	21,40%	55,70%	34,30%	5,70%	11,40%	44,30%	4,30%	14,30%	45,70%
C	11,40%	47,10%	8,60%	1,40%	8,60%	12,90%	5,70%	17,10%	18,60%	12,90%
D	10%	14,30%								18,60%
E	25,70%	2,90%								

Conclusion

In conclusion, the findings reveal a consensus among students concerning the significance of English across various aspects of their education and future career aspirations.

The majority of students recognize the pivotal role of English proficiency in accessing global research, understanding complex scientific concepts, and enhancing career opportunities. This acknowledgement highlights the indispensable nature of the English language as a tool for navigating the ever-expanding landscape of scientific knowledge and collaboration on a global scale.

Overall, the findings of this study affirm the intrinsic connection between English language proficiency and academic success for physics students. As they navigate through their academic journey and embark on careers in the scientific realm, proficiency in English serves as a foundational skill, enabling them to access global research, communicate effectively, and contribute meaningfully to the advancement of science.

The study underlines the necessity for physics students to keep improving their English language skills, acknowledging it as an essential instrument for unlocking the complete potential of their scientific pursuits in a progressively interconnected and collaborative world.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

REFERENCES

1.Anderson, J., Smith, K., & Johnson, M. (2020). The Impact of English Proficiency on International Collaboration in Physics Research. Journal of Physics Research, 25(3), 45-62.
2.Li, X., & Wang, Y. (2018). The Role of English Proficiency in Understanding Scientific Literature: A Case Study of Physics Students. International Journal of Applied Linguistics, 15(2), 213-228.
3.Smith, A., & Johnson, B. (2019). English Proficiency and Career Outcomes Among Physics Graduates. Journal of Physics Education, 32(4), 567-581.
4.Ohundadaeva, M. O., & Shergoziyev, S. S. (2010). The Role of English in Learning Physics

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА «SOFT SKILLS» ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Нурумбетова Айгерім Маратқызы
Педагогика ғылымарының магистрі
Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті
Алматы, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аңдатпа: Мақалада бастауыш сынып оқушыларында «soft skills»дағдыларын қалыптастыру маңызы ашылған. Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру және дағды қалыптастыру қарастырылған. «Soft skills» дағдысын қалыптастыру әдістері қарастырылған.
Кілт сөз: Дағды, soft skills, бастауыш сынып оқушылары, әдістер, таным, түсінік.

Қазіргі таңда өскелең ұрпақтың қоғамда табысты қызмет етуіне мүмкіндік беретін әлеуметтік дағдыларды меңгеру арқылы әлеуметтік ортаға кірігуі ерекше маңызға ие. Сондықтан ҚР ұлттық білім беру құжаттарында жас ұрпақтың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыру мәселелері ерекше маңызға ие. Білім беру бастамасына сәйкес, «...мектептегі білім беру түлектердің өз бетінше күрделі мақсаттар қойып, оларға қол жеткізе алатындай, әр түрлі өмірлік жағдайларға тиімді жауап беретіндей етіп құрылуы керек. Дүниенің біртұтас әлеуметтік бағдарланған көзқарасы бірлікте болуы керек».

Айта кету керек, бүгінде «дағды» және «құзыреттілік» сөздері синоним ретінде қолданылады. Қазіргі теория мен тәжірибеде құзіреттілік деп маманның қандай да бір мәселені шешетін немесе қажетті нәтижеге қол жеткізетін қабілеті, білімі, дағдысы және қабілеті түсініледі. Сонымен, құзіреттілік – қалыптасқан дағдылардың жиынтығы.

Дағдыны арттыруға мыналар әсер етеді:

- мотивация, оқу, жаттығу, бекіту, тұтас немесе бөліктерде қалыптастыру;
- операция мазмұнын түсіну - тұлғаның даму деңгейі, білім, білік, дағдының болуы, операцияның мазмұнын түсіндіру тәсілі, кері байланыс.
- операцияны меңгеру - оның мазмұнын түсінудің толықтығы, белгілі бір көрсеткіштер бойынша (автоматтандыру, интернационализация, жылдамдық және т.б.) меңгерудің бір деңгейінен екінші деңгейге біртіндеп өтуі.

Кез келген қызмет саласында сұранысқа ие болу үшін қазір қандай дағдыларды дамыту керек. Қазіргі кезеңде біздің өмірімізге hard-skills және soft-skills деген сөздер кірді.

«Soft-skils» ұғымын қолдану алғаш рет 1959 жылы Америка Құрама Штаттарында тіркелді, сол кезде американдық ғалымдар әскерилердің құзыреттерін зерттей отырып, әскери дайындықтың ғылыми негізделген тәсілін жасай бастады. Дайындау барысында зерттеушілер әскери қызметкерлер үшін тек кәсіби дағдылардың (қатты дағдылар) ғана емес, сонымен қатар жүйелі оқытуға көнбейтін әмбебап (жұмсақ дағдылар) маңыздылығын анықтады және дағдыларды 2 түрге бөлді: кәсіби дағдылар (қатты дағдылар) және жеке қасиеттер (жұмсақ дағдылар).

1968 жылғы әскери дайындықты жобалау жүйелерінің қағидасына сәйкес:

• «Hard-skills» немесе «қатты» дағдылар, ең алдымен, машиналармен жұмыс істеу дағдылары;

• Soft-skils немесе «жұмсақ» не «икемді» дағдылар, ең алдымен адамдармен жұмыс істеу дағдылары болып табылады.

Терминдер әскери ғылым мен психологияда тамыр жайған соң кәсіпкерлікте еркін қолданыла бастады.

Қазіргі уақытта «soft skills» түсінігі айтарлықтай кең ұғым және оның мағынасын көптеген адамдар түсінбейді. Бұл тек сөйлесу, қарым-қатынас орнату және күлімсіреу, әңгімелесушіңізбен қол алысу, адамның күнделікті немесе кәсіби қырағылығы мен қоғамдағы дұрыс мінез-құлқы ғана емес. Қарапайым сөзбен айтқанда, адамның басқа адамдармен қарым-қатынасын басқару қабілеті икемді дағдылар деп аталады және адамның ең маңызды дағдыларының бірі болып табылады.

Ал соңғы кезде – «skills for social progress» (әлеуметтік даму дағдылары), «21-ші ғасыр дағдылар» ретінде де сипатталады.

«Soft skills» дағдыларды дамыту мәселесімен көптеген ғалымдар айналысты. Икемді дағдылардың анықтамалары Абашкина О. Гайдученко Е., Марушева А. Давидова В. және т.б. еңбектерінде берілген. Олар «жұмсақ дағдылар» түсінігін әртүрлі тәсілдермен қарастырып, анықтады, бұны ғалымдардың әрқайсысының ғылыми қызығушылықтарының ауқымымен және қабылдау ерекшеліктерімен түсіндіруге болады.

«Soft skills» дамыту үшін қарастырылатын негізгі әдістер:

1. Өзін-өзі оқыту және өзін-өзі дамыту – «soft», икемді дағдылар туралы барлық қолда бар ақпаратты жеке дербес зерттеу, талдау және өңдеу. Бұл әдіске әдебиеттерді, мақалаларды, блогтарды оқу, вебинарларды тыңдау кіреді.

2. Кері байланыс. Бұл әдіс білім алушылар ортасынан, тәлімгерлерден, сарапшылардан белгілі бір жұмсақ дағдыны меңгеру деңгейі туралы кері байланыс алуға негізделген.

3. Менторкинг – басқа адамдардың тәжірибесін пайдалануға негізделген әдіс. Басқалардың тәжірибесінен үйрену және тәлімгерлік ету – осы қабілеттің жоғары деңгейін дамыту және тәлімгермен жұмыс істейтін адамның жұмысында сәтті мінез-құлық үлгілерін анықтау.

4. Кейс шешу – оңтайлы шешім ұсынысымен нақты жағдайларды зерттеу.

5. Бинарлы тақырыптық қарама-қайшылықтарға негізделген әңгімені қолдану арқылы оқыту - материалды баяндау арқылы сабақтас оқиға ретінде зерттеуді, тарихтың эмоционалдық және тұлғалық мәнін тануды көздейді. Бұл - оқу материалын оқиға, тарих ретінде беру арқылы оның эмоционалдық және тұлғалық маңыздылығын анықтауға бағыттау. Оқу материалын таңдауға және өңдеуге бұл тәсілдің негізгі ерекшеліктерін

6. *Арнайы жаттығулар* (тренингтер, шеберлік сабақтары және т.б.) белгілі бір құзыреттерді дамытатын, сізде таңдалған жеке қасиеттерді тәрбиелейтін немесе керісінше жаман әдеттерді қолданатын дербес жаттығулар.

Бастауыш сынып оқушыларына қоршаған ортадағы басқа адамдарға кедергі келтірмейтін және өзі үшін қауіпсіз психологиялық аймақ құруға, стрессті азайтуға және өзін жайлы сезінуге көмектесетін әдеттерді таңдауға үйрету керек. Икемді дағдылар үйреншікті мінез-құлық үлгілерімен және кешендерімен тығыз байланысты. Сондықтан эмоцияларды басқаруды үйрену маңызды - олар қажетті дағдыларды дамытуға кедергі келтіреді.

Global Education Futures сарапшылары адамдарға болашақта қажет болатын он негізгі дағдыларды дамытуды ұсынады:

1) Зейінді басқару және шоғырландыру.

Ол ақпараттық шумен және шамадан тыс жүктелумен күресуге, процестерді басқаруға және күрделі мәселелерді шешуге көмектеседі.

2) Шығармашылық ойлау.

3) Логика. Логика есептеу ойлауын дамытады. Күрделі мәселелерді шешуге және нақты шешімдер қабылдауға көмектеседі.

4) Кеңістіктік ойлау және қиял.

Өзін қоршаған кеңістікпен байланыстыруға, жаңа объектілерді елестетуге және оны барлай білуге көмектеседі.

5) Ақпаратты басқару дағдылары.

Цифрлық сауаттылық және кодтау қабілеті оқу мүмкіндігімен бірдей маңызды. Бұл жаңа күрделі әлемде әрбір адамға қажет негізгі дағдылар.

6) Өзін-өзі ұйымдастыру және уақытты басқару.

Қазіргі кезеңде қашықтан жұмыс істеу қалыпты жағдайға айналып, жаңа дәуірдің – өзін-өзі ұйымдастырудың басталуын білдіреді. Өзін-өзі ұйымдастыру және уақытты басқару дағдылары уақытты және өмірді басқаруға көмектеседі.

7) Эмоционалды интеллект.

Эмоциялар арқылы біз айналамызда болып жатқан оқиғаларға жауап береміз. Осы бағыттағы қалыптасқан дағды эмоционалдық күйіңізді басқаруға, неврозdan, депрессиядан және апатиядан аулақ болуға көмектеседі.

8) Мәдениетаралық коммуникация

9) Үйрену және қайта үйрену қабілеті.

Өзін-өзі оқыту дағдыларды өз бетіңізше үйренуге және тез өзгеретін әлемдегі өзгерістерге бейімделуге көмектеседі.

10) Сыни тұрғыдан ойлау.

Сын тұрғысынан ойлау дағдылары анық және ұтымды ойлауға, фактілер арасындағы логикалық байланыстарды іздеуге және күшті дәлелдер тұжырымдауға көмектеседі.

Менің ғылыми жұмысымның аясында бастауыш сынып оқушыларында қандай «soft skills»-ті дамыту керек деген мәселе туындайды. Қазіргі жаһандану заманында ересектер сияқты балалардың да ең маңызды дағдысы қарым-қатынас болып табылады.

Біріншіден, оқушы қарым-қатынас жасауды үйренуі керек: өзін таныстыру, бір-бірімен танысу, бірге ойнауға келісу. Қарым-қатынас дағдыларын дамыта отырып, бала әртүрлі көзқарастарды қабылдауға және өз дәлелдерін келтіруге үйренеді.

Поддьяков А.Н. зерттеулерінің нәтижесі бойынша 4 негізгі коммуникативті дағдылар анықталады: өз ойын анық жеткізе білу, ойын дәлелдеу, келіссөз жүргізе білу, тыңдай білу.

Екінші маңызды дағдыларға жататын бұл - көшбасшылық дағдылар. Көшбасшылық – адамның өзіне және өз мүмкіндіктеріне деген сенімі. Бала қабылданған шешімдерге және айналасындағыларға жауапкершілікпен қарауды үйренеді.

Үшінші маңызды дағдылардың бірі – оқушылардың топпен және топ ішінде жұмыс жасай алуы. Басқа балалармен жұмыс істеу және топта болу мүмкіндігі үлкен мақсаттарға жетуге, бәсекелестік пен өзара әрекеттесуге, көшбасшылық пен қарым-қатынасты дамытуға көмектеседі. Топпен жұмыс жасай отырып, бала ойын ережелерін қабылдаудан қорықпайды, өз рөлін сақтап, түсініп, қанағаттанарлық сезім ала алады.

Мен зерттеп отырған мәселе зерттеу аясында негізгі бастауыш сынып оқушыларының бірнеше коммуникативтік әмбебап оқу әрекетін бөліп аламыз және оларды икемді дағдылармен байланыстырамыз

Дегенмен, белгілі бір пәнді оқыту шеңберінде білім алушылардың икемді дағдыларын қалыптастыру туралы мәселе туындайды. Қатты дағдылар оқу пәндерін оқу және жаңа білім мен дағдыларды меңгеру арқылы қалыптасады, «soft skills»-тен айырмашылығы, олар оқушылардың мотивациясы мен оқу қабілетінің жеткілікті деңгейімен жылдам дамиды.

«Soft skills» келетін болсақ, олар көбінесе өздігінен қалыптасады. Олардың дамуы өте баяу, оқушы қалаған нәтижеге жету үшін көбірек күш-жігерді қажет етеді, оған қол жеткізу де кепілдік бермейді. Кейбір жағдайларда жұмсақ дағдыларды дамыту керісінше әсер етуі де мүмкін.

Менің ойымызша, жалпы білім беретін мектептің оқу тәжірибесінде «шет тілі» сияқты пән «soft skills»-ке қатысты бірқатар әмбебап тапсырмаларды жасаудың маңызды ресурсы болып табылады.

Жалпы білім беретін мектепте ағылшын пәнін оқытудың негізгі мақсаты – оқушылардың шет тілінің коммуникативтік қабілеттерін қалыптастыру.

Ол «ағылшын тілі» пәнін оқытудың құрамдас және ең маңызды бөлігі болып табылатын пән бағдарламасы бойынша оқушының жалпыға бірдей іс-әрекетінің бірі болып табылатын коммуникативтік құзыреттілікті дамыту. Сонымен қатар, ғылыми жұмысымыздың бірінші бөлімінде атап өткеніміздей, коммуникациялық құзыреттілік білім алушылардың «soft skills», икемді дағдылары ретінде қарастырылады.

Мемлекеттік білім беру стандарттары шеңберінде «soft skills» ескере отырып, біз оларды өмірдің кез келген саласында оқушы үшін маңызды болып табылатын дағды ретінде анықтадық.

Бұл ҚР білім беру стандарты бойынша білім алушылардың әмбебап әрекеттерінің бірі болып табылатын коммуникативті құзыреттілікті дамыту міндеттерінің маңызды бөлігі болып табылады.

Қазіргі уақытта әлемде өмірдің барлық салаларына әсер ететін жаһандық өзгерістер орын алуда. Бұл технологиядағы, климат пен экологиядағы, әлеуметтік сектордағы және экономикадағы өзгерістер. Біз бүгінгі оқушыларды 10-20 жыл бұрын болмаған проблемалар мен қиындықтарға дайындауымыз керек. Икемді құзыреттіліктерді қалыптастыру PISA, TIMSS, PIRLS сияқты зерттеулердің міндеттерімен тікелей байланысты.

Халықаралық оқу форматындағы тапсырмалар әрқашан нақты өмірлік жағдайдың контекстінде болады және білім алушылардың ересек жаста табысқа жетуіне ықпал ететін дағдыларды қамтиды:

1. Жағдайды талдау қабілеті; дәлелдеу, бағалау және қорытынды жасау;

2. Алған білімдерін практикалық есептерді шешуде қолдана білу; өз ұстанымыңыз бен құқықтарыңызды қорғау;

3. Инновациялық шешімдерді таба білу.

Бұл дағдылардың барлығы «soft skills» – білім алушыларға ең қажет дағдылар. Бүгінгі таңда мұғалімнің басты мақсаты – кез келген баланың тек мектепте ғана емес, өмір бойы оқуда табысқа жете алатындай даму деңгейін қамтамасыз ету. Сондықтан «soft skills» дамыту міндеті біздің жылдам өзгеріп отырған әлемде ерекше өзекті болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1 Қазақстан Республикасы бастауыш білімнің мемлекеттік стандарты, - Астана, 2018 ж.

2 ҚР білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. https://www.primeminister.kz/kz/gosprogrammy/kr-bilim-berudi-zhane-gylymdy-damytudyn-2020-2025-zhyldarga-arnalgan-memlekettik-bagdarlamasy--9115948

3 Абашкина О. Soft skills: ключ к карьере [Электронный ресурс]. URL: http://www.pro-personal.ru/article/7811-soft-skills-klyuch-k-karere(дата обращения: 09.12.2019).

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК.373.1

Навык работы в команде как один из важных аспектов в развитии лидерства у школьников

Батырова Гульнара Букенбаевна
Учитель - эксперт физической культуры
Назарбаев Интеллектуальной
школы физико-математического направления
г. Уральск, КАЗАХСТАН

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Одной из главных проблем в современном казахстанском обществе являются значительные и стремительные изменения социально-экономических условий, что отражается и на требованиях общества к воспитанию и обучению подрастающего поколения с развитыми навыками работы в команде. Обществу требуется социально активная личность, способная быстро приспособиться к меняющимся условиям жизни, легко адаптируемая в социальном пространстве. В статье рассматривается лидерство как одно из приоритетных направлений учебного процесса, описываются принципы и ключевые компетенции педагога в развитии школьника, как лидера.

Ключевые слова: самостоятельность, лидерство, компетенции, навык умения работать в команде, коллабарация, социум.

Необходимо делать то, что еще никто не делал, – только так можно добиться успеха, только так можно сохранить лидерство.
Владимир Довгань

За последние десятилетия в Казахстане происходят глобальные изменения как в сфере политики, экономики, сельского хозяйства так и в сфере образования. Образование стоит на новом глобальном повороте в истории, меняются подходы, методы, педагогические приёмы, формы оценивания. Для того чтобы войти в 30 развитых стран мира, Казахстан нуждается в здоровом конкурентоспособном поколение с лидерскими качествами, обладающее знаниями, умениями, навыками, способна обучаться протяжении всей жизни. Для обучения и подготовки молодых людей и реализация поставленных целей нужны учителя – личности, которые смогут воспитать школьника как личность. По словам Я. Коласа «Педагог – это не только воспитатель, педагог – это друг человека, который помогает нашему обществу подниматься на высшую ступень культуры» [1]. Любое обучение должно быть ориентировано на личность ученика и способствовать развитию лидерских качеств. Ключевые компетенции педагога необходимы в обучении и воспитание школьника, как одни из компонентов составляющее успешное обучение школьника.

Вы спросите: Что такое профессиональные ключевые компетенции педагога? Ключевые компетенции педагога – это знания, умения, навыки которые учителю необходимо применить в подготовке школьника, как на уроке, так и во внеурочной деятельности. Способность умело применить или воспользоваться своими знаниями зависит от мастерства и желания учителя. Мало знать надо хотеть, когда у учителя есть желание учить, то любой ученик даже с менее развитыми способностями к обучению будет обучен. «Формирование лидеров - не стихийный процесс, его можно и нужно организовывать, и это необходимо

делать в процессе обучения и воспитания, где сам обучающийся был бы активным участником, субъектом собственного становления. Подростку в современных условиях жесткой конкуренции, необходимы знания и умения, с помощью которых он сможет не только проявлять жизненную позицию. Наличие умений работать в команде у подростка позволяет ему уверенно себя чувствовать, гармонично расти и развиваться»[2]. В подготовки «школьника - лидера» учителю, помимо ключевых компетенций нужны, развитые лидерские качества, коммуникативные качества, навык работы в команде и организаторские способности. Зачем столько и всего нужно? А для того чтобы создавать условия для развития творческих способностей детей, развивать у учеников лидерские качества, стремление обучаться, воспринимать и обрабатывать информацию, учить их самостоятельно мыслить, самостоятельно формулировать вопросы для себя в процессе изучения материала, реализация их потребностей с учётом современного времени, всячески поддерживать и поощрять их начинания. Учитель новой формации должен суметь соединить любовь к своему делу и к ученикам, по теории Шульмана есть «три помощника учителя» голова, рука, сердце. Голова – это профессиональное понимание, рука - практическое навыки преподавание, сердце – профессионально – нравственная ценность[3]. Если связать эти три помощника воедино в учебном процессе, то в результате качественное обучение школьника гарантия успешности Казахстана на мировом образовательном пространстве.

Также учитель, должен учиться на протяжение всей жизни и способен также учится у своих учеников. Современный педагог должен выявлять самые лучшие качества, заложенные в душе каждого ребенка, поощрять детей, чтобы они получали радость от приобретенных знаний, чтобы, окончив школу, они четко осознавали свое место в обществе и могли работать на его благо, и были готовы к участию в решении текущих и перспективных задач нашего общества. Компетентный педагог, должен так обучить учеников, чтобы они смогли воспользоваться в определённый момент полученными компетенциями от педагога в повседневной жизни, проявить лидерские качествами в утверждение своей жизненной позиции. Профессиональные компетенции учителя заключается в умении организовать и создать вокруг, учащегося такую образовательную развивающею среду, в которой становится возможна реализация образовательных результатов ребёнка представленные как ключевые компетенции: знания, умения, навыки, которыми они своевременно могли бы воспользоваться, выйдя из стен школы и встретись с реалиями «взрослой» жизни. Образовательная развивающая среда, это среда где у ученика появляется интерес, желание постигать новое, находится в поиске нужной информации, вести диалог, находить пути решения, проявлять независимость и иметь свою точку зрения, правильно формулировать и задавать вопросы, выдвигать гипотезы, мотивируя учащихся на более высокие достижения в процессе обучения. По всей вероятности, учителю необходимо те компетенции, которым он обучает, чтобы передать все свои компетенции своему ученику, тем самым осуществляя компетентностный подход в обучении. Компетентностный подход в обучении имеет основные принципы: это образование для собственной успешной жизни и реализация в современной жизни, личное развитие, оценка и планирование своих достижений и результатов, организация самостоятельной деятельности и ответственности за результат

Формирование ключевых компетенций учеников идут не только от одного предмета, а от всего учебного процесса в целом. Компетентный педагог является одним из составляющих успешного обучения школьника. Эффективность педагогической деятельности в обучении школьника, зависит от умения правильно ставить цель, конкретизировать задачи и за короткий промежуток времени обеспечить достижение запланированного результата. Все эти направления успешного обучения должны соответствовать возрастным и

индивидуальным особенностям обучающегося. Ключевые компетенции учителя физической культуры, имеют важнейшее значение для становления гражданина в целом, их формирование идёт не только через все учебные предметы, но и внеклассную и внешкольную деятельность. Ярким примером развития лидерства у школьников это внеклассная и внешкольная деятельность она складывается из множества различных мероприятий проводимых учителем. Это секции, учебно - тренеровочные игры, внутришкольные спартакиады, региональные соревнования все эти формы внеклассных мероприятий помогают ученику раскрыть в себе лидерство за счёт участия в сборной команде, примеряя на себе различные роли, начиная с помощника учителя заканчивая капитаном сборной школы и т.д. На уроке физической культуры также ученик проявляет себя лидером, когда проводит для всех разминки, когда организовывает игру, когда отдаёт команды для выполнения поставленной ему задачи учителем. Участвуя, проигрывая, соревнуясь и побеждая, ученик накапливает опыт, приобретая те компетенции, которые пригодятся ему в повседневной жизни. А это в свою очередь будет маленькие «шаги» успешности ученика в современном обществе, выпускник должен владеть соответствующим комплексом ключевых компетенций. Наша жизнь состоит из маленьких побед и неудач, с которыми нам порой очень сложно справиться. Задача педагога, подготовить ученика к реальной жизни, чтоб он мог противостоять всем неудачам.

Одной из задач учителя физической культуры это сохранение и укрепления здоровья школьника. Учитель физической культуры, воспитывая у ученика морально – волевые качества должен не забывать, что любому школьнику будь он «ведущий» будь он просто «ведомый» необходимо крепкое здоровье, а ученику – лидеру тем более. Школьник с навыками работы в команде выполняет функции инициатора, организатора, вдохновителя, следовательно, ему в первую очередь, необходимо иметь сильную нервную систему, выносливость, энергичность, физическую силу, уровень здоровья, чтобы проявлять высокую степень общей поведенческой активности. Демонстрируя свою активную жизненную позицию, учитель тем самым «подталкивает» ученика к действию, «заражает» ученика свои поведением и привлекать его к диалогу. При этом реакция учителя, поддерживающего ученика в достижении им цели, также может оцениваться как поддержка. По мере развития обучения необходимость в подсказках со стороны учителя снижается. Поскольку развитие процесса обучения и его суть становится понятным: обучение осуществляется независимо, становится саморегулируемым [4].

Как только обучение становится саморегулируемым, это значит, что ученик берёт на себя ответственность за свои поступки и результат обучения, тем самым проявляя навыки работы в команде.

Задачи педагогического коллектива раскрытие у обучающихся потенциальных возможностей, которые позволят быть лидерами в избранной сфере деятельности, а одна из задач каждого педагога найти в учениках «изюминку» с помощью которой совместные действия, усилия приведут к проявлению навыков работы в команде. Залогом успешного и дальнейшего преподавания учителя является постоянное развитие ключевых компетенции, учителю лидеру необходимо пополнять свою «копилку» компетенций, посредством доверительных взаимоотношений с другими коллегами проявляя сотрудничество и коллегиальность. У учителя – лидера должен быть развит навык работы в команде, умение взаимодействовать с разными категориями педагогического коллектива. Это поможет развить аналогичный навык у ученика – лидера, которому также по мере своего развития придётся контактировать с рядом отдельных лиц, которых нужно будет убеждать в том или ином принятом правильном решении, пытаться «заставить» поверить в себя и суметь повести за собой людей. В программе старшей школы по предмету физическая культура

есть подраздел «Лидерство в социуме» и конкретные учебные цели для развития лидерский потенциала школьников, такие как:
11.2.2.1. Оценивать навыки лидерства в социуме
12.2.2.1. Оценивать навыки лидерства в социуме как свои, так и других
12.2.2.3. Демонстрировать и применять лидерские навыки и навык работы в команде.
Достигая цели обучения посредством урочной и внеурочной деятельности, учитель помогает учащимся воспитать в них «школьника – лидера» с навыками работы в команде, способного объединить класс, наметить общую цель, проявить самостоятельность, сконцентрировать внимание на достижение поставленной цели, в нужный момент взять на себя ответственность.
Ключевые компетенции учителя в подготовки «школьника лидера» основываются также на умение учителя рефлексировать свою практику, выделять главное и делать акцент на моменты, которые нужно улучшить. Учитель понимает, что большое значение имеет то, как учащиеся сумеют применить знания и навыки, а не то, что они просто имеют их. Учителю важно не только усвоение программы, а также роль ученика в социальном пространстве. Компетенции учителя помогут своевременно увидеть слабые и сильные стороны учащегося и использовать индивидуальный ресурс ученика в нужном направлении. Рефлексия своей деятельности один из необходимых навыков для успешного обучения школьников и одна из ключевых компетенции педагога.

Размышляя и обдумывая тему , я пришла к выводу, что актуальнее и значимо становится потребность современного общества в развитии навыков 21 века у школьников и воспитание «школьников – лидеров» для становления нашего суверенного государства.

Список использованной литературы:

1.Кунакбаева А. М. Развитие лидерских качеств у старших школьников // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2015. – Т. 10. – С. 196–200. – URL: http://e-koncept.ru/2015/95083.htm. [2]
2. Руководство для учителя 1 продвинутый уровень [3]; [4]
3. http://www.sarap.kz/index.php/ru/rubikon/318-chelovecheskij-kapital-kak-kazakhstanskij-put-k-liderstvu-v-kontekste-poslaniya-prezidenta-n-a-nazarbaeva-narodu-kazakhstana-novoe-desyatiletie-novyj-ekonomicheskij-pod-em-novye-vozmozhnosti-kazakhstana.html
4. "Как становятся лидерами", Уоррен Беннис 2004 год
5. Интегрированная программа старшей школы. Июнь 2016 год.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

IASTI 16.21.61

GRAMMATICAL MEANINGS OF EMOTIONS

Alshynbaeva Moldir Aidosovna[1], Koktaeva Aizada Kudaybergenkyzy[2], Smayil Aisha Nurlanquzy [3]
[1]Senior Lecturer of Karaganda Buketov University, [2]Teacher of the school-gymnasium named after Abai, [3]Teacher of the school-gymnasium named after Abai
Karaganda, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract: Human behavior is based on emotions; they activate and organize a person's perception, thinking and aspirations. Emotions – a powerful lever that helps to open the veil over the incomprehensible, broaden one's horizons, and acquire new skills, abilities, and knowledge. Emotions form the core of a person's motivational structure. They influence our thoughts and actions in everyday life. Words are in continuous connection with our intellectual and emotional life. The objective and logical meaning of each word is surrounded by a special expressive atmosphere, fluctuating depending on the context

Key words: grammatical meaning, sentence, grammatical form, linguistic, emotive specificity

The grammatical meanings of a text are essentially present in its grammatical form. It follows in the footsteps of denoting, in fact, that the vast majority of texts are ambiguous in their own nature: for example, the text "table" in a certain speech context has the ability to mean a family of furniture, a picture of food, a set of dishes, a medical household item. Apart from this, A. I. Vlasenkov identifies the appropriate groups in the language system:

1) on the basis of grammatical features-the system of parts of speech;
2) on the basis of word-forming connections-nests of texts (groups of single-root words);
3) a system of synonyms and antonyms based on semantic relations;
4) archaisms, historisms, and neologisms, if historically possible;
5) on the scope of use of dialectisms, professionalisms, jargonisms, definitions.

According to the nominative function in speech, the word includes phraseological units (horn of abundance, on the side of the sun), compound definitions (boiling point, recording device) and compound names (Black Sea, Gulf of Finland). The morphological level of the language is formed by morphemes. Morpheme (part of a word) - the smallest number of words. The root is the central morpheme of the text, which contains the main meaning of the text. The lexical root is present in any word and has the ability to completely coincide with its soil. Auxiliary lexical or grammatical meanings are entered by the suffix, prefix, and completion. Morphemes are usually divided into word-forming (forming words) and grammatical (forming word forms). For example, the text "reddish" contains morphemes: the root red-contains a feature (color) meaning, as in the words scarlet, purplish, redness; the suffix-ovate-means a weak level of symptom manifestation (as in the words blackish, rough, boring); the end-th has the grammatical meaning of the masculine family, a single number and the nominative case (as in the words dark, clumsy, boring). Follows in the footsteps of denote, in fact that none of the given morphemes has the ability to be broken down into more small important parts. Over time, morphemes have every chance to be modified in their own form and in the composition of speech sounds. The syntactic level of a language is formed by sentences of a phrase. A special sensual coloring, transmitted by intonation, makes it possible for

each sentence to turn into an exclamation point. By type, the sentences are divided into ordinary and difficult ones. A simple sentence is a syntactic number that is formed by a single syntactic connection between the subject and the predicate, or by a single Simple sentence being a two-part, key term. it has the ability to be single-part, all-common, and sparsely distributed [1].

A two-part sentence contains a subject group and a predicate group, for example: They laughed. A one-part sentence has the ability to own only a group of predicates, for example: Planes thunder loudly on takeoff (vaguely-personal). It was dark outside (impersonal). I walk along the roadway (definitely personal). Shut up! For you, already move (infinitive) or just only a group of the subject, for example: Night. Street. Flashlight. Pharmacy (called). A popular suggestion, for example: Bees buzzed around a wild pear tree. A rare sentence, for example: Bees were buzzing. Following in the footsteps of labeling, the fact that a simple two-part offer rare is distributed on subject and predicate popular group subject and the predicate. But in oral and written speech, there is a semantic division of the sentence, which in most cases does not coincide with the syntactic division.

The subject of the study is the lexical and syntactic units that express impressions in the modern British language. The aim of the work is to study the linguistic means of expressing impressions in the work of Chuck Palahniuk "Lullaby". With the set goal, the appropriate tasks were formulated:

1. To qualify the role and space of impressions in the system of the work.
2. Detect emotional function.
3. To study the features of lexical and syntactic means of expressing emotions.
4. Perform a philological test of lexical syntactic means of expressing impressions in the case of a literary word.
5. Create an extracurricular event on the topic of study.

To perform installed in the system adapt appropriate methods of study: a test of literature on the research topic; the definitional analysis; descriptive method; structural-semantic analysis; linguistic test text. From how to illustrate the opposite essence, which is quite reasonable of the field and the environment and influence in the development of the personal attitude, and the scientific view, specially a problem, then this, is still a case for this because some large amount of time considered as a resource bake great collision of the arguments to the conclusion. I ignore the fact that contradictions are, in a sense, is likely to be taken care of and attracted the attention of researchers, so the statement that it is relevant, or add to the many times that science will value command... Command talk, light sensitivity, it is straight will be distributed primarily to the level of the text on the in one way this is in the form of impressions included in the content, Office directed the category of sensuality in the text is likely to be replaced by a set of probe various different display the name of it. and form: emotive background, emotive tonality, emotive coloring. The features of the emotive background and emotive tonality determine the specifics of the emotive content of various types of words and find a reflection in the nature of the emotive coloring.

Emotively, as a linguistic correlate of the psychic category of sensuality, is considered an integral property of words of all possible types: it is inherent in words of all the leading active styles - scientific, official-business, journalistic and artistic. The emotive specificity of words can be determined through the correspondence of the emotive background, emotive tonality and emotive coloring, and is regulated by functional and stylistic generally recognized standards.

The identification of all possible components of the emotive content of words, as well as taking into account their active personalities, determines the life of all possible groups of text function, sensory: its function is a comparison between the mental and sound information in the text (tradition of reparations), (Substitute) in destruction (emotional expression controlled by the creator's hand, sensory evaluation, emotional impact of the group): Mismatch of this word together Central in theoretical linguistics. One of those Redis Vern is die van die Teks as " the study of the

object: the speech of Werke Watte Reflect that our relationship and the recognition we gain from someone who gets as more "nappy", in compare with that language module, and explain that closing the problem. mysteries of human nature the prerequisite may be considered the undeveloped theory of Russian text construction. Without paying attention to the huge number of scientific cases It is dedicated to the problems of youth in the development of children's education; In these studies, the language approach is widely used: The most effective way is to study the full text.

From a certain point of view of learning to say, as in the case of the main product, "I do not know .The emotive nuance of the word is probably more difficult and significant in a number of similar studies.

The model of interpretation of the titles of A. Vezhbitskaya's Feeling they deserve attention. Scientists invented a model for interpreting names memories in different languages through universal semantic primitives.

Concepts that are unconsciously clear and self-evident that do not have all the chances to be appropriate.

According to the texts of A. Vehbitskaya," innate and universal opinions must be revealed in the description of many languages of the world (genetically and culturally different)."

The interpretations proposed in her work suggest To some extent, they profile. Behavioral models or scenarios that determine the order of thoughts, desires, impressions. But this behavior can be seen as formulas that provide. A clear distinction between relevant and important aspects (and not memories, as shown below this, but for intellectual concepts), and these formulas do not allow to blur

Attraction is a strong and long-lasting position that aims a person to achieve his desires. Affect is the most powerful sensory reaction. It's like an explosion, an emergency response to an extreme story. In effect, a person ceases to rule feelings begin to touch people, and this happens, first of all, in their own speech.

The result is a very strong feeling, but soon. Mood is key to all the sensitivity of the reaction was. Dessert is often explained by a person's predisposition to fear and anger, but generally a slight rise is explained in terms of behavior of theoretically justified actions. Almost everything is serious, but not all men have feelings, In fact, it's a poor life faster, but hyperactivity is the same. It feels natural. There are quality qualities based on memories. Personal relationships with people of things. Emotions, after that, feelings begin to touch people, and this happens, first of all, in their own speech. The result is a very strong feeling, but soon. Mood-the key to success it is everything and allergic reaction was. Dessert is often explained from the tendency to fear and anger, but in general sweets explained by the behavior of a trait in theory. Almost everyone is serious but not all men sensitive. In fact, it eats life faster, but hyperemonality is the same. They both feel fine. Memories based on people have qualitative characteristics. Personal relationships of things [2].

In connection with this data, there is: positive self-attitude, which is considered an indicator of what actually satisfies, satisfied, or could satisfy the resulting need; negative personal attitude, which is considered an indicator of what does not, did not, or has the ability to prevent it; ambivalent personal attitude, which reflects the simultaneous existence of a positive and negative case to the object; uncertain personal attitude, which reflects the short-term orientation position in fresh emotions, flattering back or fast. Comparison of how to discover common positive and negative memories, and the difference features: As it looks, in fact, these are the most vegetative signs of negative and positive emotions.

However, flattering impressions never happen long, they are quickly decasualized and are not ready for summation, but negative impressions are very long, are wil1sposed to sum up and more often than flattering impressions, they form a semantic ensemble, that is, a set of images associated with the story that gave rise to a powerful emotional experience. In this updating of the 1st of the components of such ensemble stalling entry. Other Ultimate ingredients to raise awareness and with

complex repeated calls, life brings a whole host of negative experiences. The negative emotions that intensify them even more than the first time (increased sadness). But the positive feeling is life in itself, and, once due to the situation, this situation is repeated, it is not target or weak is the target form. At all the time that people have experienced, faced and will continue. Experience the same feeling: Ananda, sadness and grief. It has accumulated a large number of skills. In this experts in the field of psychology.

Talk about the universality of memories whose list reflects the universal experience of memory awareness of human spiritual work. Some personal emotions consider global and joint cultural events. Such as coding, for example, decoding a number of mental expressions corresponds to humans around the world, without the importance of your culture, language or education. Sensual and interesting vocabulary typically, research is being done with these categories in mind, such as the evaluation of, expression, and images, while their association with this assessment is more closely related. Tangled trail and not relevant assessment.

How does this vocabulary feel relevant to you the components of cost estimation, for example, and the fact that the form of estimates for different classes of Psychology vocabulary is different, you can imagine, but to choose the evaluation of the word as the center of the nuances of the choice of materials in the mental dictionary obviously futile, for example, the active nature of the assessment is different.

This includes spaces where the evaluation typology works different breeders do not match. Language position, expression, and description are not consistent conjure up the trail [3].

But from the problem of semasiological study of emotively is considered to be the mutual interpretation of meta-concepts: the nomination of impressions, their expression (in a word) the main component of intentions and other actions of complex transformations with multiple challenges without delivery.

Test your emotions at the same time: joy, sadness, happiness. Specializes in psychology you versatility to tell notes, A system with a wide cultural and cultural level. For example, for coding, for example, the explanation corresponds to the number of people around the world, their nationality, culture, language or educational significance. Female assassin, cheating wife, mature age as a rule, these categories are taken into account:, of the given language, due to the fact that they are compiled, due to the fact that they actually really considered a form of reflection around the human world and due to the fact that they share the pattern of this world. In this project, emotively is considered a property of the language to formulate sensory anxieties through special units– emotive a mental determinant in the semantics of all linguistic values.

Thus the main expression, all of it had the opportunity, but the general or specific definitions are the names of memories and impressions.

1. LIST OF LITERATURE:

2. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Pearson Education Limited.- Second impression.- 2006.- 1620 p.
3. Galperin I.R. Essays on the stylistics of the English language. M.: 1958 – 462p.
4. Gokh O.V. Means of subjective expression in English and Russian Internet. – 2011. – 82 p.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 378.14

THE ASSOCIATION BETWEEN THE ERROR MANAGEMENT CULTURE IN SCHOOLS AND THE PSYCHOLOGICAL DISENGAGEMENT BEHAVIOURS OF TEACHERS

Maksut Sagadat Ramazanovna
Civil Aviation Academy, professional English language teacher,
Master of pedagogical sciences
Almaty, Republic of Kazakhstan

Menilbayeva Kalzhan Abylaevna
Almaty choreographic school named after Seleznev, English language teacher,
Master of Pedagogical Sciences
Almaty, Republic of Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

ABSTRACT. We may encounter individuals who are emotionally or physically exhausted from work or who lack sufficient knowledge in their field. However, this article will focus primarily on the culture of error management and awareness of the significance of their role as teachers. On the one hand, a significant influencing factor is each teacher's perception and learning culture. While the teaching methodology may be prescribed before their arrival, it appears that all teachers seem to adhere to the same, updated methodology. Nevertheless, the methods may differ, and teachers' application of these methods remains consistent. An experiment was conducted among 90 teachers from Almaty city schools using a questionnaire, and the data obtained indicates that depending on the level of education, there are significant variations in teachers' perceptions of the error management culture and behavior associated with psychological self-exclusion in schools. The findings regarding the culture of error management and behavioral patterns in teachers working in secondary schools were not positive. There was a weak and negative correlation between the culture of error handling and psychological avoidance. The results indicate that school cultures in which administrators adopt a constructive approach to error management are associated with more closed behaviors on the part of teachers. This research can therefore contribute to the advancement of theory and practice regarding the relationship between error management culture and self-exclusionary behavior, which is an essential factor in teacher job satisfaction.

KEYWORDS: teacher, school, job satisfaction, psychological features.

МЕКТЕПТЕРДЕГІ ҚАТЕЛЕРДІ БАСҚАРУ ТЕОРИЯСЫ МЕН МҰҒАЛІМДЕРДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ИЕЛІКТЕН ШЫҒУЫ АРАСЫНДАҒЫ БАЙЛАНЫС

Мақсұт Сағадат Рамазанқызы
АО «Азаматтық Авиация Академиясы», кәсіби ағылшын тілі мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

Менилбаева Калжан Абылаевна

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

А.Селезнев атындағы Алматы хореографиялық училищесі, ағылшын тілі мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі
Алматы қ., Қазақстан Республикасы

АҢДАТПА. Жұмыстан эмоционалды және физикалық күйіп кеткен немесе жұмыс саласында жеткілікті білімі жоқ адамдарды кездестіруге болады. Бірақ бұл мақала қателіктерді басқару мәдениетіне, мұғалім болу жұмысындағы рөлінің маңыздылығын түсінуге көбірек арналады. Бір жағынан, әсер етуші фактор-әр мұғалімнің қабылдауы, оның оқу мәдени деңгейі. Оқыту әдістемесі біз жұмысқа тұрғанға дейін жазылғанымен, жаңартылған әдістеме бойынша жұмыс атқарамыз дегенімен, әр оқытушының қолдану әдістері, сабақ өткізу реті әртүрлі. Алматы қаласы мектептері бойынша 90 мұғалімі арасында сауалнама жүргізу арқылы эксперимент жүргізілді және алынған деректер білім деңгейіне байланысты мұғалімдердің қателерді басқару мәдениетін және психологиялық өзін-өзі жоюға байланысты мінез-құлықты қабылдауы мектептерде айтарлықтай ерекшеленетінін көрсетеді. Қателерді басқару мәдениеті мен мінез-құлқына қатысты нәтижелер орта мектепте жұмыс істейтін мұғалімдер үшін ыңғайсыз. Қателерді басқару мәдениеті мен психологиялық әсер жағынан әлсіз және теріс байланыс бар. Нәтижелер мектеп әкімшілері сындарлы қателерді басқарумен айналысатын мектеп мәдениеті мұғалімдердің тұйық мінез-құлқымен байланысты екенін көрсетеді. Осылайша, бұл зерттеу мұғалімдердің қанағаттануының шешуші факторы болып табылатын қателерді басқару мәдениеті мен өзін-өзі жоққа шығаратын мінез-құлық арасындағы байланысқа қатысты теория мен тәжірибені дамытуға ықпал етуі мүмкін.

Түйінді сөздер: мұғалім, мектеп, жұмысқа қанағаттану, психологиялық қасиеттер.

ТҮЙІН СӨЗДЕР: ұстаз, мектеп, жұмыспен қанағаттандырушылық, психологиялық қасиеттер.

СВЯЗЬ МЕЖДУ КУЛЬТУРОЙ УПРАВЛЕНИЯ ОШИБОК В ШКОЛАХ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИМ ОТЧУЖДЕНИЕМ УЧИТЕЛЕЙ

Максут Сагадат Рамазановна
АО «Академия гражданской авиации», преподаватель профессионального английского языка, магистр педагогических наук
г. Алматы, Республика Казахстан

Менилбаева Калжан Абылаевна
Алматинское хореографическое училище имени Селезнева, преподаватель английского языка, магистр педагогических наук
г.Алматы, Республика Казахстан

АННОТАЦИЯ. Можно встретить людей, которые эмоционально и физически прогорели от работы или же не имеют достаточно знаний в своей сфере работы. Но данная статья будет посвящена больше к культуре управления ошибками, осознании важности своей роли в работе будучи учителями. С одной стороны, влияющим фактором является восприятие каждого учителя, его культура обучения. Хоть и методика преподавания мы говорим прописана до нашего прихода, и мы все, казалось бы, пропадаем по одной обновленной методике, методы разные, применения учителями тоже. Был проведен эксперимент среди 90 учителей школы города Алматы путем анкетирования, и полученные данные свидетельствуют о том, что в зависимости от уровня образования восприятие учителями культуры управления ошибками и поведения, связанного с психологическим

самоустранением, в школах существенно различается. Результаты, касающиеся культуры управления ошибками и поведения, не были благоприятными для учителей, работающих в старших классах. Существует слабая и негативная взаимосвязь между культурой управления ошибками и психологическим избеганием. Результаты показывают, что школьная культура, в которой школьные администраторы практикуют конструктивное управление ошибками, связана с замкнутым поведением учителей. Таким образом, данное исследование может способствовать развитию теории и практики, касающихся взаимосвязи между культурой управления ошибками и самоисключающим поведением, что является решающим фактором удовлетворенности учителей.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: учитель, школа, удовлетворенность трудовой деятельностью, психологические качества.

Analyzing the content, functions, and internal structure of verbal communication allows us to define pedagogical activity and use specific terms to describe it. Pedagogical communication is a form of interaction and cooperation between teachers and students in the learning process. It is an axially networked and personality-socially oriented form of interaction. Pedagogical communication performs communicative, perceptual, and interactive functions simultaneously, using verbal, figurative, symbolic, and kinetic means. Functionally, this is a contact, informational, motivational, and coordinative interaction that establishes relationships between all participants in the educational process. It is characterized by multi-tasking, multi-task management, and a high level of clarity. The synthesis of all these characteristics creates a new quality of interaction between the participants, which is defined by the system of relationships or the "educational system" in which they are involved.

From the Soviet Union time, profound scientist named K. Nina Vasylyevna noted that the educational system is a socio-historical concept, and each type of educational system aims to achieve specific state, educational, and historical objectives. This system provides for the training and development of the student's personality through a purposeful, systematic, and long-term influence organized by the teaching staff. The pedagogical system has its own goals, objectives, and content, which are essential for understanding the communication process. These include structural, functional, and meaningful aspects [1]. Within this broad context, pedagogical relationships between teachers and students play a significant role in creating an optimal learning environment. This includes the interaction between the teacher and students during the learning process. The aim is to foster motivation, creativity, and the development of the student's personality. It also aims to create an emotionally supportive learning climate, preventing the formation of psychological barriers.

Pedagogical communication can be seen as a form of partnership between teachers and learners. This approach optimizes the learning experience and promotes personal growth. By understanding the specifics of pedagogical communication, we can better understand the importance of creating a supportive learning environment for students. The second quality of pedagogical communication is determined by its teaching function, which includes an educational aspect, as the educational process is both educational and developmental, as previously discussed. The teaching aspect of communication, can be broadly defined as a carrier. As a manifestation of teaching, it is inherent in all forms of human learning, such as in the process of play and everyday interaction with others, and is implemented at all levels of the education system, through specially organized processes in preschools, schools, and higher education institutions. Although the teaching aspect is the leading aspect of pedagogical communication, it is not the sole driver, but rather an integral part of the diverse activities of teachers and students interacting with each other. The interaction between the teacher and students is essential, as it serves to coordinate joint activities

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

within the educational process. This relationship performs a supportive function, and it is natural for a true teacher to communicate with students in a way that allows for self-expression.

Pedagogical communication reflects the unique nature of human interaction, as described by Evgeniy Alexandrov K. in the "man-to-man" model. This model is designed to provide teachers and students with the opportunity to work together in a collaborative environment. Pedagogical communication is a type of professional interaction that occurs between employees, doctors, psychotherapists, and other professionals [2]. It shares some similarities with other forms of communication, but the most significant aspect is the relationship between the teacher and the student.

The teacher's role is to instill confidence in students, inspire them with a desire for knowledge and a commitment to socially useful work. They also teach students about the importance of truth and justice, and encourage them to develop a mature culture of interpersonal communication. By imitating their teacher's example, students can develop a spiritually harmonious and socially responsible personality. This helps them to resolve interpersonal conflicts and create a more harmonious society. Teachers should master the "open door" approach, inviting colleagues to their class for observation, mentoring, and evaluation. Teachers should pay special attention to their personal competence in the classroom teachers who carry out their work in the most appropriate way possible to the policy established by the school principal are the best teachers. In order to become an effective teacher at school, teachers must improve their skills. Teachers must undergo appropriate training before being appointed to senior positions. Teachers should first of all pay attention to the achievements of their students. A good teacher is simply a person who knows her subject well and can pass on her knowledge to the younger generation. Teachers are obliged to constantly improve their skills and knowledge. Teachers should change society by introducing young people to a civilized and democratic way of life. All teachers are responsible for the influence they exert on their colleagues and the development of the school experience. For a school to be effective, it must have qualified teachers. To become a good teacher, you must be able to collaborate with colleagues in order to generate new professional knowledge.

For these types of interactions, the function of simplification, and facilitation of communication, established by Kenny R., which is common, is important. The importance of this function is so great that Kenny calls the teacher, first of all, a relationship facilitator. This means that the teacher helps the student to prove himself, to show his best qualities. The teacher's interest in the student's success, the comfort of the communication situation, and the support of communication contribute to pedagogical interaction, contribute to increasing the importance of the student himself and his further development [1]. Thus, speaking about pedagogical communication, it can be noted that, along with the teacher, there is an educational and facilitative function in it.

The originality of pedagogical communication is manifested, first of all, in its multitasking. It is aimed not only at the interaction of students with the aim of their personal development, but also at organizing the assimilation of educational knowledge, which is the basis of the pedagogical system itself, and at the formation of creative skills on this basis. In this regard, pedagogical communication is characterized by at least three directions: to the interaction itself in learning, to students (their modern conditions, directions of development), and the subject of mastering (mastery).

In addition, pedagogical communication is also determined by its subjects: personal, social, and subject. The teacher (teacher), working with only one student in the assimilation of a particular educational material, constantly focuses on those who are in the classroom, and vice versa, working with the class, that is, frontally, affects each student. Therefore, the originality of pedagogical communication is manifested in an organic combination of elements of personality-oriented, socially-oriented, and subject-oriented communication, determined by a whole set of listed characteristics. Pedagogical communication, which includes all the elements listed here, non-

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

additive construction, has a fundamentally new quality. Communication is a multifaceted and multifunctional phenomenon, the nature of which determines the interaction itself. Based on the analysis of various agreements, when considering relationships, the most appropriate style of communication turned out to be an active, democratic, friendly style.

In the context of paradigms in the modern education system it is important to improve the professional skills of teachers. In improving professional skills, teachers should work creatively, study, and promote the scientific foundations of new technologies. In the implementation of professional skills, the teacher must perform systematic work that will lead to an effective result. In particular, it diagnoses, predicts, applies new technologies, checks the result, and conducts an expert assessment. The requirements for the level of professional knowledge of a teacher and responsibility for the effectiveness of their work are becoming more complicated. In this case, the problem of improving pedagogical skills, and developing the creative potential of the teacher becomes not only a social requirement but also a requirement for improving the professional communication of the teacher. In educational institutions, skilled teachers who possess basic psychological and pedagogical training, are well versed in their subject, armed with methodological manuals, understand students, and can communicate with them at a high level, cultured, erudite, and hardworking. The success of the holistic educational process in higher education is associated with the improvement of the teacher's personality.

As is known, based on the differentiation of the composition of the future specialist's activities, the purpose of professional training is determined. Therefore, in the field of methodological creation and improvement of training in professional orientation, many works include the components of professional activity: profession grams, models of specialists, and differentiation of qualification characteristics. "When creating a profession model, we are also aware of the essential qualities (qualities) and understand that the activities aimed at their formation are related to education and upbringing. In a significant description of the specialist and in which language it is implemented, depending on what qualities we choose, the possibilities and directions for improving the educational process are determined," scientist Natalia Aleksandrovna wrote. Vitaliy Alexandrov believes that the specialist's model includes professional orientation and psychological, pedagogical, and methodological training [3].

In the new law "On Education" of 2007, to meet the needs of an informed society in the development of professional competence of teaching staff in the 21st century, an improvement in the quality of education was formed through the effective use of computer technology, the Internet, electronic and electronic textbooks, interactive whiteboards in the field of education [4]. To this day, effective ways of using an interactive whiteboard in teaching tenders are used. The content of the transferred knowledge in the discipline is studied, and the student's life skills and abilities are measured using this knowledge, in the future, the quality of knowledge is result-oriented, and the goal is to improve business relations.

Modern teachers require not only a deep knowledge of the subject but also historical and cognitive, pedagogical and psychological, political and economic education, and information literacy. The professionalism of the teacher is primarily related to the universality of the teacher's professional activity, which forms a person into a number. Among the criteria determining the professionalism of a teacher, the results of the pedagogical activity, the level of education, and the attitude of students should occupy a primary place... Without a doubt, the professional level of a teacher must be assessed in terms of his adequate teaching of students, and the formation of skills and abilities.

First of all, a master teacher should pay special attention to the worldview of a moral character inherent in our people, their culture, customs, customs, skills and pedagogy, openness, and brotherhood, that is, the ability of the Kazakh nation to assimilate the values of other peoples. Secondly, she must have a deep mastery of the discipline being studied. Thirdly, she must be

motivated to educate himself. The model of a teacher's personality should be a quality shrouded in professionalism. The fact is that communication in any team is closely related to the teacher's personality model.

In the history of pedagogy, the content of the culture of pedagogical communication depends on social adaptation, the environment, and its communicative qualities. A social environment is a public organization, a tribe with an accurate history, with a long-standing identity that defines the rule. Culture in communication should be found among future specialists. The culture of pedagogical communication is necessarily closely related to the concept of "culture". A culture of pedagogical thinking, a culture of speech, focusing on the character of the interlocutor in the process of communication, a culture of listening, a culture of pedagogical activity, and a culture of support in the process of communication.

As for pedagogical communication, the learning process consists of the following stage. If you stop, then read:

1. The preparatory stage, is the mental assignment of vocabulary actions before starting training and its construction.
2. The stage of adaptation, assessment of the situation at the same time, i.e. the search for a solution to a communicative task in the same situation when the teacher turns the audience to himself.
3. Personal relationship management with emotional consideration, and relationship stabilization.
4. Assessment and analysis of the reverse-related stage, and pedagogical effectiveness.

The fourth stage is the most effective, since in the process of communicating with students, an answer is given to information obtained under the influence of vocabulary communication, it is at this moment that the main purpose of educational activity is assimilated and new information is assimilated. In the process of communication, the process of socialization of the individual takes place, as a result of which his state of rapprochement with social spiritual, and material values and acquaintance with traditions is formed. A person shows the specifics of his personality in the process of communication.

The problem of forming a culture of pedagogical communication for future teachers of physical education is of great importance for the development of our national culture, understanding the essence of national values and cultural heritage, comprehensive development with the study of history, and education of the spiritual culture of the individual. In this regard, the formation of a culture of pedagogical communication based on the ideas of pedagogy in the process of training future teachers of physical education in universities should be considered an integral part of professional training. To date, the effectiveness of using new pedagogical technologies to improve the educational process has been proven in all educational institutions. This necessitates the development of a theoretical justification for this issue.

The concept of "Technology" at one time became one of the most widely used concepts in the pedagogical literature. The connection of the concept of technology with didactic concepts is diverse: education technology, pedagogical technology, education technology, education technology, development technology, formation technology, modular technology, fringing technology, etc [2]. These technologies require definition regardless of the type. Therefore, every author asks the question: "What is technology?" He is trying to define an issue or a separate concept related to technology. As a result, there is currently no general characteristic in the education system that explains the technologies of the ongoing processes.

The pedagogical technique is an important component of pedagogical skills, along with knowledge and skills. The teacher's mastery of these techniques in practice demonstrates their skill and level of ability. Pedagogical techniques are a set of methods that harmoniously combine the internal content of a teacher's activities and their appearance. These techniques can be divided into several categories, including self-management skills, communication skills, and orientation skills.

Self-management skills include taking care of one's health, patience, and gestures to achieve the desired educational goals. Communication skills involve the ability to interact with students and colleagues in the educational process. Orientation skills include mobilization, didactic mastery, organizational skills, and communication skills. A unique algorithm for designing the educational process for all academic subjects, providing professional and pedagogical training for future teachers.

Pedagogical skills are a combination of highly developed qualities, as well as an art of education and training that is constantly evolving. We believe that culture, personality, knowledge, and field are the basis of pedagogical skills. A characteristic feature of a modern teacher's personality is the breadth of their field of thought and their large-scale worldview. Anyone who says that they are walking along with time should be aware of a great deal of information. One aspect of mastery is mastering modern teaching methods. Another aspect is maintaining or restraining the relationship with students, and the actions of students. The teacher contributes to a child's upbringing all their life, proving conviction and developing the student's interests and abilities. In the realization of these influences, the teacher must be a true master. Monitoring the best practices of teachers; continuous professional development through reading of specialized literature; introducing new teaching methods into their educational practice; believe that independent learning is a crucial stage in achieving mastery.

Список литературы/ Әдебиеттер тізімі

1. Очерки психологии труда учителя [Текст] : Психол. структура деятельности учителя и формирование его личности / Ленингр. ордена Ленина гос. ун-т им. А. А. Жданова. - Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1967. - 183 с. : граф.; 21 см.
2. Сенько, Ю. В. Педагогика понимания: учеб. пособие для слушателей системы дополнительного профессионального пед. образования / Ю.В.Сенько, М. Н. Фроловская. – М.: Дрофа, 2007. – 191 с.
3. Сластенин, Виталий Александрович. Формирование личности учителя советской школы в процессе его профессиональной подготовки : диссертация ... доктора педагогических наук : 13.00.01. - Москва, 1977. - 386 с
4. Об образовании. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III. - URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_

REFERENCES

1. Очерки психологии труда учителя [Текст] : Психол. структура деятельности учителя и формирование его личности / Ленингр. ордена Ленина гос. ун-т им. А. А. Жданова. - Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1967. - 183 с. : граф.; 21 см.
2. Сенько, Ю. В. Педагогика понимания: учеб. пособие для слушателей системы дополнительного профессионального пед. образования / Ю.В.Сенько, М. Н. Фроловская. – М.: Дрофа, 2007. – 191 с.
3. Сластенин, Виталий Александрович. Формирование личности учителя советской школы в процессе его профессиональной подготовки : диссертация ... доктора педагогических наук : 13.00.01. - Москва, 1977. - 386 с
4. Об образовании. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 года № 319-III. - URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319_

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 378.147

К ВОПРОСУ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ ОП «ТЕХНОЛОГИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРОИЗВОДСТВА»)

ЕСИМХАНОВА НАГИМА АУЛЬБЕКОВНА
К. п. н., доцент ЮКУ им. М. Ауэзова
Шымкент, Республика Казахстан
МЫРЗАБЕКОВА РАУШАН ЕСИЛБЕКОВНА
Старший преподаватель ЮКУ им. М. Ауэзова
Г. Шымкент, Республика Казахстан
БАЙТЕНОВА РАУШАН МЫЛТЫКБАЕВНА
Преподаватель ЮКУ им. М. Ауэзова
Шымкент, Казахстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: Статья посвящена профессионализации лингводидактического процесса. Рассматриваются вопросы практической направленности обучения в результате использования активных и интерактивных форм проведения занятий с целью развития научной профессионально-ориентированной речи будущих специалистов. Предлагается ряд нетрадиционных формы работ по решению проблемных вопросов, ситуаций, направленных на использование полученных знаний в новой ситуации. Делается вывод о том, что использование интенсивных инновационных форм работы развивает умение самостоятельно приобретать новые знания, способствует развитию мыслительной деятельности и творческого потенциала обучающихся, формированию профессиональной компетенции будущих специалистов.

Ключевые слова: субъект, технологии, методы, формы, интенсивный, проблемный вопрос.

Abstract: The article is devoted to the professionalization of the linguodidactic process. The issues of practical orientation of training as a result of the use of active and interactive forms of conducting classes in order to develop scientific professionally oriented speech of future specialists are considered. A number of non-traditional forms of work are proposed to solve problematic issues and situations aimed at using the acquired knowledge in a new situation. It is concluded that the use of intensive innovative forms of work develops the ability to independently acquire new knowledge, contributes to the development of mental activity and creative potential of students, the formation of professional competence of future specialists.

Key words: subject, technologies, methods, forms, intensive, problematic issue.

В современных реалиях приоритетным в сфере высшего образования является качество подготовки будущих специалистов. Поэтому на первый план в образовательной деятельности выдвигается поиск и применение новых технологий, направленных на повышения эффективности и качества профессиональной подготовки кадров. Модернизация профессионального образования предполагает «многообразие отношений всех субъектов образовательного процесса и решающей задачи экспериментального моделирования условий для творческого саморазвития личности» [1]. Вместе с тем необходимо, чтобы вводимые преобразования (педагогические инновации), согласно развивающему обучению, отвечали принципам новизны, функциональности, эффективности и интенсивности.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Отметим, что вопросы практической профессиональной направленности обучения рассматриваются в работах таких ученых, как И.П. Смирнов, А.Т. Глазунов, Е.В. Ткаченко и др. Следует учесть, что в их работах речь идет не о кардинально новой системе образования, а о новых возможностях, путях ее совершенствования, то есть обновлении, проектировании новых моделей, в частности, разработке новых технологий обучения и воспитания.

В преподавании профессионального русского языка в группах с нерусским языком обучения в данном направлении необходимо использование в учебном процессе компетентностного подхода в применении инновационных технологий, способствующих развитию научно-профессиональной речи обучающихся.

В данном аспекте одним из средств компетентностного, личностно-ориентированного подходов к обучению в рамках технологий интенсивного обучения при обучении профессиональному русскому языку студентов технических специальностей, является технология развития критического мышления у обучающихся.

Использование данной технологии способствует созданию возможностей для студентов занять инициативную позицию в учебном процессе как субъекта, а не объекта обучения; активизации мыслительной деятельности; самостоятельного творческого поиска; выработке самооценки собственного познавательного творческого труда; саморазвитию, самосовершенствованию, как личности.

Данная технология наиболее эффективна в условиях ее использования на материале будущей профессии – «прямом взаимодействии с областью осваиваемого опыта» [2]. Это способствует усилению мотивации обучающихся, поддержанию познавательного интереса обучающихся. Технология критического мышления может быть реализована посредством применение таких активных и интерактивных методов, как работа в парах, работа в малых группах, ролевые и деловые игры, дебаты, проведение конференций.

Рассмотрим некоторые интерактивные методы и приемы, которые можно использовать на занятиях с целью развития научной профессионально-ориентированной речи студентов образовательной программы «Технология фармацевтического производства» (далее ТФП).

С целью обогащения активного словарного запаса терминологической лексикой, использования полученных знаний в новой ситуации, решении проблемных вопросов целесообразно предложить будущим специалистам-фармацевтам нижеследующие нетрадиционные формы работ.

Задание 1. Работа в парах:

1-ый партнер: называет термины: технология, фармакогнозия, фармация, фильтрация, суспензия, адсорбция, фильтрация, дозирование.

2-ой партнер: составляет с ними предложения.

В пары объединяются студенты с разным уровнем подготовки: сильный + средний, средний + слабый. Сильный студент как бы опекает партнера, и между ними идет оживленная беседа по прочитанному учебно-научному тексту специальности ТФП, по толкованию терминов. Первый (более подготовленный) проверяет правильность ответов, вносит исправления, корректирует (при необходимости) ответы второго (слабо подготовленного) партнера, разъясняет допущенные (при наличии) неточности в ответах.

Задание 2. Работа в парах.

Обсудите в парах, почему при переработке твердых материалов в фармацевтическом производстве применяются именно механические процессы, а при переработке жидкостей, газов, суспензий, эмульсий - гидромеханические. Обменяйтесь мнением. Аргументируйте свои доводы.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Вовлечению студентов в процесс познания, выражению и отстаиванию своей точки зрения, аргументации своего ответа, одним словом, развитию критического мышления направлена групповая работа. Нижеприведенные задания способствует развитию умения ясно и логично формулировать и высказывать свои мысли, идеи, отстаивать свою позицию, находить убедительные факты и доводы в подтверждение своего мнения.

- Согласны ли вы с мнением, что …

1-ая группа: Фармацевтические факторы играют важную роль при разработке составов, технологии новых лекарственных препаратов и совершенствовании уже существующих.

2-ая группа: Изучение фармацевтических факторов поможет провизору-технологу осуществлять выбор оптимальной технологии приготовления лекарственных препаратов, которая бы гарантировала максимальное высвобождение лекарственного вещества из лекарственной формы при требуемом способе применения.

3-ья группа: Измельчение, имеет непосредственное отношение к терапевтическому эффекту лекарственных препаратов. «Почему Андрей

* Подумайте и ответьте на вопросы:

* Почему провизор-технолог в аптеке не выбирает лекарственные вещества так же, как и лекарственную форму?

* В практической работе провизора-технолога наибольшее значение имеют факторы: физическое состояние лекарственного вещества, наличие вспомогательных веществ и их природа

* Почему выбор размера частиц лекарственного вещества в каждом конкретном случае должен быть научно обоснован.

* Почему стеклянная посуда, предназначенная для хранения и отпуска светочувствительных лекарственных средств и готовых лекарственных препаратов, изготовляется из оранжевого или темно-синего стекла. тары применяют бочки, ящики, фанерные коробки и пр.

Кейс-ситуация:

Известно, что для перевозки и хранения значительных количеств сухих лекарственных средств в качестве деревянной тары применяют бочки, ящики, фанерные коробки и пр.

Почему для вышеуказанной цели нельзя использовать тару, изготовленную из древесин хвойных растений. Какими свойства древесины сосны, ели, пихты делают их непригодными в качестве тары для некоторых видов лекарственных средств? Ответ аргументируйте.

В процессе поиска разрешения проблемной ситуации практически все студенты имеют возможность рефлексии по проблемному вопросу. Участники учебного процесса учатся оценивать, принимать во внимание альтернативные мнения, получают навыки культуры общения. Интерактивная деятельность ведет к взаимопониманию, взаимодействию в процессе обмена мыслями, идеями, предположениями.

Выполнении вышеприведенных видов работ способствует развитию мыслительной деятельности студентов, развитию научно-профессиональной компетенций обучающихся в сфере будущей профессии.

Таким образом, использование инновационных технологий обеспечивает переход от механического усвоения знаний к овладению умением самостоятельно приобретать новые знания, способствует развитию мыслительной деятельности и творческого потенциала обучающихся, формированию профессиональной компетенции будущих специалистов.

Список литературы:

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

1. Маджуга А. Г. и др. Использование традиционных и активных форм обучения в педагогическом процессе. - Шымкент, 2004.
2. Корсаков М. И. Активные методы обучения. - М.: НВТ, 2001.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМЫТУ ҮШІН ГЕЙМИФИКАЦИЯ

Алипова А.К.
докторант 2 курс «Информатика», Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

Оразжанов Д.Б.
докторант 2 курс «Информатика», Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: Инновация мен бейімделуді талап ететін жылдам өзгеретін әлемде оқушылардың инновациялық ойлауын дамыту білім берудің маңызды міндеттерінің біріне айналуда. Геймификацияны білім беру мекемелерінде инновациялық ойлауды дамытудың тиімді стратегиясы ретінде қолдану қарастырылды. Геймификация оқушыларды тарту, шығармашылық мәселелерді шешуді ынталандыру және инновациялық ойлауды дамыту үшін ойын дизайнының элементтерін пайдалана алады.

Түйінді сөздер: Білім, инновация, ғылыми қызмет, Жас ғалымдар

Геймификация-оқушыларды оқу процесіне ынталандыру және тарту үшін ойын және ойын дизайны элементтерін пайдаланатын оқыту тәсілі. Тапсырмаға негізделген сценарийлер, мәселелерді ашық шешу және топтық жұмыс тәжірибесі сияқты инновациялық ойлауды дамытуға ықпал ететін геймификация элементтері қарастырылады.

Кіріспе:

Дәстүрлі оқыту әдістері көбінесе оқушыларды тиімді тартуға, сыни ойлауды дамытуға және қазіргі студенттердің үнемі өзгеріп отыратын қажеттіліктеріне бейімделуге байланысты қиындықтарға тап болады. Әлем тез өзгеріп жатқандықтан, білім берудің инновациялық тәсілдерін іздеу керек. 1. Осындай тәсілдердің бірі-геймификация, білім беру контекстіндегі геймдизайн элементтерін қамтитын стратегия. Оқыту әдістері мен технологиялары тұрғысынан барлық кезеңдердегі заманауи білім беру жүйесі инновацияға қажетті дағдылар мен дағдыларды қалыптастыруға және дамытуға бағытталған. Доктор Джеймс Джи, белгілі білім беру зерттеушісі, бұл құбылыс туралы былай дейді: "Мотивация әрқашан қандай да бір сыйақы түрінде болады. Сіз көңілді ойын ұпайларын жинай аласыз, бірақ сонымен бірге ойын алгебра сияқты дерексіз тақырыптарды жақсы түсінуге көмектеседі", - доктор Джи мысал ретінде бейне ойындар арқылы ағылшын тілін үйренген 3500 қытайлық студентті келтіреді. Осы экспериментті бақылаған мұғалімдердің 95% - ы оқытудың бұл түрі оқушылардың мотивациясын айтарлықтай арттырғанын мойындады.

Дәстүрлі оқытуға ойын элементтерін сәтті енгізу үшін 2 шартты орындау қажет:

1) ойынның мақсаттары ұқсас болуы керек және оқу мақсаттарына өте жақсы сәйкес келуі керек.

2) ойын шындықты толығымен көрсетуі керек. Өйткені, ойынның тиімділігі оның жалпы білім беру стратегиясына қаншалықты жақсы енгеніне байланысты.

Білім берудегі геймификацияның үлкен әлеуеті бар, өйткені әр адамның оқуға деген құштарлығы бар. Бірақ көбінесе қазіргі заманғы білім беру жүйелерінің көпшілігі, керісінше, оқуға деген құштарлықты жою үшін қолдан келгеннің бәрін жасайды. Балаларға ең жақсы

нәрсені-ойын арқылы үйренуге көмектесетін әдіс болуы керек. Сондықтан қазіргі уақытта білім беруде ойындарды қолдану маңыздырақ болып келеді және мұғалімдер білім беруді геймификациялаудың көптеген жаңа құралдары мен әдістерін үйренуде. Қазіргі білім беру жүйелері студенттер мен оқытушылар арасындағы кері байланыс жүйелерін қолдап, икемді етіп қана қоймайды, сонымен қатар топтық сабақтар мен оқушылардың өзара әрекеттесуін жасайды.

Мұғалімдерге, ата-аналарға және оқушылардың өздеріне оқу барысын бірлесіп бақылауға көмектесетін белгілі бір онлайн ойын платформалары бар. Мысалы, Goalbook сияқты платформалар мұғалімдерге әр оқушының үлгерімін, тапсырмалардың жылдамдығы мен дәлдігін бақылауға мүмкіндік береді. Әр курс әдетте бейнелер мен мақалалар түрінде оқытылатын бөлімдерден, сондай-ақ материалдарды біріктіру үшін тұрақты сынақтардан тұрады.

Профессор және ойын зерттеушісі Ричард Аллан Бартл [5] ойыншыларды психотиптер бойынша сегменттеу моделін ұсынды. Қатысушылардың мотивациясын анықтау және адамдардың не нәрсеге қызығушылық танытатынын және неге ойнағысы келетінін анықтау үшін Бартл 2 масштабты бөле алды: "әрекет, өзара әрекеттесу", "ойыншылар әлемі". Бұл таразылар қиылысатын жерді ол қызығушылық жазықтығы деп атады. Кейбір ойыншылар, мысалы, ойындағы басқа ойыншылармен өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін табуға тырысады, ал басқалары ойын әлеміне тиесілі кейбір ресурстарды басқа қатысушыларға қол жетімді ету үшін өзін-өзі басқаратын әрекеттерді таңдайды. Кейбір ойыншылар үшін ойынның шындығы, оның құрамындағы объектілер мен механизмдер басты қызығушылық тудырады, ал басқалары, мысалы, онлайн-чатта сөйлесуден ләззат алады. Қазіргі уақытта бұл модельді ойын қосымшаларын, әлеуметтік желілерді және білім беру сайттарын жасаушылар кеңінен қолданады.

Геймификацияның мәні оқу процесін қызықты ету ғана емес, сонымен қатар ойын элементтерін оқу процесіне біріктіру болып табылады. Бұл элементтерге динамикалық және ынталандыратын оқу ортасын құру үшін ұпайлар, белгішелер, көшбасшылар тақталары, әңгімелер, тапсырмалар мен марапаттар кіреді.

Мотивация және қатысу: 1. Геймификацияның басты артықшылықтарының бірі-мотивация мен белсенділікті арттыру мүмкіндігі. Ойын табиғаты бойынша қызықты және егер ол білімге қолданылса, оқу процесін қызықты әрі қызықты ете алады.

Шығармашылықты дамыту және мәселелерді шеше білу: Геймификация шығармашылық пен проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Ойында ойыншылар жиі кедергілерге тап болады және оларды жеңу үшін сыни тұрғыдан ойлауы керек.

Қорытынды:

Геймификация студенттердің инновациялық білімін дамыту үшін үлкен әлеуетке ие. Оқу процесіне ойын элементтерін қоса алғанда, оқытушылар ынталандырылуы, процеске қатысуы және маңызды дағдыларды дамытуы мүмкін. Оқу орындарының геймификацияны қолдануы және осы мүмкіндікті жылдам дамып келе жатқан әлемде табысқа жету үшін қажетті дағдыларды игере алатын динамикалық және инновациялық оқу ортасын құру үшін пайдалануы өте маңызды. Сайып келгенде, геймификация 21 ғасырдағы дәстүрлі білім мен оқушылардың қажеттіліктері арасындағы байланыс бола алады, бұл оқытуды тиімді ғана емес, сонымен қатар жағымды етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Образование сегодня www.ed-today.ru.
2. Игры в образовательном процессе (http://www.edtoday.ru/poleznye-stati/100-mozhet-li-gejmifikatsiyaspasti-obrazovanie)

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

3. Геймификация в образовании (Дата обращения к ссылке 10.10.2023г. http://gamemotiv.ru/top-10- primerov-geymifikatsii-v-obrazovanii-kotoryie-izmenyatnashe-budushhee/)
4. GoalBook Дата обращения к ссылке 10.10.2023г. http://gamemotiv.ru/top-10-primerov-geymifikatsii-vobrazovanii-kotoryie-izmenyat-nashe-budushhee/)
5. https://4brain.ru/gamifi cation/tipy-igrokov.php (дата обращения 28.09.2023)

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

WAYS TO INCREASE STUDENTS' MOTIVATION IN LEARNING

Bekbolatova Ayaulym Zhasulankyzy
Third year student of Astana International University
Foreign Languages: Two Foreign Languages
Astana, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Abstract: Motivation plays a crucial role in the learning process, influencing students' engagement, persistence, and academic success. This article explores various strategies and techniques aimed at enhancing students' motivation in learning contexts. It examines factors that contribute to motivation, such as autonomy, competence, relatedness, and the importance of intrinsic and extrinsic motivation. The article also highlights the significance of goal setting, relevance, and student interests in maintaining motivation. Overall, the article provides insights into effective approaches to increase students' motivation, ultimately contributing to improved learning outcomes.

Keywords: Motivation, Learning, Student Engagement, Effective strategies

Motivation is a fundamental aspect of the learning process, influencing students' engagement, persistence, and academic success. Educators constantly seek effective strategies to enhance student motivation, as it directly impacts learning outcomes. According to a study by Jacob Filgona, John Sakiyo , D. M. Gwany and A. U. Okoronka, they revealed a strong link between students' motivation and their academic achievement.[1] It emphasized the impact of intrinsic and extrinsic motivation on performance, as well as the influence of external factors like social life, teachers, teaching methods, and the learning environment on students' motivation levels and learning outcomes.

Setting clear and achievable goals is crucial for enhancing students' motivation in the learning process. It consistently shows that having well-defined objectives leads to higher levels of motivation among students. Teachers play a key role in empowering students by involving them in goal-setting activities, which cultivates autonomy and responsibility. By implementing various goal-setting techniques and progress tracking, teachers can cater to diverse student needs while fostering a sense of accomplishment and growth. Additionally, milestone assessments provide opportunities for reflection and celebration of achievements. Leveraging technology such as online platforms and digital tools can further enhance students' motivation to learn through interactive features like progress tracking, instant feedback, and collaborative learning activities provided by educational apps and gamified platforms.[2]

Regularly providing meaningful feedback is another effective method for enhancing students' motivation in learning. Feedback is essential in education as it offers students valuable insights into their progress and areas for improvement. For instance, when a teacher provides detailed feedback on a student's essay highlighting both strengths and areas needing development, the student gains a clear understanding of how to enhance their writing skills. This specific feedback empowers the student to make targeted improvements, leading to tangible progress in their academic performance.[3]

Thoughtful and constructive feedback can empower students to take ownership of their learning and strive for continuous improvement. Incorporating a quantitative approach allows teachers to assess student performance objectively and provide targeted recommendations for

growth. This data-driven approach ensures that feedback is tailored to each student's individual needs, promoting personalized learning experiences and maximizing its effectiveness. One key benefit of quantitative feedback is its objectivity since it relies on measurable criteria rather than subjective judgments or preconceived notions.

Quantitative feedback also enables teachers to track students' progress over time, monitor their growth, identify areas needing improvement as well as strengths they excel in enhancing motivation & engagement in the learning process. Additionally, this type of feedback facilitates goal-setting & self-assessment by providing clear performance metrics empowering the setting realistic goals while fostering skills such as self-regulation essential for success in school & beyond. [4]

Fostering a supportive learning environment is crucial for nurturing students' motivation and engagement in the classroom. When students feel valued, respected, and supported, they are more likely to be motivated to participate actively in their learning and strive for academic success. Teachers play a pivotal role in creating and maintaining such an environment, and utilizing quantitative methods can be instrumental in this endeavor.One way to assess the classroom climate and identify areas for improvement is by employing quantitative research methods.

Surveys and interviews are effective tools for collecting quantitative data on students' perceptions of the learning environment. These methods allow educators to gather valuable insights into students' experiences, attitudes, and needs, providing a quantitative basis for understanding the factors that contribute to a supportive or challenging learning environment.By administering surveys to students, teachers can solicit feedback on various aspects of the classroom environment, such as teacher-student relationships, peer interactions, instructional practices, and overall satisfaction with the learning experience. Quantitative survey data can reveal patterns, trends, and correlations that might not be immediately apparent through qualitative observations alone. For example, teachers can use Likert-scale questions to measure students' perceptions of teacher support, classroom climate, and sense of belonging, allowing for a more nuanced understanding of the factors influencing motivation.Similarly, conducting interviews with individual students or focus groups can provide valuable qualitative insights into students' experiences and perspectives. However, by supplementing qualitative interviews with quantitative measures, educators can systematically analyze and compare data across different groups or time points.

This mixed-methods approach allows for a comprehensive exploration of the factors influencing students' motivation and engagement in the learning process.Once quantitative data on the classroom climate has been collected and analyzed, teachers can use the findings to inform their instructional practices and classroom management strategies. For example, if survey data reveals that students perceive a lack of support or inclusivity in the classroom, teachers can implement targeted interventions to address these concerns. This might involve fostering positive teacher-student relationships, promoting collaboration and peer support, or providing additional resources and accommodations to meet students' diverse needs.Furthermore, quantitative data can help teachers monitor changes in the classroom climate over time and evaluate the effectiveness of interventions aimed at enhancing support and motivation. By regularly assessing students' perceptions and adjusting instructional practices accordingly, educators can create a dynamic and responsive learning environment that meets the evolving needs of their students. [5]

Extrinsic motivators, though external, play a significant role in shaping students' engagement and participation in the learning process. While intrinsic motivation is crucial, extrinsic motivators provide additional incentives that can enhance student engagement. These external rewards or incentives can range from grades, praise, or recognition to tangible rewards like stickers or tokens.

Educators can effectively harness both intrinsic and extrinsic motivators to create a dynamic learning environment that caters to the diverse needs of students. By employing a variety

of motivational strategies and techniques, teachers can cultivate a classroom culture where students feel motivated to learn. Quantitative methods offer valuable insights into the effectiveness of different motivational approaches. Through careful analysis of quantitative data on academic performance, attendance records, or participation levels educators can assess which strategies are most successful in promoting student engagement and achievement.

Moreover, quantitative research allows educators to identify patterns between motivational strategies and student outcomes. By collecting and analyzing data on a large scale enables educators to tailor their instructional practices based on their specific context. Incorporating quantitative methods into the analysis of motivational strategies also provides opportunities for reflection and continuous improvement for better support student engagement overall. [6]

Integrating technology into instruction can enhance student motivation. Technology offers various tools and resources to make learning more interactive and engaging. Teachers can use quantitative data to evaluate the impact of technology on student motivation and learning outcomes. Conducting surveys or assessments to measure students' attitudes towards technology and their perceived benefits can provide valuable insights for educators.

Collaborative learning activities are essential for student motivation and engagement. Students have the opportunity to exchange ideas, tackle challenges together, and benefit from diverse perspectives. Quantitative methods are valuable for evaluating the effectiveness of collaborative learning strategies in boosting student motivation and academic achievement. Analyzing quantitative data on group dynamics helps educators gauge the impact of collaborative learning initiatives and identify areas for improvement. Furthermore, quantitative analysis provides a comprehensive understanding of the impact of collaborative learning on student achievement, enabling educators to refine their strategies based on empirical evidence. [7]

Based on the outcomes of my internship, I determined that integrating collaborative learning activities in the classroom, providing effective feedback, and cultivating a positive and inclusive environment are successful approaches for enhancing student motivation. During January and February, I taught English to a group of 12 students. Within 3 weeks, over half of the students began actively participating in my lessons and displayed increased engagement and motivation as evident in Figure 1. Additionally, I noticed that incorporating technology and multimedia resources into the lessons helped to capture student interest and make the learning process more interactive.

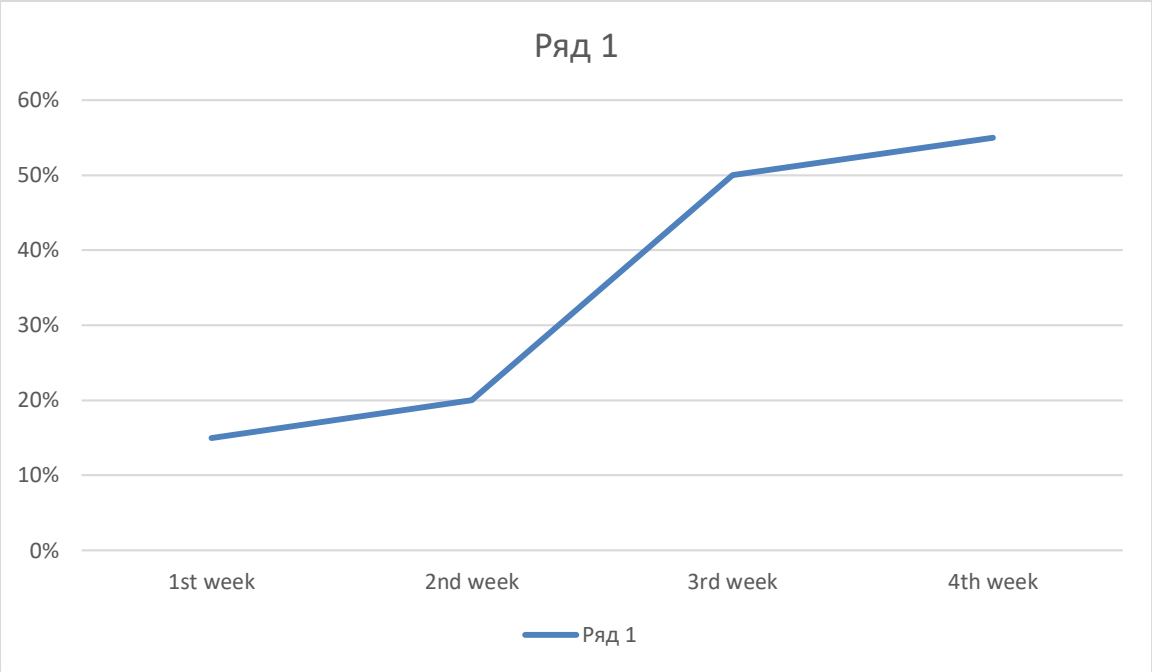

Figure 1-increase of students engagement

In conclusion, fostering a supportive learning environment, setting clear goals, integrating technology, providing feedback, and utilizing intrinsic and extrinsic motivators are essential components in enhancing student motivation in learning. Collaborative learning activities and data-driven strategies play significant roles in boosting student engagement and achievement. By implementing these effective approaches, educators can create a dynamic and motivating learning environment that empowers students to excel academically and reach their full potential.

References:

1. Jacob Filgona, John Sakiyo , D. M. Gwany and A. U. Okoronka, Asian Journal of Education and Social Studies
2. “Motivating Students: 25 Strategies to Light the Fire of Engagement” by Carole LeBovidge (2018)
3. Bagas Adi Atma, Fatun Fatimah Azahra, Ali Mustadi, Colomeischi Aurora Adina, Teaching style, learning motivation, and learning achievement: do they have significant and positive relationships?, Jurnal Prima Edukasia, 9 (1), 2021, 23-31
4. “Drive: The Surprising Truth About What Motivates Us” by Daniel H. Pink (2009)
5. “Teaching with Love & Logic: Taking Control of the Classroom” by Jim Fay and David Funk (2019)
6. “Engagement by Design: Creating Learning Environments Where Students Thrive” by Douglas Fisher, Nancy Frey, and Russell J. Quaglia (2019)
7. “Mindset: The New Psychology of Success” by Carol S. Dweck (2006)

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК (ӘӨЖ) 004.89:001.8

ACTION RESEARCH ӘДІСІНЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ЗЕРТТЕУЛЕРДЕ ҒЫЛЫМИ АҚПАРАТТАРДЫ ІЗДЕУ ЖӘНЕ ӨҢДЕУДЕГІ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Берикханова Айман Еженхановна,
п.ғ.к., Абай атындағы ҚазҰПУ, профессор-зерттеушісі, Алматы
Жекеева Аққалам Есимбекқызы,
Абай атындағы ҚазҰПУ, 1 курс докторанты, Алматы
Сапаргалиева Баян Оралхановна
Абай атындағы ҚазҰПУ, Халықаралық ынтымақтастық департаментінің директоры
Байдильдинова Дана Калковна,
педагогика магистрі, Алматы қаласы химия-биология бағытындағы Назарбаев Зияткерлік мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің сарапшы мұғалімі, Алматы

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аңдатпа

Мақалада Action Research (Іс-әрекеттегі зерттеу) әдісі негізінде жүргізілетін зерттеулерде ғылыми ақпараттарды іздеестіру және оларды өңдеуде жасанды интеллект бағдарламаларының түрлері мен мүмкіндіктері қарастырылады. Бұл бағдарламалар жас ғалымдар мен жас педагогтердің ғылыми зерттеушілік белсенділіктерін дамыту мақсатында ұсынылуда. Ел президенті Қ.К.Тоқаев ғылым саласындағы білікті кадр тапшылығын шешу, отандық ғылымның әлеуетін көтеру жас ғалымдарға барынша жағдай жасау арқылы жүзеге асатынын және «қазір жас ғалымдардың заманы туды» деп баса назар аударды. Жас ғалымдарға ғылыми материалдарды іздеу мен қатар цифрлық технологиялардың дамыған дәуірінде жасанды интеллект арқылы тиімді әрі уақыт үнемдеуге көмегі зор Litmaps серверінің жұмыс жасау алгоритімі қарастырылды.

Бұл мақала *Қазақстан Республикасының **ғылым** және **жоғары білім** министрлігінің ИРН: AR14872311 "Action Research сынды зерттеудің бейформалды түрлерін практикаға интеграциялау негізінде ЖОО оқытушыларының зерттеу белсенділігін дамытудың теориясы мен технологиясы" тақырыбы бойынша гранттық жоба аясында жазылған.*

Түйін сөздер: Action Research, жасанды интеллект, Litmaps, нейро желілері, жас ғалым, зерттеушілік белсенділік.

Abstract

The article is devoted to discusses the types and possibilities of artificial intelligence programs in searching for scientific information and processing them in research conducted on the basis of the Action Research method. These programs are offered for the purpose of developing the scientific research activities of young scientists and young teachers. The President of the country K.K. Tokaev emphasized that solving the shortage of qualified personnel in the field of science, raising the potential of domestic science will be realized by creating the best possible conditions for young scientists and that «now the age of young scientists has arrived». The working algorithm of the Litmaps server, which is effective and helpful for saving time through artificial intelligence, was presented to young scientists in the era of the development of digital technologies and the search for scientific materials.

This article was written within the framework of the grant project of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan IRN: AR14872311 on the topic «Theory and technology for the development of research activity of University teachers based on the integration into practice of non-formal forms of research as Action Research».

Keywords: Action Research, artificial intelligence, Litmaps, neural networks, young scientist, research activity.

Кіріспе бөлім Қазақстан Республикасында жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған Тұжырымдамасында жасанды интеллект саласындағы инновациялар еңбек нарығында үлкен мүмкіндіктер ашып, еңбек өнімінің нәтижелілігін арттыратыны атап көрсетілген [1]. Сондықтан жас ғалымдарға қойылатын заманауи талаптардың бірі – қазіргі цифрлық технологиялар мен нейро жүйелерді күнделікті кәсіби тәжірибесінде, зерттеу жұмыстарында тиімді қолдана алу қабілеттерін қалыптастыру. Білім берудегі цифрландыру процесі ғылыммен қатар педагогикалық зерттеулер саласында да зор мүмкіндіктер ашуда.

Қазіргі білім беру процесінде жас ғалымдардың цифрлық, мобильдік технологияларын пайдалануы бойынша білім және біліктері сыналуда. Себебі Z және альфа ұрпақтары білім беру жүйесінің жаңа кезеңін талап етуде. Аталған бұл ұрпақтар қарқынды цифрлық ортаны қамтитын қоғамда өмір сүріп жатыр. Ғылым саласының цифрлануы іздену мен зерттеу нәтижесін тиімді жүзеге асыру ғалымдардың кәсіби іс-әрекетіне жаңа талаптар алып келуімен қатар, олардың жасанды интеллектпен зерттеушілік қабілетін жоғары деңгейде қалыптастыруды қажет етеді. Осы орайда ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Artigicial Intelligence Journey атты онлайн конференциясында «жасанды интеллект технологиясын дамытуды, көлемді мәліметтерге талдау жасауды жүзеге асырудың басты басымдықтарының бірі ретінде жеткізді» [2]. Сол себепті, жас ғалымдардың зерттеу жұмысында кездескен қиындықтарды шешуде, ақпараттарды іздеуде және өңдеуде жасанды интеллект технологияларының мүмкіндігі зор.

Сондай-ақ еліміздің білім беру саласы жас ғалымдардың сыни және конструктивті ойлай алатын белсенді әрекетті, ізденгіш, зерттеу жүргізуге қабілетті, жан-жақты болуды талап етеді. Өйткені, ғалымның атқаратын қызметі, зерттеу әрекеті сол қоғамды, яғни Z және альфа ұрпақтарды дамытуымен тікелей байланысты.

Жас ғалым зерттеу жұмысына қажетті сенімді әрі сапалы материалдар мен дереккөздерді таба білуі қажет. Жас ғалым жетекшіден немесе таныстары тарапынан берілген әдебиеттер зерттеу дерекөздері ретінде таптырмас материалдар болғанымен аздық етуі мүмкін. Сондықтан жас ғалым өз бетінше материал іздеу жолдарын жақсы меңгеруі қажет. Әсіресе бұл жасанды интеллект бағдарламаларын қолданғанда септігін тигізеді.

Сонымен қатар жас ғалымдардың зерттеушілік белсенділіктерін қалыптастыру педагогика ғылымында күрделі мәселелердің бірі болып отыр. Оның түпкі себептері ғалымдардың студенттік шақтан зерттеулер жүргізудің шынайы тәжірибелерінің болмағандығында. Осындай олқылықтардың орнын толтыруда қазіргі кезде әлемдік тәжірибеде тиімді нәтиже беретін Action Research сынды бейформалды зерттеу түрін меңгеру өзекті. Action Research зерттеу түрінің тиімділігін келесі жайттар негіздейді:

- Action Research (Іс-әрекеттегі зерттеу) жас ғалымдардың күнделікті кәсіби тәжірибесі негізінде жүргізіле береді;
- зерттеуші өзіні зерттеу жұмысында жиі орын алатын проблеманың шешімін табу үшін, арнайы сол проблемасын зерттейді;
- зерттеу тақырыбы бойынша зерттеу проблемасын шешудің әдістерін біртіндеп енгізіп отырады;

- енгізіліп отырған өзгерістерге рефлексия жасап, проблема шешілгенше бірнеше цикл бойы зерттеу процессін жетілдіре түседі.

«Action Research» термині отандық педагогика оқулықтарында, университет студенттеріне іс-әрекеттегі зерттеу туралы түсінік қалыптастыратын курс немесе пәндерде өте аз деңгейде қарастырылған.

Осы жерде Action Research дегеніміз не? Оның жас ғалымдар үшін қандай пайдасы бар? деген сұрақтар туындайды. Action Research ағылшын тілінен аударғанда – іс-әрекеттегі зерттеу дегенді білдіреді. Элейн Уилсонның анықтамасы бойынша, Action Research – бұл жоба туралы деректерді жинау және жобаға қатысудың әртүрлі деңгейлерінде осы ақпаратты түсіну құралы [3]. Сонымен қатар, осы Action Research-тің басқа зерттеу жұмыстарынан айырмашылығы қандай? деген сұрақтар да орынды екені анық. Ғылымда Action Research әдетте Курт Левиннің (1946) атымен байланыстырылады. Зерттеу барысында зерттеуші кәсіби практикасында кездесіп жүрген проблеманы анықтап, оны шешу бағытында бірнеше (мақсатқа жеткенге дейінгі) спиралды әрекет жасауға мүмкіндікке ие болады. Екінші жағынан қарастырғанда, бұл зерттеу түрі педагогикалық теория мен практиканы интеграциялауда маңызы зор. Яғни, зерттеу оқыту мен оқу тәжірибесін анағұрлым жетілдіру мақсатында практиктің жеке жағдайында орындалады және соған бағытталған әрекеттерге негізделеді.

К.Левиннің көзқарасы бойынша Action Research зерттеу түрі зерттеуші мен қатысушылар арасындағы кедергіні жояды [4]. Зерттеуші зерттеу жүргізу кезінде *(қандай?)* жағдайға белсенді қатысады. Action Research зерттеушіде туындаған мәселелерді шешу жолдарын табуға және шешімдер туралы ойлауға мүмкіндік береді. Action Research-тегі зерттеу зерттеушілердің өздері мойындаған проблемалармен жақсы жұмыс істейді деген жорамалдар негізінде әрекет ететінін, олардың жұмысын тексеруге және бағалауға, содан кейін басқаша жұмыс істеу жолдарын қарастыруға мүмкіндік береді.

Action Research-тегі зерттеудің дәстүрлі зерттеулерден айырмашылығы бар, өйткені дәстүрлі зерттеу әдістері нәтижелерді басқа параметрлермен байланыстыруға қатысты болса, Action Research-тегі зерттеу нақты практикада кездесетін проблемаларды зерттеп, солардың оң шешімдерін табуға көмектеседі. Дәстүрлі зерттеулердің көпшілігі зерттеушіні зерттелетін ортадан бөлек қарастырса, Action Research-тегі зерттеуде зерттеуші мен қатысушылар арасындағы барьерлер жойылады, олар мәселені шешуге тікелей бірге қатысады. Action Research-тегі зерттеуде зерттеуші өзі немесе басқа зерттеушілермен бірлесіп зерттеу жұмысын жүргізе алады.

Қарастырылып отырған Action Research-тің тиімді жақтарын ескере отырып және зерттеу жұмысына жасанды интеллект арқылы материал табу мүмкіндіктерін ұтымды пайдалану негізінде жас ғалымдардың зерттеушілік белсенділіктерін дамыту қажеттілігі айқын байқалуда. Цифрлық Қазақстан жағдайында жасанды интеллект арқылы жас ғалымдардың Action Researchтегі зерттеуді сапалы игерулерінің басты артықшылықтары келесідей болып отыр:

1. Action Research-тегі зерттеудің ізденушінің дербестігін, білім беруді демократияландыру саясатын жүзеге асыру;
2. цифрлық білім беру жағдайында Action Researchтегі зерттеуде жаһандық білім беру кеңістігіне ену және әлемдік деңгейде білім алу, тәжірибе алмасу;
3. Action Research-тегі зерттеу жас ғалымның педагогикалық теория мен педагогикалық практиканы ұштастыра алу қабілеттерін арттыруы;
4. үздіксіз білім беру, кез-келген мамандық бойынша жаңа құзіреттіліктерді қалыптастыру арқылы кәсіби біліктілікті арттыру;
5. Action Research-тегі зерттеуді меңгеру арқылы жас ғалымдардың кәсіби біліктіліктері жоғарлайды, бәсекеге қабілеттіліктері арта түседі;

6. Action Research-тегі зерттеуді жетілдіруде жасанды интеллект мүмкіндіктерін толыққанды пайдалану.

Осы аталған артықшылықтар жас ғалымдардың цифрлық сала мен іс-әрекеттегі зерттеу туралы білім, білік, дағдылары мен тұлғалық сапасының дамуына, зерттеу нәтижесіне жетуге тікелей ықпал ететіндігін көрсетеді. Себебі көптеген жас зерттеушілерге зерттеу процесіне қажетті ғылыми ақпараттармен жұмыс жасау басты міндеттердің бірі болғандықтан, арнайы ғылыми сайттармен таныс болуы, жасанды интеллект серверлерімен жұмыс жүргізу арқылы өз тәжірибелерін жетілдірудің мәні ерекше.

Негізгі ғылыми ақпарат көздеріне-келесідей жарияланым түрлері жатады:
монография, брошюра, ғылыми еңбектер жинағы, мақала, баяндама тезистері, оқу құралы, т.б. Ғалым Б.Г.Тяпкин ғылыми ақпарат келесідей анықтамасын ұсынды: «ғылыми зерттеулер нәтижесінде құрылатын ғылымның соңғы жетістіктері, зерттеулердің барысы мен нәтижелері туралы хабардар ету мақсатында таратылатын жазу және баспа туындылардың жиынтығы [5]. Жас ғалымдар үшін қажетті әдебиеттерді іздеу – ұзақ еңбекті талап етеді. Оның маңызы зор, себебі жарияланған зерттеу материалды толық оқу-зерттеу жұмысының сапасына байланысты болады. Зерттеу тақырыбы бойынша қажетті әдебиеттерді іздеуде жасанды интеллект жылдам әрі қажетті ақпаратты табуға мүмкіндік береді.

Action Researh-ті игеруде жасанды интеллект мүмкіндіктерінің ChatGpT, Bard, Gemini, Mendeley, SciSpace, libgen.is, litmaps, chatpdf, Nearpod, Remind, ThingLink, Book Creator, және т.б. серверлері бар. Аталған бұл серверлер жас ғалымдардың уақытын үндемеуге, қажетті ғылыми үлкен көлемдегі деректерді, күрделі есептеулерді және үлгілерді талдауды қажет ететін мәселелерді шешіп беруде мүмкіндігі зор. Мысалы: әдебиеттерді іздестіруде litmaps бағдарламасының көмегі зор.

Litmaps іздеу жүйесінің мақсаты – пайдаланушыларға ғылыми ресурстарды тиімді табу және оларға қол жеткізу үшін қуатты құралмен қамтамасыз ету. Ол пайдаланушыларға Litmaps платформасында қол жетімді кітаптардың, журналдардың, мақалалардың және басқа да академиялық материалдардың үлкен жинағынан нақты ақпаратты іздеуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар іздеу жүйесі пайдаланушыларға олардың нақты сұраулары немесе қызықтыратын тақырыптары негізінде сәйкес ресурстарды табуға көмектесу үшін жасалған. Іздеу жолағына кілт сөздерді, сөз тіркестерін немесе нақты терминдерді енгізу арқылы пайдаланушылар іздеу критерийлеріне сәйкес келетін нәтижелер тізімін шығара алады. Іздеу жүйесі пайдаланушыларға ең қолайлы ресурстарды ұсыну үшін өзектілік, беделділік және танымалдық сияқты әртүрлі факторларды ескереді.

Бұл бағдарламаның келесі артықшылығы, пайдаланушылар академиялық зерттеулер жүргізіп жатыр ма, жоба үшін ақпарат іздеп жатыр ма немесе белгілі бір салада білімін кеңейткісі келсе де, іздеу жүйесі сәйкес ресурстарды табу және оларға қол жеткізу процесін жеңілдетуге көмектеседі.

Оған қоса, іздеу жүйесі жарияланған күні, авторы, жарияланым түрі немесе тақырып санаты сияқты факторларға негізделген іздеу нәтижелерін нақтылау үшін кеңейтілген іздеу операцияларын немесе сүзгілерді қамтамасыз етуі мүмкін. Бұл мүмкіндіктер іздеу тәжірибесін жақсартады және іздеген ақпаратты дәл табуға мүмкіндік береді.

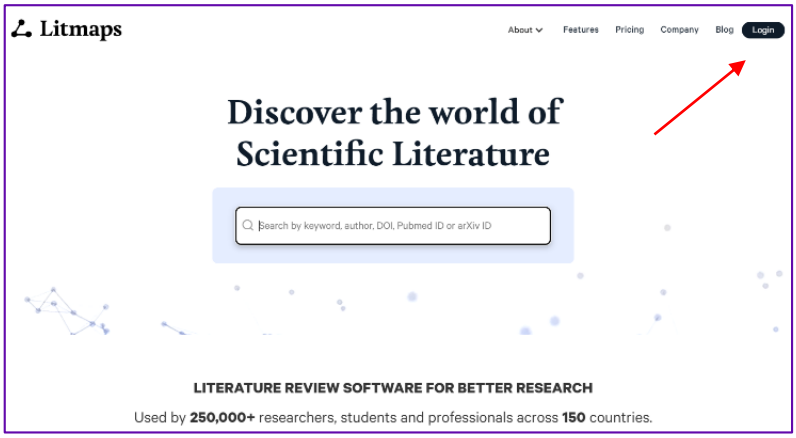
Тұтастай алғанда, Litmaps іздеу жүйесінің пайдаланушыларға ғылыми ресурстарды табудың, академиялық зерттеулерді жеңілдетудің және әртүрлі оқу салаларындағы адамдардың зерттеу және оқу әрекеттеріне қолдау көрсетудің тиімді және тиімді құралдарымен қамтамасыз ету.

Limaps бағдарламасын пайдалану үшін мына алгоритмдерді орындау арқылы жұмыс жасауға болады:

1-қадам. Web-шолғышқа Litmaps веб-сайтын жазыңыз немесе Litmaps серверіне өту үшін төменде 1-суретте көрсетілген QR арқылы автоматты түрде қосыла аласыз.

1- сурет. Litmaps веб-сайтына қосылуға арналған QR код https://www.litmaps.com/

2-қадам. Тіркелу немесе кіру: Егер сіз жаңа пайдаланушы болсаңыз, жаңа тіркелгіге (Login) тіркелу үшін «Тіркелу» немесе «Тіркелгі жасау» түймесін басыңыз. Егер сізде бұрыннан тіркелгіңіз болса, тіркелгіңізге кіру үшін «Кіру» (Sign in) түймесін басып, тіркелгі деректеріңізді енгізіңіз. Төменде 2-суретте берілген.

2-сурет. Litmaps бағдарламасының басты беті және тіркелгі батырмасы.

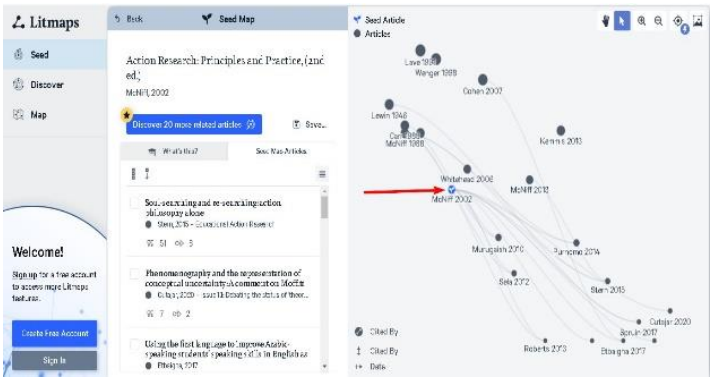
3-қадам. Жүйеге кіргеннен кейін Litmaps қолданбасында қолжетімді мазмұнды зерттеуді бастауға болады. Платформа кітаптар, журналдар, мақалалар және т.б. сияқты әртүрлі ғылыми ресурстарды ұсынады. Нақты ақпаратты табу үшін әртүрлі тақырып санаттарын шолуға немесе іздеу жолағын пайдаланамыз. Іздеу жолағы 3-суретте берілген.

3-сурет. Litmaps бағдарламасында іздеу жолағы

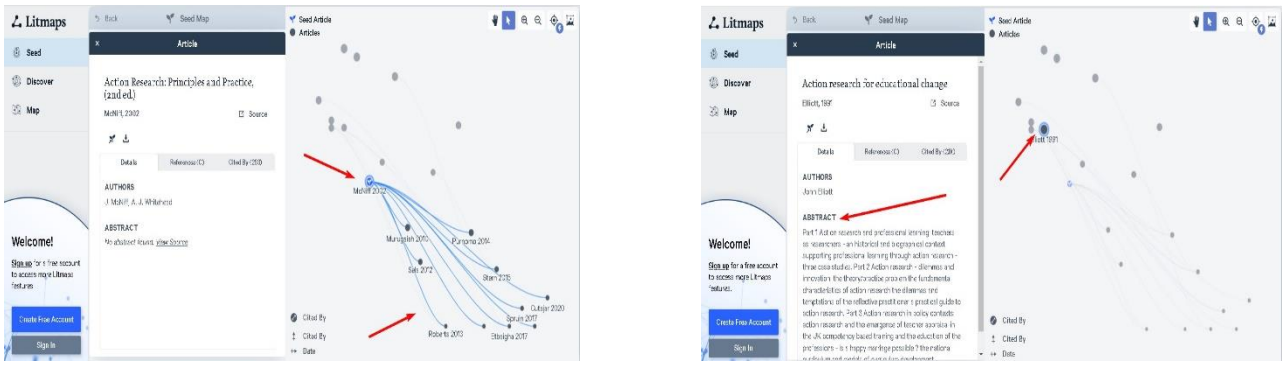
NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

4-қадам. Ресурстарға қол жеткізу. Ресурсқа қол жеткізуде сервер деректің автор және ғылыми ақпараттың жылын картаға бейнелеп береді. Өзіңізге қажетті ресурсты тапқан кезде, оның тақырыбын немесе байланысты сілтемені басу арқылы оған қол жеткізе аласыз. Сонымен қатар сіз баспагердің веб-сайтын, зерттеу дерекқорын таңдай аласыз. Ресурсты таңдау және карта бейнесі 4-суретте.

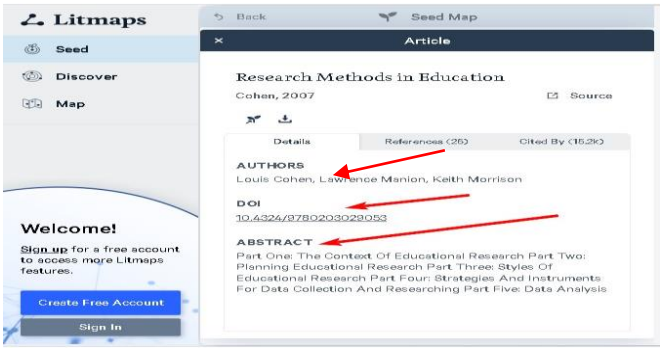
4-сурет. Авторлар мен ғылыми материал картасы

5-қадам. Өзіңізге қажетті ресурсты таңдаған сәтте авторға сілтеме жасаған зерттеушілердің еңбектерін көк жолақпен сервер бейнелеп 5-суретте және таңдалған ресурстың аңдатпасын көруге мүмкіндік береді. Осы тұста сіз таңдаған ғылыми ақпараттың аңдатпасымен таныса аласыз 6-сурет. Жас ғалым тақырыптан кейін материалдың аңдатпасына көңіл бөлуі қажет. Зерттеу мақалаларының аңдатпасы тақырып бойынша жасалған жұмыстың мазмұнын ықшамдап береді. Аңдатпаны толық оқу арқылы табылған материалды толық оқу қажеттілігін немесе қажетті зерттеу жұмысына қажетті ақпарат табуға болады деген бөлімдері жайында мәлімет алуға болады.

5-6 сурет. Ғылымдардың жұмысы көрсетілген қартасы мен аңдатпа көрсетілген бейнесі.

6-қадам. Қажет деп санаған ақпаратты жүктеп алу. Серверде көрсетілген DOI сілтемесі арқылы немес жүктеп алу белгісін басу арқылы жүктеп аласыз. Бұл қадам 7-суретте көрсетілген.

7-сурет. Жүктеп алу алгоритімі.

Litmaps – ғалымдар мен зерттеушілерге зерттеу басылымдарды визуализация мен талдауға және соңғы жаңалықтардан хабардар болуға көмектесу үшін жасалған зерттеу құралы. Ол ғылыми әдебиеттердің көрнекі карталарын және пайдаланушылардың қызығушылықтарына сәйкес келетін жаңа жарияланымдарды ұсынады. Зерттеушілерге арналған Litmaps-тың негізгі ерекшеліктеріне мыналар жатады:

- Litmaps зерттеушілерге әр түрлі ғылыми еңбектер арасындағы байланыстарды іздеуге және визуализациялауға мүмкіндік беретін оңай бағдарланатын интерфейс. Бұл өз кезегінде жас ғалымдардың білім көкжиегін кеңейтуге көмектеседі.
- Litmaps әдебиет желілерін визуалды ұсынуы зерттеушілерге әр түрлі еңбектердің өзара қалай байланысқанын яғни карта түрінде көруге көмектеседі. Бұл ерекшелік зерттеу эволюциясын түсіну үшін пайдалы.
- Әдебиетті іздеу және жаңарту процесінде Litmaps жас ғалымдардың осы тапсырмаларға жұмсайтын уақытын едәуір үнемдеуге көмегі зор. Бұл ғалымдарға зерттеулер жүргізуге және талдауға көбірек уақыт бөлуге мүмкіндік береді.
- Зерттеушілер карталарды жазбалармен аннотациялай алады, олар мәліметтермен бөлісіп, әріптестерімен ынтымақтаса алады.
- Litmaps зерттеушілерге, кілт сөздерге, авторларға, дәйексөздерге және басқа деректерге негізделген тиісті басылымдарды табуға көмектесетін сенімді іздеу мүмкіндіктері мен сүзгілеу параметрлерін ұсынады.

Осы бағдарламаның аталған тиімділіктері практика жүзінде анықталған. Абай атындағы ҚазҰПУ жас ғалымдарына арналған біліктілікті жетілдіру курсы және жас зерттеушілер кеңесінің ұйымдастырумен «Электрондық ғылыми ақпарат көздері және зерттеу базалары» тақырыбында семинар-тренингте жас ғалымдарға Litmaps-ты қолдану жолдарын практикада үйренді. Тренингте бұл бағдаралама жан-жақты әдебиеттерге шолу жасау процесін жеңілдететіні қызықтырды, сілтеме жасалған жұмыстарды жылдам табуға көмектесті және бағдарламаны меңгеру арқылы жас ғалымның кәсіби өсу мүмкіндігі артты.

Litmaps-бұл әсіресе жас ғалымдар үшін пайдалы болуы мүмкін Ғылыми зерттеулерді бақылау және визуализациялаудың онлайн құралы. Міне, осы құралдың тиімді жағы: *заманауй тиімді әдебиет шолулары; визуалды навигация; тарихи талдау; ынтымақтастықтың кеңейтілген мүмкіндігі; уақытты үнемдеу*. Бұл мүмкіндіктер Litmaps-ты жас ғалымдар үшін қуатты құралға айналдырады, оларға ғылыми ақпараттың үнемі өсіп келе жатқан ағынын тиімді басқаруға және табысты мансап құруға көмектеседі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1 Қазақстан Республикасында жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдама https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P2300000248

2 Қазақстан Республикасы Президентінің ресми сайты https://www.akorda.kz/kz/events/astana_kazakhstan/participation_in_events/kazakstan-prezidenti-artificial-intelligence-journey-atty-onlain-konferenciyada-soz-soiledi

3 Элейн Уилсон. Как проводить исследование в действий. Handbook for teachers. Nazarbayev Intellectual Schools/ Center of Excellence. 2015.

4 Kurt Lewin Principles Of Topological Psychology Publisher: Munshi Press, Year: 2008

5 Тяпкин Б.Г. Работа редактора над книжными иллюстрациями Publisher: Книга, Year: 1968 Б. 46-47

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ӘОЖ 615.825

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ОҚУШЫЛАРҒА ЕМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Тлебалиев Бекболсын Ерденбекұлы
Батыс Қазақстан инновациялық-технологиялық университеті
Орал, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аңдатпа. Дене жаттығуларының адам ағзасын сауықтырудағы рөлін асыра бағалау қиын. Спорттық жаттығулардың өмір сүру сапасы мен ұзақтығына әсері маңызды, олардың қажеттілігі туралы сенімді түрде айтуға болады.Қазіргі әлемде көптеген адамдардың қозғалыс белсенділігі айтарлықтай төмендеді. Бұл жағдайдың себептері отырықшы өмір салты,адамның еңбек қызметін жеңілдететін заманауи тұрмыстық технологиялардың шығару көлемінің ұлғаюы және спорттық жаттығулардың жетіспеушілік болған кезде өз уақытының дұрыс бөлінбеуі болуы мүмкін.Физикалық белсенділіктің төмендеуі адамның функционалдығын төмендетуге, әртүрлі аурулардың пайда болуына ықпал етеді.

Кілттік сөздер: дене белсенділігі, денені сауықтыру жүйесі, емдік дене шынықтыру, емдік дене шынықтыру.

Барлық әлем үшін барша адамдарды біріктіретін, барлық халықтардың мәдениеттері мен өркениеттері арасында көпір тұрғызатын спорт бейбітшілік еншісі. Қазақстан Республикасының дене тәрбиесі мен спортты дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар қабылданды.Бұл құжаттар қолда бар әлеуетті біріктіруге және дене тәрбиесі ұйымдары мен республикалық жергілікті өкімет органдары бұқаралық спортты дамытуға дене тәрбиесі және спорт құрылымдарымен қамтамасыз етуге, салауатты өмір салтын қалыптастыруға, спорт ізбасарларын дайындауға мүмкіндік беруде.Әлемде балалардың және үлкен адамдар арасында аурулар көбейіп жатыр. Қазіргі таңда дене тәрбиесі арқылы мүгедектердің денсаулығын қалпына келтіру үлкен мәселе болып табылады [1].

Осы бағытта 15-20 жылдар ішінде дене мәдениеті пайда болды. Бейімдеу дене мәдениетіне көңіл аударған мамандар С.Т.Евсеев, Л.В.Шапкова, Р.В.Чудная тағы басқа Қазақстан Республикасында бұл мәселе ғылыми әдістемелік жағынан әлі де көп қамтылған. Қазіргі таңда ғылыми әдістемелік әдебиеттердің ішінде келтірілген әдебиетті талдау барысында бейімдеу дене мәдениетінің ғылыми әдістемесін қамтамасыз етілуінің деңгейінде біз келесі ерекшіліктерді байқадық. Біріншіден Ресейдегі дене шынықтыру институттарында атап айтқанда П.Ф.Лесгафт атындағы Санкт-Петербург мемлекеттік дене тәрбиесі академиясы,дене шынықтыру және спорттың Ресей академиясы,Украина Ұлттық академиясында ғалымдармен бейімдеу дене мәдениетінің ғылыми әдістемесін қамтамасыз етілуіне көп зерттеулер жүргізілді. Бейімдеу дене мәдениеті туралы Р.В.Чудная,С.Т.Евсеев,Л.В.Шапкованың т.с.с. авторлардың көптеген ғылыми мақалалары,монографиялары жарық көрді [2].

Д.М.Дульновтың ойы бойынша оқу қызметінде еліктірілген балалардың нерв жүйесін қорғау керек. В.К.Кузьмина осы пікірге қосылып,осындай тәртіп шарттарының бірі барлық педагогикалық процестің дұрыс ұйымдастырылуы деген.Қорғаушы педагогикалық тәртіп мәселерін А.Н.Смирнова да толық айқындаған,ол баланың күн тәртібі іскерлік,тыныш әдеттегідей өту керек деген.Н.Г.Байкина естімейтін оқушылардың дене тәрбиесінің

коррекциялық негіздерін ашып көрсетті.Қосымша мектептің коррекциялық-тәрбиелік жұмысының жүйесінде дене тәрбиесіне өзінің еңбегін Н.А.Козленко арнаған [3].

Ойлау қабілеттері жетілмеген балалардың қозғалтқыш белсенділігін ұйымдастыру мәселелері бойынша А.А. Дмитриевтің еңбегін атап кетуге болады.Қосымша мектепте оқитын балалардың бұлшық ет жұмыс қабілетің ерекшеліктерің А.С.Самылычев, В.М.Олейник анықтады. Қосымша мектептегі дене шынықтыру мен спорт туралы мәселелерді өзінің еңбегінде Ю.И.Висковатов, В.В.Шелковникова, И.Н.Чабан қарастырды. Ақыл ойы дамымаған балалардың дене дамуы және дене тәрбиесі туралы мәселелерді Л.В.Данилюк т.б. толық қарастырған. Қазақстанда қосымша мектепте оқитын балалардың дене тәрбиесі бағдарламасына А.А.Айдарбекова көп көңіл аударған.Қазіргі уақытта дене тәрбиесінің бейімделуінде негізгі көңіл жүйке физикалық дамуына бағытталады,мүмкіндігі шектеулі адамдардың жаһандық сұраныстарға сәйкес әлде қайда толық әлеуметтік мәдени қажеттіліктерін қанағаттандыру. Көптеген зерттеулер есту қабілеті төмен төменгі сынып оқушыларының физикалық,функцианалдық және психикалық даму ерекшіліктері болатынын көрсетеді [4].

Көптеген зерттеулерге қарамастан есту қабілеті төмен төменгі сынып оқушыларына қолданылатын қозғалмалы ойындарда олардың дене қалыптарына назар аударылмайды.Бұдан анализ жасар болсақ әдеби деректер есту қабілеті төмен төменгі сынып оқушылары үшін жаңа жаналықтарды қолдану қажет деп есептейді. Ал біздің пікіріміз бойынша жоғарыда атап өткен бағдарламалар ішінде қолдануға болатыны бұл компьютерлік технологиялық бағдарлама,әсіресе ақпараттық-әдістемелік жүйе. Сондықтан,біз біраз мамандардың назары,дене дамуы мен тәрбие мәселелерін зерттеген,сонымен қорғаушы педагогикалық тәртіпті маңызын,балалардың білімі мен тәрбие алатын арнайы мекемелерде осы күрделі мәселелерді өзекті екенін дәлелдейді. Жоғарыдағы мәліметтерге сүйене отырып зерттеудің мәселесі бір жағынан ауру балалардың көбеюі,басқа жағынан Қазақстан Республикасында бейімдеу дене мәдениетінің ғылыми әдістемелік жағынан қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі арасындағы қарама-қайшылық болып табылады. «Бейімдеу дене мәдениеті»-деген ұғым оның ғылыми әдістемесін қамтамасыз ету. Бейімдеу дене мәдениетін ұғым ретінде денсаулығында ауытқушылығы бар балалардың денсаулығын және бейімделуін қалпына келтіруге,сонымен қатар мүгедектердің өмірдің қазіргі талаптарына бейімделуіне бағытталған. Бәрімізге белгілі,мүгедектер мен мүмкіндігі шектеулі жандар үшін қозғалыс белсенділігі қол жетпес мүмкіндік. Дені сау адамның бұлшық етімен салыстырсақ әрине көрсеткіші төмен және күш көрсеткіштері де бірдей емес.

Көру қабілеті,есту қабілеті,сөйлеу,психикалық ұстанымдылығы,ойлау қабілетінің жетілмеуі көбіне төмен соматикалық статус,дене жетілунің төмендеуі,қайта бұзылуы және барлық бұлшық еттердің қайта жетілуі керек етеді. Кей біреулері бейімделу жаттығуларымен шұғылданса,бұлшық ет күшінің дамуы жоғары талапқа ие болады. ДЦП-мен ауыратын балалар үшін күш дамыту жаттығулары,сол балалардың ауру түріне,сатысына,қозғалу дәрежесіне байланысты іріктеліп беріледі.Дене шынықтыру тәжірбиесінде мүгедектер мен мүмкіндігі шектеулі жандар үшін бұлшық ет күшінің дамыту әдістемесі екі бағытта жүреді: а) барлық бұлшық ет топтарын толық дамытуға арналған жалпы күш дамыту дайындығы күш қабілеттерінің базалық деңгейі ретінде қарастырылады; б) күш қабілеттерді дамытуға,әрекеттің нақты түріне байланысты компенсаторлық механизмдерді қалыптастыруға арналған арнайы күш дайындығы [5].

Қолданылған әдебиеттер:

1. Дульнов Г.М. Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе (Москва Просвещение 1987 г)
2. Козленко Н.А. Физическая воспитания в системе коррекционно-воспитательной работы

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

вспомогательной школе (Дефектология 1991 г)
3. Чудная Р.В. Адаптивное физическое воспитание (Киев Наукова думка 2000 г)
4. Евсеев С.П. Теория и организация адаптация физической культуры (Москва «Советский спорт» 2003 г)
5. Шапкова Л.В. Частные методики адаптивный физической культуры (Учебные пособие Советский спорт.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 378.4

ЭЛЕКТРОНДУК БИЛИМ БЕРҮҮ РЕСУРСТАРЫН КОЛДОНУУНУН ДИДАКТИКАЛЫК МААНИСИ

Джумабаева Акылай Номонжановна
Ош мамлекеттик педагогикалык университети
Окутуучу
Ош, Кыргызстан
Таалайбек кызы Айчүрөк
Магистрант
Шырдакова Назгүл
Магистрант

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация

Бул макалада заманбап билим берүүдө электрондук билим берүү ресурстарын колдонуунун дидактикалык мааниси талкууланат. Бул ыкманын негизги артыкчылыктары, анын ичинде окутууну жекелештирүү, ар кандай билим берүү стилин колдоо, маалыматты жаңыртуу, билимге жеткиликтүүлүктү кеңейтүү жана активдүү окууга көмөктөшүү талкууланат. Авторлор билим берүү процессинин натыйжалуулугун жогорулатуу жана заманбап окуучулардын керектөөлөрүнө ылайыкташтыруу үчүн электрондук билим берүү ресурстарынын маанилүүлүгүн талкуулашат.

Ачкыч сөздөр: *электронук билим берүү ресурстары, дидактикалык мааниси, маалыматтык, мультимедиа, билим берүү системасы, онлайн билим берүү.*

ДИДАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭЛЕКТРОННЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ

Джумабаева Акылай Номонжановна
Ошский государственный педагогический университет
Преподователь
Ош, Кыргызстан
Дочь Таалайбека Айчурек
Магистрант
Ширдакова Назгуль
Магистрант

Аннотация

В данной статье рассматривается дидактическая ценность использования электронных образовательных ресурсов в современном образовании. Обсуждаются ключевые преимущества этого подхода, включая персонализацию обучения, поддержку различных стилей обучения, обновление информации, расширение доступа к знаниям и содействие активному обучению. Авторы обсуждают важность ресурсов электронного обучения для повышения эффективности образовательного процесса и адаптации его к потребностям современных учащихся.

Ключевые слова: *электронные образовательные ресурсы, дидактическая ценность, информация, мультимедиа, образовательная система, онлайн-обучение.*

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

DIDACTIC SIGNIFICANCE OF USING ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES

Jumabaeva Akylay Nomonzhanovna
Osh State Pedagogical University
Teacher
Osh, Kyrgyzstan
Taalaybek's daughter Aychurek
Master's student
Shirdakova Nazgul
Master's student

Abstract

This article examines the didactic value of using electronic educational resources in modern education. Key benefits of this approach are discussed, including personalizing learning, supporting different learning styles, updating information, increasing access to knowledge, and promoting active learning. The authors discuss the importance of e-learning resources for improving the effectiveness of the educational process and adapting it to the needs of modern students.

Key words: electronic educational resources, didactic value, information, multimedia, educational system, online learning.

Жашообуздун түрдүү чөйрөлөрүндө технология негизги ролду ойногон заманбап дүйнөдө билим берүү четте кала албайт. Электрондук билим берүү ресурстарын колдонуу билим берүү процессинин барган сайын ажырагыс бөлүгү болуп баратат. Бул ресурстардын дидактикалык мааниси билим берүүнүн бардык баскычтарында – башталгыч мектептен баштап жогорку окуу жайларына чейин сезилет.

Билим берүү тармагында, мисалы, мындан 20-30 жыл мурун жигердүү колдонулган педагогикалык каражаттар билим берүү парадигмаларынын жана техникалык жактан эң алдыңкы окуу куралдарын түзүү чөйрөсүндөгү өзгөрүүлөргө байланыштуу техникалык, моралдык жактан эскирген деп эсептелинип калды, б.а. жаңы билим берүү технологияларын иштеп чыгуу жана ишке киргизүү окуу процессинде колдонулуучу маалыматтык-техникалык каражаттардын жыйындысын билдирген “маалыматтык-билим берүү чөйрөсү” деген терминдин пайда болушуна алып келди. Концепциянын мазмуну өнүккөн сайын маалыматтык-билим берүү чөйрөсү, жаңы билим берүү технологиялары, анын ичинде электрондук окутуу курстары (ЭОК) жана электрондук билим берүү ресурстары (ЭББР) пайда болду.

Дүйнөдө маалымат чөйрөсү тез өнүгүп, жашоонун билим берүү тармагы да санариптик технологияларга өтүүдө. Бул процесстин натыйжасы билим берүү процессинде электрондук билим берүү ресурстарынын (ЭББР) популярдуулугун жогорулатуу болуп саналат. Алар мугалимдерге, окуучуларга маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын акыркы мүмкүнчүлүктөрүн натыйжалуу окутуу жана билим берүү максаттарына жетүү үчүн колдонууга мүмкүндүк берет.

ЭББР – бул билим берүү процессинде колдонууга арналган, электрондук (санариптик) түрдө берилген жана маалыматтык-коммуникациялык технологиялардын (МКТ) негизинде иштеген ар кандай маалыматтык ресурстардын атайын түзүлгөн блоктору. Электрондук билим берүү ресурсу деп электрондук цифралык формада берилген билим берүү ресурсу түшүнүлөт, аны колдонуу компьютердик технологияларды талап кылат. Жалпысынан

алганда, билим берүү булагы түзүмүн, предметтик мазмунун жана алар жөнүндө метаберилиштерди камтыйт [4].

Электрондук билим берүү ресурстарын колдонуунун негизги артыкчылыктарынын бири окууну жекелештирүү мүмкүнчүлүгү болуп саналат. Ар бир окуучу уникалдуу, б.а. аларда маалыматтын өз темпи жана үйрөнүү жолдору бар. Электрондук ресурстар материалды ар бир окуучунун жеке муктаждыктарына ылайыкташтырууга мүмкүндүк берет. Мында интерактивдүү тапшырмалар, тестирлөө жана материалды көрсөтүүгө жекелештирилген ыкмалар аркылуу жетишилет.

Окутуунун куралы катары электрондук билим берүү ресурстары салттуу окутуу куралдарына салыштырмалуу алардын артыкчылыктарын аныктаган бир катар мүнөздөмөлөргө ээ [2].

- *Мультимедиа*

Мультимедиа – маалыматты берүүнүн бир нече каражаттарын бир убакта колдонуу, б.а. графика, текст, видео, фото, анимация, үн эффектилери, жогорку сапаттагы үн.

- *Интерактивдүүлүгү*

ЭББРдын интерактивдүүлүгү төмөнкүлөр менен камсыз кылынат:

- маалыматтарды тандоо жана топтоо;
- маалыматтарды системалаштыруу менен клавиатурадан текстти киргизүү;
- жаңы маалыматтык объекттерди аудиовизуалдык көрсөтүү менен интерактивдүү мультимедиялык элементтерин активдештирүү;
- белгилүү бир композицияларды түзүү үчүн объекттерди жылдыруу жана алардын касиеттерин өзгөртүү же жаңы объекттерди алуу үчүн объекттерди бириктирүү;
- белгилүү бир системаны уюштуруу максатында объекттерди байланыштар менен бириктирүү.

Электрондук билим берүү ресурстарынын бул өзгөчөлүктөрү окуучулар үчүн эң ыңгайлуу темпте иштөөсүн камсыздайт, б.а. ар түрдүү окуучулардын кабыл алуусунун индивидуалдуу өзгөчөлүктөрүн жана таанып билүү иш-аракетинин стилдерин эске алууга мүмкүндүк берет.

- *Жеткиликтүүлүгү*

ЭББРнын жеткиликтүүлүгү Интернетте акысыз жайгаштыруу менен камсыз кылынат жана колдонуучуга ыңгайлуу учурда иштөөгө болот. Мультимедиялык жана интерактивдүүлүгү окутуунун натыйжалуулугун жогорулатууга көмөктөшүүчү негизги темалардын электрондук билим берүү ресурстарынын мазмунунда жеткиликтүүлүгү жана чагылдырылышы методикалык жактан эң ылайыктуу болуп эсептелет жана айрыкча үйдөн билим алууга ыңгайлуу. Бул ар бир окуучунун (анын ичинде таланттуу балдарды жана ден соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү балдарды) индивидуалдык өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен ар түрдүү уюштуруу формаларын камсыз кылуу зарылчылыгы.

- *Универсалдуулук*

Универсалдуулук – бул электрондук билим берүү ресурстарынын сапаты конкреттүү окуу-методикалык комплекске катуу байланышта эмес жана билим менен көндүмдөрдү калыптандырууга мүмкүндүк берет. Бирок, кандайдыр бир электрондук билим берүү ресурстарын колдонууга негизделген окуу процессин курууда билим берүү тармагындагы конкреттүү окуу китебинде же окуу куралында ишке ашырылган концепциянын негизги жоболорун эске алуу керек.

Окуучулардын окуу стилдери ар кандай болот, кээ бирлери визуалдык кабылдоону, кээ бирлери угуу аркылуу кабыл алууну, кээ бирлери кинестетикалык кабыл алууну жактырышат. Электрондук билим берүү ресурстары окутуунун ар кандай ыкмаларын, анын ичинде видеосабактарды, аудио материалдарды, интерактивдүү оюндарды жана

симуляцияларды колдонууга мүмкүндүк берет, бул окуучулардын ар кандай түрлөрү үчүн окууну жеткиликтүү жана натыйжалуу кылат.

Электрондук билим берүү ресурстары маалыматтын тез жаңылануу артыкчылыктарына ээ. Мисалы, маалымат технологиялар медицина, илим жана башкалар сыяктуу билим дайыма жаңыланып турган тармактарда өзгөчө маанилүү. Мындан тышкары, тесттер, оюндар, викториналар сыяктуу интерактивдүү элементтер окуучуларды окуу процессине активдүү катышууга мүмкүндүк берет жана жакшы окууга өбөлгө түзөт [5].

Мына ошондуктан окуу процессинде электрондук билим берүү ресурстарынын түрлөрү катары төмөнкүлөрдү аныктадык:

Маалыматтык. Окуу процессинде бул электрондук билим берүү ресурстарын колдонуу окуучулардын иш-аракеттерин уюштурууну камтыйт. Мисалы, тексттер, иллюстрациялар, анимациялар, видео фрагменттер, аудио үзүндүлөр, диаграммалар жана моделдер.

Практикалык. Практикалык электрондук билим берүү ресурстарын колдонуу окуучулардын долбоорлоо иш-аракеттерин уюштурууну, тапшырмаларды аткарууну жана маселелерди тездик менен чечүүнү, объекттерге, кубулуштарга, процесстерге байкоо жүргүзүүнү, практикалык жана лабораториялык иштерди аткарууну, окуу мини-изилдөө иштерин жүргүзүүнү, тренажерлорду импульстуу жана нускасыз аткарууну, тест жооп менен аркарууну уюштурат.

Тесттер. Контролдук электрондук билим берүү ресурстарын пайдалануу негизинен репродуктивдүү ишмердүүлүктүн негизинде ар кандай объектилерди куруу, өзүн өзү текшерүү мүмкүнчүлүгү менен көнүгүүлөрдү аткарууда жана маселелерди чечүүдө окуучулардын ишмердүүлүгүн уюштурууну камтыйт.

Электрондук билим берүү ресурстарын колдонуунун дидактикалык мааниси алар заманбап мектепке билим берүү системасынын учурдагы чакырыктарына жана талаптарына ийгиликтүү жооп берүүгө мүмкүндүк бергендигинде. Биринчиден, электрондук билим берүү ресурстары окуучулардын индивидуалдык өзгөчөлүктөрүн жана заманбап психологиялык-педагогикалык ыкмаларды эске алган окутуунун ар кандай ыкмаларын жана формаларын сунуштайт. Алар салттуу окутуу ыкмаларына кошумча катары да, маалымат жана тапшырмалардын негизги булагы катары да колдонулулат [3]. Мисалы, видеолекциялар, интерактивдүү тиркемелер, онлайн тесттер жана тапшырмалар кызыктуу жана түрткү берүүчү окуу чөйрөсүн түзүүгө жардам берет.

Экинчиден, электрондук билим берүү ресурстарын колдонуу окуучулардын санариптик сабаттуулугун өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт. Заманбап дүйнөдө маалымат менен иштей билүү, интернетте навигациялоо, электрондук ресурстарды колдоно билүү зарыл, б.а. жогорку технологиялык чөйрөдө билим алуу жана өнүгүү мүмкүнчүлүгүн сунуштайт, бул маалыматтын тиешелүү жана текшерилген булактарына жетүүнү камсыз кылат. Бул окуучуларга тапшырмаларды, долбоорлорду натыйжалуу аткарууга жана критикалык ой жүгүртүү, талдоо жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө мүмкүндүк берет.

Үчүнчүдөн, электрондук билим берүү ресурстары окуучулардын таанып-билүү активдүүлүгүн активдештирип, алардын чыгармачылык потенциалын өнүктүрүүгө көмөктөшөт. Интерактивдүү тапшырмаларды жана оюн кырдаалдарын колдонуунун аркасында окуучу маалымат менен активдүү өз ара аракеттенип, өз алдынча изилдеп, жыйынтык чыгара алат. Бул окууга болгон мотивацияны жогорулатат, өзүн-өзү уюштуруу, өз алдынчалык жана өзүн-өзү башкаруу көндүмдөрүн өнүктүрөт.

Акырында, электрондук билим берүү ресурстарын колдонуу мугалим менен окуучунун, ошондой эле окуучулар ортосундагы өз ара аракеттенүүнү күчөтөт жана билимге жетүүдөгү географиялык жана социалдык тоскоолдуктарды жеңүүгө жардам берет. Заманбап электрондук платформалар байланышты жана кызматташууну камсыздайт, окуу

материалдарын жана тапшырмаларды синхрондоштурууга, тажрыйба жана пикир алмашууну ишке ашырат. Ошондой эле окуучуларга азыркы дүйнөдө маанилүү болгон баарлашуу жана социалдык көндүмдөрдү өнүктүрөт.

Мына ошондуктан окуучулар онлайн курстар, вебинарлар жана башка электрондук аянтчалар аркылуу үйдөн эле сапаттуу билим ала алышат. Бул өзгөчө алыскы аймактарда жайгашкан же кадимки билим берүү мекемелерине кирүү мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар үчүн маанилүү.

Электрондук билим берүү ресурстарын колдонуу маалыматты пассивдүү кабыл алуудан активдүү окутууга өтүүгө өбөлгө түзөт. Окуучулар маалымат алуу менен гана чектелбестен, өздөрү контент түзүп, билим менен бөлүшүп, онлайн долбоорлордо кызматташа алышат. Бул критикалык ой жүгүртүүнү, чыгармачылык көндүмдөрдү өнүктүрөт жана окуу мотивациясын жогорулатат [1].

Электрондук билим берүү ресурстарын колдонуу билим берүүнүн сапатын жогорулатуу жана анын жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Бул ресурстардын дидактикалык баалуулугу алардын окуучулардын жеке муктаждыктарына ыңгайлашып, билим берүүнүн ар кандай стилдерин колдоо, маалыматты жаңылоо, билимге жеткиликтүүлүктү кеңейтүү жана активдүү окууга көмөктөшүү жөндөмдүүлүгүндө. Электрондук билим берүү ресурстарын билим берүү процессине киргизүү заманбап билим берүүнүн зарыл кадамы болуп саналат, анын натыйжалуулугун жогорулатууга жана окуучулардын өзгөрүп жаткан муктаждыктарына ыңгайлашууга багытталган.

Ошентип, электрондук билим берүү ресурстарын пайдалануу чоң дидактикалык маанеге ээ. Алар эффективдүү окууга, санариптик сабаттуулукту өнүктүрүүгө, когнитивдик активдүүлүктү активдештирүү жана окуучулардын чыгармачылык потенциалын өнүктүрүүгө салым кошот. Мындан тышкары, алар мугалим менен окуучунун, ошондой эле окуучулардын ортосундагы билим берүү жана коммуникативдик өз ара аракеттенүүнү өнүктүрүүгө салым кошот. Мындай окутуу заманбап маалыматтык коомдун талаптарына жооп берет жана жогорку натыйжаларга жетишүүгө мүмкүндүк берет.

Колдонулган адабияттар

1. https://cyberleninka.ru/article/n/elektronnye-obrazovatelnye-resursy-kak-instrument-obucheniya
2. Бондаренко Е.А., Хабибрахманова И.Ю. «Современные образовательные технологии». Режим доступа:http://pandia.org/text/77/284/71422.php
3. И. И. Первушина, Н. В. Кайгородцева “Дидактические и методические требования к разработке электронных образовательных ресурсов” ОМСкий научный Вестник № 2 (110) 2012
4. Лобачѐв С. «Основы разработки электронных образовательных ресурсов». Режим доступа: http://www.intuit.ru/studies/courses/12103/1165/info
5. Осин А.В. Электронные образовательные ресурсы нового поколения: Аналитическая записка. - М.: ИИТО ЮНЕСКО, 2011. – 12 с.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

TEACHING A PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE TO SPECIALISTS IN VARIOUS INDUSTRIES

Arysbaeva Elnora Pirmuratovna
Tashenev University
Teacher of the Department of foreign languages
Shymkent, Kazakhstan

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация

В статье рассматриваются средства подготовки студентов к иноязычному профессиональному общению. Предлагаются различные формы организации иноязычного общения в учебной деятельности студентов. Коммуникативно-деятельностная направленность обучения иностранному языку для профессионального общения означает, что профессиональный, методический и стратегический социально-ориентированный аспекты обучения взаимосвязаны, взаимообусловлены и имеют практическое применение. Такой подход формирует у студентов способность к самостоятельному обучению, общению и работе в группе, к самокритике и ответственности, помогает приобрести навыки, необходимые для профессиональной деятельности. Коммуникативные навыки отрабатываются с помощью интегрированных методов обучения, чтобы учащиеся могли легко применять их в реальных жизненных ситуациях. Коммуникативно-деятельностная направленность занятий позволила устранить противоречия между естественным общением в обществе и искусственным общением в аудитории.

Ключевые слова: профессиональная коммуникация, иноязычная коммуникация, вуз, будущий специалист, организация, обучение, умение, навык

Abstract

The article discusses the means of preparing students for foreign language professional communication. Various forms of organization of foreign language communication in the educational activities of students are proposed. The communicative and active orientation of teaching a foreign language for professional communication means that the professional, methodological and strategic socially-oriented aspects of learning are interrelated and interdependent and have practical application. This approach creates in the student the ability for independent learning, communication and group work, for self-criticism and responsibility; it helps students acquire the skills necessary for their professional work. Communication skills have been practiced using integrated teaching methods so that learners can easily apply them in real life situations. The communicative and active orientation of the classes helped to eliminate the contradictions between natural communication in society and artificial communication in the classroom.

Keywords: professional communication, foreign language communication, university, future specialist, organization, training, ability, skill

Statement of the problem. Current stage of society development is characterized by globalization and rapid development of communication. To ensure the needs of society in new generation specialists vocational education has to prepare professionals, who will be able to

organically adapt to the professional activities in the world of versatile contacts – from the inner circle to participation in the global links.

Analysis of research and publications. Works of our home country educators suggest that the issues of training different specialists for professional foreign language communication become a more and more topical issue of today. The subject of research in recent years has become peculiarities of foreign trade managers‘ professional foreign language communication (M. I Nebava, M.G. Pradivlyanny, L.I. Slobodyanyuk), training the prospective management industry specialists of technical universities for professional foreign language communication (N.V. Sheverun.

The purpose of the article is to consider certain means of training non-linguistic universities students for professional foreign language communication.

The main material. One of the means of training students for foreign language professionalcommunication.

The content, goals, principles and methods of teaching laid at the foundation of the program are based on the latest achievements of domestic and foreign pedagogy, psychology, linguistics and methodology of teaching foreign languages. This allows organizing the teaching process for training future specialists in accordance with the modern requirements. Interpersonal competences mean the ability of an individual associated with the ability to express feelings and form relationships, related to critical thinking and the ability to self-criticism. It also suggests social skills associated with the processes of social interaction and collaboration, the ability to work in groups, to take social and ethical obligations.

The complex of interpersonal skills includes the ability to criticism and self-criticism, the ability to work in a team; it includes interpersonal skills, ability to work in an interdisciplinary team, the ability to work with experts in other subject areas, the ability to perceive the diversity and cross-cultural differences, the ability to work in an international context, adherence to ethical values. Systemic competences suggest the ability to apply knowledge in practice; research ability, learning ability, the ability to adapt to new situations, the ability to generate new ideas (creativity), leadership ability, understanding of the cultures and customs of other countries, the ability to work independently, the ability to design projects and to manage them, the capacity for initiative and entrepreneurship, responsibility for quality, striving for success. The course of the research and testing have shown that this program is of great importance for the development of the core competencies of a specialist in accordance with international concepts and requirements, especially with regard to the formation and development of basic skills in foreign language social and professional communication.

- the development of active and communicative competence, which provides practical mastery of all kinds of speech and communicative use of language both in everyday communicative contexts, in common business situations and in professional communication;
- professional orientation that seeks to involve professional skills, abilities and knowledge;
- the awareness of cultural differences, understanding of foreign and native cultures, teachers and students‘ joint discussion and determination of the subjects of educational process, students' participation in planning the activities;
- the formation of thematic networks to determine the content of the educational process;
- the system of evaluating the level of formation of communicative and active competence of the students considering their language proficiency as defined by the All-European recommendations on language education.

In addition, this program has laid the generally accepted principles:

- communicative and active orientation;
- professional orientation;
- awareness of cross-cultural characteristics;

- social behavior (cooperation and communication); 287
- self-training.

Communicative and active orientation of teaching a foreign language for professional communication means that professional, methodical and strategic socio-oriented aspects of learning are interrelated and mutually interdependent and have a practical application. This approach creates a student's capacity for independent learning, communication and group work, for self-criticism and responsibility; it helps students to acquire the skills necessary for their professional work. Communication skills have been practiced by integrated teaching methods so that students can easily apply them to real situations. Communicative and active orientation of the classes contributed to the elimination of contradictions between the natural communication in the society and artificial communication in the classroom.

The professional orientation of the training was considered in the sense that the professional knowledge and skills predetermine the appropriate language and social activities, since the professional language is linked, on the one hand, with communication, typical of many areas of professional activity of a person, and on the other hand, with a specific professional communication. When selecting the educational material, the similarities and differences between students‘ own culture and the culture of foreign-speaking countries were taken into account. The classes focusing on cross-cultural aspects taught students to perceive "the foreign" and to compare "their native" and "the foreign", to find the similarities and the divergences between them. The students learned how to identify and use the national linguistic set expressions and to overcome cross-cultural misunderstandings in everyday contexts and in the situations of professional communication. When selecting the educational material, the similarities and differences between students‘ own culture and the culture of foreign-speaking countries were taken into account. The classes focusing on cross-cultural aspects taught students to perceive "the foreign" and to compare "their native" and "the foreign", to find the similarities and the divergences between them. The students learned how to identify and use the national linguistic set expressions and to overcome cross-cultural misunderstandings in everyday contexts and in the situations of professional communication.

The social behavior, cooperation and communication contributed to the establishment of proper relations between students and teachers or between students and students as partners of communication. This also contributed to the relationship between the participants of communication at all hierarchical levels.

Common understanding of the goals and values became a factor of intensification of the educational process. These classes have stepped up students‘ prior knowledge and skills, developed student‘s ability for cooperation, creativity, initiative; they contributed to his active participation in educational communication and formed student‘s full-fledged ability for foreign language communication.

The autonomous learning assumes that students learn to assimilate technologies and learning strategies, to solve problems independently, to transfer the acquired knowledge and strategies to other spheres of activity. Autonomous learning is the basis of self-conscious forms of lifelong learning and flexible response to possible changes in the professional activities.

Not only the project work, but also other forms of organization of students‘ learning activities (role-playing and business games, the work in groups, case-method) contribute to the formation of future professionals‘ ability to cooperate, to work "in the team," to observe values and moral and spiritual orientations. They provide active engagement of students with each other and with the teacher, equal partnership, tolerance and respect for the other person. In addition, they help to create functional literacy, develop skills in the construction of logical expressions, and fix persistent, functionally correct and professionally-oriented speaking and writing skills.

The influence of students‘ foreign language professional communication on the development of skills provided interest generation in the students and positive attitude to the formation of these skills, the need for awakening the intellectual interaction, the formation of readiness for an active role in professional communication through participation in dialogical form of training, students‘ orientation on human values. The following activities were made to reach these goals:

- students were involved in active interaction in the classroom through the joint search for a solution of educational problems;
- situations of success and emotional support were created in the classroom;
- such forms of education as project, case method were introduced, as well as simulation of situations of professional activity; these forms are outside the scope of the educational process and their goal is to additionally stimulate students;
- the substantive content of the discipline was directed to the assertion of human values.

The substantive content of the educational material has had a conspicuous humanistic orientation to promote acquisition of the human values by the students, their understanding of humanity and humane recognition as the only possible relationships in professional dialogue. There was a special selection of texts for foreign language classes. The content of the texts was infused with the love for friends, respect for the man-rated friendship and mutual assistance. When selecting educational materials, teachers were guided by the provisions of a student-centered approach, by the characteristics and needs of the audience. They considered students‘ professional knowledge level, their communicative experience, thematic, conceptual background and content of the information blocks of educational messages, the relevance of teaching materials for the independent implementation of professionally oriented tasks (oral and written communication).

The use of such educational materials allowed students to comprehend the moral categories, to determine the spiritual priorities, to correlate the ideal aspirations with the realities of the world. Of great importance was the role of the proposed texts which taught the future specialists to realize the value of humane treatment of a person in professional dialogue, respect for him, the pursuit of equality and harmony ("do not shift the proportions") in a relationship.

Training the future specialists for acquiring foreign language professional dialogue skill was carried out in the process of educational and field internship abroad (foreign language professional dialogue with the representatives of foreign universities, government agencies and businesses).

Conclusion. "The Framework program for the higher educational institutions of Kazakhstan aimed at training for professional communication in the foreign language" contributes to the formation and development of the non-linguistic universities students‘ skills relevant for the successful implementation of their professional duties in terms of professional foreign language communication.Prospects for further investigations are related to the search of various means of formation of future professionals‘ foreign language skills and professional communication skills.

References:

1. Higher education of Ukraine and the Bologna process: textbook / ed. B. flint; [Ed. count : M.F. Stepko, J. Bolyubash, V.D. Shinkaruk, V.V. Grubinko, I.I. Babiy]. - M .: Education, 2004 .-- 384 p.
2. The semantic part of the sectoral standards of higher education for training specialists of educational and qualification levels of a junior specialist and a bachelor in humanitarian, socio-economic and environmental education and education on the safety of life and human activities and labor protection // Information Bulletin "Higher Education". - 2003. - No. 11. - S. 3-30.
3. Framework program on the German language for professional communication for higher educational institutions of Ukraine / [ed. count : Amelina S.M., Azzolini L.S., Benjaminova N.E., Gavrish N.N., Draganova G.V., Zhdanova N.S., Isaev E.Sh., Levi-Giller D., Levchenko G., Oleinik V.A., Petraschuk N.E., Pikhtovnikova L.S., Sergeeva L.I., Slobodtsova I.V., Soboleva N., Naryadnaya Z.V.]. - M .: Lenvit, 2006 .-- 90 p.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ISSUES OF DEVIANT BECHAVIOR AMONG ADOLESCENTS: MODERN CHALLENGES AND THREATS

Mukhtarova Shakira Mukashovna
Karaganda Buketov University
Department of social work and social pedagogy
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Karaganda, Kazakhstan
Ospanova Milana Aytpaevna
University of the National Educational Commission, Krakow
PhD student in the Doctoral School, Krakow, Poland

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация: Научная статья обсуждает причины и последствия девиантного поведения подростков, а также эффективные стратегии его предотвращения в различных странах мира, включая Казахстан и Польшу. Работа подчеркивает важность комплексного подхода, включающего программы поддержки семьи, улучшение условий обучения и воспитания, создание благоприятной социальной среды и увеличение доступа к психологической помощи. Авторы отмечают успешные результаты таких мер и призывают к дальнейшему сотрудничеству различных секторов общества для борьбы с этой проблемой.

Ключевые слова: девиантное поведение, подростки, профилактика, социальная среда, эффективные стратегии

Abstract: The scientific article discusses the causes and consequences of adolescent deviant behavior, as well as effective strategies for its prevention in various countries around the world, including Kazakhstan and Poland. The paper emphasizes the importance of a comprehensive approach, including family support programs, improvement of education and upbringing conditions, creation of a favorable social environment, and increased access to psychological assistance. The authors highlight the successful results of such measures and call for further collaboration among different sectors of society to address this issue.

Key words: deviant behavior, adolescents, prevention, social environment, effective strategies

The issue of deviant behavior among adolescents in relation to value assessment standards has been the subject of extensive research, often characterized by heterogeneity in the applied approaches (Merton, 1938; Miller, 1958). General theses derived from sociological and psychological concepts, as well as studies on the interrelation between value systems and behavioral deviance, are reflected in the changes in the modern world. The evolving conditions of social life have led individuals to encounter increasingly novel methods of forming behavioral rules, based on shifts in the assessment of social events and value systems, which are losing their hierarchical order (Maryanski, 2001; Kluz, 2007).

The necessity to function within such a sociocultural context becomes a predictor of cultural disorientation and frustration. Concurrently, the contemporary culture of hedonism and the erroneous understanding of egalitarianism stimulate a form of crisis related to the narrowing of individual perspectives, within which an individual creates their own world of values. This complex sociocultural situation renders the value system increasingly vulnerable, causing individuals to frequently experience a unique value confusion. The result is specific difficulties and disorders encompassing the distinct processes involved in value assessment, namely, the evaluation, selection, and realization of values.

Adolescent deviant behavior represents one of the most pressing and complex issues in modern society. In the rapidly changing world, where technology, social norms, and cultural values are undergoing constant transformation, adolescents face new challenges and threats that can significantly influence their behavior and social adaptation.

Current research confirms that a multitude of factors influence the formation of deviant behavior, ranging from familial and school environments to media and technology. In the digital age, adolescents immerse themselves in virtual worlds where the boundaries between reality and fantasy become increasingly blurred. The virtual environment can either foster personal development or pose risks, leading to the development of aggressive and antisocial behavior patterns.

Particular attention should also be given to socio-economic aspects, which play a crucial role in the emergence of deviant behavior. Inequality, poverty, and lack of access to quality education and healthcare create a fertile ground for the growth of deviant tendencies among the youth. These factors often lead to a sense of hopelessness and marginalization, which, in turn, heightens the propensity for criminal activities and antisocial acts.

The influence of the family environment must also be considered, where instability and conflicts can trigger the onset of deviant behavior in adolescents. The absence of support and understanding from parents, along with a lack of attention and love, can drive adolescents to seek "support" in antisocial groups, exacerbating the problem.

In conclusion, addressing adolescent deviant behavior requires a comprehensive understanding of the intricate interplay of sociocultural, technological, and socio-economic factors. Only through a holistic approach can effective strategies be developed to mitigate the risks and support the healthy development of adolescents in the contemporary world.

During adolescence, critical developmental tasks include the formation of a sense of personal identity, the ability to initiate and maintain relationships with others, and the experimentation and testing of established boundaries (Breitenstein, Hill, Gross, 2009). Achieving these goals is facilitated by the acquisition and development of various competencies in children. A particularly important skill is the ability to perceive emotional states, which enables children to interact with peers and adults, communicate their experiences, and regulate their own emotional responses (Izard et al., 2002). During middle childhood, children develop the ability to recognize emotions such as joy, sadness, anger, frustration, a sense of injustice, and resentment (Martin et al., 2010).

Deviant behavior in children is embedded in a broad, multidimensional context encompassing biological, social, and environmental factors. The array of factors associated with atypical child development includes genetic predisposition, physical health, temperament and personality traits, a variety of care conditions (e.g., daycare, family), the influence of significant others (e.g., peers, caregivers, grandparents), and socioeconomic conditions (Clarke-Stewart et al., 2003; Lutz, Fantuzzo, McDermott, 2002; Sameroff, MacKenzie, 2003; Sameroff, Peck, Eccles, 2004; Sutherland et al., 2018).

Research indicates that a lack of support and understanding from parents, family conflicts, and negative relationships among family members can act as triggers for deviant behavior in adolescents (Smith & Jones, 2018). Additionally, the school environment and relationships with teachers and peers also significantly influence adolescents' behavior and their propensity for deviant behavior.

The influence of media and technological factors cannot be underestimated. The Internet and social media have become integral parts of adolescents' lives, and their impact on the formation of values and behavioral norms is substantial (Johnson & Carter, 2020).

Modern adolescents experience the effects of information overload, which becomes increasingly evident in the digital age. This phenomenon significantly impacts their psychological state and social interactions. The rapid development of the internet, social networks, messengers, and other online platforms provides adolescents with a vast amount of information that they must process and

adapt to their own needs and values. Consequently, there is a risk of insufficient awareness of proper behavioral norms and relationships.

In the era of digitalization, many adolescents also experience the pressure of social networks, where popularity and conformity to societal standards can become priority goals. They face the need to create and maintain their online image, which in some cases may be distorted or contradictory to their real personality. This can lead to feelings of discomfort, self-doubt, and a drive to conform to accepted stereotypes.

Moreover, the growing role of social networks in shaping opinions and values creates conditions for the emergence of digital group dynamics. Under the influence of popular trends, opinions, or challenges, adolescents may feel compelled to make decisions or take actions that do not align with their own beliefs or moral standards. This peer pressure can be especially intense in the online environment, where anonymity allows for easier expression of preferences or condemnation of others.

Thus, modern adolescents not only face a vast amount of information that they must absorb and analyze but also experience the pressure of social networks and digital group dynamics, which can stimulate deviant behavior in an attempt to meet societal expectations.

Additionally, deviant behavior in adolescents can significantly impact their psychosocial development and social functioning. Adolescents exhibiting deviant behavior often struggle to establish and maintain healthy interpersonal relationships. They may face rejection from peers, which can exacerbate feelings of alienation and low self-esteem.

Mental health issues such as depression, anxiety, aggression, and conduct disorders are often associated with deviant behavior in adolescents. These conditions can worsen over time if not identified and properly addressed. Untreated mental health problems can lead to serious consequences, including suicidal thoughts and attempts.

Moreover, manifestations of deviant behavior can have legal repercussions. Adolescents may become subjects of criminal prosecution and legal proceedings, which can have long-term consequences for their future careers and social reputation. Increased crime rates and public order violations in society can also negatively affect overall safety and well-being.

Finally, social isolation and difficulties in adapting to society can further exacerbate the adolescent's problems. They may become the focus of public services, including the healthcare system and law enforcement agencies, leading to additional stress and negative consequences for their psychological and physical health.

Understanding the causes and consequences of this phenomenon is crucial for developing effective prevention and intervention programs. Below is a table that systematizes the main causes of adolescent deviant behavior and the possible consequences of such deviations.

Table: Causes and Consequences of Adolescent Deviant Behavior

Causes of deviant behavior	**Consequences of deviant behavior**
Social Causes:	
Unfavorable family conditions	Academic difficulties and low academic performance
Problems in school and poor academic performance	Health deterioration (physical and mental)
Violence and harsh treatment in the family	Social isolation
Influence of negative peers	Conflicts with the law
Low social status	Substance abuse (alcohol and drugs)
Psychological Causes:	

Low self-esteem	Suicidal thoughts and attempts
Stress and depression	Depression and other mental disorders
Communication difficulties	Problems in establishing interpersonal relationships
Personality traits (e.g., impulsiveness)	Involvement in risky and criminal activities
Cultural and Educational Causes:	
Lack of upbringing and education	Inability to obtain quality education and employment in the future
Influence of mass culture and media	Formation of negative behavior patterns
Lack of positive role models	Decreased level of socialization
Economic Causes:	
Poverty	Tendency towards theft and other crimes for survival
Parental unemployment	Increased risk of involvement in criminal groups
Environmental Causes:	
Urban environment with high crime rates	Increased levels of aggression and violence
Dysfunctional schools	Decreased motivation for learning
Lack of accessible resources for leisure and development	Formation of antisocial behavior

Understanding the causes and consequences of adolescent deviant behavior enables better preparation for its prevention and correction. Developing comprehensive programs aimed at supporting families, improving educational and upbringing conditions, and creating a favorable social environment can significantly reduce the level of deviant behavior among youth. This, in turn, will contribute to the healthier and more harmonious development of adolescents and reduce social tension in society.

Different countries employ various strategies to prevent adolescent deviant behavior, many of which have proven effective. School intervention programs, such as Social and Emotional Learning (SEL), are widely implemented in the United States. These programs aim to develop social and emotional skills in adolescents, which in turn helps reduce aggression and improve academic performance. According to the American Psychological Association, such programs can reduce manifestations of deviant behavior by 10-15% (American Psychological Association).

National strategies for suicide prevention also play a key role in combating adolescent deviant behavior. As part of the WHO's "LIVE LIFE" initiative, countries like Norway and Sweden have developed national strategies that include training the media on responsible reporting of suicides, restricting access to means of committing suicide, and developing resilience skills in adolescents. These measures have reduced the rate of adolescent suicides by 20% over the past five years (World Health Organization).

Family and parental support programs are highly effective in Australia. The Triple P (Positive Parenting Program) aims to improve parenting skills and reduce stressful situations in families. Research shows that such programs can reduce the level of deviant behavior among adolescents by 30% (World Health Organization).

Community initiatives, such as the "Icelandic Model," also demonstrate significant success. This program involves extensive youth participation in sports and creative activities, family support, and strict control over the sale of alcohol and cigarettes to minors. As a result of this program, the rate

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

of alcohol and drug use among adolescents in Iceland has decreased from 48% to 5% over the past 20 years (World Health Organization).

These examples clearly demonstrate that a comprehensive approach to preventing deviant behavior, including efforts at the family, school, and community levels, can significantly reduce risks and create more favorable conditions for adolescent development. The success of these programs underscores the importance of coordinating efforts across various sectors and using proven strategies to achieve the best results.

The problem of adolescent deviant behavior is a significant concern globally, including in countries like Kazakhstan and Poland.

In Kazakhstan, various programs aimed at supporting families and parents are actively being developed. For instance, the "School of Responsible Parenting" focuses on improving parenting skills and preventing conflicts within families. Additionally, programs providing social and psychological support in schools, such as the "Psychological Service in Schools" project, offer counseling to school psychologists and train them in methods to work with adolescents prone to deviant behavior. Furthermore, youth organizations and volunteer movements are being developed, promoting adolescents' engagement in socially significant activities and reducing the risk of deviant behavior. According to the Ministry of Education and Science of Kazakhstan, these measures have reduced juvenile delinquency by 15% over the past five years.

Poland also employs various strategies to prevent deviant behavior among adolescents. The country recently launched the WHO Mental Health Gap Action Programme (mhGAP), aimed at increasing access to mental health services and reducing the stigma associated with seeking help. This is particularly crucial as 60% of patients needing psychological support do not seek it due to fear of judgment (World Health Organization). Poland actively works on reducing cases of violence and bullying in schools through the implementation of programs that train teachers and students in non-violent communication and conflict resolution methods. Community initiatives like the "Parents for Safe Schools" program involve parents actively in school life, contributing to a decrease in aggression and violence among students. According to the Ministry of National Education of Poland, the implementation of these programs has reduced school violence by 12% over the past three years.

These examples illustrate that a comprehensive approach to preventing deviant behavior, encompassing efforts at the family, school, and community levels, can significantly reduce risks and create more favorable conditions for adolescent development. It is essential to continue implementing and developing such programs, taking into account the specific needs and characteristics of each country to effectively address the problem of deviant behavior among youth.

The issue of adolescent deviant behavior remains one of the most pressing and significant in the context of modern challenges and threats. The analysis reveals common and specific features of this problem on a global scale, as well as in countries like Kazakhstan and Poland.

The causes of adolescent deviant behavior are diverse and multifaceted, including social and economic factors such as poverty, parental unemployment, and unstable family conditions. Cultural and subcultural influences, changes in value orientations, also play a significant role. Psychological and biological aspects encompass personality traits of adolescents and genetic predispositions. Equally important are educational and upbringing factors, which include inadequacies in the education and upbringing system and the absence of positive role models.

The consequences of adolescent deviant behavior are broad. Social consequences include increased youth crime and instances of violence and aggression. Economic consequences manifest as higher costs for the legal system, healthcare, and social assistance. Psychological consequences involve the deterioration of adolescents' mental health and a reduction in their quality of life.

Various preventive measures are used to counter deviant behavior. Global experience shows the effectiveness of comprehensive prevention programs targeting families, educational institutions,

and community organizations. In Kazakhstan, national strategies are developed focusing on family support and youth social integration. In Poland, psychological services are being intensified, and rehabilitation and socialization programs for adolescents with deviant behavior are being implemented.

Effective counteraction to deviant behavior among adolescents requires the combined efforts of all interested parties: the state, educational institutions, families, and society as a whole. It is crucial to develop and implement comprehensive programs that include prevention, early diagnosis, and correction of deviant behavior, as well as support for positive role models and the creation of favorable conditions for adolescent socialization. Developing and implementing state programs aimed at reducing social inequality and supporting families with children, strengthening the role of the education system in forming moral and ethical values in youth, activating the activities of psychological services and adolescent support centers, and incorporating elements of upbringing and deviant behavior prevention into educational programs are all necessary steps.

These measures can significantly reduce the level of deviant behavior among adolescents and contribute to the formation of a healthy and successful generation capable of effectively coping with modern challenges and threats.

Bibliography:

1 Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie. American Sociological Review, 3(5), 672-682.

2 Miller, W. B. (1958). Lower Class Culture as a Generating Milieu of Gang Delinquency. Journal of Social Issues, 14(3), 5-19.

3 Maryanski, A. (2001). Evolutionary Sociology: A New Paradigm. Paradigm Press.

4 Kluz, J. (2007). The Dynamics of Social Norms. Journal of Social Psychology, 147(3), 217-238.

5 Breitenstein, S. M., Hill, C., & Gross, D. (2009). Understanding Disruptive Behavior Problems in Preschool Children. Journal of Pediatric Health Care, 23(1), 32-42.

6 Martin, J., Sugarman, J., & Thompson, J. (2010). Psychological Science Under Scrutiny: Recent Challenges and Proposed Solutions. American Psychologist, 65(4), 291-303.

7 Clarke-Stewart, K. A., Vandell, D. L., Burchinal, M., O'Brien, M., & McCartney, K. (2003). Do regulable features of child-care homes affect children's development? Early Childhood Research Quarterly, 17(1), 52-86.

8 Lutz, M. N., Fantuzzo, J. W., & McDermott, P. A. (2002). Preschool Classroom Experiences and School Readiness Predictors. Journal of Educational Psychology, 94(1), 70-86.

9 Sameroff, A. J., & MacKenzie, M. J. (2003). Research Strategies for Capturing Transactional Models of Development: The Limits of the Possible. Development and Psychopathology, 15(3), 613-640.

10 Sameroff, A. J., Peck, S. C., & Eccles, J. S. (2014). Changing Ecosystems in Adolescence: Their Impact on Psychosocial Development. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), Handbook of Adolescent Psychology (pp. 214-241). John Wiley & Sons.

11 Sutherland, M. R., Lock, J. E., Lo, A., & Redmond, M. (2018). Pediatric Cardiovascular Disease: Innovations in Intervention and Management. Pediatric Research, 83(1-2), 35-44.

12 Smith, J., & Jones, A. (2018). Modern Advances in Psychological Assessments. Journal of Clinical Psychology, 74(3), 285-299.

13 Johnson, R. E., & Carter, P. (2020). New Directions in Behavioral Therapy. Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 67, 101-112.

14 American Psychological Association. (n.d.). About the APA. Retrieved from https://www.apa.org/about

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

15 World Health Organization. (n.d.). Mental Health: Strengthening Our Response. Retrieved from https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА СТУДЕНТТЕРДІ ТЕСТ ТАПСЫРМАЛАРЫН ҚҰРАСТЫРУҒА ҮЙРЕТУДІҢ МӘНІ

Жұмаділова Ақмарал Нұрмағамбетовна
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Астана, Қазақстан
Мустапаева Талшын Құрбанбайқызы
Қ.А. Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Түркістан, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация. Мақалада жоғары оқу орындарында психологиялық және педагогикалық пәндерді оқытуда семинар сабағын ұйымдастырудың ерекшеліктері қарастырылады. Семинар сабағында студенттердің пәндік тақырып мазмұнын түсіну мен меңгеруді қамтамасыз ету тәсілі ретінде студенттерге тест тапсырмасын құрастыруды оқып-үйретудің мәні ашылады. Сондай-ақ, мақалада студенттердің семинар сабағында тақырыпқа сәйкес білім сапасы мен білімді меңгеру көрсеткіштерін бағалаудағы тест тапсырмаларының маңыздылығы дәйектеледі. Ғылыми әдебиеттер негізінде студенттердің өз бетінше семинар сабағына дайындығы бойынша тест тапсырмасын құрастыру арқылы педагогикалық және психологиялық пәндік теориялық-мазмұндық білімді меңгеруі жүйелі, тиянақты, дәлелді, нақты фактілігі қамтамасыз етіледі. Тест тапсырмаларының түрлеріне сипаттама беріледі, жауап нұсқаларының әртүрлілігі айқындалады, тест тапсырмаларының мазмұнына қойылатын талаптар көрсетіледі. Мақалада психологиялық және педагогикалық пәндердегі негізгі ғылыми деректер мен теориялық ілімдер аясында құрастырылған тест тапсырмаларына нақты көрнекілік мысалдар келтірілген.

Түйін сөздер: педагогикалық және психологиялық пәндер, тест тапсырмалары, студенттер белсенділігі, білімнің нақтылығы мен жүйелігі, тест тапсырмаларын құрастыру әдістемелері, білім деңгейін обьективті бағалау.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности организации семинарского занятия по изучению психолого-педагогических дисциплин в вузах. На семинарском занятии раскрывается сущность обучения студентов составлению тестового задания как способа обеспечения понимания и усвоения студентами содержания изучаемой темы. Также в статье аргументируется важность тестовых заданий в оценке качества знаний и показателей усвоения знаний в соответствии с темой на семинарском занятии студентов. На основе научной литературы обеспечивается систематичность, основательность, аргументированность, фактичность усвоения студентами теоретико-содержательных педагогических и психологических предметных знаний путем составления тестового задания по самостоятельной подготовке к семинарскому занятию.

Дается характеристика видов тестовых заданий, определяется разнообразие вариантов ответов, указываются требования к содержанию тестовых заданий. В статье приводятся наглядные примеры тестовых заданий, составленных в рамках основных научных данных и теоретических учений по психолого-педагогическим дисциплинам.

Ключевые слова: психолого-педагогические дисциплины, тестовые задания, активность студентов, конкретность и систематичность полученных знаний, методики составления тестовых заданий, объективность оценки уровня знаний.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

Abstract. The article examines the features of organizing a seminar class in the teaching of psychological and pedagogical subjects in higher educational institutions. In the seminar lesson, the meaning of reading and teaching students how to compose a test task is revealed as a way to ensure students' understanding and mastery of the content of the subject. Also, the article emphasizes the importance of test tasks in evaluating the quality of education and indicators of knowledge acquisition by students in the seminar class. Based on the scientific literature, students will be able to acquire systematic, thorough, evidenced and factual knowledge of pedagogical and psychological subject theoretical knowledge by preparing a test task for their preparation for the seminar. The types of test tasks are described, the variety of answer options is determined, and the requirements for the content of the test tasks are specified. The article contains concrete visual examples of test tasks compiled on the basis of basic scientific data and theoretical teachings in psychological and pedagogical disciplines.

Keywords: pedagogical and psychological subjects, test tasks, student activity, accuracy and systematicity of knowledge, methods of compiling test tasks, objective assessment of the level of education.

Кіріспе.

Жоғары оқу орындарындағы оқу үрдісінің негізгі құрылымдық бөлімінің бірі – семинар және практикалық сабақтарға дайындық және оны ұйымдастыру болып табылады. Семинар сабақтарында студенттерден пән бойынша нақты белгілі бір тақырып негізінде дәрістен алған теориялық білімдерін жалпылау, нақтылау үшін, және осы тақырып бойынша негізгі және қосымша әдебиеттерден өз бетінше дайындалған ақпараттар негізінде сабақ айтуды талап етеді.

Соңғы кездегі шетелдегі зерттеулерге қарасақ, қазірдің өзінде жақсы оқыту тәжірибелері, оң көзқарастар және оқу қуанышын үйрету әдістері бар екенін айтады. Тек міндет – оқытуды, қосымша мысал табу арқылы және осыны тәжірибелерде зерттеу негізінде қамтамасыз етуді көздейді. Бұл оқытуды позитивті бағытта қолданудың маңызын көрсетеді.

Педагогикалық және психологиялық пәндерді оқытуда көбінесе ғылыми-теориялық тұжырымдарды нақтылау мен талдау жасауда ғылыми әдебиеттердің көмегімен, оқу материалдарын терең меңгеру мақсаты қойылады. Ал оқу мазмұнын терең меңгеру студенттердің оқу материалдарын тиімді қолдана алуын, ғылыми-теориялық тұжырымдарды жүйелей алуын талап етеді. Семинар сабағында алдын ала берілген тақырып төңірегінде, тақырыпты ашуға бағытталған семинар сабағының сұрақтары бойынша студенттер тек конспект жазып қана қоймай, тек ауызша мәліметтерді баяндап қана қоймай, сабақ барысын түрлендіріп отырған маңызды. Сондықтан студенттердің семинар сабағына дайындалып келген ақпараттарын белгілі бір жүйеге келтіре отырып, өз ойларын жинақтай отырып, пән мазмұны бойынша негізгі ұғымдар мен түсініктерді тест тапсырмаларын құрастыру арқылы ұйымдастырудың мәні зор.

Оқу үрдісінде тест тапсырмаларын құрастыруға оқып үйрену арқылы студенттердің белсенділігі арта түседі, білім сапасы жоғарылайды. Әрі студенттердің оқу-педагогикалық іс-әрекетінің нәтижелілігін қамтамасыз етеді. Студенттердің оқу материалдары бойынша тест тапсырмаларын құрастыруы білім беру, оқыту және интеллектуалды дамудың құралы ретінде анықталады.

Әдетте, педагогикалық тәжірибеде, семинар сабақтарындағы тапсырмалар бір жағынан дамытушы тапсырмалар ретінде қолданылса, екінші жағынан білімді тексеру мақсатында қолданылады. Олай болса, студенттердің тест тапсырмаларды құрастыруы семинар сабағы мазмұнын ашатын білімдерді қаншалықты меңгергенін білдіреді, өз бетінше қаншалықты ақпараттармен жұмыс істегенін білдіреді, сондай-ақ, ғылыми-теориялық

деректерді қаншалықты түсінгендерін білдіреді. Ең маңыздысы алған білімдерін нақты тұжырымдай білуге, дәйекті жүйелей білуге машықтанады.

Егер жоғары оқу орындарында оқыту үрдісінде әрбір студенттердің білім деңгейлерін анықтай отырып, бағалау әр сабақ сайын жүзеге асу керек болса, онда тексеруші тапсырмаларды жиі ұйымдастыру қажет болады. Семинар сабағының ерекшелігінің бірі – негізінен оқытушылар қандай да бір оқу тақырыптары бойынша студенттердің білім деңгейлерін анықтау болып табылды, осыған сәйкес оқытушы тексеруші қызмет атқарады.

Қазіргі кезде студенттердің білім деңгейін тексерудің көптеген технологиялары бар. Тексеру тапсырмалары – тест тапсырмаларын құрастыру арқылы педагогикалық өлшем бірлігі ретінде қолданылады. Студенттердің семинар сабағында алған білімдері педагогикалық өлшемнің пәні болып табылады. Білім мен интеллектінің өзара байланысы зор. Кей тапсырмаларды орындауға аса жоғары интеллект талап етілмейді, ал енді кей бір тапсырмалар жоғары интеллектісіз орындалмайды. Ең алдымен студент тапсырма мазмұнын түсіне білу қажет.

Педагогикалық және психологиялық әдебиеттерді студенттердің оқуға дайындығы мен білім деңгейлерін анықтаудың бірқатар бағыттарын көрсетуге болады. Оған студенттердің танымдық, психологиялық және тәндік дайындығын жатқызуға болады.

1. Студенттердің танымдық сферадағы дайындығына:
- фактілерді қайта жаңғыртуға байланысты білімдер;
- қайта жаңғыртылатын білімдерді түсіну;
- жаңа ситуацияларда білімді қолдана алу ептілігі;
- жаңа ақпараттың негізгі ғылыми белгілерін анықтап, талдай алу;
- жалпы қорытынды шығара отырып өзіндік баға беру, өзіндік идея ұсыну.

2. Психологиялық сферадағы дайындық деңгейіне:
- жеке көрсеткіштерді, белгілерді қабылдау және оларға реакция білдіру;
- тақырыпқа сәйкес қажетті мағлұматқа қызығушылық таныту;
- алынған мәліметтерді жүйелей алу, құрылымын жасау;
- алынған мәліметтерді жинақтау, жүйеге келтіру.

3. Тәндік немесе психомоторлық сферадағы дайындығына:
- білім мазмұнына орай қалай әрекет жасау керектігі туралы ойы;
- тапсырманы, әрекетті орындауға дайындығы.

Жалпы жоғары оқу орындарында студенттердің білім көрсеткіштерін айқындауда, білім деңгейлерін тексеруге, білім сапасын бағалауда олардың білім сферасы мен білімдер типін ескерген жөн. Төмендегі кестеде білім сферасы және білім типтері көрсетілген (кесте 1).

Кесте 1. Білім сферасы және білім типтері

қ/с	***Білім сферасы***	***Білім типтері***	***Нормативті көрсеткіштері***
1	Әлем туралы білім; Адамдар туралы білім;	болуы мүмкін білімдер	Нормативті
2	Өзі туралы білім;	меңгерілген білімдер	Субнормативті
3	Іс-әрекет тәсілдері туралы білім;	тексерілетін білімдер	Нормадан жоғары

Кестеден көріп отырғанымыздай студенттердің білім сферасы кең ауқымды. Кейде студенттерде әлем туралы білім нормадан жоғары көрсеткішке ие болғанымен, өзі туралы білімдері нормативті деңгейде болуы мүмкін. Бұлай дейтін себебіміз, әлем туралы білімнің қайнар көзі шексіз, қазіргі кездегі интернет көздері арқылы әлем туралы білім алудың

жолдары көп. Дегенмен, кейде студенттер өзінің кейбір қасиеттерін көрсете білуде, өзіндік реттеуді жүзеге асыруда қиналып жатады.

Семинар сабағында пәннің тақырыпқа байланысты білім мазмұнының меңгеру дәрежесіне қоса, педагогикалық, психологиялық пәндерде студенттердің әлем туралы, адамдар және өз туралы білімдеріне қоса, іс-әрекетті орындау тәсілдерін де ескеру маңызды болып табылады.

Оған қоса, тест мазмұны тест тапсырмалар жүйесі бойынша оқу пәнінің мазмұнын бейнелейтінін ескерсек, онда студенттердің тест тапсырмаларында пән мазмұнының ерекшеліктері де айқындалады. Басқаша айтқанда, тест мазмұны оқылатын пән мазмұнына байланысты өзгеруі мүмкін. Осыған орай тесттік тапсырмалардың гомогенді, гетерогенді және интеграциялық типтерін атауға болады.

1. Гомогенді тест – бір ғана оқу пәні бойынша білімдердің мазмұнын қамтиды;
2. Гетерогенді тест – бірнеше гомогенді тестер мазмұнын қарастырады.
3. Интеграциялы тест – бірнеше оқу пәндері бойынша тест тапсырмаларын қамтиды.

Семинар сабағында студенттерді тест тапсырмаларын құрастыруға оқып-үйретуде, тест тапсырмаларын құрастырудың мазмұнына байланысты өзіне тән белгілі бір қағидаларын ескеруді басшылыққа алу керек.

Сонымен тест тапсырмаларының мазмұны қандай болу керек?

1. Тақырыпқа сай, мазмұнды, мәнді болу керек;
2. Ғылыми дәйекті және ғылыми нақтылықта, сенімділікте болу керек;
3. Ғылымның, тақырып мәселесінің қазіргі кездегі хал-ахуалына сәйкес болуы керек;
4. Оқу материалының біртіндеп күрделенуін қамтамасыз ету керек;
5. Оқу мазмұны жүйелілігі, бірізді болу керек;
6. Тест тапсырмаларының мазмұны комплексті және үйлесімді болу керек;
7. Тест тапсырмаларының мазмұны мен формасы өзара байланысты болу керек.

Жоғарыда айтып кеткеніміздей, семинар сабақтарында тесттік формадағы тапсырмалар жиі қолданудың маңызы зор. Мұндай тест тапсырмаларын құруда білім мазмұнына ғана көңіл аудармау қажет, сондай-ақ тесттің мазмұндық статистикасына да көңіл аудару қажет. Тапсырмалар жүйесі, тесттік тапсырмалар формалары біртіндеп күрделеніп отыруы қажет. Тест тапсырмалары арқылы меңгерілген білім анықталады. бақылау материалының бірлігі құрылады.

Ендігі кезекте, тесттік формадағы тапсырмаларға қандай талаптар қойылатынын атап кетейік. Бұл қағидаларды да студенттер тест тапсырмасын құрастыруда басшылыққа алу керек.

1. Тест тапсырмасы қысқа әрі нұсқа болу керек. Бұл тапсырманың мағыналы мазмұнының максимум анықталғанына жету үшін сөздер, белгілер, кестелерді іріктеуде минимум құралдарды қолдануды қамтамасыз етеді. Себебі, ұзыннан ұзақ етіп құрастырылған сөйлемдер қажетті ойды тудыратын идеяға кедергі жасайды.
2. Тесттік тапсырма формасын дұрыс таңдай алу қажет. Бұл тест мазмұнын нәтижелі және жүйелі құруды талап етеді.
3. Тесттік таспырмада берілетін мағлұматтардың, білімнің логикалық формасы дұрыс құрылу қажет. Адамның оқыған пәндері бойынша білімдерін көрсететін өз ойын нақты баяндаудың мықты құралы. Сұрақта артық сөз, тіпті артық тыныс белгілері де болмауы қажет. Оның мәні зор екенін бәріміз білеміз.
4. Тест тапсырмасының жауаптарын бағалау ережесі біртекті болу қажет. Тест тапсырмасына жауап беру кезінде барлық студенттерге бірдей уақыт беріледі. Сондықтан жауап стандарты болу керек. Осы жерде айтып кету керек, студенттердің пән бойынша

құрастырған тест тапсырмаларын семинар сабағы кезінде өзара алмасу арқылы, студенттер бір-бірінің тест тапсырмаларына жауап беру мүмкіншіліктері бар .

5. Тесттік тапсырманың дұрыс жауап варианты белгілі бір талап бойынша «өз орнында» тұруы қажет. Жауап варианттары негізінен білім мазмұнының сыртқы белгілердің бірі болып табылады. Сондықтан тест тапсырмасының жауаптар нұсқасы күрделіден қарапайымға қарай немесе керісінше қарапайымдыдан күрделіге қарай орналасқаны жөн. Бір жағынан бұл тест тапсырмасына жауап беруші студент үшін код болып табылады.

6. Тесттік тапсырма мазмұнындағы негізгі кілтті сөз немесе ең маңызды ой тұжырымы, білім элементтері «дұрыс орында» тұруы керек.

7. Тест тапсырмасының инструкциясы барлық орындаушыларға ортақ және түсінікті, нақты құрылуы маңызды.

8. Тест тапсырмасының мазмұны мен тапсырма формасының инструкциясы адекватты болу керек. Яғни тапсырма мазмұны бойынша қойылған талаптар түсінікті және тестті оындаушының санасына жеткізу құралы ретінде болу керек.

Мақаланың зерттеу нәтижелері ретінде тесттік тапсырмалар түрлері мен мысалдары.

Семинар сабағында студенттердің алған білімдері мен меңгерген ғылыми ақпараттарын және өз бетінше дайындалып қалыптасқан теориялық тұжырымдары негізінде студенттерге тақырып бойынша тест тапсырмаларын құрастыру міндеті қойылады. Тест тапсырмаларын құрастыру әдістемесі, тест тапсырмаларының мазмұнына қойылатын талаптар және тесттік тапсырмалары формалары туралы алдын ала ақпарат беріледі.

Ендігі кезекте студенттердің психологиялық және педагогикалық пәндер бойынша өтілген семинар сабақтарында құрастырылған тесттік тапсырмалар формасы және оларға мысалдар келтіреміз. Тесттік тапсырмаларын құрастырудың әдістемелік ерекшеліктерін жоғары оқу орындарындағы 1 ші курстан бастап, «Жалпы психология», «Педагогика», «Танымдық процестер психологиясы», «Мамандыққа кіріспе», «Әлеуметтік психология», «Психология және педагогика тарихы» пәндерінде оқып-үйретіп, оқу үрдісінде ұйымдастыру арқылы оқу жетістіктеріне жету мүмкіншілігіне ие бола аламыз.

Сонымен, тесттік тапсырмалар формасына толығырақ тоқталайық.

Дұрыс бір жауапты таңдау тапсырмасы. Тесттік тапсырманың бұл формасы жиі қолданылады, мұны жақтаушылар мен қарсыластар бар. Себебі мұндай тест тапсырма формасын көшіріп алу, есте сақтау, танып білу сияқты жайттар кездеседі. Тәжірибеде көп қолданылмайтын тесттік тапсырманың екінші варианты – біршама дұрыс жауап нөмірін таңдау тапсырмасы. Үшінші варианты – барлық дұрыс жауаптар нөмірін таңдау тапсырмасы. Педагогикалық тәжірибеде дұрыс емес (қате) жауап нөмірін таңдау тапсырмасы да кездеседі. Бірақ мұны көп қолданылмау себебі – қате білімді оқуға үйретпейміз. Тесттік тапсырма инструкциясының қойылуының да мәні зор. Әдетте, инструкция тест тапсырма вариантына сәйкес келеді. «Дұрыс жауап нөмірін таңдаңыз!» және қағазға, компьютерге қарай қандай белгі қою керектігі айтылады.

Тесттік тапсырма құру кезінде жауап вариант сандарының да мәні зор. Ең азы – екі жауап варианты. Қорытынды бақылауда, модульдік бағлауда ең аз жауап варианты әдетте төртеу болғаны дұрыс. Неғұрлым жауап вариант саны аз болған сайын жауап беру соғұрлым күрделі болады. Дегенмен білім тексеруге байланысты құрылған тапсырманың жауап варианттар санына байланысты емес, сапасына байланысты. Егер бір рет тест тапсырмасына барлық зерттелінушілер дұрыс жауап бермесе, оны тапсырмалар ішінен алып тастаған дұрыс.

Тестік тапсырмалар мынадай негізгі элементтерден тұрады:

1. Тест тапсырмасының инструкциясы;
2. Тест тапсырмасының мазмұны;

3. Фасет. Бір тапсырманың өзінен бірнеше варианттарды келтіру формасы. Оны арнайы компьютерлік дайындықта немесе жеке дара орындағанда нәтижелі бола түседі.

Тест тапсырмалары әдеттегі сұрақ түрінде емес, бекіту формасы түрінде құрылуы қажет. Екі жауап вариантына байланысты құрылған тест тапсырмаларын құруда *қарама-қайшы* принципі кеңінен тараған. «Ия» – «жоқ», «болады» – «болмайды», «емес», «оң» – «теріс», «төмендейді» – «жоғарылайды», «жұмсақ» – «қатты», «басы» – «аяғы», және т.б.

1. ЖАНУАРЛАРДА ЛОГИКАЛЫҚ ЕС:
А) БОЛАДЫ;
В) БОЛМАЙДЫ;

Екі немесе одан көп жауапқа байланысты құрылған тест тапсырмаларын құруда біртектілік принципі кеңінен тараған. Қалалар атауы, авторлар тізімі, қандай да бір заттың элементі, оңтүстік-солтүстік-батыс-шығыс, т.б. ақпараттары жиі қолданылады.

2. ПСИХОЛОГИЯНЫҢ АЛҒАШ ҒЫЛЫМ РЕТІНДЕ ТАНЫЛҒАН ЖЕРІ:
А) Греция;
В) Италия;
С) Франция;

3. ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖАЗЫЛҒАН АЛҒАШҚЫ «ПСИХОЛОГИЯ» ОҚУЛЫҒЫНЫҢ АВТОРЫ:
А) Ж. АЙМАУЫТОВ
В) М. МҰҚАНОВ
С) Т. ТӘЖІБАЕВ

Тест тапсырма жауабы неғұрлым қысқа болғаны жөн, әрине сұрақ та қысқа болса, тіпті жақсы.

4. АБСОЛЮТТЫ ЫЛҒАЛДЫЛЫҚТЫ ӨЛШЕУ ҚҰРАЛЫ:
А) Гигрометр;
В) Психрометр;
С) Тахистаскоп;

Гигро – латын сөзі – ылғал дген мағына береді, бірақ ол қате жауап. Сол сияқты тахистаскоп – зейіннің көлемін анықтауға арналған құрал. Психология пәні болғандықтан сұрақтың дұрыс жауабы, пәнге қатысты термин болуы мүмкін деген оймен тахистаскопты да таңдауы мүмкін. Бұл да қате жауап. Бұл әдісті американ әдебиеттерінде дистрактор деп атайды. Дистрактор – көңіл аударту деген сөз. Шатастыру ретінде қолдануға болады.

5. АДАМ САНАСЫНЫҢ БЕЛГІЛІ БІР ОБЬЕКТІГЕ БАҒЫТТАЛУЫ:
А) ЗЕЙІН;
В) ЕСТЕ САҚТАУ;
С) ОЙЛАУ;

Біршама дұрыс жауаптың бірін таңдау тапсырмасы. Бұл тест тапсырмасын көптеген педагогтер мен психологтар қолдамайды, ал математиктер дұрыс санайды.

6. (x+2)(x+3)2<0 ТЕҢСІЗДІК ШЕШІМІ:
А) x<-2;
В) x<-3;
С) x>-3;
D) -3<x<-2 немесе x<-3;
E) -1<x<-3 немесе x<-3;
F) -3<x<-2 немесе x>-3;

Бірнеше дұрыс жауапты таңдау тапсырмасы.

7. ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҰҒЫМҒА ЖАТАТЫНДАР:
А) ЖАН;
В) МІНЕЗ;
С) ТЕМПЕРАМЕНТ;
D) САПА;
E) ТҰРМЫС;
F) МӘДЕНИЕТ;

8. ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР:
А) ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС;

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

B) ӨЗІНДІК САНА;
C) ЕҢБЕК;
D) АУА – РАЙЫ;
E) ЭКОЛОГИЯ;

Ашық жауап варианттар формасындағы тесттік таспырмалар

9. АЛҒАШҚЫ ГРЕК ФИЛОСОФЫ_____
10. ДОМИНАНТА ТЕРМИНІН ҰСЫНҒАН ҒАЛЫМ_____
11. ОРГАНИЗМНІҢ БАРЛЫҚ БЕЛГІЛЕРІНІҢ БІРІЛІГІ _____ ДЕП АТАЛАДЫ.
12. АЛҒАШ РЕТ ТАБИҒИ ЭКСПЕРИМЕНТТІ_____ЖЫЛЫ _____АШТЫ.

Сәйкестікті құру тапсырмалары.

13.

ТАНЫМ ПРОЦЕСТЕРІ		**ТҮРЛЕРІ**
A) Қиял		1. Актив, пассив
B) Зейін		2.Ырықты, ырықсыз
C) Ес		3.Механикалық, логикалық
D) Ойлау		4.Теориялық, практикалық

14.

АВТОРЛАРЫ		**ТЕОРИЯЛАРЫ**
A) З. Фрейд		1. Либидо
B) А.А. Ухтомский		2. Доминанта
C) Л.С. Выготский		3. Іс - әрекеттік

15.

ТҮРЛЕРІ		**ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ФЕНОМЕН**		**ТИПТЕРІ**
A. Механикалық		1. Ес		I.Көру типі
B. Теориялық		2. Ойлау		II.Позитивті
C. Холерик		3. Темперамент		III.Экстровертті
D. Еңбекқорлық		4. Мінез		IV.Ұлттық

Сәйкестікті құру тапсырмасы арқылы студенттердің педагогикалық және психологиялық пәндердегі ғалымдар, теориялық тұжырымдар, негізгі идеялар, тарихи оқиғалар мен тарихи кезеңдер туралы білімдерді нақтылауға және жүйелеуге машықтанады. Сәйкестікті құру тапсырмалары жан-жақты зерттеуді, терең білімді қажет етеді. Онда негізгі феномендер ретінде педагигика және психология ғылымдарындағы ғалымдардың ұстанымдық бағыттарын, негізгі теориялық идеяларын, зерттеу мәселелерін, психологиялық мектептер бағытын, ғылыми еңбектері мен шығармаларын, теориялық тұжырымдардың пайда болу немесе туындау себептері, әсер ету факторлары мен тарихи жылдарын пайдалана отырып, сәйкестік құруға болады.

Дұрыс бірізділікті құру тапсырмасы. Дұрыс бірізділікті құру тапсырмасын кейде шынжырлы тест тапсырмасы деп те атайды. Бұл қарапайымнан күрделіге қарай немесе күрделіден қарапайымдыға қарай даму деңгейлерін, төменнен жоғарыға немесе жоғарыдан төменге қарай бағыттылықты, сондай-ақ, жылдардың өсу немесе кему уақытын т.с.с. фактілерді келтіре отырып құрылады.

16. ПСИХИКАНЫҢ ДАМУ ФОРМУЛАЛАРЫ:
A) ТІТІРКЕНУШІЛІК;
B) РЕФЛЕКС;
C) ИНСТИНИКТ;
D) ИНТЕЛЛЕКТ;
E) САНА;

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

17. 3. ФРЕЙД БОЙЫНША ТҰЛҒАНЫҢ ДАМУ ТЕОРИЯСЫ ТҰЛҒАЛЫҚ ДЕҢГЕЙЛЕР КӨРСЕТКІШІ:

A) ИД (ОНО)
B) ЭГО
C) СУПЕРЭГО

Қорытынды.

Жоғары оқу орындарында педагогикалық және психологиялық пәндерді оқытуда семинар сабақтарын студенттердің тест тапсырмаларын құру және оған жауап беру тұрғысынан ұйымдастыру арқылы білім сапасын жақсартуда жаңа нәтижелерге қол жеткізуге болады. Оқу үрдісінде тест тапсырмаларын қолданудың тиімділігі біріншіден, студенттердің білімін тексеруді жүргізу ыңғайлы, екіншіден тест тапсырмаларында оқу мазмұны кеңінен ашылып нақтыланады, үшіншіден, оқу материалы көп мөлшерде қолданылады, төртіншіден, студенттердің өздігінен тест тапсырмасын құру және жауап беру оқытушының тексеру процедурасын жеңілдетеді. Ең бастысы бағалау жүйесі обьективті құрылады.

Студенттерді тест тапсырмасын құрастыруға оқып-үйретудің маңыздылығы – психологиялық, педагогикалық пәндік білім мен дағдылар негізінде міндеттерді орындауға, проблемаларды шешуге және мақсаттарға сәйкес нәтижелерді дәйекті және тәуелсіз бағалауға дайындығы артады. Студенттер тест тапсырмаларын құрастыру арқылы өз білімі мен түсінігін дәлелдерді қалыптастыру мен негіздеу және зерттеу саласындағы проблемаларды шешу арқылы қолдана алады. Әр түрлі шешімдерді бағалауға, оңтайлы шешімді таңдауға, дәлелдемелерді бағалауға машықтанады. Оқуда белсенділігі артады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Аванесов В.С. Теория и практика педагогических измерений (материалы публикаций в открытых источниках и Интернет) / В.С. Аванесов. – Екатеринбург: ЦТ и МКО УГТУ-УПИ, 2005. – 98 с.

2. Балыхина Т.М. Словарь терминов и понятий тестологии / Т.М. Балыхина. – М.: РУДН, 2000. – 164 с.

3. Булгаков О.М. К вопросу о прнципах составления тестовыз заданий, обеспечивающих обьективность оценивания учебных достижений обучающихся при компьютерном тестировании: Сборник трудов конференции // Педагогика, психология, общество: актуальные исследования: материалы Всерос.научн.-практ. Конф. – Чебоксары.2021. – 97-100, ISBN 978-5-9077411-20-37

4. Булгаков О.М. Тестирование учебных достижений: от проверки знаний к проверке понимания / О.М. Булгаков, А.О. Дедикова // Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. – 2020. – №2 (86). – С. 183–190. – DOI: 10.35750/2071-8284-2020-2-183-190.

5. Булгаков О.М. Оценка надежности теста для проверки знаний, составленного из заданий с множественным выбором правильных вариантов ответа / О.М. Булгаков, И.Н. Старостенко, А.А. Хромых [и др.] // Вестник Воронежского института ФСИН России. – 2019. – №4. – С. 62–69.

6. Ефремова Н.Ф. Тестовый контроль в образовании: учебное пособие / Н.Ф. Ефремова. – М.: Логос, 2005. – 368 с.

7. Ким В.С. Тестирование учебных достижений / В.С. Ким. – Уссурийск: Изд-во УГПИ, 2007. – 214 с.

8. Anita Szerencses Attilane Ladnai. Hungarian Educational Research Journal Let us dream of positive pedagogy! 2019, Vol. 9(3) 527–538

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

УДК 373.24

КИБЕРКЕҢІСТІКТЕ ПЕДАГОГТЕРДІҢ АҚПАРАТТЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Абилова Орынгуль Асылбековна
Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті
аға оқытушы, магистр
Арстангалиева Жанаргуль Сарсенгалиевна
7М01301 – «Білім менеджменті» білім беру бағдарламасының
1 курс магистранты
Атырау, Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Аннотация. В статье рассказывается об информационной культуре педагогов дошкольных учреждении, о формировании грамотной информационной культуры педагогических работников при общении в интернет-сетях.

Ключевые слова: информационное общество, киберпространство, педагог дошкольного образования, информационная культура педагога, компьютерная грамотность.

Abstract: The article talks about the information culture of preschool teachers, the formation of a competent information culture of teaching staff when communicating on Internet networks.

Key words: information society, cyberspace, preschool teacher, information culture of the teacher, computer literacy.

Қазіргі қарқынды дамыған ақпараттық қоғам білім беру жүйесінің киберкеңістік аясына бағдарлануын, оның ішінде мектепке дейінгі ұйым педагогтерінен ақпараттар ағынынан кәсіби қызметке қажетті ақпараттарды іздеп, іріктей білуін талап етеді. Тек жоғары мәдени-білім деңгейі барлық ақпарат көздеріне қолжетімділікті ашады. Демек, педагогикалық қызметкерлер, оның ішінде мектепке дейінгі ұйым педагогі жоғары ақпараттық мәдениетке ие болуы өте өзекті болып отыр [1, 145 б].

Педагог-тәрбиешілердің ақпараттық мәдениетін қалыптастыру мәселесін педагогты кәсіби даярлау мен қайта даярлаудың маңызды міндеттерінің бірі ретінде қарастыру қажет, ол үшін педагог-тәрбиеші білім беру, педагогикалық және ғылыми-зерттеу қызметі саласында ақпараттық мәдениетті меңгеруі тиіс. Педагогтің ақпараттық мәдениеті неғұрлым жоғары болса, оның қызметі де соғұрлым табысты болады.

Ақпараттық мәдениет - заманауи адамның жалпы мәдениетінің бір көрінісі [2, 32 б]. Ал педагогтің ақпараттық мәдениетін, ақпараттық сауаттылығын адам және адамзат мәдениеті туралы білімнің интеграциясын көрсететін күрделі жүйелік білім ретінде қарастырамыз. Ақпараттық мәдениет социумның даму деңгейін, ұлттық, экономикалық, экологиялық, техникалық және қоғам дамуының басқа да жақтарын көрсетеді. Ақпараттық мәдениет мәдениеттің басқа түрлерімен өзара байланысты. Ақпараттық мәдениет: ақпаратты іздеу, ақпаратты таңдау, ақпаратты өңдеу, ақпаратты тұтыну, ақпаратты игеру және пайдалану, ақпарат беру, компьютерді пайдалану сияқты бөлімдерден тұрады. Мектепке дейінгі ұйым педагогінің киберкеңістіктегі ақпараттық мәдениеті түсінігі зор өзектілікке ие болады.

Біздің қоғамда ақпараттық-коммуникативтік технологиялармен қатар «киберкеңістік» ұғымы кеңінен қолданалады. Бірқатар зерттеуші ғалымдар киберкеңістікті тұлғаның әлеуметтену үрдісіне әсер ететін құбылыс ретінде қарастырады [3, 84 б].

Киберкеңістік адамның ақпараттық орта - цифрлық әлем ағынындағы өзараәрекеттестігінің жаңа көрінісі ретінде қарастырылады.

Қоғамды ақпараттандыру жағдайында педагогтердің қызметі ақпараттық-білім беру жүйелерімен жұмыс жасай білуді көздейді. Педагогтің ең маңызды міндеті – цифрлық білім беру кеңістігінде қажетті білім беретін ақпараттарды іріктеу. Алынған ақпараттарды нақты белгілі бір жастағы білім алушылардың репродуктивті ғана емес, сонымен қатар шығармашылық деңгейде қабылдауына құрылымдап, бейімдеу қажет [2, 34 б].

Демек, қазіргі педагогтің ең маңызды сапасы – оның ақпараттық мәдениеті педагогтің жалпы мәдениетінің құрамдас бөліктерінің бірі, кәсіби шеберлік көрсеткіші. Жеке мәдениетті, педагогикалық мәдениетті және ақпараттық құзіреттілікті ұштастырған педагог қана өзінің және алдындағы білім алушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыра алады.

Педагогтің ақпараттық мәдениетінің деңгейі оның құрамдас бөліктерін анықтайды:

− Педагогтің әртүрлі (ресми, бейресми) арналар арқылы ақпаратты іздеу, табу, қабылдау және талдау білу.

− Компьютерлік технологиялар көмегімен ақпараттың орасан зор ағынын өңдей білу.

− Кәсіби деңгейде кез келген ақпаратты зерделеу білім алу екенін ұғыну.

− Жетістікке жетудің қажетті шарты ретінде әріптестермен кәсіби қарым-қатынасты ұйымдастыру.

− Кәсіби қызметте байланыстың телекоммуникациялық түрлері арқылы пікірлес адамдарды, әріптестерін таба білу [4; 125].

Білім беруді ақпараттандыру жағдайында мектепке дейінгі ұйым педагогтерінің кәсіби қызметін оңтайландыру үшін қажетті кәсіби-маңызды қасиеттердің жалпы кешені ақпараттық мәдениет деңгейін сипаттайтын ерекше қасиеттермен толықтырылады. Бұл қасиеттерді кәсіби дамуға ұмтылу, тұлғалық қасиеттер және кәсіби ұстаным деп қарастырып отырмыз.

Кәсіби дамуға ұмтылу барысында ақпараттық алмасудың қазіргі заманғы тәсілдеріне қызығушылық және ақпараттық негізде білім беру үдерісін қарқындатудың барлық жаңа жолдарын іздеу; кәсіби және жалпы мәдени ортада ақпараттық технологияларды қолдану мүмкіндіктері туралы білімді үнемі жаңарту қажеттілігі; ақпараттық қоғамдағы кәсіби ұтқырлық және бейімделу жүзеге асады.

Ақпараттық мәдениетті қалыптастыруға қажетті тұлғалық қасиеттерге техникалық құралдармен жұмыс істеу кезінде жауапкершілік, жеке бас бостандығы, қоғам мен жеке тұлғаның ақпараттық қауіпсіздігі үшін жауапкершілікті ұштастыру; ақпараттық технологиялар құралдарын пайдалана отырып, педагогикалық міндеттерді қою және дәйекті шешуде келісу; стандартты емес шешімдерді қабылдаудың дұрыстығына сенімділік секілді сапалар жатады.

Педагогикалық ақпараттық кеңістікте тез өзгеретін ақпараттық ортадағы ақпаратқа, объектілер мен құбылыстарға қатынасы, ақпараттық тұтынуға сыни қатынасы; ақпараттық орта ішінде адамдармен қарым-қатынас және педагогикалық қарым-қатынас стилі, ақпараттық байланыс деңгейінде өзін-өзі бағалау және рефлексия; компьютерлік коммуникацияда адамгершілік пен толеранттылықты сақтау ұстанымы маңызды болып табылады [5,152 б].

Педагог-тәрбиешілердің ақпараттық мәдениетін қалыптастыру мәселесі оң шешімін тапса, онда келесідей мүмкіндіктер ашылады:

1) заманауи компьютерлік бағдарламаларды қолдану арқылы тәрбие мен оқытудың тиімділігін арттыратын әдіс-тәсілдерді қолданады;

2) мерзімді баспадан және электрондық коммуникациялардан ақпаратты дәл іздейді, іріктейді, өңдейді;

3) өзінің кәсіби қызметінің деңгейін, тәрбиеленушілерді тәрбиелеу мен дамыту сапасын арттыруға ықпал етеді;

4) АКТ қолданумен тәрбиеленушілердің танымдық іс-әрекетін ұйымдастырады;

5) киберкеңістікте ақпараттық қарым-қатынас негізінде әріптестермен тығыз байланыс орнатады;

6) ақпаратты түсінікті түрде ұсынады және барынша тиімді пайдаланады;

7) ақпарат көлемін, оның көрнекілігін, сапасын арттыру, оны әртүрлі көздерден алу жеделдігі артады [6, 27 б.].

Педагогтің ақпараттық мәдениеттін меңгеруін шартты түрде бірнеше деңгейге бөлуге болады:

1. Өз білімін жетілдіру үшін ақпараттық білім беру ресурстарын енгізу қажеттілігін сезіну.

2. Білім беру мекемесінде өзара әрекеттесу кезінде ақпараттық-коммуникациялық дағдыларды пайдалану.

3. Өз бетімен әрекет ету (интернет ресурстарын пайдалана отырып интерактивті немесе ақпараттық өнім жасау).

4. Ақпараттық-педагогикалық қызметке қанағаттану және (немесе) оң баға беру.

5. Табыстылық, нәтижелелік, кәсіби қоғамдастықтың мойындауы, білім беру жобаларына қатысу.

Педагог өзінің жеке ақпараттық мәдениеті – бұл кәсіби қызметтің бөлігі екенін түсінуі тиіс. Педагогтің ақпараттық құзыреттілігі, цифрлық сауаттылығы өзімен үзеңгілес әріптестерінң және білім алушылардың да ақпаратттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Педагогтің ақпараттық мәдениеті кәсіби дамудың өзін-өзі қалыптастыру процесі іске қосылғанда ғана оң динамикамен дами алады. Ақпараттық мәдениетті дамытудың негізі - өз мүмкіндіктері мен қажеттіліктерін сезінетін және таразылайтын жеке тұлғаның кәсіби өзін-өзі жетілдіруі болып табылады.

Қазіргі уақытта педагог мамандардың сауатты ақпараттық мәдениетін қалыптастыру педагогикалық қызметтің табысты болуының негізгі шарты. Ақпараттық мәдениет жан-жақты қалыптасуы үшін педагог үнемі кәсіби тұрғыда өзін-өзі дамытып, жетілдіріп отыруы қажет. Педагогтің ақпараттық мәдениетін қалыптастыруда оның интернеттегі көптеген ақпараттар ағынында кәсіби қызметіне қажетті материалдарды табу, өңдеу және түрлендіру мүмкіндіктерін анықтай алуы өте маңызды. Заманауи педагог үшін киберкеңістікте ақпараттық мәдениет қарым-қатынасын дамыту өзекті мәселе.

Заманауи педагог шығармашылық әлеуетке ие болып, өзін-өзі дамытуға және өзін-өзі жетілдіруге ұмтылуы және қарқынды дамып келе жатқан жаңа ақпараттар ағынын қабылдап, өңдей білуі тиіс [7, 10 б].

Кейде кейбір педагог қызметкерлерге өзінің шығармашылық қабілеттерін жеке-дара дамытуы өте қиын болып келеді. Сондықтан киберкеңістікте ақпараттық мәдениет қарым-қатынасын меңгеру үшін педагог маманға мектепке дейінгі ұйымның педагогикалық ұжымы, оның әріптестері көмекке келгені жөн. Өйткені педагогикалық ұжымда бір-бірімен қарым-қатынас жасамай, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі дамыту

нәтижесінде алған кейбір инновациялық білім мен дағдыларды тәжірибе алмасып, бір-біріне жеткізбейінше педагогтің ақпараттық мәдениетін арттыру мүмкін емес.

Егер жаңашылдық пен қарым-қатынас арасында байланысты сақтамаса, онда бұл білім беруді тығырыққа тіреп, болашақта оны жойып, білімнің күйреуіне әкелуі мүмкін.

Қазіргі уақытта инновациялық педагогикалық қызметті ұйымдастыру арқылы білім беруді дамыту және оның заманауи оң сапасын қамтамасыз ету мүмкіндігі зор. Мектепке дейінгі ұйымда компьютердің техникалық мүмкіндіктерін, әртүрлі компьютерлік бағдарламаларды білетін және олармен жұмыс істеу білік-дағдылары бар, заманауи ақпараттық технологиялармен таныстырудың инновациялық әдістерін меңгерген және оны өзінің педагогикалық қызметіне толық енгізетін педагог маман балалармен оңтайлы жұмыс жүргізе алады [8, 20 б].

Осының барлығын жүзеге асыру үшін қазіргі кездегі басты міндет педагог қызметкерлердің компьютерлік сауаттылығын арттыру қажет, осы орайда педагогтер бағдарламалық білім беру жүйелерін меңгеріп, интернеттің орасан ресурстарын игеруі тиіс, сонда әрбір педагог болашақта балаларды оқытудың заманауи технологияларын өз бетінше пайдаланып, оны тиімді және жоғары деңгейде жүргізе алды. Сондай-ақ, педагог интернет киберкеңістігінде қарым-қатынас мәдениетін үйренуі тиіс, интернет арқылы игерген білім, білік, дағдыларын тек өз әріптестеріне ғана емес, сонымен қатар басқа да мектепке дейінгі ұйымдардағы педагог қызметкерлерге жеткізіп, тәжірибесімен бөліседі және олардан да қандай да бір жаңа ақпараттар алады [9, 37 б].

Заманауи педагог өз жұмысында жаңа АКТ-ны пайдалануға дайын болуы керек, педагогтің ақпараттық мәдениетінің барлық құрамдас бөліктерінің дамуына ықпал ететін ақпараттық ресурстарды өз қызметіне толық енгізе білуі тиіс.

Қазір еліміздегі барлық мектепке дейінгі ұйымдар компьютермен, мультимедия және интернет желісімен қамтамасыз етіліп, педагогтер практикалық және шығармашылық жұмыстарын ақпараттар кеңістігінде кеңінен пайдаланып отыр. Қазіргі заманғы компьютерлік бағдарламалар педагогтерге анимациялар, презентациялар, дыбыстар, фотосуреттер және бейнелер көмегімен әртүрлі білім беру жағдайларын өте дәл модельдеуге мүмкіндік береді. АКТ-ны жетік меңгерген және оларды өз жұмысына қолданатын педагог сол арқылы балаларға ақпаратты неғұрлым қолжетімді, тартымды және қызықты түрде ұсына алады.

Заманауи педагог жаңа ақпараттық технологияларды пайдалануға және оны өз қызметінде әріптестерімен, басқа педагогтермен интернет желісі арқылы қарым-қатынас жасағанда қолдануға дайын болуы тиіс. Мұның бәрі мамандыққа сәйкесті білік, дағдыларды дамытуға ықпал етеді, сонымен қатар киберкеңістікте қарым-қатынас жасау кезінде педагогтің ақпараттық мәдениетінің барлық компоненттерін дамытады.

Сонымен, ақпараттық қоғамды құру, әлемдік өркениет пен мәдениетті сақтау аясында білім беру мақсаттары мәдениет субъектісі ретінде біртұтас тұлғаны қалыптастыруға, оның әлеуетті мүмкіндіктерін барынша толық іске асыру үшін жағдай жасауға бағытталады. Ақпараттық технологияларды толық меңгерген және киберкеңістікте ақпараттық қарым-қатынас мәдениеті қалыптасқан педагог кәсіби біліктіліктің жоғары сапалы, заманауи деңгейіне жетіп, еңбек нарығында сұранысқа ие болады.

Пайдаланған әдебиеттер

1. Абилова О.А., Кудышева А.А. Мектепке дейінгі ұйым педагогының логикалық-ақпараттық мәдениетін қалыптастырудың құрылымдық-мазмұндық моделі. Қазақстанның ғылымы мен өмірі. №6/2, 2020ж.
2. Гендина Н. И., Колкова Н. И., Скипор И. Л. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях: Учеб.-метод. пособие. 2-е изд.,

перераб. М.: Школьная библиотека, 2003.
3. Волов, А. Г. Философский анализ понятия «киберпространство» / А. Г. Волов // Философские проблемы информационных технологий и киберпространства. — 2011. — № 2. — С. 49—54.
4. Корнилова, М. В. Информационная культура педагога / М.В.Корнилова, Т.С. Коваль // Ползуновский вестник – 2006. – №3. – С. 125 – 126.
5. Кочергина В.Ю. Формирование информационно-педагогической культуры преподавателя иностранного языка в едином образовательном пространстве: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01: Ростов н/Д, 2003. – 152 с.
6. Джарасова Г.С. Методические основы формирование логической культуры будущих информатиков. Автореферат дисс. канд. пед. наук. – Алматы, 2010. – 27 б.
7. Зубов, Ю. С. Информатизация и информационная культура / Ю. С. Зубов // Проблемы информационной культуры: сб. статей. – М., 1994. – С. 6–11.
8. Майер А.Управление инновационными процессами в ДОУ. – М., Сфера, 2008. – С. 8–11.
9. Гнатышина, Е. В. Системно-деятельностный подход как общенаучная основа исследования формирования информационной культуры будущего педагога профессионального обучения / Е. В. Гнатышина // Педагогическое образование и наука. — 2012. — № 12. — С. 80—85.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСПЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН БИОЛОГИЯЛЫҚ ПӘННІҢ ЗЕРТХАНАЛЫҚ САБАҚТАРЫНЫҢ БІЛІМ ДЕҢГЕЙІНЕ ӘСЕРІН ЗЕРТТЕУ

Кулбаева М.С., Баиымбет А.Е., Швецова Е.В., *Исабаева М.А., Адал Қ.
әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, *№193 ЖББМ,
Алматы қ., Қазақстан

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Мақалада білім беру жүйесіне оқу материалын берудің және оны тыңдаушыларға жеткізудің жаңа озық нысандары мен әдістерін енгізу мәселесі қарастырылған. Оқытудың интерактивті түрлерін практикалық сабақтарда қолдану студенттерді жоғары мектепте оқытудың өзекті мәселелердің бірі болып саналады.

Биологиялық пәннің зертханалық сабақтарын интерактивті әдіспен оқытудың тиімділігін зерттеу жұмысы жүргізілді. Зерттеу университет студенттерінің зертханалық сабақтарында орындалды, зерттеуге екі топ қатысты. Бір топқа дәстүрлі әдіспен, екінші топқа интерактивті әдіспен зертханалық сабақтар жүргізілді. Жүргізілген методикалардың білім сапасына әсерін тексеру мақсатында арнайы тест сұрақтарымен тексерілді.

Зерттеу нәтижелері бойынша интерактивті әдіспен жүргізілген зертханалық сабақтардағы студенттердің білім деңгейі дәстүрлі әдіспен жүргізілген зертханалық сабаққа қарағанда жоғары болғаны байқалды.

Түйін сөздер: интерактивті әдіс, дәстүрлі әдіс, зертханалық сабақ, биологиялық пән.

Kulbayeva M.S., Baiymbet A.E., Shvetsova Y.V., *Isabaeva M.A., Adal K.
Al-Farabi Kazakh National University, *Secondary school №193, Almaty,
Kazakhstan,

STUDY OF THE IMPACT ON THE LEVEL OF KNOWLEDGE OF LABORATORY CLASSES IN BIOLOGICAL DISCIPLINES, CONDUCTED BY AN INTERACTIVE METHOD

The article considers the issue of introducing new advanced forms and methods of transferring educational material into the education system and bringing it to the audience. The use of interactive forms of learning in practical classes is one of the urgent problems of teaching students in Higher education.

Work has been carried out to study the effectiveness of teaching laboratory classes of biological discipline using an interactive method. The study was conducted in the laboratory classes of university students, two groups participated in the study. In one group, laboratory classes were conducted using the traditional method, in the other - using the interactive method. It was tested with special test questions in order to verify the impact of the conducted techniques on the quality of knowledge.

According to the results of the study, it was noted that the level of knowledge of students in laboratory classes conducted by the interactive method was higher than in laboratory classes conducted by the traditional method.

Keywords: interactive method, traditional method, laboratory lesson, biological subject.

Кулбаева М.С., Баиымбет А.Е., Швецова Е.В., *Исабаева М.А., Адал К.

Казахский национальный университет имени Аль-Фараби, *СШ №193
Казахстан, г.Алматы.

ИССЛЕДОВАНИЕ ВЛИЯНИЯ НА УРОВЕНЬ ЗНАНИЙ ЛАБОРАТОРНЫХ ЗАНЯТИЙ ПО БИОЛОГИЧЕСКИМ ДИСЦИПЛИНАМ, ПРОВОДИМЫХ ИНТЕРАКТИВНЫМ МЕТОДОМ.

В статье рассмотрен вопрос внедрения новых передовых форм и методов передачи учебного материала в систему образования и его доведения до слушателей. Применение интерактивных форм обучения на практических занятиях является одной из актуальных проблем обучения учащихся в Высшей школе.

Проведена работа по изучению эффективности преподавания лабораторных занятий биологической дисциплины интерактивным методом. Исследование проводилось на лабораторных занятиях студентов университета, в исследовании приняли участие две группы. В одной группе проводились лабораторные занятия традиционным методом, в другой-интерактивным методом. Проверено специальными тестовыми вопросами с целью проверки влияния проведенных методик на качество знаний.

По результатам исследования было отмечено, что уровень знаний студентов на лабораторных занятиях, проводимых интерактивным методом, был выше, чем на лабораторных занятиях, проводимых традиционным методом.

Ключевые слова: интерактивный метод, традиционный метод, лабораторный урок, биологический предмет.

Кіріспе

Соңғы уақытта әртүрлі салалардағы ғылыми-техникалық прогреске қол жеткізу, соның ішінде білім берудегі түбегейлі өзгерістер де қатар жүруде. Қазіргі уақытта білімді модернизациялау қарқынды жүріп жатқан кезде, жоғары біліктілікке ие болудың және оны кәсіби деңгейде ұстаудың жалғыз жолы-білім алушының белсенді рөлін қалыптастыратын заманауи педагогикалық технологияларды қолдану. Осы мақсатта соңғы кездері практикалық дағдыларды қалыптастыратын ойлауды дамытатын тәуелсіз танымдық іс-әрекетке итермелейтін оқытудың белсенді әдістері кеңінен қолданыла бастады. Осы мақсаттарға қол жеткізуге мүмкіндік беретін құралдардың бірі - оқу сабақтарын өткізудің интерактивті формалары [1,2].

Интерактивті әдістер "оқытушы = білім алушы" және "білім алушы = білім алушы" өзара іс-қимыл схемаларына негізделеді. Бұл дегеніміз, қазір оқытушы білім алушыларды оқу процесіне тартып қана қоймай, сонымен бірге білім алушылардың өздері бір-бірімен өзара әрекеттесіп, әрқайсысының мотивациясына әсер етеді. Мұғалім тек көмекші рөлін атқарады. Оның негізгі міндеті-білім алушылардың бастамасына жағдай жасау [3].

Оқытудың интерактивті әдістерінің міндеттері:

- өз бетінше іздеуді, ақпаратты талдауды және жағдайды дұрыс шешуді үйрету;

• командада жұмыс істеуге үйрету: біреудің пікірін құрметтеу, басқа көзқарасқа төзімділік таныту;

• белгілі бір фактілерге сүйене отырып, өз пікіріңізді қалыптастыруға үйрету [4].

Басқаша айтқанда, интерактивті оқыту әдісі – бұл студенттердің оқу процесіне тартылып, не білетіні, не ойлайтыны туралы ой қозғайтын оқу-коммуникативтік әрекеттің бір түрі. Негізгі қызметі студенттерге көмектесу және жеңілдету болып табылатын дәстүрлі мұғалімге бағытталған оқыту әдісінен айырмашылығы, интерактивті оқыту студенттердің қажеттіліктеріне, қабілеттеріне, қызығушылықтарына бағытталған. Дәстүрлі көзқараста мұғалім оқу процесінің орталығы, ал оқушылар енжар және тек ақпаратты қабылдайды, ал студентке бағытталған жүйеде мұғалім мен оқушы дәстүрлі рөлдерін ауыстырып, студенттің оқу процесіне белсенді қатысуына мүмкіндік береді [5,6].

Интерактивті әдістің ерекшелігі - студент өзгелермен араласу барысында ашыла түседі, көбірек оқып, тәжірибе жинай білуі керек. Тәжірибе интеллектуалдық тәуелсіздіктің негізі болып табылады және барлық өркениетті азаматтың қажетті құралы десек те болады [7,8].

Интерактивті әдістеме білім алушылардың мынадай мақсаттарына жетуге мүмкіндік береді:

- студенттер жаңа тақырып туралы ақпараттар алып, өздері айтқан пікірге логикалық түсініктеме беруге жол ашады;
- өз пікірлерін терең ойланып айта алатын болады;
- мәселені талқылаған кезде бұған дейін алған, тәжірибеде жинақтаған білім қорын пайдалана алады;
- бір-бірінен жаңа мағұлматтар ала отырып, білімін толықтыра алады;
- шындыққа көз жетуі үшін дәлел іздеп, ойын анықтап көрсете алады [9].

Интерактивті сабақтарды әзірлеу кезінде оның келесі құрылымына назар аудару қажет: мотивация – жаңа тәжірибені қалыптастыру – оны қолдану арқылы түсіну-рефлексия. Биологиялық пәндер бойынша оқу іс-әрекетінде жоғары сынып оқушыларының өзін-өзі жүзеге асыруының интерактивті әдістері арқылы эксперименттік оқытудың тиімділік критерийлері: жоғары сынып оқушыларының өзін-өзі жүзеге асыруының барлық компоненттері бойынша оң динамика (мақсатты, мотивациялық, когнитивті және белсенділік) болды [10,11].

Интерактивті оқыту әдістеріне, көпшіліктен басқа, пікірталас жатады. Пікірталас-бұл қоғамдық талқылау немесе қандай да бір мәселе, мәселе бойынша біліммен, пайымдаулармен, идеялармен немесе пікірлермен еркін ауызша алмасу. Оның маңызды белгілері-бірін-бірі толықтыратын диалог пен дауды талқылау, әртүрлі көзқарастар мен ұстанымдардың қақтығысы. Интерактивті оқыту әдісі ретінде пікірталас семинар сабақтарында, әлеуметтік-психологиялық тренингтерде, іскерлік ойындарда, кейс-технологияларда қолданылады. Технология ретінде пікірталас "миға шабуыл", жағдайларды талдау және т. б. әдістерді қамтиды [12-14].

Оқу үрдісінде, оның ішінде практикалық сабақтарда интерактивті құралдарды қолдану мұғалімнің жеке тәжірибесіне, шығармашылық ізденісіне байланысты. Интерактивті құралдар оқыту формасын ұйымдастыруды түрлендіруге, дәстүрлі оқыту әдістеріне жаңа элементтер енгізуге мүмкіншіліктер жасайды. Бұл білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады [15].

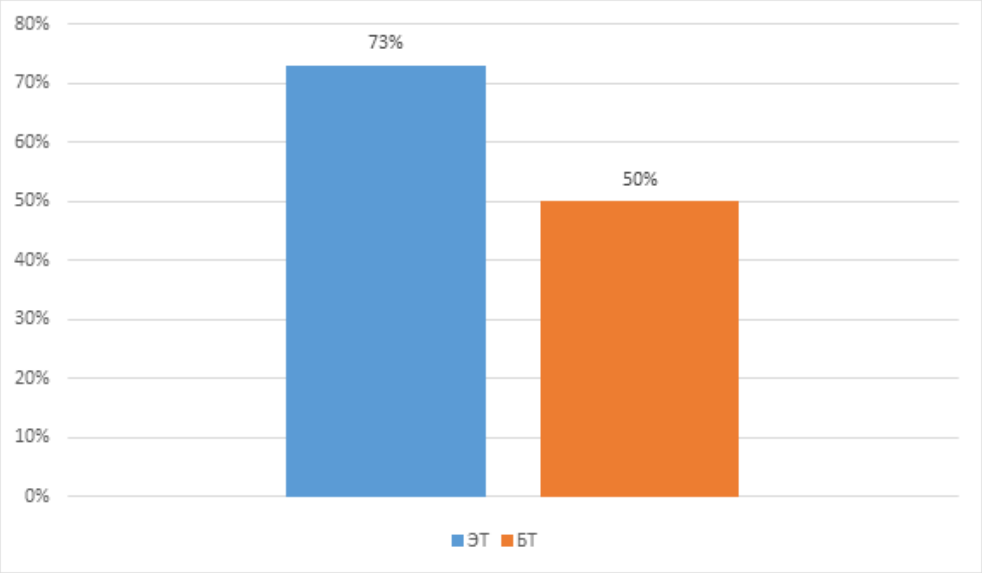
Зерттеу материалдары мен әдістері

Биологиялық пәннің зертханалық сабақтарын интерактивті әдіспен өткізу студенттердің білім сапасына оң әсер етіп, олардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады деп болжануда. Деректерді жинау Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық

университетінің биология және биотехнология факультетінің биофизика және биомедицина кафедрасында 6В05102-Биология мамандығының студенттеріне жүргізілді. Педагогикалық-тәжірибелік зерттеуге қатыстырылған студенттердің жалпы саны - 24. Зерттеу нысаны ретінде 2 топ алынды. Оның бірінші бақылау тобында (БТ) дәстүрлі әдіспен, екінші эксперименттік тобында (ЭТ) интерактивті әдістерді қолдану арқылы зертханалық сабақтар жүргізілді. Білім деңгейлерін тексеру мақсатында арнайы тест бойынша анықталып отырды. Барлық статистикалық талдаулар *Jamovi* платформасының көмегімен жүргізілді, бұл нәтижелердің дәлдігі мен сенімділігін қамтамасыз етті.

Зерттеу нәтижелері және оларды талдау

Студенттер шамалас білім деңгейі бойынша теңдей екі топқа бөлінді: біріншісі бақылау тобы (БТ), ал екіншісі эксперименттік топ (ЭТ) ретінде алынды. Эксперименттік топқа интерактивті әдістерді қолдану арқылы зертханалық сабақтар жүргізілсе, бақылау тобына дәстүрлі әдіспен сабақтар жүргізілді. Эксперимент барысында студенттерге “Нерв және нерв талшықтарының физиологиялық қасиеттерін зерттеу” тақырыбында интерактивті және дәстүрлі әдістерді қолданып, зертханалық сабақтар жүргізілді. Студенттердің білім деңгейі тест арқылы анықталды. Нәтижесі 1-суретте көрсетілген. Эксперименттік топтың студенттерінің білімді меңгеру деңгейі 73%, ал бақылау тобында 50 % құрады.

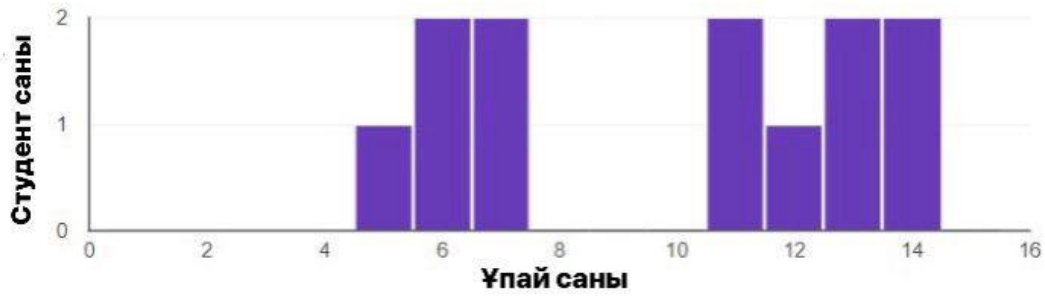
ЭТ- эксперименттік топ, БТ- бақылау тобы

1- сурет. Педагогикалық тәжірибеге қатысқан студенттердің алғашқы зертханалық жұмыстағы білім деңгейлерінің көрсеткіші

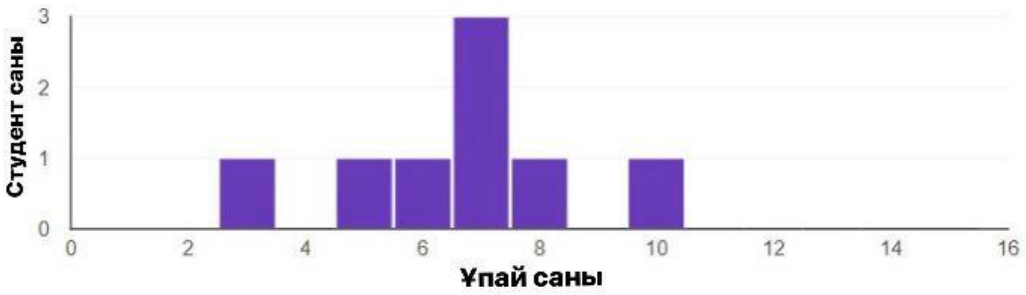
Зертханалық сабақтарда студенттердің білім деңгейін тексеру үшін Google forms бағдарламасы қолданылды. Google Forms - жеке сауалнама немесе викторина көмегімен пайдаланушылардан ақпарат жинауға мүмкіндік беретін құрал.

Тест сұрақтарының нәтижесін талдау барысында тәжірибелік топтағы студенттердің басым бөлігі жоғары балл жинаса, бақылау тобындағы студенттер төмен балл жинаған. Тест сұрақтарының нәтижелері 2 және 3 - суреттерде көрсетілген.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

2 - сурет. Эксперименттік топтағы студенттердің тест нәтижесі

3 - сурет. Бақылау тобындағы студенттердің тест нәтижесі

Эксперимент кезінде биологияны оқытуда интерактивті әдістерді кешенді қолданудың әдістемесі құрастырылды. Әдістемеде қолданылған интерактивті әдістер төменде көрсетілген:

Case-study әдісі - бұл студенттерге басқа адамдарды жақсы түсінуді үйреніп қана қоймай, сонымен қатар көптеген ақпаратпен жұмыс істеуге, ұсынылған іскерлік жағдайларды зерттеуге, деректерді талдауға және соның негізінде шешім қабылдауға арналған оқыту әдістемесі. Бұл әдіс құзыреттілік шеңберінде ойлауға және әрекет етуге, шығармашылықты дамытуға мүмкіндік беретін ойлау тәсілін қалыптастыру технологиясы ретінде әрекет етеді. Оқу процесінің бөлігі ретінде кейстермен жұмыс алғаш рет 1908 жылы Гарвард бизнес мектебінде жүзеге асырылды. Оның басты мақсаты-мәселенің шешімін табу және ақпаратпен жұмыс істеуді үйрену қабілетін дамыту.

Кейс-әдісінің өзіндік ерекшеліктері:

- шынайы проблемалық ситуациялардың сипаттамасы;
- проблемалық ситуациялардың шешімінің баламалығы;
- бірыңғай шешім табу бойынша ұжымдық жұмыс;
- қабылданатын шешімдерді топтық бағалау жүйесінің жұмыс істеуі. Кейстегі рөлдердің жоғары конценцияланыуының арқасында бұл технология ойын әдістеріне және кейстерді проблемалық оқытуға жақын күрделі құбылыс болғандықтан, нақты фактілер, сонымен қатар сипаттамалардың тұрақты жиынтығы болуы керек.

Топтық дискуссия әдісі. "Дискуссия" латын тілінен аударғанда зерттеу немесе талдау дегенді білдіреді. Топтық дискуссия - бұл топтағы идеялармен, пайымдаулармен, пікірлермен алмасумен қатар жүретін белгілі бір мәселені мақсатты, ұжымдық талқылау.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

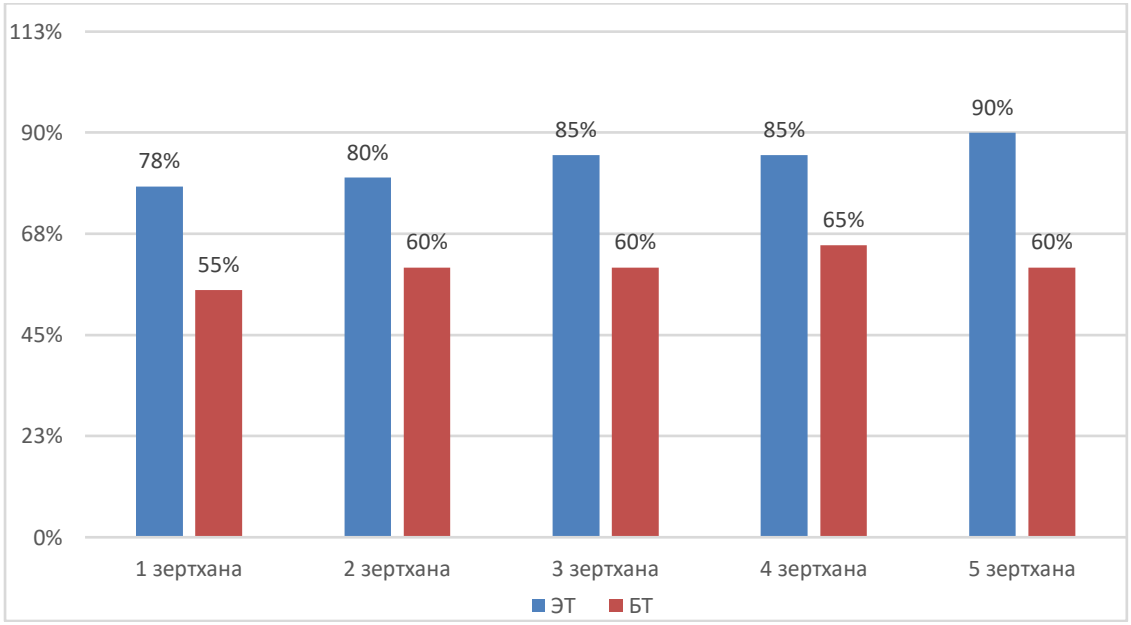
Оқу талқылауын оқыту әдісі ретінде пайдаланудың тиімділігі бірқатар факторлармен анықталады:

- таңдалған мәселенің өзектілігі;
- пікірталасқа қатысушылардың әртүрлі ұстанымдарын салыстыру;
- пікірталасшылардың білімділігі, құзыреттілігі және ғылыми дұрыстығы;
- мұғалімнің пікірталас процедурасының әдістемесін меңгеруі;
- ережелер мен уақытты сақтау және т. б.

Арнайы кәсіптік пәндерді оқытуда пікір алмасу болашақ кәсіби қызметке, қоршаған ортаға, мінез-құлық моделінің өзгеруіне, тұлғааралық қарым-қатынас дағдыларының дамуына жаңа көзқарасқа әкелуі мүмкін жағдайларда қолданылады.

“Kahoot” - викториналар, тесттер және дидактикалық ойындар жасауға арналған бағдарлама. Бұл қызметті пайдалану оқушылардан кері байланыс алудың жақсы тәсілі болып табылады. Kahoot студенттерді интерактивті тақта, проектор немесе монитор сияқты экранды құралдармен жұмыс жасауға мүмкіндік беретін әдіс. Kahoot әдісін веб-интерфейс арқылы әртүрлі веб - браузерлер мен мобильді құрылғылар арқылы ойнатуға болады. 2017 жылдың қыркүйегінде Kahoot мобильді платформада қосымша ретінде іске қосылды.

Жалпы студенттерге интерактивті әдістерді қолдану арқылы 5 зертханалық жұмыс жүргізіліп, білім деңгейлері тест арқылы тексерілді. Төменде интерактивті және дәстүрлі әдістерді қолданып жүргізілген биологиялық пәннің зертханалық сабақтарындағы студенттердің білім деңгейі көрсетілген.

ЭТ- эксперименттік топ, БТ- бақылау тобы

4- сурет. Педагогикалық тәжірибеге қатыстқан студенттердің зертханалық жұмыстағы білім деңгейлерінің көрсеткіші

Эксперименттік топ (ЭТ) білім деңгейлерінің көсреткіші тәжірибе басындағы көрсеткішпен салыстырғанда айтарлықтай өзгерістер байқалады. Студенттердің білім деңгейі тәжірибе басында 73% болса, тәжірибенің соңында 90% - ға жетті. Ал бақылау тобындағы студенттердің білім деңгейінде айтарлықтай өзгерістер байқалмады.

Қорытынды

Қорыта келгенде, оқытудың интерактивті әдісі студенттердің оқу процесіне белсенді қатысуын ынталандыруға мүмкіндік беретін заманауи білім беру практикасындағы тиімді құрал болып табылады. Биологияны оқытуда оқытудың интерактивті әдісін енгізу студенттердің материалды тереңірек және тиімді игеруіне ықпал ететін перспективалық бағыт болып табылады. Білім алушылардың оқу мазмұнымен белсенді өзара іс-қимылына негізделген тәсілдер пәнге қызығушылықты ынталандыратын тартымды және түсінікті білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді. Зертханалық жұмыстарды жүргізу, заманауи технологияларды пайдалана отырып, биологиялық процестерді визуализациялау, міндеттер мен пікірталастарды ұжымдық шешу сияқты интерактивті әдістер студенттерге білім алуға ғана емес, сонымен қатар сыни ойлауды, өз бетінше зерттеу дағдыларын, сондай-ақ командада жұмыс істеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Оқытудың бұл тәсілі білім сапасын арттырып қана қоймайды, сонымен қатар студенттердің биологияны және одан кейінгі ғылыми қызметті зерттеуге деген ынтасын күшейтеді.

Әдебиеттер

1. Интерактивные методы обучения как средство формирования ключевых компетенций Двуличанская Н. Н.
2. Interactive teaching methods: challenges and perspectives Madona Giorgdze1, Marine Dgebuadze2 IJAEDU- International E-Journal of Advances in Education, Vol. III, Issue 9, December 2017
3. Сазонов Б. А. Балльно-рейтинговые системы оценивания знаний и обеспечение качества учебного процесса // Высшее образование в России. 2012. № 6. С. 28–39.
4. Борисова И. И., Ливанова Е. Ю. Интерактивные формы и методы обучения в высшей школе: учебное пособие. Н. Новгород, 2011.
5. Кудрявцев Р. А., Земцев А. М., Земляной А. И., Тимошенко Л. И. Активные методы обучения в высшей школе // Вестник АПК Ставрополья. 2013.
6. Abykanova, B., Nugumanova, S., Yelezhanova, S., Kabylkhamit, Z., & Sabirova, Z. (2016). The Use of Interactive Learning Technology in Institutions of Higher Learning. International Journal of Environmental and Science Education, 11(18), 12528-12539.
7. Бурняшева, Л.А. Активные и интерактивные методы обучения в образовательном процессе высшей школы. - М.: КноРус, 2016. - 219с.
8. Агафонова Е.А. К вопросу о применения метода Case-study и использование Интернет-ресурсов как активных методов обучения иностранному языку в техническос вузе //Молодой ученый. - 2011. - №6. - Т.2. - 114-166 с.
9. Зимняя И. А., Мазаева И. А., Лаптева М. Д. Коммуникативная компетентность, речевая деятельность, вербальное общение. - Москва: Издательство «Аспект Пресс», 2020. – 400 с.
10. Малышева Т. В. Влияние методов интерактивного обучения на развитие коммуникативной компетенции учащихся //Учитель в школе, 2010. - № 4. - 14-16 с.
11. Адошев А. И., Аникуев С. В., Гальвас А. В. и другие. Развитие системы образования – обеспечение будущего. Одесса, 2013.
12. Вахтина Е. А., Габриелян Ш. Ж. Электротехника и электроника : сборник тестов / Ставропольский государственный аграрный университет. Ставрополь : АГРУС, 2009. 80 с.
13. Панина, Т. С. Современные способы активизации обучения : учебное пособие / Т. С. Панина, Л. Н. Вавилова ; под ред. Т. С. Паниной. — 4-е изд., стер. — М. : Издательский центр «Академия», 2008. — 176 с.

ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

14. Панфилова, А. П. Инновационные педагогические технологии : Активное обучение : учебное пособие / А. П. Панфилова. — М. : Издательский центр «Академия», 2009. — 192 с.
15. Современные образовательные технологии: учебное пособие / под ред. Н. В. Бордовской. — 2-е изд., стер. — М. : КНОРУС, 2011. — 432 с.

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

ВОЛЕЙБОЛ ОЙЫНЫНДА СПОРТШЫНЫҢ ЖЕТІСТІГІН АРТТЫРУ: КҮШ, ЖЫЛДАМДЫҚ, ЕПТІЛІК ДАҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Гасанов Н.А[1] Есембердиев К.Х [2]
Назарбаев Зияткерлік мектебі.

ПОВЫШЕНИЕ УСПЕШНОСТИ СПОРТСМЕНА В ВОЛЕЙБОЛЬНОЙ ИГРЕ: СПОСОБЫ ПОВЫШЕНИЯ НАВЫКОВ СИЛЫ, СКОРОСТИ, ЛОВКОСТИ

Гасанов Н. А[1] Есембердиев К.Х[2]
Назарбаев Интеллектуальная школа.

IMPROVING THE ATHLETE'S SUCCESS IN VOLLEYBALL: WAYS TO INCREASE STRENGTH, SPEED, AND AGILITY SKILLS

Gasanov N. A[1] Yessemberdiyev K.H[2]
Nazarbayev Intellectual School.

https://doi.org/10.5281/zenodo.12129457

Анатация
В этой статье основная цель исследования-оценить влияние различных упражнений на физической качество производительности, характерные для волейболистов. Диапазон исследовательских подходов и вмешательств, описанных в обзоре в этой статье, подчеркивает важность физичечких качеств в волейбольных упражнениях. Многочисленные исследования показали, что использование специальных программ упражнений для волейбола положительно влияет на ловкость, силу и показатели прыжков. Хотя существуют ограничения на метод исследования и размер выборки, результаты этого обзора требуют более эффективных научно обоснованных программ обучения, чтобы снизить риск травм при одновременном повышении общего потенциала производительности игрока. В заключение, обзор этой статьи подчеркивает важность обучения ловкости в волейболе, дает представление об эффективных стратегиях обучения и демонстрирует низкое качество доказательств, предлагая необходимость в хорошо структурированных исследованиях по этой теме.
Ключевые слова: спортивные результаты, спортивное оздоровление, волейбол,скорость и ловкость, тренировка, сила, скорость, растяжка.

Волейбол – әлемдік танымалдығы жағынан әлемге әйгілі спорт түрлерінің бірі. Ойын ерлер де, әйелдер де қатыса алатын командалық спорт түрі. Ойын процесі негізінен секіру, қону және жылдам қозғалыстар сияқты физикалық жаттығуларға сүйенеді, бұл көбінесе тірек-қозғалыс жүйесіне жүктемені тудырады және жарақаттардың алдын алады. Осы себепті ептілік жаттығулары ойыншының тез қозғалуы қажет болған кезде бағытты жылдам өзгерту қабілетін жақсарту үшін өте маңызды. Басқа командалық спорт түрлерінен салыстырмалы түрде қауіпсіз болса да, секіру, тосқауыл қою және секіру сияқты әрекеттер ықтимал жарақаттарға әкелуі мүмкін. Жаттығу жүктемелерін дұрыс қадағалау және жаттығу кезінде жарақаттанудың алдын алу волейбол жаттығуларында

NATIONAL ACADEMY OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH
«SCIENCE AND EDUCATION: MODERN TIME»
(VOLUME 4 ISSUE 7, 2024)
ISSN 3005-4729 / e-ISSN 3005-4737

біртұтас оқыту әдістемесін қалыптастырудың басты бағыты болуы керек. Волейбол-бұл физикалық шеберлік ақыл-ой ептілігімен үйлесетін спорт түрі. Күш, жылдамдық және техника қажет болғанымен, ойынның өткір сезімі ойыншының өнімділігін арттырып, оны өз командасы үшін баға жетпес артықшылыққа айналдыруы мүмкін. Ойын сезімі немесе ойынды оқу, ойындарды болжау және дұрыс шешімдер қабылдау қабілеті көбінесе жақсы ойыншыларды керемет ойыншылардан ерекшелендіреді. Волейбол ойынында күш жаттығулары саласына тереңірек үңіліп, оның волейболдағы көрсеткіштерді қалай арттыратынын білу керек. Тек артықшылықтарды ғана емес, сонымен қатар ойында жаңа биіктерге көтеретін нақты жаттығуларды да зерттеу қажет . Артықшылықтарды бірге зерттеп, ойынды қалай жетілдіруге болатынын білейік.

Кіріспе

Волейболдағы күш жаттығуларының артықшылықтары. Секіру дағдылары. Волейбол-бұл күш жаттығулары секірулерді жоғары және күшті ету үшін қажетті жылдамдықты қамтамасыз етеді. Секіру күшті барынша арттыратын және сізді нағыз әуе доминаторына айналдыратын жаттығулардың бірі. Дененің жоғарғы бөлігіндегі күшті бұлшықет күші күшті соққылар мен қызметтер үшін өте маңызды.

Волейбол алаңында жылдам реакциялар мен қозғалыстар өте маңызды. Плиометриялық жаттығулар сіздің жарылғыштығыңызды жоғары деңгейге көтеріп, ептілік пен жылдамдықпен маневр жасауға мүмкіндік береді. Жақсы дамыған бұлшықет жүйесі сіздің буындарыңыз үшін қорғаныс қалқаны ретінде әрекет етеді. Күш жаттығулары тұрақтылыққа ықпал етеді, жарақат алу қаупін едәуір азайтады.

Волейбол ойыны қарқынды және шыдамдылықты қажет етеді. Күш жаттығулары сіздің жалпы фитнесіңізді жақсарта алады, бұл сізге ойын бойы ең жоғары деңгейде ойнауға мүмкіндік береді.

Мысалы , волейболшыларға арналған арнайы жаттығуларды қарастырайық.

1. Кедергіден секіру: осы жарылғыш жаттығумен секіру күшіңізді күшейтіңіз. Плио қорапшасы сияқты биік жерден жоғары және төмен секіріңіз. Плиометрия бұлшықетті тез созу және қысқару мүмкіндігін білдіреді, сондықтан күш пен жарылғыштықты ойлаңыз. Кедергіден секірудің керемет жағы – ол волейболшылардың қимыл-қозғалысына ұқсайды…..секіру! Бұл жаттығу спортшыларды максималды күшпен секіруге шақырады, өйткені әркім әрқашан қаншалықты биіктікке жете алатынын көргісі келеді. Кедергі сыртқы мотиватор болады. Бұл жаттығудың пайдалы жағы - бұл біздің буындарымызға аз әсер етеді, өйткені біз қораптың үстіне қонып жатырмыз, біз толық биіктікте тұрақты секірумен салыстырғанда қону биіктігін минималды етеді.
2. Секіру: жоғары көтерілу жолында еңкейіп, басқарылатын секіруге ауысу арқылы аяқтарыңызды күшті секірулерге жаттықтырыңыз.
3. Кедергілер : кедергілер көмегімен аяқтың тұрақтылығы мен беріктігін жақсартыңыз. Алға, артқа және бүйірлік кедергілер арасында өзгереді.
4. Медициналық доп лақтыру: лақтыру жаттығуларымен жоғарғы денеңізді және қол күшін нығайтыңыз. Медициналық шарын қабырғаға лақтырып, оны қайтадан ұстаңыз.
5. Планк вариациялары: бүйірлік тақталар және динамикалық тақтай қозғалыстары сияқты тақтай вариациялары бар күшті дамыту жолдарын жасау.
6. Спринт жаттығулары: волейбол алаңындағы жылдам қимылдарды имитациялай отырып, спринт жаттығуларымен жарылғыштығыңызды жаттықтырыңыз.
7. Қуатты тазарту: күшті тазарту арқылы күш пен жарылғыштықты арттырыңыз, салмақты жерден иық биіктігіне дейін көтеріңіз.
8. Берпи : күш пен төзімділікті арттыратын толық дене жаттығулары берпи арқылы жалпы фитнес жаттығуын орындау

9. Тартылу және қолды жерге тіреп денені көтеру : жоғарғы арқаңызды, қолдарыңызды және денеңізді тартылу және иек көтеру арқылы күшейтіңіз.

Бұл жаттығулар волейбол ойынына тікелей қолданылатын нақты дағдылар мен күштерді дамыту үшін өте маңызды.

Зерттеу әдісі

Зерттеулер барысында ептілік, күш, қуат және секіру өнімділігі сияқты спорттық көрсеткіштердің аспектілерін бағалайтын әртүрлі нәтиже өлшемдері қолданылды. Зерттеулерде жүзеге асырылған араласулар дәстүрлі қарсылық жаттығуларын, плиометриялық жаттығуларды, би бейне ойындары сияқты инновациялық әдістерді кең ауқымды көрсетеді. Бұл әртүрлі нәтижелік шаралар мен араласулар волейбол контекстіндегі спорттық көрсеткіштердің көп қырлы сипатын көрсетеді. Нәтижелер нақты қажеттіліктер мен спорттағы өнімділіктің аспектілерін шешу үшін бейімделген жаттығу тәсілдерінің маңыздылығын атап көрсетеді.

Атлетикалық және плиметриялық жаттығулар күш жаттығуларына кешенді көзқарасты білдіреді, мұнда спортшылар әртүрлі физикалық дағдыларды, соның ішінде күш, жылдамдық, жарылғыштық және ептілікті дамытады. Ол жалпы спорттық өнімділікті арттыру үшін ауыр атлетика және функционалдық қозғалыстар сияқты жаттығулардың кең ауқымын қамтиды. Екінші жағынан, плиметриялық жаттығулар бұлшықеттердің созылуы мен жиырылуы арқылы жарылғыш қуатты дамытуға ерекше назар аударады. Ол созылу-қысқару цикліне шоғырланады, нәтижесінде секіру және жылдам итеру сияқты күшті қозғалыстар пайда болады. Жаттығудың екі түрі де волейболшылар үшін құнды: спорттық жаттығулар, жалпы спорттық дағдыларды арттырады, ал плиметриялық жаттығулар волейбол алаңында табысқа жету үшін өте маңызды болып табылатын жарылғыштық пен секіру күшін барынша арттыруға бағытталған.

Спорттық дайындық- бұл күш жаттығулары-бұл спортшыларға спорттағы ең жоғары көрсеткіштерге жету үшін маңызды күш, жылдамдық, жарылғыштық, ептілік және басқа да негізгі физикалық қасиеттерді дамытуға көмектесу үшін арнайы әзірленген тәсіл. Бұл мақсатты күш жаттығулары белгілі бір спорттық пән шеңберінде таптырмайтын спорттық дағдыларды жетілдіруге бағытталған. Плиметриялық жаттығулар жарылыс күшін дамытуға баса назар аударатын спорттық жаттығулардың белгілі бір саласы ретінде пайда болады. Дегенмен, жалпы спорттық жаттығулардың ауқымы кеңірек және оңтайлы спорттық көрсеткіштер үшін физикалық дағдыларды жалпы жақсартуға бағытталған.

Плиметриялық дайындық - бұл волейбол алаңында орындайтын жаттығулар сияқты жылдам, жарылғыш қозғалыстарды қамтитын жаттығулар. Жаттығулардың осы түрлерінің мысалдары қораппен секіру, бурпи және плиометриялық итермелеу болып табылады. Олар бұлшықет күшін, реакция уақытын және жылдамдықты жақсартуға көмектеседі, олардың барлығы волейбол ойынында өте маңызды. Бұлшықеттердің жиырылуы мен созылуының өзара әрекеттесуі арқылы жарылғыш қуатты дамытуға бағытталған плиметриялық жаттығулар әртүрлі спорт түрлерінде, соның ішінде волейболда өмірлік маңызы бар жарылғыштықты, секіру күшін және жылдам қозғалыстарды жақсартуда шешуші рөл атқарады.

Жүрек-қан тамырлары жаттығулары-бұл көңіл көтеру волейбол ойындары бір сағатқа немесе одан да көп уақытқа созылуы мүмкін, бұл ойыншылардан жүрек-қан тамырларының жақсы деңгейін ұстап тұруды талап етеді. Жүгіру, жүзу, велосипедпен жүру немесе тұрақты жаттығулардың кез келген басқа түрі жүрегіңіз бен өкпеңізді жақсы күйде ұстауға көмектеседі. Аптасына кем дегенде 150 минут орташа аэробты белсенділікті немесе 75 минут күшті белсенділікті мақсат етіңіз.

Тепе-теңдікті сақтау- бұл волейболдағы жалпы өнімділікті жақсартады, күшті ұштардан басқарылатын қазуға дейін көмектеседі. Қарапайым жаттығулар, мысалы, бір аяқпен тұру

немесе теңгерім тақталарын қолданатын бірнеше күрделі жаттығулар алаңда тұрақтылықты арттырады.

Қорытынды

Бұл зерттеулерді жүйелі түрде қарастыру волейболшылардың ептілігіне әртүрлі жаттығу әдістерінің әсерін зерттейді, олардың маңыздылығын көрсетеді. Интервенциялар дәстүрлі қарсылық жаттығуларынан инновациялық тәсілдерге дейін өзгергенімен, көптеген зерттеулер ептілік көрсеткіштеріне оң әсер ететінін хабарлады. Іріктеме көлемінің шектеулері және зерттелетін популяциялардағы өзгермелілік сияқты шектеулерге қарамастан, бұл нәтижелер волейболшылардың ептілігін арттыру үшін арнайы жаттығу бағдарламаларының қажеттілігін көрсетеді.

Әдебиеттер

1. Қасымбекова С. Волейбол.Әдістемелік құрал .Алматы : Атамұра.2009. -148 б.
2. Алиханов С.И. Исследование нападающих ударов в волейболе методом акселерографе. - Теория и практика физ. культуры, 1969, №5, с. 71-73.
3. Горбунов Г.Д, Горбунов Е.Н. Психология физической культуры и спорта. – М.: Академия, 2009. С. 17-19.
4. Физическая культура: Учебник для учащихся 8 – 9 классов общеобразовательных учреждений. – М., 2001. С.64-68.
5. Әлімханов Е. және т.б. Спортшының спорттық жаттығу жүктемелеріне бейімделуі: оқу құралы. – 2014. – 86 б.